Telugu Classics – Popular Edition Series.

ఆంధ్ర మహాభారతము

[శల్య సౌప్తిక స్త్రీ పర్వాలు]

పరిష్కర్త
జి. యన్. రెడ్డి
శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం, తిరుపతి.

ప్రచురణ
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
కళాభవన్, సైఫాబాదు, హైదరాబాదు–500004

ప్రథమ ముద్రణ
సం 1976
ప్రతులు 1500

మూల్యం : 5-00

Paper used for the printing of this book was made available by the Government of India at concessional rate.

ముద్రణ :
తరణి ప్రెస్,
సికింద్రాబాదు-500003.

తొలిపలుకు

ఆంధ్రప్రదేశ్ మాజీమంత్రివర్యులు శ్రీ యం. ఆర్. అప్పారావుగారు చేసిన సూచన ననుసరించి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ తెలుగు భాషలోని ప్రాచీనసాహిత్యము అందరికి అందుబాటులో నుండులట్లుగా ముద్రించి ప్రకటింప వలె నని నిశ్చయించినది. తెలుగుభాషలోని పూర్వగ్రంథసముదాయము యీనాడు పాఠకునకు సక్రమముగా సరసమైన ధరకు లభ్యమగుటలేదు. ఈలోటును తీర్చి ప్రాచీనగ్రంథసంచయమును విడివిడిగా ప్రకటించుటకు సాహిత్యఅకాడమీ ఒక ప్రణాళిక సిద్ధము చేసినది. ఈ ప్రణాళిక ప్రకారము యీ కార్యక్రమము మూడు తరగతులుగా విభజించనైనది. మొదటిది ప్రాచీన ప్రబంధాల ప్రకటన; రెండవది మహాభారతము ప్రచురణ; మూడవది హరివంశము, భాస్కరరామాయణము, బసవపురాణము, భోజరాజీయములను సంగ్రహించి ప్రకటించుట పై ప్రణాళిక ప్రకారము ప్రచురింపబడు ప్రతిగ్రంథములో గ్రంథకర్తను గూర్చి, గ్రంథ ప్రాశస్త్యమును గూర్చి వివరించు సుమారు 40 పేజీల పీఠికను చేర్చవలెనని నిశ్చయించనైనది.

ఈ కార్యక్రమములో ప్రాచీనప్రబంధాల ప్రకటనము పూర్తయినది సంక్షిప్తగ్రంథ ప్రచురణ కార్యక్రమములో బసవపురాణ, భాస్కరరామాయణ, హరివంశ, భోజరాజీయములు ప్రచురింపబడినవి. ప్రస్తుతము ఆంధ్ర-మహాభారత ప్రకటనము చేపట్టనైనది. ప్రసిద్ధులైన విద్వాంసులచే భారతసంపుటముల పరిష్కారము నిర్వహింపబడుచున్నది

ఆంధ్ర మహాభారత సంపుటములలో శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీ పర్వముల పరిష్కరించి, పీఠిక వెలయించి మాకందజేసిన డా॥ జి. యన్. రెడ్డిగారికి అకాడమీ పక్షాన కృతజ్ఞతలు.

పైన పేర్కొనబడిన గ్రంథ సంపుటాల వ్రాతప్రతులను సిద్ధము చేసి ముద్రించుటకు అవసరమైన డబ్బును పూర్తిగా అకాడమీకి యిచ్చుటకు కేంద్ర

రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు, వాగ్దానము గావించి అందులో చాలామట్టుకు డబ్బును విడుదల కూడ చేసినవి. అందుకు అకాడమీ పక్షాన కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు ధన్యవాదాలు. సాధ్యమైనంత త్వరలో మహాభారత సంపుటముల నన్నింటిని సిద్ధము చేసి, ఆంధ్ర పాఠకలోకానికి అందజేయుట జరుగగలదని విశ్వసించుచున్నాను.

హైదరాబాదు
20-11-1976

దేవులపల్లి రామానుజరావు
కార్యదర్శి

పీ ఠి క

మహాభారతం మానవప్రకృతిని ప్రతిబింబించే మహేతిహాసం. ప్రకృతి అంటే స్వభావం. మానవస్వభావం బహువిధమూ, బహుముఖమూ అయినట్టిది. ఐహికమైన మానవజీవితం నిత్యసంఘర్షణ భరితమైంది. ఈ సంఘర్షణ మూడు విధాలు: హృదయానుభూతికి, యుక్తాయుక్త విచక్షణకు సంబంధించిన సంఘర్షణ. ఇది వైయక్తికం. రెండవది వైయక్తికానుభూతికి సామాజిక ధర్మాధర్మాలకు మధ్య ఏర్పడే సంఘర్షణ. ఇది సామాజికం. ఇక మూడవది పరిమితమైన వైయక్తిక శక్తి అలౌకికమైన దివ్యశక్తిని ఎదుర్కొన్నప్పుడు సంభవించే సంఘర్షణ. ఈ విధంగా మనఃక్లేశ సంఘర్షణాదులకు లోనైనట్టి మానవ ప్రకృతి వైయక్తిక, సామాజిక, అలౌకిక శక్తులచే నిర్ణీతమై అభివ్యక్తమౌతూ వుంటుంది. గోచరాగోచరమైన ప్రకృతితత్వాన్ని శోధించి తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నించడం మానవప్రకృతిలో ఒక ప్రధానాంశం. ఇదే జిజ్ఞాస. మానవుణ్ణి ఇతర జంతుకోటినుండి వేరు చేసే లక్షణం ఈ జిజ్ఞాసయే. మానవ నాగరకతా సంస్కృతులకు, జ్ఞానాభివృద్ధికి, కళాత్మకమైన సృష్టికి, ఆధ్యాత్మిక చింతనకు. సామాజికమైన సుఖజీవనాభిలాషకు, జీవిత లక్ష్యాన్వేషణకు, నైతికమైన విలువలకు మూలాధారం కూడ ఇదే. పుట్టలోని చెదలు పుట్టదా గిట్టదా అన్నట్లు మానవకోటిలో పుట్టుట, పెరుగుట, చచ్చుట. ఈ మూడుదశలకు లోనైనట్టి అనామక ప్రజ అత్యధికం. ఇట్టి సామాన్యప్రజానీకానికి కొన్ని మెట్లు పైనున్నవారు నేతలు, నాయకులు, పాలకులు, యోధులు, ప్రతిభాన్వితులు, తాత్వికులు, ఆదర్శపురుషులు మొదలైనవారు. ఇట్టివారి స్వభావంలో దృక్పథంలో, కార్యదక్షతలో, జీవిత విధానంలో వారివారి స్వభావాన్ని బట్టి వైవిధ్యం కన్పిస్తుంది. ఆ వైవిధ్యాన్ని బట్టి మానవుల్ని ఉత్తమ మధ్యమాది వర్గాలుగా లోకం వర్గీకరించ వచ్చు. మానవప్రకృతి, అందలి వైవిధ్యం, మానవ జీవితానికి ఏర్పడే వైయక్తిక, సామాజికాది సంఘర్షణత్రయం సార్వకాలికమూ సార్వదేశికమూ అయినట్టివి. ఐతిహాసికయుగానికి. నేటికి మానవుల వేష భాషల్లోను,

ఆహార విహారాల్లోను భేదం వుండవచ్చు. ఇది బాహ్యమైనట్టిదే. కాని, ఐతిహాసిక యుగానికీ, ఆధునిక యుగానికి మానవ ప్రకృతిలో మాత్రం భేదం లేదు. ఆనాటి రాగద్వేషాలు, కోపతాపాలు, చెలిమి చుట్టరికాలు, ఉపకారాపకారా బుద్ధులు, న్యాయాన్యాయాలు, అధికార కాంక్ష, ఆశ్రిత జనప్రీతి, వర్గ విచక్షణ, స్త్రోత్ర ప్రియత్వం ఇత్యాది లక్షణాలెన్నో ఈ నాటి మానవ ప్రకృతిలోనూ ఉన్నాయి. కన్నబిడ్డల మీద మమకారంతో న్యాయాన్ని చూడలేని ధృతరాష్ట్రులు, తీరని అధికారదాహంతో తపించే దుర్యోధనులు, మాత్సర్యావేశ పరులైన ద్రోణులు, అబలల్ని బలాత్కరించే కీచకులు, లక్ష్యసాధనకు దయా దాక్షిణ్యాలు పాటించని శ్రీకృష్ణులు, కార్యసాధనకు అసత్యాన్ని అంటీ అంటనట్లు చెప్పగల ధర్మ రాజులు, వ్యక్తిత్వాన్ని ఇతరులకు తాకట్టు పెట్టే అనుచరులు, ఈనాడూ మనకు ఎవరిలోనో ఒకరూపంలో కనిపిస్తూనే వుంటారు. ఇట్టి వైవిధ్య సహితమూ, సార్వకాలికమూ అయిన మానవప్రకృతికి మహాభారతం ఒక దర్పణం. కాబట్టి మానవప్రకృతి మానవప్రకృతిగా నిలిచి వున్నంతకాలం మహాభారతం మానవ సాహిత్యప్రపంచంలో మేరువుగా నిలిచి వుంటుంది. మణిపూసగా ప్రకాశిస్తూ వుంటుంది.

మహాభారతంలో పద్దెనిమిది పర్వాలను ఆదిపంచకం, యుద్ధషట్కం, శాంతి సప్తకం అని మూడు భాగాలుగా వ్యవహరించే సంప్రదాయం ఒకటుంది. బహుశా ఇది తెలుగు దేశంలో ఏర్పడ్డ సంప్రదాయమే కాబోలు. ఎందుచేతనంటే మహాభారతానికి తెనుగుదేశంలో ఉన్న వ్యాప్తి ప్రాముఖ్యం మరోప్రాంతంలో లేదు. అష్టాదశ పర్వభరితమైన మహాభారతాన్ని నన్నయ ఈ క్రింది పద్యంలో కీర్తించినాడు.

ఉపమితాఖ్యానకి శాఖలం బొలిచి వేదార్థామల చ్ఛాయ మై
సుమహావర్గ చతుష్క పుష్ప వితతిన్ శోభిల్లి కృష్ణార్జు నో
త్తమ నానాగుణ కీర్తనార్థ ఫలమై ద్వైపాయనోద్యాన జా
త మహాభారత పారిజాత మమరున్ ధాత్రీసురప్రార్థ్యమై. (ఆది. 1-66)

నన్నయ భావించినట్లు మహాభారతమొక దివ్యవృక్షమైనట్లయితే ఆవృక్షానికి మూలం ఆదిపంచకం, స్కంధం యుద్ధషట్కం; శాఖోపశాఖలు శాంతి

సప్తకం; అని నన్నయ భావనను వ్యాఖ్యానించవచ్చు. అంటే మహాభారత వృక్షానికి ఆధారం ఆది పంచకం; ఆయువుపట్టు యుద్ధషట్కం; సారం శాంతి సప్తకం. ఆదిపంచకంలో గాని శాంతిసప్తకంలో గాని పర్వాల పేర్లు వ్యక్తి నామాంకితాలు కావు. స్థల విషయ కార్య తత్త్వాదుల్ని సూచించే పేర్లవి. యుద్ధ షట్కంలో భీష్మ ద్రోణ కృప శల్య పర్వాలు-కౌరవపక్ష సేనానాయక నామాంకితాలు. సౌప్తికపర్వాన్ని వీర నామాంకితంగా చెప్పాలంటే అశ్వత్థామ పర్వంగా చెప్పాలి. కాని అశ్వత్థామ బ్రాహ్మణోచితం, వీరోచితం కానట్టి అధమాధమ ప్రవర్తనను ప్రదర్శించినందు వల్ల అతని పేరును పర్వాంకితం చేయడం అనుచితం. ఇక స్త్రీపర్వం యుద్ధపంచకానికి ఒక విధమైన సింహావలోకనం. యుద్ధ పరిణామఫలమైన శోకం ఇందు మూర్తీభవించింది. విజేతల హృదయాలు నిర్భరమైన నిర్వేదానికి, పశ్చాత్తాపానికి పాల్పడ్డాయి మానవుని శీల పరీక్షకు. ధర్మనిరతికి యుక్తాయుక్త విచక్షణకు క్లిష్ట పరిస్థితులు ఒకగీటురాయి. అట్టి పరిస్థితుల్లోనే వ్యక్తుల నిజస్వరూపం బయట పడుతుంది. కురుపాండవులకు యుద్ధం అనివార్యంగా పరిణమించి నపుడు, బంధుమిత్రులు, రాజులు, సామంతులు, వీరులు ధర్మాధర్మ నిర్ణయాలు చేసుకొని లక్ష్యాన్ని నిర్దేశించుకొని కార్యరంగంలోకి ఉరకవలసివచ్చింది. కాబట్టే భారత పాత్రల బాహ్యాభ్యంతర ప్రవృత్తులు యుద్ధషట్కంలోనే ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తాయి.

యుద్ధషట్కాన్ని రెండు భాగాలుగా వింగడించవచ్చు. భీష్మ ద్రోణ కర్ణ పర్వాలు ఒక భాగం; శల్య సౌప్తిక స్త్రీపర్వాలు మరొకభాగం. కర్ణ పర్వంతో - అంటే కర్ణవధతో - కురుక్షేత్రయుద్ధం సమాప్తమైనట్లే పద్ధెనిమిది అక్షౌహిణుల సైన్యం సర్వనాశన మైంది అప్పటికి పదిహేడు రోజులు జరిగిన భారతసంగ్రామంలో కౌరవపక్షంలో దుర్యోధన కృతవర్మాశ్వత్థామ శకుని శల్యులతో పాటు 'పదునొకండు వేలు రథంబులును, పదివేలు నేడు నూఱు గజంబులును, రెండు లక్షల హయంబులును మూడుకోట్ల పదాతులును' పాండవ పక్షంలో పాండవులు, కృష్ణ సాత్యకులు, ధృష్టద్యుమ్న శిఖండి ద్రౌపదేయాదులతో పాటు "ఆఱువేలు రథంబులును, మూడు వేలేనుంగులును, లక్ష గుఱ్ఱంబులును, కోటి కాల్బలంబులును" మాత్రమే మిగిలాయి. పద్ధెనిమిదవ రోజు పగలు శల్య దుర్యోధనులవధతో కౌరవసైన్యం నిశ్శేషమైంది. శల్యదుర్యోధనుల వధ

శల్య పర్వాంతర్గత కథ. ఆ రాత్రి ధృష్టద్యుమ్న శిఖండి ద్రౌపదేయుల సంహారము ఇది సౌప్తిక పర్వాంతర్గత కథ. స్త్రీ పర్వంలో యుద్ధం వల్ల కలిగి నట్టి లోకానర్థం ప్రత్యక్షంగా, శోక భూయిష్టంగా, కరుణరసోత్పాదకంగా వర్ణిత మైంది. భారతయుద్ధంలో దుష్టులే కాదు శిష్టులు కూడ మరణించినారు. దుష్టుల పాపకృత్యాల వల్ల అమాయకులు కూడా హత మౌదు రనుట, పాపప్రవర్తకుల యెడ ఔదాసీన్యాన్ని వహించి ప్రతిఘటించలేని శిష్టులు కూడా పాపఫలాన్ని అనుభవింతురనుట భారతసంగ్రామంలో ప్రతిధ్వనించే సత్యం. ఈ సత్యాన్నే కృష్ణుడు ఇట్లు చాటినాడు.

సారపుధర్మమున్ విమలసత్యము (బాపము చేత బొంకుచే(
బారము(బొందలేక చెడ(బాఱిన దైన యవస్థ దక్షు లె
వ్వార లుపేక్ష సేసి రది వారల చేటగు(గాని ధర్మ ని
స్తారక మయ్యు(సత్య శుభదాయక మయ్యును దైవ ముండెడున్.

(ఉద్యోగ. 3-273)

కవిత్రయ భారతంలో భారత కథాకథన సందర్భ విషయంలో నన్నయ తిక్కనలకు భేదం కన్పిస్తుంది. రోమహర్షణ పుత్రుడు సుపౌరాణికుడు అయిన ఉగ్రశ్రవసుడు జనమేజయుని ఆస్థానంలోని వైశంపాయన మహర్షి భారతకథ చెప్పగా విని వచ్చి నైమిశారణ్యంలో శౌనకాది మహామునులకు చెప్పి నట్లు నన్నయ భారత కథను నిర్వహించినాడు. తిక్కన అట్లుగాక వైశం పాయనుడు జనమేజయునకు చెప్పినట్లు విరాటాది పదేను పర్వాల కథను సాగించి నాడు. వ్యాస భారతంలో భారత యుద్ధ కథన భాగం సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి వర్ణించి చెప్పినట్లుంది. తిక్కన గూడ అట్లే నిర్వహించినాడు. కురు పాండవుల మధ్య సంధి ప్రయత్నాలు విఫలమైనాయి. ఇరుపక్షాలు యుద్ధానికి సంసిద్ధులైనాయి. కురుక్షేత్రం రణరంగంగా నిర్ణీతమైంది. సుతుల సమరోత్సాహం ధృతరాష్ట్రునికి నిరుత్సాహాన్ని కల్గించింది. ప్రక్కన సంజయు డున్నాడు. అపుడు వేదవ్యాస మహర్షి విచ్చేసి ధృతరాష్ట్రునితో ఇట్లన్నాడు.

కాలం బగుటయు నృపులకు
నాలము సమకూరె దీని కడలకు మది నీ

వాలోకింపఁగ వలసిన
నీ లోనికి దివ్యదృష్టి నిచ్చెదఁ బుత్రా. (భీష్మ. 1-6)

అందుకు ధృతరాష్ట్రుడు సుతుల ఘోర సంగ్రామాన్ని చూడలేను, వినవలతునన్నాడు. యుద్ధప్రకారాన్ని వర్ణించి చెప్పడానికి వ్యాసుడు సంజయుణ్ణి నియోగించి అతనికి "ఆ రెండు తెఱఁగుల వారి దివారాత్ర ప్రవర్తనంబులు గనునట్లును, రహస్య ప్రకార భాషణంబులు వినునట్లును, మనోవృత్తంబు లెఱుంగునట్లునుంగా వరంబు" ఇచ్చినాడు. అంతేగాకుండ "అతిశీఘ్రగమనంబును, భారత సమర ధరణిం దిరిగినను శస్త్రాస్త్రంబు లెవ్వియుం దాఁకకుండునట్టి ప్రభావంబుఁ బ్రసాదించి, దివ్యుల యాలాపంబులు రూపంబులు దలంపులుం దేటపడునట్టి మహనీయ బోధంబును గలుగ ననుగ్రహించి" నాడు. మరి ధృతరాష్ట్రునితో "వగవంబని లేదు ధర్మోజయతనచు నిశ్చింతగ నుండుమ"ని ధైర్యాం చెప్పివెళ్ళినాడు. ఈ ఏర్పాటు ప్రకారం సంజయుడు యుద్ధభూమికి వెళ్లిఅక్కడ జరిగినదంతా చూచి వచ్చి హస్తినాపురంలో రాచనగరులో వున్న ధృతరాష్ట్రునికి యుద్ధ ప్రకారాన్ని సవిస్తరంగా వర్ణించి చెప్పాలి. కాని సంజయుడు ప్రతిరోజు యుద్ధభూమికి వెళ్లిరాడు. మొదట వెళ్లినవాడు పదిదినముల తర్వాత భీష్మ పతనానంతరం సాయంకాలం వచ్చి అప్పటికి జగిరిన పదిరోజుల యుద్ధాన్ని ఒక్కరాత్రిలో ధృతరాష్ట్రునికి చెప్పి ఉదయాన్నే వెళ్లిపోయాడు. మరల ఐదురోజులకు వచ్చి ద్రోణాచార్యుని నాయకత్వాన జరిగిన యుద్ధాన్ని ఒక రాత్రికాలంలో వర్ణించి చెప్పాడు. మరల రెన్నాళ్లకు వచ్చి కర్ణవధను తెలిపాడు. పదునెనిమిదవ రోజు ఉదయం వెళ్లి మరుసటి రోజు ఉదయాన్నే వచ్చి శల్య దుర్యోధనుల వధను,నిద్రావశులైన ద్రౌపదేయుల్ని అశ్వత్థామ హత్యజేసిన రీతిని వర్ణించి చెప్పినాడు. ఈ విధంగా నాలుగు మార్లు రణరంగం నుండి సంజయుడు కురుక్షేత్ర విశేషాల్ని చెప్పడానికి వస్తాడు. వచ్చినపుడల్లా కౌరవ పక్షంలోని సేనానాయకుని చావుకబురు ముందు చెప్పి ఆ తర్వాత జరిగిన యుద్ధ ప్రకారాన్ని వర్ణిస్తాడు.

శల్యపర్వం

కురుక్షేత్రయుద్ధంలో పదునేడవ రోజు కర్ణుడు మరణిస్తాడు. కౌరవ సేన సమసిపోయింది. కౌరవపక్షంలో ఆ నాటికి మిగిలిన యోధులు దుర్యోధన

శల్య శకుని కృప కృతవర్మాశ్వత్థామలు. ఇకనైనా సంధి లాభదాయకమే అని కృపాచార్యుడు దుర్యోధనునితో "సమరము నిష్కారణ వైరమునం బాటిల్లె", "కలవారెల్లను దెగి నీకలన నిలిచెఁగార్యము", 'నినుగాచికొనుము", "సంధిచేయు మిత్త్రరిన్' అనిచెప్పను కాని దుర్యోధనుడు

నేఁడు దుశ్శాసనుని ఱొమ్ము నెత్తు రనిల
సుతుఁడు ముదమునఁ ద్రావుట సూచి కొఱఁత
ప్రతిన దీర్చు నతండని భయముఁ బొంది
పొందు గోరిన నది యేల పొసగుఁ జెపుమ [శల్య 1-67]

అని చెప్పి ఆత్మాభిమానంతో "రాజులు భక్తిఁగొల్వఁగ ధరావలయం బఖిలంబు దర్పవిభ్రాజిత వృత్తి" నేలుచు నున్న "నాకు నింకాజియె కాక యొక్కని దయం గను రాజ్యసుఖంబు లేటికిన్" అని సంధికి ఇష్టపడక శల్యుని కౌరవ సేనానాయకుని చేస్తాడు. అప్పటికి కౌరవపక్షంలో శేషించి ఉన్న సేన 11 వేల రథాలు, 10700 ఏనుగులు, 2 లక్షల గుర్రాలు, 3 కోట్ల కాల్బలం. ఈ సైన్యంతో శల్యుడు సర్వతోభద్రవ్యూహాన్ని పన్ని వీరవిహారం చేసి ధర్మరాజుచేతిలో మరణిస్తాడు. శకుని గూడ సంహరింప బడ్డాడు. మడుగులో దాగిన దుర్యోధనుణ్ణి రెచ్చగొట్టి భీముడు గదా యుద్ధానికి ఉపక్రమిస్తాడు. ఈవార్త నారదుని వల్ల విన్న బలరాముడు – కురు పాండవుల మధ్య రాయబారాలు విఫలమై సమరం అనివార్యమని తెలుసుకొన్నప్పుడు ఏపక్షాన చేరక తీర్థయాత్రకు వెళ్లి పోయినాడు. శిష్యులైన భీమ దుర్యోధన గదా యుద్ధ దర్శనాభిలాషుడై వచ్చినాడు. ఈ సందర్భం లోనే జనమేజయుని కోరికపై వైశంపాయనుడు బల రాముని తీర్థయాత్రా విశేషాలను సవిస్తరంగా చెబుతాడు. భీమ దుర్యోధనులు గదా యుద్ధానికి ఉపక్రమించినపుడు ఉల్లేఖింపబడిన బలరాముని తీర్థయాత్రా వర్ణన ప్రక్షిప్తమని కొందరి విమర్శకుల అభిప్రాయం.

బలరాముని చూచిన దుర్యోధనునికి "నెమ్మనము తెలివొందె, మూపులు దనరె, మొగం బలరె" నట. గదాయుద్ధరంగంగా కురుక్షేత్రాన్నే ఎన్నుకొన్నారు. దుర్యోధనుడు అసదృశమైన గదాకౌశలాన్ని ప్రదర్శించినాడు అతనిదే పై చేయి కాని దుర్యోధనుని ఎట్లైనా చంపింప దలచినాడు శ్రీకృష్ణుడు. 'నాభికి దిగువ

యైన శరీరభాగంబు నొప్పించుట ధర్మంబు గాదని శాస్త్రోక్తి' ఇది తెలిసియు శ్రీకృష్ణుడు భీముని చేత దుర్యోధనుని తొడలు విరుగ గొట్టించినాడు. అంతేకాదు తొడలు విరిగి పడిన దుర్యోధనుని సమీపించి భీముడు—

ఏకవస్త్రఁ బాంచాలి నట్లీడ్చి తేరఁ
బనిచి సభలోనఁ బలిచిన పాప ఫలము
ననుభవింపుము దుష్టాత్మయనుచు వామ
చరణమున బెట్టిదము గాఁగ శిరము దన్నె (శల్యా. 2-278)

అధర్మముగా నాభికి దిగువ గదను ప్రయోగించి ఊరుభంగము చేసిన భీముని మీదికి బలరాముడు 'కోపవేగమునఁ దామ్రముఖుండై లేచి బాహులెత్తి' తన హలాయుధాన్ని గ్రహించి వెళ్ళినాడు. అపుడు శ్రీకృష్ణుడు అన్నను అడ్డగించి 'కపటంబున నపకారములు చేయుచున్న వీనిఁ గపట ప్రకారంబునఁ బరవైచుట ధర్మహానియై తోపదు. వీడు పాండవ యాదవవంశ వర్ధనుండగు సుభద్రా నందనుం దెగటార్చిన తెఱంగెఱుంగమే' అని వారింప బలరాముడు 'రణధర్మంబు దప్పక పెనంగి నట్టి ధర్మాత్ముండైన దుర్యోధనున కుత్తమలోకం బయ్యెడు మనుచు' సానుభూతి చూపి రథమెక్కి వెళ్లిపోయాడు తొడలు విరిగి పడిన దుర్యోధనుని నిందించి శ్రీకృష్ణుడు 'ప్రొద్దు గ్రాలె సైనికవరులు విశ్రమింప' వలయునని పాండవుల నందరిని శిబిరములకు బంపి తాను గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల నోదార్చడానికి హస్తినాపురానికి వెళ్లినాడు.

ఆ పిదప కృపాచార్య కృతవర్మాశ్వత్థామలు రణరంగంలో ఏకాకిగా పడివున్న దుర్యోధనుని చేరినారు అశ్వత్థామ సుయోధనుని ఓదారుస్తూ

వినుము సత్యంబు వల్కెద మనుజనాథ
యదరి యందఱఁ బాంచాలు రాది గాఁగఁ
గలుగు బాంధవ మిత్ర సంఘముల తోడఁ
గూడ నేడిదె కృష్ణుండు సూడఁ ద్రుంతు. [శల్యా: 2-412]

అని చెప్పిన మాటలు దుర్యోధనునికో జయోత్సాహాన్ని రేకెత్తించింది.

అశ్వత్థామకు సేనాధిపత్యాభిషేకం చేసి పంపినాడు. ఇది స్థూలంగా శల్య పర్వాంతర్గతమైన భారత కథ.

సౌప్తికపర్వం

అశ్వత్థామ ఆరాత్రి కృతవర్మ కృపాచార్య సహితంగా ఒక వట వృక్షం క్రింద చేరినాడు. పాండవుల మీద పగబట్టిన అశ్వత్థామకు నిదుర పట్టలేదు. మర్రిచెట్టు మీదికి ఒక ఉలూకం వచ్చి నిదురపోవుచున్న కాకుల్ని-

కొన్నిటి కంఠముల్ నులుపుఁ గొన్నిటి కాళులఁ ద్రుంచు నుగ్రతం
గొన్నిటి పక్షముల్ నఱకుఁ గొన్నిటి పొట్టలు వ్రచ్చు లీలమైఁ
గొన్నిటి నప్పళించుకొని కోలెముకల్ నుఱుమాడు నిట్టుల
య్యన్నిటి నయ్యులూకము రయం బెసఁగన్ వధియించె...(సౌప్తిక 1-18)

నిద్రలోని కాకుల్ని ఉలూకము చంపిన దృశ్యం అశ్వత్థామను కార్యోన్ముఖుని చేసింది 'నిద్ర వోవంగ శత్రుల నిగ్రహింతు'. 'నిద్రవోయెడు నవసరమున' శాత్రవుల బెట్టుపైఁ బడి చంపవలయు' అను నీతి వాక్యము అంగీకృత క్షత్ర ధర్ముండగు వానికి కర్తవ్యంబు, 'మజ్జనకహనన సంతుష్టుండగు ధృష్టద్యుమ్నుండు లోనైన యప్పాపాత్ములఁ బాపంబు తెరువున రూపుమాపెద. దీనంజేసి కీటజన్మంబు పొటిల్లినను మేల. నన్ను వారింప నెవ్వని వశంబగునని' దిగ్గున లేచి, భూతాకృతిగా తోచిన శివుని సంప్రీతుని గావించి శివు డిచ్చిన ఖడ్గాన్ని స్వీకరించి పాండవశిబిరాన్ని ప్రవేశించి నిద్రాపరవశుండగు ధృష్టద్యుమ్నుని, 'పశువుఁ జంపెడు చాడ్పున' చంపినాడు. ద్రౌపదీతనయుల నైదుగురిని. శిఖండిని, ఇతర సైనికుల్ని, కరితురంగాలను, వధించి పాండవ శిబిరాలను 'పీనుంగు పెంటలు' గా చేసినాడు. కృతవర్మ కృపాచార్యులతో అశ్వత్థామ సూర్యోదయాత్పూర్వమే దుర్యోధనుని చేరి తాను చేసిన ఘన కార్యాన్ని విన్నవించి సంతుష్టుడైనాడు. రారాజు సంతోషించి 'మీరు కృత కృత్యులరు సుఖులై యుండుడు పునర్దర్శనంబు త్రిదివంబున నయ్యెడు గాక', అని ప్రాణంబులు విడిచినాడు అంతలో సూర్యోదయమైంది.

ధర్మరాజు తన పుత్రులు అశ్వత్థామచే చచ్చుట విని విలపించినాడు. ద్రౌపది భరింపరాని పుత్రశోకంతో అశ్వత్థామను వధింపనిచో ప్రాయోప వేశంతో ప్రాణాలు విడుతునని భర్తలను హెచ్చరించింది. భీముడు అశ్వత్థామ శిరోరత్నాన్ని తెచ్చి యిచ్చి ద్రౌపదికి ఊరట కలిగించినాడు. బాలఘాతి అయిన అశ్వత్థామను దుర్గంధ శరీరంతో మనునట్లు శ్రీకృష్ణుడు శపించినాడు. ఇది స్థూలంగా సౌప్తిక పర్వంలోని కథా స్వరూపం.

స్త్రీపర్వం

దుర్యోధనుని మరణంతో భారత సంగ్రామం ముగిసింది. పద్దెనిమిది అక్షౌహిణుల సేన హతమైంది. భారతేతి వృత్తమందలి ముఖ్యఘట్టం సమాప్త మైంది. పుత్రశతాన్ని పోగొట్టుకొన్న ధృతరాష్ట్ర గాంధారీ దంపతులు, వైధవ్యప్రాప్తి పొందిన కౌరవ స్త్రీలు శోకమూర్తులైరి. నవవధువగు ఉత్తర కూడ కౌరవస్త్రీలతో సమదుఃఖభాగిని అయింది పుత్రశోకం, బంధుమిత్ర మరణ వేదన పాండవులకూ తప్పలేదు. నిర్వేద శోక విషాద నిస్పృహ పరితా పాలతో సజీవంగా నిలిచిన వారందరి హృదయాలు పరితప్తములైనవి. అందరికీ ఏడ్పులు, ఓదార్పులు. ఇక జరుగ వలసినది రణరంగంలో మరణించిన వారికి పరలోక క్రియలు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రాదులు కుంతీసహితంబుగా యుద్ధభూమికి వెళ్లారు. అక్కడ ధర్మరాజాదులు ఆ వృద్ధదంపతులకు కోపోపశమనం కావించడం; ధృతరాష్ట్రుడు భీముని నుగ్గుచేయడానికి ప్రయత్నించడం; యోధుల కళేబరాలతో నిండిన రణరంగంలో శ్రీకృష్ణుని వెంట బెట్టుకొని తిరుగుతూ గాంధారి కోడళ్లశోకాన్ని తనశోకాన్ని కన్నీరు మున్నీరుగా హృదయ విదారకంగా శ్రీకృష్ణునికి వ్యక్తం చేయడం; కురువంశ నాశన జనకమైనట్టి యుద్ధాన్ని ఆపగలిగీ ఆపలేని శ్రీకృష్ణుని చివరకు గాంధారి శపించడం; కర్ణుడు తన కుమారుడని కుంతీదేవి ప్రకటించడం—ఈపర్వంలోని ముఖ్యఘట్టాలు. కరుణరస ప్రధానమైన ఈ పర్వంలో కథాగమన భాగం తక్కువ; పూర్వకథాపునశ్చరణ భాగం ఎక్కువ. అది పునశ్చరణమే గాని పునరుక్తికాదు. స్త్రీపర్వకథానువాదంలో తిక్కన కల్పించిన సన్నివేశాలు, నిర్వహించిన సంభాషణలు, పాటించిన పాత్ర పోషణావిధానం అత్యద్భుతం,

అసదృశం. తిక్కన భారత రచన అనువాదం కాదు, అది అపూర్వ కావ్య సృష్టి అనడానికి స్త్రీపర్వరచన కూడ ఒక దృష్టాంతం. పైగా ఛందో వైవిధ్యాన్ని తిక్కన పుష్కలంగా ప్రవేశ పెట్టిన పర్వం కూడా ఇదే.

శల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వాలు—తిక్కన కవితాశిల్పం

తిక్కన రచించిన పదునైదు పర్వాలలో యుద్ధషట్కం నిరుపమ కవితాశిల్ప శోభిత మంటే అత్యుక్తికాదు, వ్యాసభారతానికి పోల్చి చూచినపుడు యుద్ధ షట్క కథానువాదంలో తిక్కన ప్రదర్శించినంత ప్రతిభా స్వాతంత్ర్యాలు ఇతర పర్వాల విషయంలో చూపలేదేమో అనిపిస్తుంది. కవిబ్రహ్మ కవితా శిల్పం బహుముఖమైంది. తరచి చూచే కొద్దీ నవనవోన్మేషంగా ప్రసన్నమయ్యే శిల్ప మది. కవిత్రయ భారత కవితా ప్రాగల్భ్యాన్ని ప్రకటించే విమర్శకులు సాధారణంగా మూలంతో పోల్చి తులనాత్మకంగా పరిశీలించి తారతమ్యాలు సామ్య వైషమ్యాలు ప్రకటిస్తూ వుంటారు. మూలంతో పోల్చి చూచినపుడు తెలుగు భారత రచనలోని విధానాల్ని మూలానుసరణలు, మూలాతిక్రమాలు, కథా సంగ్రహవిస్తరణలు, కథోచిత వర్ణనలు, కథానుక్రమణికోల్లంఘనం, ఉపాఖ్యాన కథనావిధానం మొదలైన అంశాల క్రింద వివరించి చెప్పవచ్చు. ఈ పద్ధతి కొంతవరకు స్థూల దృష్టితో చేసే పరిశీలన. స్థూలదృష్టికి శిల్పస్వరూపం సుగమమౌతుందే కాని శిల్ప సౌందర్యం గోచరించదు. ముఖ్యంగా తిక్కన కవితా శిల్పసౌందర్య దర్శనానికి సూక్ష్మదృష్టి, లోతుచూపు అవసరం. తిక్కన రచనలో ప్రతిమాటను, ప్రతిపద్యాన్ని, ప్రతి ఘట్టాన్ని, ప్రతి పర్వాన్ని వ్యస్తంగానే కాకుండ సమష్టిగా, పూర్వాపరాలకు అనుసంధించి పరిశీలించినపుడు తిక్కన శిల్పం నిత్యనూతనంగా సజీవంగా సర్వాంగ సౌందర్యంగా ప్రసన్నమౌతుంది. ప్రస్తుతం తిక్కన రచనా పాటవాన్ని, కవితా శిల్పాన్ని శల్య సౌప్తిక స్త్రీ పర్వాల నుండి దిఙ్మాత్రంగా కొన్ని ఉదాహరణల్ని గ్రహించి పరిశీలిద్దాం.

తిక్కన స్వతంత్రించి అమూలకంగా రచించిన పద్యాల్ని వర్ణనల్ని కేవలం అమూలకాలని గుర్తించి ఊరుకోకుండ, అట్టి రచనల్లోని ప్రయోజనాన్ని లేదా ఔచిత్యానౌచిత్యాల్ని పరిశీలించడం అవసరం.

పద్దెనిమిదవ నాటి యుద్ధానికి శల్యుడు సేనానాయకుడు. సూర్యోదయమైంది. ఇరువైపులా సైన్యం మోహరించింది. జయించడానికి సర్వ సన్నాహంతో సర్వతోభద్ర వ్యూహాన్ని పన్ని శల్యుడు చివరి ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఈ సన్నివేశంలో సూర్యోదయాన్ని వర్ణిస్తాడు తిక్కన మూడు పద్యాల్లో. అమూలకమైన ఈ సూర్యోదయ వర్ణన శిల్పదృష్టితో చేసినట్టిది. ఆ మూడు పద్యాల్లో మొదటిది.

ఒండొరులన్ జయించు మతి నుద్భట లీలలఁ జాల నొప్పి య
ప్పాండవ కౌరవుల్ పెనఁగు భంగిఁ గనుంగొను వేడ్క నొక్క యీ
తండు మహాద్రి నెక్కెననఁ దద్దయుఁ జెన్నగు బింబ కాంతిన
ర్కుం డభిరాముఁడై పొడుపుగొండపయిన్ వెలుఁగొందెఁ జూడఁగన్

(శల్య 1-114)

అంతకు ముందురోజు కర్ణుడు మరణించినాడు గదా. మరణించిన కర్ణుని సూర్యకిరణాలు స్పృశించినాయి. పుత్రశవ స్పర్శవల్ల సూర్యుడు మలినమైనడు. ఆనాటి సూర్యాస్తమయాన్ని తిక్కన

నిర్గత ప్రాణు రాధేయు నిజకరములఁ
గరుణ పెంపున నంటుట కారణముగఁ
బావన స్నాన మొనరింపఁ బోవునట్లు
లపర జలనిధి లోనికి నరిగె నినుఁడు (కర్ణ. 3-369)

అని వర్ణిస్తాడు. ప్రకృతిని కథా సన్నివేశానికి, పాత్రల మనోవృత్తికి అనుగుణంగా భావించి ప్రకరణోచితంగా వర్ణించడం తిక్కన ప్రకృతి వర్ణనల లోని ముఖ్యవిశేషం. ముందు రోజు అస్తమించిన సూర్యుడు మరుసటిరోజు ఉదయించినాడు. ఆరోజుతో కురుక్షేత్ర రణరంగంలో భారత యుద్ధం సమాప్తం కాబోతుంది. ఆ తర్వాత పాండవ కౌరవ యుద్ధాన్ని చూడడానికి అవకాశ ముండదు. కాబట్టి ఆనాటి యుద్ధాన్ని చూచే కుతూహలంతో సూర్యుడు 'మహాద్రినెక్కి' నట్లున్నాడని తిక్కన ఉత్ప్రేక్ష ఇక రెండవ పద్యం:

అరసి యనాగతం బెఱుఁగు నట్టి మనంబులు గల్గు పాండు భూ
వరసుత బంధుమిత్ర కురువర్గ సుహృజ్జన కోటుల త్రతిం

బొరసె సతి ప్రమోదమును భూరి విషాదము నాఁగ నంబు జో
త్కరము వికాసమయ్యెఁ గుముదంబులు మీలన మొందె నెంతయున్
(శల్య. 1-115)

సూర్యోదయంతో ప్రకృతిలో గల్గిన చైతన్యాన్ని, అప్పటి పాండవ కురు పక్షాలకు సంభవింప నున్న ఫలితాన్ని స్ఫురింప చేసేటట్లు రచించి యుండడం పై పద్యం లోని శిల్పం. పాండవులు అంబుజోత్కరములు, కౌరవులు కుముదములు. కౌరవ కుముదాలకు ఇక వికసించే అవకాశం లేదు. ఆనాడే రారాజు గూడ నేల కొరుగుతాడు గాబట్టి.

మూడవది సీస పద్యం కురుక్షేత్రంలో మోహరించిన చతురంగ బలాల మీద సూర్యకాంతి ప్రసరించిన విధాన్ని వర్ణించే పద్యం ఇది. చూపరులైన చదువరులకు రణరంగం యావత్తూ కళ్లయెదుట దృశ్యమాన మయ్యేటట్లు సూర్య కాంతిని రణరంగం మీద. ఉభయ సైన్యాల మీద 'ఫోకస్' చేసినట్లు వర్ణించిన పద్యమిది. ఈ మూడు పద్యాల తర్వాత వర్ణిత మయ్యేది భీకర యుద్ధం అట్టి సన్నివేశానికి పూర్వరంగంగా చదువరుల హృదయాలను ఆయత్త పరచడానికి సూర్యోదయ వర్ణనాత్మకాలైన యీ మూడు పద్యాల్ని తిక్కన ఉద్దేశించినాడని తోస్తుంది. పాత్రల మనోవృత్తినే గాక, పాఠకుల మనః ప్రవృత్తిని గూడ దృష్టి యందుఁచు కొని రచన చేయడం తెలుగు కవుల్లో ఒక్క తిక్కనకే చెల్లు కాబట్టే ఎర్రాప్రెగ్గడ తిక్కనను ప్రశంసిసూ "తను కావించిన సృష్టి తక్కొరుల చేతం గాదు, కవిబ్రహ్మ నావినుతింతుం గవి తిక్కయజ్వ" నన్నాడు.

సౌందర్యం వస్తువును ఆశ్రయించి వున్న లక్షణంకాదు. అది ప్రధానంగా వ్యక్తి దృష్టిని ఆశ్రయించి నట్టిది. యోగదృష్టికి ప్రతివస్తువు దివ్యమైనట్లు, కళాదృష్టికి ప్రతి వస్తువు సుందరమే. తిక్కనది యోగికమైన కళాదృష్టి అతనికి సర్వమూ సత్యం, శివం, సుందరం. యుద్ధం భీకర భీభత్సావహమైంది కదా: కాని భీభత్సాన్ని కూడ రమణీయంగా దర్శించి దాని రామణీయకతను ప్రదర్శించే కవితాశిల్పం మనకు తిక్కనలోనే కన్పిస్తుంది. అందుకు అమూలకమైన ఈ క్రింది యుద్ధ వర్ణనను దృష్టాంతంగా చూపించవచ్చు.

నెత్తుటఁ దోఁగియు నిగిడి పోరెడు వీరు
లలరిన నడ మోదుగుల విధంబు

గ్రక్కునఁ దెగిపడి కదలెడు బాహు
దండములు మహా భుజంగముల భంగి
యవని రక్తాక్తంబులై యున్నయట్టిబల్
దలలు గెందామర కొలనిపగిది
దఱచుగా నెఱి దప్పి నొఱగిన గజములు
గులిశ భగ్నాచల కులమునట్లు
దునిసి తొఱఁగిన తోదుల తొడలు సామ
జముల కరములు నొండొంటి చందములుగ
నుంగొనగ వింతలగుటను సంగరాంగ
ణంబు రమణీయమును భీషణంబునయ్యె [శల్య 1-129]

ఏమి చెప్పుదు రౌద్రంపు టెసకమందు
దఱచు మెదళులు తొంపులు నుఱుములైన
యెమ్ము లిసుకయు సిత చామరమ్ము లంచ
లయ్యె రుధిరంపు టేఱుల కప్పుడధిప [శల్య 1-130]

విను మ య్యేఱులలో వా
హనములె యోడలుగఁ జూడ నక్కజ మగు ను
క్కున నుద్దామ విహారం
బొనరించిరి వీర యోధు లుర్వీనాథా! [శల్య 1-131]

సాధారణంగా తిక్కన పనిబట్టి శబ్ద చమత్కృతుల జోలికి పోడు పోయినా వానిని తెచ్చి అతికించినట్లు చూపడు. అమూలకమైన ఈ క్రింది పద్యంలో ఆహా! హాహా; శబ్దాల మీద తిక్కన చూపిన చమత్కారం సహజం, శిల్ప శోభితం

వ్యూహాభావము నూచి నన్నసదుగా నూహించెదో భీమ మ
ద్బాహా చండిమ సార దుర్దమ గదాదండంబు దృప్యద్భవ

ద్ధేహోల్లాసము నెట్టు దీన దశకుం దేనోపునో చూడు మీ
యాహా పుట్టెడు లాఁతి చూపఱకు హా హా పుట్టు మీవారికిన్
[శల్య 2-248]

శార్దూలవృత్తంలో నడచిన ఈ పద్యం తిక్కన వృత్తౌచిత్యానికి కూడ ఒక ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది. ఇట్టి వృత్తౌచిత్యాన్నే అశ్వత్థామ ద్రౌపదేయులైన ప్రతివింధ్య శ్రుతసోమాదుల్ని సంహరించిన ఘట్టంలో పాటించి యున్నాడు. ఆ ఐదుగురు వధ ఐదు లయగ్రాహి వృత్తాల్లో రచించినాడు తిక్కన.
[చూ. సౌప్తిక 1-181, 183, 185, 187, 189.]

భీముడు దుశ్శాసను రొమ్ము నెత్తురు ద్రావినట్లు శల్య సౌప్తిక స్త్రీ పర్వాలలో పలుమార్లు చెప్పబడింది. కర్ణవధానంతరం కృపాచార్యుడు దుర్యోధనుని ఇకనైనా సంధి ప్రయత్నం చేయుమన్నపుడు దుర్యోధను డన్నమాటలు

నేఁడు దుశ్శాసనుని ఱొమ్ము నెత్తు రనిల
సుతుఁడు ముదమునఁ ద్రావుట సూచి కౌఱఁత
ప్రతిన దీర్చు నతండని భయముఁ బొంది
పొందుగోరిన నది యేల పొసఁగు జెపుమ. (శల్య. 1-66)

ఇది మూలంలో లేదు.

దుర్యోధనునితో గదాయుద్ధానికి భీముణ్ణి పురికొల్పుతూ కృష్ణుడు రక్తపాన ప్రశంస చేస్తాడు.

వాలి దుశ్శాసనుని ఱొమ్ము వ్రయ్యఁ జీరి
నీవు నెత్తురు ద్రావంగ నిన్ను నతఁడు
చూచు చుండియు వెఱసొచ్చి స్రుక్కెఁగాక
కవియఁ జాలెనె నీపయిఁ బవనతనయ. [శల్య. 2-124]

ఇది కూడ అమూలకమే

ఇంకను రెండు మూడు చోట్ల రక్తపాన ప్రశంస కలదు అమానుష మైన ఈ సంఘటనను తిక్కన పలుమారు ప్రస్తావించుట కథాగతికి పాత్రల

మనోభావ వ్యక్తీకరణకే గాంధారి పౌలికలను వెళ్లినపుడు భీముడు కోపోప శమనంబుగా సమాధానం చెబుతాడు అపుడు గాంధారి

వైరి ననిఁ జంపుదురు గాక ద్రవ్చి నెత్తు
రెత్తికొని క్రోలు క్రూరాత్ము లెచట నైన
నెన్న డేనియుఁ గలిగిరే యీవు దక్క
నది వృకోదర వృక విధ మసుర భంగి. [స్త్రీ. 1-162]

అని భీముణ్ణి దూషించింది. దానికి భీము డిచ్చిన సమాధానమిది.

జలధరవృత్తం. ఆ సభలోని కట్లు ద్రుపదాత్మజఁ దాఁ
గాసిగ నీడ్చి వల్వోలువఁ గినుకం
జేసిన బాసకై పెదవిఁ జేర్చితి దు
శ్శాసను శోణితం బిది నిజం బరయన్. [స్త్రీ. 1-164]

గాంధారికే గాక పాఠకులకు కూడా భీముని యెడ సదభిప్రాయాన్ని కల్గించడానికి తిక్కన కూర్చిన మాటలివి.

భీముడు నటించిన దుశ్శాసన రక్తపానం, కావించిన దుర్యోధన ఊరు భంగం తన ప్రతిజ్ఞలను తీర్చుటకే అని భీముడు అన్న మాటలకు గాంధారి అడిగిన ప్రశ్న ఎంత వాడిదో చూడండి

అంధులకు నూఁతకోలగా నకట యొకని
నైన నిలుపక నూర్వర నదయ వృత్తి
ద్రుంగి తం దెవ్వఁ డేనియు మీకు నెగ్గు
లాచరింపని వాఁడు లేఁడయ్యె నయ్య. [స్త్రీ 1-170]

ఒక్కరుని నీవు సంపక
తక్కిన నంతటనె ప్రతిన దప్పునె విభవం
బెక్కఁగ మీయన్న నతం
డెక్కటి రాజ్యంబు సేయ నీఁడె కుమారా.

పుత్ర పౌత్ర వధ సంపీడిత స్వాంతన యగు గాంధారి నోట వచ్చిన మాటల్లోని శిల్పం ఎంత సహజ రామణీయకమో చూడండి. వెంటనే క్రోధ పరుషాక్షరంబులతో 'అమ్మహారా జెచట నున్నాడ'ని అడుగుతుంది ఆ మహారాజు మరెవ్వరు. మన ధర్మరాజేకదా.

తిక్కన రచన నాటకీయ మైనదని అందరూ అంటున్న మాటే. సంభాషణాత్మకమైన రచన వల్ల నాటకీయత సిద్ధించవచ్చు. కాని తిక్కన రచన లోని నాటకీయత అంతమాత్రానికే పరిమితమైందికాదు. ఒక సన్నివేశాన్ని కల్పించి అందు పాత్రలను ప్రవేశ పెట్టించి వారి మాటలనే గాక వారి అవయవాల కదలికను, సందర్భోచితమైన వారి ప్రవర్తనా సరళిని వారి చిత్తవృత్తులు బాహి రంగా వ్యక్తమయిన విధానాన్ని సంభాషణల్లోను ఉత్తరప్రత్యుత్తరాల కూర్పు ల్లోను సహజమైన తెలుగు నుడికారాన్ని పొల్లుపోకుండ కళ్లకు కట్టినట్లు చిత్రిం చడం తిక్కన రచనలోని మహత్తర శిల్పం.

దుర్యోధనుడు తొడలు విరిగి పడ్డాడు. ఈ వార్త విన్న గాంధారీ ధృత రాష్ట్రులు పాండవుల్ని శపించ వచ్చు. అట్టి ప్రమాదం జరగకముందే వారిని ఓదార్చడం ఉచితమని కృష్ణుడు హస్తినాపురానికి వెళ్లాడు. మొగసాలలో నిలిచి నాడు. ఆంబికేయునకు తన రాక ఎరిగించినాడు. అప్పటికే కృష్ణద్వైపాయనుడు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల్ని ఓదార్చడానికి వచ్చి ధృతరాష్ట్రుని చెంత ఉన్నాడు. లోపలికి ప్రవేశించిన శ్రీకృష్ణుడు "కృష్ణద్వైపాయన మహామునింగని, వినయ సంభ్రమంబులు దలకొనఁ దత్పాదంబులకుఁ బ్రణమిల్లి, యక్కురురాజునకు గాంధార రాజనందనకు నమస్కరించి కులపతి సన్నిధి యగుట నిలా తలంబున గూర్చున్న యజ్ఞనాథు సమీపంబున నాసీనుండై" నాడట. వేదవ్యాసుడు కుల పతి కాబట్టి అతన్ని ఉన్నతాసీనుని చేసి ధృతరాష్ట్రుడు నేల కూర్చొని వున్నాడు. ఇది మర్యాద. అక్కడికి వచ్చిన కృష్ణుడు ఉచితాసనాన్ని ఆశించకుండ నేల కూర్చున్న రాజు చెంత కూర్చున్నాడు. కృష్ణుడు నేల కూర్చున్నాడని వాచా చెప్పక ధ్వనింప జేసినాడు తిక్కన. ఆవిధంగా ధృతరాష్ట్రుని ప్రక్కన కూర్చున్న శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని చేతుల్ని పట్టుకొని కంట తడిపెట్టి మాటలు గొంతులో కొట్టుకుంటూ వుండే తన దుఃఖాన్ని మాటలతో కాదు అభినయంతో ఇట్లు వ్యక్తం చేసినాడు.

అన్న రేంద్రుపాణి యల్లన తన కరా
బ్జమునఁ గీలు కొల్పి బహుళ బాష్ప
కలిత వదనుఁడగుచు గళమున నెలుఁగురి
యాడ వగచి యమ్మురాంతకుండు. [శల్య 2-361]

దుఃఖాన్ని ఇట్లు ప్రకటించిన కృష్ణుని ఓదార్చడానికి ఎవరూ పూను కోలేదు. పూనుకొని వుంటే వేదవ్యాసుడే పూనుకోవాలి. ఆమహర్షికి కృష్ణ తత్వం కరతలామలకమే. అత డూరుకున్నాడు. ఇటు అటు చూచి కృష్ణుడు 'తత్ప్ర దేశంబున నున్న కనక కలశ జలంబుల ముఖప్రక్షాళనంబు' చేసుకొన్నాడు. గొంతు సవరించుకొని ధృతరాష్ట్రుని ఉద్దేశించి ఇట్లన్నాడు.

అకట కులం బకారణమ యంతయు నాశమునొందె నిట్టిదా
నికిఁ జొర నొల్లరైరి మహనీయచరిత్రులు నాఁడు పాండవు
ల్సకలము నీ వెఱుంగుదు చలంబును నీసును దక్క నన్ను సం
ధికి నటరా నొనర్చుట మది దలపోయు మదెట్టి శాంతియో.

[శల్య 2-363]

ఆతర్వాత కౌరవులు పాండవులకు గావించిన దుండగాలను—మాయా ద్యూతం, ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణం, పాండవుల అజ్ఞాత వాసక్లేశం, తన సంధి ప్రయత్నం, పాండవు లొక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క ఊరునైనా ఇమ్మని కోరడం- ఇవన్నీ చెప్పి "నీ కొడుకు లెమ్మెయి మానరఁ లోభగర్వముల్, నీవును నట్ల కాక మహనీయమతుల్ విదురాది బాంధవుల్, వేవురు సెప్పరే యధిపవింటె తగం బలు కొక్కఁ డేనియున్" అన్నాడు. ఇంతకు దుర్యోధన వధ వార్తను కృష్ణుడు చెప్పలేదు. దుర్యోధనుడు కాలోపహత మనస్కుడు. "ఫలపోయ నుడుపం జాలు దురే నరులు దైవ సంపాదితముల్" అని విధిని ప్రస్తావించి "పాండవులు కల్మషాయత్తచిత్తులు గామియు మీరు నెఱి లేమియు విచారింపుము, ఏను మ్రొక్క వేడికొనియెద, వారల దెసం కోపంబు లేకుండ వలయును" అన్నాడు. ఇంతకూ దుర్యోధనుని పేరు ప్రస్తావించకుండా "నీకును గాంధారికిని వలయు పరలోక క్రియా కలాపంబులు వారి (పాండవులు) యందనిలిచె కావున వారికి శుభంబు గోరుటలెస్స" అని హితబోధచేసి గాంధారితో "నీకెనవచ్చు రాజరమణిన్ ధర

నెందు గంటిమే" అని ముందు పొగడి "కీడు పుట్టునని నీవు సెప్పితి చెప్పిన మాటయుం దలకూడెం బాండవుల వలనం దప్పులేదని యెఱుంగుదు గాదె, వారల కలుగకుండునది. నీ వలిగి చూచినం ద్రిలోకంబులు భస్మీభూతంబులగు నట్టి తపః ప్రభావంబునం బ్రసిద్ధవు గావున నిన్నుం బ్రార్థించెద" అన్నాడు. 'పయి చీర చెఱంగు మొగంబున నదిమికొని యేడ్చిన' గాంధారిని కృష్ణుడు ఓదార్చి వెళ్తాడు.

అశ్వత్థామ సౌప్తికవేళ పాండవశిబిరం ప్రవేశించి నిద్రితులైన ధృష్టద్యుమ్నుని, శిఖండిని, ద్రౌపదేయుల్ని పశుమరణంగా తాను సంహరించిన వార్తను మరణావస్థలో నున్న దుర్యోధనునికి చెప్పి వ్యాసాశ్రమానికి వెళ్ళి పోతాడు. పుత్రశోకార్తయైన ద్రౌపది అశ్వత్థామను వధించని యెడల ప్రాయోపవేశంతో మరణిస్తానని చాటింది. భీముడు ధర్మజ ధనంజయ కృష్ణులతో అశ్వత్థామను అన్వేషిస్తూ వెళ్ళినపుడు వ్యాసాశ్రమ ప్రాంతంలోని ముని వేషధారిగా మారిన అశ్వత్థామ భీముని కంటబడ్డాడు. ఆ సన్నివేశాన్ని తిక్కన చిత్రించిన విధం చూడండి.

మేన భసిత మలంది మాననీయ తపః ప్ర
యుక్తి నాదరించి యున్న ద్రోణ
తనయుఁ గాంచి చాపదండంబు సజ్యంబు
సేసి మహితశరముచే నమర్చి (సౌప్తిక. 2-57)

వ. భ్రుకుటిత వికట ఫాలభాగుండై (సౌప్తిక. 2-58)

ఓరి ధాత్రీసురాధమ! క్రూర కర్మ
కపటధార్మిక! యత్యంత కల్మషాభి
యుక్తిఁ బోయినరేయి మహోగ్రవృత్తిఁ
దగిలి తెంత వేగిరమునఁ దపసివైతి. (సౌప్తిక. 2-59)

వ. ఇట్టు లొదిఁగినఁ జావు దప్పునే లే లెమ్ము తపమ్ము సాలు రణమ్మునకు రమ్మని కఠినాక్షరంబులుగాఁ బలికె. (సౌప్తిక. 2-60)

భీమునిలో కపటంలేదు. అతని మాటలు కట్టె విరిచినట్లుంటాయి.

మాటలకు మెరుగు పెట్టి మెత్తగా మాట్లాడడం భీముడు నేర్వని విద్య. ఆ విద్యలో అన్నగారైన ధర్మయ్యదే పై చేయి.

దుర్యోధనుని మరణంతో, అశ్వత్థామ పలాయనంతో భారత సంగ్రామం ముగిసింది. పదునెనిమిది అక్షౌహిణులసేన మడిసింది. యుద్ధంలో పుత్ర పౌత్ర సఖి సుహృత్సహాయులందరిని పోగొట్టుకొన్న ధృతరాష్ట్రుడు 'ఎఱకలు (రెక్కలు) విఱిగిన గరుడుని తెఱగు' న వున్నాడు. 'ఆవంగూరిన శోక' మూర్తి అయిన ఆ అంధరాజు కృష్ణద్వైపాయనుని శోకోపశమన వాక్కులతో కర్తవ్య బోధతో శాంతమూర్తి అయ్యాడు.

ధరియించెదఁ బ్రాణము మది
నెరియక యుండంగ శోక మేఁ దొఱఁగెద ని
ర్భర బాంధవ్యంబు నొందెదఁ
బురుషోత్తములైన పాండుపుత్రకుల దెసన్ (స్త్రీ. 1-94)

అని పలికి, "గాంధారిని కుంతిని తక్కంగల కౌరవ వధూ వర్గంబు"ను వెంటరమ్మని కురుక్షేత్రాన్ని చేరినాడు. అది కురుక్షేత్రం కాదు-కళేబర క్షేత్రం. పారాశర్యమునీంద్రుని వరప్రసాదంతో గాంధారికి కలిగిన తాత్కాలిక దివ్యదృష్టికి సువిశాలమైన ఆ కళేబరక్షేత్రం సుగోచరమైంది. ఆమెకు గోచరించిన రణభూమిని తిక్కన పాఠకులకు ఐదు లయగ్రాహివృత్తాలలో (స్త్రీ2-4, 5, 6, 7, 8) ప్రత్యక్షీకరింప చేసిన రచన అత్యద్భుత శిల్ప శోభితం. జుగుప్సావహమూ బీభత్సకరమూ అయిన పెక్కు దృశ్యాలను తిక్కన సాహిత్య రసిక మనోభిరామంగా వర్ణించినాడు. ఐదు లయగ్రాహి వృత్తాల ననుసరించి వున్న ఈ క్రింది వర్ణనను పరిశీలించండి.

ప్రేవులు గండలు పెఱికి వేటాడి యంగదఁ గొని మెదళు లగల్చి కొనుచు
రాగిలి రక్తంబు ద్రావుచు లోచనగుళికల నొలిచి మ్రింగుచును గుండె
కాయ లాదట మెయిఁగబళించుచును గ్రొవ్వుదెమలిచి నమలుచునెముకయూట
చవిగొనియానుచుఁ జావకయున్న రూపుల సచ్చుటకుఁ గాఁగఁబెలుచఁదన్ని

కొనిన వెఱఁబాయఁ బాఱుచుఁ జెనకి తొడరి
కాటు లాడుచు నున్న సృగాలములును

గాకములు రావులుఁగులును గ్రద్దలునువ్ర
కంబులును మానసంబు వికలంబు సేయ. (స్త్రీ. 2-9)

కౌరవస్త్రీలు నాథజనక పుత్ర సోదర శవములను సమీపించి గుర్తించడానికి పడిన యవస్థ ఇది

అవయవములు రూపఱఁగఁ గ్రవ్యాద భక్షి
తంబులై యున్కిఁ గొన్ని శవంబు లువిద
లెంత సూచియు నవి గొంద తెలుఁగఁ జాల
రయ్యేదరు సూడు తమబంధు లగుటఁ గృష్ణ. (స్త్రీ. 2-23)

గాంధారి దుర్యోధనుని కళేబరాన్ని చూసింది. చూసి 'నఱకిన యనఁటి క్రియన్' మూర్ఛిల్లింది. కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని పరిచారికలు చేయూత నివ్వగా పుత్రునిశవాన్ని సమీపించి తరల మనస్కయై

తరల. విపుల వక్షము మీఁద నశ్రులు వెల్లిగొల్పుచు వ్రాలి యో
నృపతికుంజర కౌరవేశ్వర నేల నిమ్మెయి నీయుదా
త్తపు శరీరముఁ బొందఁబాడియె తల్లివచ్చినభక్తితో
నుపచరింపక లాఁతివై యిటు లూరకుండుట యుక్తమే. (స్త్రీ. 2-27)

అని పలవించింది.

స్త్రీ పర్వంలో తిక్కన చేసిన మృతవీరుల శవవర్ణనలో స్వీయ ప్రతిభాన్వితమైన భావనారీతులు కొల్లలు. ఉదాహరణకు కొన్ని:

దుర్ముఖుని ముఖాన్ని నక్కలు తోడేళ్లు సగం తిని వదలి పెట్టినాయి. తల్లి అయిన గాంధారి ఆ ముఖాన్ని చూసి, సప్తమి చంద్రబింబంగా భావించింది

నక్క తోఁడెలు వీని యాననము సగము
దిన్నయవి యట్టులయ్యును నున్న యొప్పు
దొరసి సప్తమినాఁటి చందురునిఁ బోలె
చూడు భావించి దీపితశూరవంశ. (స్త్రీ. 2-68)

కర్ణుని ముఖాన్ని కూడా కాకులు గ్రద్దలు తిని కొంచెం వదలి పెట్టినాయి. ఆ వర్ణన చూడండి

కాకులును గ్రద్దలును దిన్నఁ గడమ ద్రెస్సి
యపరపక్షచతుర్దశి యమృతకరుని
కరణి నొప్పెడు కర్ణు మొగంబు మీఁద
వనిత యందంద మోపెడుఁ దనమొగంబు. (స్త్రీ. 2-93)

శల్యుని కళేబరం బోరగిల పడివుంది. నాలుక వెలుపలికి వచ్చివుంది. కాకులు ఆనాలుకను పొడిచితింటున్నాయి.

బోరగిలఁ బడ్డవాఁడు గపోల మొకటి
పుడమి మోచినయది మోము పొలుపు సెడదు
వీఁడె సూచితె శల్యుండు వెడలి యున్న
జిహ్వ దినియెడు వాయసశ్రేణి కృష్ణ. (స్త్రీ. 2-108)

కౌరవులకు పాండవులకు గురుపాదులైన ద్రోణుని పాదాలకు బట్టిన గతిని తిక్కన వర్ణించిన విధం చూడండి.

తోటకము. సతతంబును శిష్యులు సద్వినయా
న్వితులై ప్రణమిల్లెడు వీర పద
ద్వితయంబు గడుం జెడఁ దిన్నవి సూ
చితె నక్కలు దైవము చెయ్దిఁ గటా. (స్త్రీ. 2-122)

తిక్కన రచనలో ప్రతి పద్యమూ ఆలోచనామృతమయం. పాఠకావళికి మోదదాయకం.

తిక్కన కూర్చిన తెలుగు పదబంధాలు కూడా అతి మనోహరం. ఉదాహరణకు కొన్ని:

చేతిబరువు = భుజబలం
అనిపని = రణక్రీడ
గెలుపునుబ్బు = జయోత్సాహం
ఇర్లవారము = అంధకారము
చీకురాజు = ధృతరాష్ట్రుడు
అఱుగు దెవులు = క్షయరోగం

భాషాదృష్టితో పరిశీలించే వారికి తిక్కన భాష ఒక తరగని గని. అందు లభించే మణులు అమూల్యములు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీవారు ఆంధ్రమహాభారతాన్ని ఆంధ్రు లందరికీ అందుబాటులో వుండేటట్లు ప్రమరించతానికి పూనుకోవడం అభినందింప దగిన విషయం. శల్య సౌప్తిక స్త్రీ పర్వాలను కొంత పరిష్కరించి, సంగ్రహమైన ఈ పీఠికను వ్రాయడానికి నాకు అవకాశాన్ని కల్పించినట్టి అకాడెమీ అధికార వర్గానికి నా కృతజ్ఞత.

నల-విజయదశమి

జి. యస్. రెడ్డి

విషయసూచిక

శల్యపర్వము—ప్రథమాశ్వాసము

శల్యపర్వము—ద్వితీయాశ్వాసము

సౌప్తికపర్వము ప్రథమాశ్వాసము

సౌప్తికపర్వము-ద్వితీయాశ్వాసము

స్త్రీపర్వం - ప్రథమాశ్వాసము

స్త్రీపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శల్యపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీగిరిజాసమవాయమ
హాగురుతరశుభగసంపదాలంబసదా
యోగిజనక్షేమసమీ
హాగర్భితదివ్యచిత్త హరిహరనాథా. 1

క. దేవా జనమేజయధా
త్రీవల్లభుఁ డుత్సుకత్వరేఖాసౌమ్య
శ్రీవిలసితుఁ డై యిట్లనుఁ
దా వైశంపాయనున కుదాత్తవినీతిన్. 2

క. దురమున నమ్మెయిఁ గర్ణుఁడు
పరిమార్పంబడిన నల్పపరిజనుఁ డై య
క్కురుపతి యజయ్యు లగున
య్యరులయెడం బిదప నెట్టు లయ్యె మునీంద్రా. 3

తే. ఏను మును విన్నయకౌరవేంద్రపాండు
విభుతనూజులచరితంబు వేడ్కఁ బెంచెఁ
జెవులతియ్యంబు దళుకొత్తఁ జెప్పు మనఘ
వారి దైనయనంతరవర్తనంబు. 4

వ. అని యడిగిన వైశంపాయనుం డమ్మహీనాయకున కిట్లనియె నట్లు
కర్ణుండు దెగిన దుర్యోధనుండు హతావశిష్టవసుధావరులు పరివేష్టింపఁ
గొంచెపుమూఁకలతోడ విడిదలకుం జని సుహృజ్జనంబులు దేర్ప విషాదం
బుడిగి సముత్సాహదోహలి యై శల్యునిం దనకు సేనాపతిఁ గావించి
వేగుటయు బలుపు బొలుపును వెలయఁ బోరికలనికి నడచెఁ బాండ

వేయులను బలంబుతోడం బన్ని యేతెంచిన నయ్యిరువాఁగునకు సురాసురసమరంబునుం బోలె సంగ్రామంబయ్యె నంత మధ్యాహ్నంబున నమ్మద్రపతి యుధిష్ఠిరుపరాక్రమంబునం దెగియెఁ బదంపడి భటులుం జెలులుఁ జుట్టంబులును సమసిన నుక్కుదక్కి యక్కురువిభుం డనిపని సాలించి వెఱఁ బొందెడుడెందంబుతో నొక్కరుండు దొలంగం బాఱి యొక్కమడువు సొచ్చి దాఁగి యుండె నట గెలుపునుబ్బునం బొంపిరి వోవుపాండవేయు లతం డం దునికి యెఱింగి యయ్యెడకు నరిగి నలిరేఁగి చుట్టుముట్టి పిలిచిన వెడలి వడముడితోడి పెనంకువం బెద్దయుం బ్రొద్దు పెనంగి యా భూనాథుండును బ్రొద్దు సాల వాలినప్పుడు భీము గదాఘాతంబునఁ దొడలు విఱిగి పడియె నంత నిశాసమయంబున నశ్వత్థామ కృపకృతవర్మలు దనకుం దోడుగా ధర్మనందనస్కంధావారంబు సొచ్చి పాంచాలప్రభద్రకమాత్స్య ప్రభృతిశేషసైన్యంబుల సమయించె మఱునాఁడు సంజయుండు కురుక్షేత్రంబు నందుండి పూర్వాహ్ణంబునఁ గరినగరంబున కరుగుదెంచి. 5

చ. పొరిఁబొరి మోము బాష్పజలపూరము గ్రమ్మఁగ నూర్ధ్వబాహుఁడై
చరణయుగంబు దొట్రువడ సంభృతశోకత రాజవీథి నె
వ్వరిఁ గని యైన హా మహితవైభవ హా ధృతరాష్ట్రపుత్ర హా
కరిపురనాథ యం చెలుఁగు గద్గదికం దగులంగ నేడ్చుచున్. 6

క. జననయనచకోరానం
దనుఁ డగునృపచంద్రుఁ డనుచితం బయినవిధం
బున నస్తమించె నంచుం
దనుదోలనభరితభూరిదైన్యం డగుచున్. 7

వ. చని ధృతరాష్ట్రమందిరంబు ప్రవేశించి లోపలికొలువున గాంధారియుం గోడండ్రును విదురుండును మఱియును దగుచుట్టంబులునుం బరివేష్టింపఁ గర్ణువేమికిఁ బ్రేముడించుపలుకులు నెల్ల నుల్లంబు దుఃపిల్ల నున్న యన్నరనాథుఁ గని డగ్గుత్తిక వెట్టుచుఁ దనపేరు సెప్పికొని వేరి పాదప్రణామం బాచరించి యేడ్పు పెరయునెలుఁగుతో నిట్లనియె. 8

సీ. జననాథ శల్యుండుసమసె సౌబలుఁడుగూలె సులూకుండుమడిసెసకల
సంశప్తకులు గడచనిరి కాంభోజశతానీకములు దెగటాఱె యవన
పార్వతీయమ్లేచ్ఛబలములు ద్రుంగె నల్దిక్కుల మన్నీలుం దక్కుగలుగు
నరనాయకులును జచ్చిరి కుమారులు గూలయంగలుఁ దెగిరి కర్ణాత్మజులును

తే. బొలిసి రయ్య వృకోదరుపలుకు దప్ప
కుండఁ దద్గదాదండప్రచండనిహతి
రెండు దొడలును విఱిగి ధరిత్రిఁ బెలుచఁ
గూలి రూపఱి రారాజు ధూళి ద్రుంగె. 9

వ. మఱియు ధృష్టద్యుమ్నుండును శిఖండియు నుత్తమౌజుండును యుధా
మన్యుండును లోనుగాఁ గలపాంచాలురును జేదిమాత్స్యప్రభద్రకప్రభృతి
బలంబులు లోనుగా నవశిష్టసైన్యంబులును నీమనుమ లైనప్రతి వింధ్యాది
ద్రౌపదేయులును సకలరథసామజఘోటకసుభటసమేతంబుగా మృతిఁ
బొంది రిట్లు కౌరవశిబిరంబును బాండవస్కంధావారంబును విధివశంబున
వనితావశేషంబు లయ్యెనిందుఁ గృపకృతవర్మలు నశ్వత్థామయుఁగా
ముువ్వురును నందుఁ బాండవు లేవురును గృష్ణసాత్యకులుగా నేడ్వురును
భవత్సుతుం డయినయుయుత్సుండును శేషించి రివ్విధంబునఁ బదునొ
కండు నేడక్షౌహిణులు నఖిలక్షోణికి దుర్యోధను నధిపుఁ గావింపనుం
జంపనుం బూను కాలం బగుటయు నాలంబున నిశ్శేషత్వంబు నొందె నని
చెప్పుటయు నమ్మహీపతి మూర్ఛల్లె విదురుండును వివశుం డై యొఱగె
గాంధారియుఁ గోడం్రడును జె య్యేచి పుడమిం బడిరి తక్కటిచుట్టం
బులు మొగంబులు మొగుడం జిత్రరూపంబు చందం బైరి సంజయ
ప్రయత్నంబున నందఱుం గ్రమంబునం దేఱి రప్పుడు మేను వడంక
నమ్మానవనాథుండు నలుదిక్కులకు మొగంబు ద్రిప్పి విదురు నుద్దేశించి
పుత్రహీనుండ ననాథుండనగుడ యెఱింగితిఁ దమ్ముండ యిటమీఁద
నీవ నాకు గతి యగు మనుచు మగుడ నిగుడుమూర్ఛాతిశయంబునం
బరవశుం డయిన నతండును నారీజనంబును శీతాంబుసేచనంబులను
లలితవ్యజనవీజనంబులను గొండొక సేపునకు సేద దేర్చినం గూర్చుండి
యక్కురువిభుండు గుంభనిక్షిప్తభుజంగంబుచందంబున నిశ్వాసంబు

నిగుడ్చుచు నూరకన్నుం గనుంగొని యక్కాంతాసముదయంబును సంజయుండును రోదనంబు సేసిరి పదంపడి యవ్విచిత్రవీర్యనందనుండు. 10

ఆ. అనఘ వశము గాదు మనసు గోడంద్రమీ
పదినెం జుట్టములను సదనములకుం
బుచ్చు మనియెం బలుకు లచ్చుపాటడంచుగ
ద్గదిక దైన్యమెసంగ విదురుఁడు. 11

క. అనుటయు నాతం డంధున
కును మెల్లఁగఁ జెప్ప వగలఁ గుందుచు నల్లి
ల్లన తమనిలయంబులకున
జనిరి మఱియు నేడ్చుచుండె సంజయుఁ డలఁతన్. 12

వ. అమ్మేదినీశ్వరుం డేమి గతి యని దుఃఖాతిశయంబునఁ జేతులు విదిర్చి యాసూతనందనుదిక్కు మొగం బయి. 13

క. చావరు నొవ్వరు పాండవు
లేవురు నని నీవు చెప్ప నిప్పలుకులు దుః
ఖావేశకరములై చే
తోవృత్తి దహింపఁ జొచ్చె దుర్భరభంగిన్. 14

క. తనయు లని నందఱుం జడి
రనఁగా విని పెక్కువడియు నై పోఁక యి
ట్లునికి యకట ప్రజ్ఞమయం
బని తెలుపఁగఁ దగునె దీని మనుహృదయంబున్. 15

ఉ. కన్నులు లేక నై సుతనికాయము బాలవిహారలీలలుం
జెన్నుగ ప్రాయము మొదల విచ్చిల్లు తెఱంగును జూడఁ గాన కి
ట్లున్నను వంశకోటి సమయోచిత లాలన బల్కుపల్కులన్
విన్నవి వీను లిప్డు గొఱవైచె దముం జావినయట్లు పెక్కెడిన్. 16

వ. అని దుర్యోధను నుద్దేశించి. 17

సీ. ఇటరమ్ము నన్నుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు కొడుక మీయమ్మ నూరార్పరావయ్య వృద్ధు
లగు మమ్ము విడుచుట దగునె యేగతిఁ బోవువారము సెప్పుము కౌరవేంద్ర
యంధభూపికలుల నరయక యిట్లుపేక్షించితి నామీఁద గృపయుఁ బ్రియము
నెక్కడ వోయె భూమీశులు గొలువంగ నుండు [2]దీ వట్లొంటి నున్న వాఁడ

తే. వధికబలదుర్నివారుండ వైననీకుఁ
బాండుపుత్రులచేత నప్పాటఁ జావు
వచ్చె నిచ్చలు భక్తిమై వచ్చి కొలిచి
గారవింప నిం కెవ్వరు గలరు నాకు. 18

వ. కయ్యంపుమాట పుట్టినయప్పుడు నీవు నాతోడ. 19

శా. చాపాచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు నశ్వత్థామయుం గల్గ నా
కీపాండుక్షితిపాలపుత్రు లెదు రింకెవ్వాఁడు గృప్యద్భుజా
వ్యాపారుం డనిఁ గర్ణుఁ డొక్కరుఁడు మాయుం జేయు మద్బాణవి
ద్యాపారీణత గెల్తు నొక్కరుఁడ నయే నన్మోవురర్ ప్రేల్మిడిన్. 20

తే. మున్ను చెప్పినవారు గా కెన్నఁ గలరు
సుమ్ము బాహ్లీకభగదత్తసోమదత్త
శకునిభూరిశ్రవశ్శల్యసింధు
రాజవింద్యానువిందాదు లధికవరులు. 21

క. ఏనును గర్ణుఁడు దమ్ములు
నా నలువురు వీరు లైన నటు నూడు పృథా
సూనుల నెట్ల జయించెద
నో నమ్మము నాబలంబును గలితనంబున్. 22

క. అని యీబడిల్లఁ బలికిన
విని భవదీయానివార్యవిక్రమమునకుఁ బాం
డునరేంద్రసుతులు వెరతుర
యని తలఁచితి నీవే తెగితె యుప్పొంగెదేన్. 23

క. అమితబలంబున నిల సిం
హము గాక నరుండె పార్థుఁ డిప్పుడు నాత్మన్

సమయించె నట్లు జంబుక
సముని శిఖండిఁ గొని విధి కసాధ్యము గలదే. 24

చ. శరగురుఁ డట్టియోధుఁ డటె చచ్చె ననిన్ దొర గానివానిచే
వెరవున లావునన్ జనులు వెక్కస మందఁగఁ జేయుసింధుభూ
వరుఁ డటె రిత్త వోయె ననివార్యుల బాహ్లికసోమదత్తులం
బరు లవలీలఁ జంపి రటె పల్కెదు నే మని యేను దైవమున్. 25

క. నీనమ్మినభూరిశ్రవుఁ
డేనికలా వతఁడు నెందు నెన లేనిమగం
డైనభగదత్తుఁడును వ
మ్మైనతెఱం గట్టె యేమి యందుఁ గుమారా. 26

ఉ. నచ్చినకర్ణువిక్రమమునం బరవీరులయం దొకండునుం
జచ్చుట లేదు దుర్దమము శల్యభుజావిభవంబు లోకముల్
మెచ్చినయట్టి దందు నొకమేలు వినంబడ దమ్మహాత్ములన్
మ్రుచ్చులఁ జంపినట్టులు పరుల్ దెగటార్చిరి దైవ మిచ్చినన్. 27

తే. కొడుక తమ్ములు దోడ్పడఁ గడఁగి శత్రు
వరుల గెలిచెద నంటివొక్కరుఁడుదక్క
కుండ నీతమ్ముఁగుఱ్ఱల నూచముట్టు
గొనియె నే విధి యేగతిఁ జనుదుఁ జెపుమ. 28

క. కడిసి పవనజుఁడు బెట్టుగ
గద వ్రేసినఁ దొడలు విఱిగి కయ్యపునేలన్
మద మఱి పడినప్పుడు నీ
మది నే మని తలఁచితో కుమార యెఱుంగన్. 29

వ. అని పెక్కుభంగుల విలపించి. 30

చ. తలఁపఁగ భాగ్యవంతుల కుదాత్తశుభం బగుఁ గాక పుణ్యహీ
నుల కది గల్గ నేర్చునె తపూభవు లాఱడిఁ బోయి రింకఁ గా
నలఁ జరియింపఁ బోవుటయ నా కుచితం బటు గాక చంది నై
నిలిచితి నేని మాటలనె నిచ్చలు భీముఁడు చూఁడు చుండఁడే. 31

క. విను దుర్యోధనదుశ్శా
సనులఁ బలికిపలికి నిచ్చ చావుగ నప్పా
వని యలఁచుఁ గాన నడవికిఁ
జనుటయు మేలైనతెఱఁగు సంజయ నాకున్. 32

వ. అని పలికి యత్యంతదుఃఖదూషితస్వాంతుం డగుచు నమ్మహీకాంతుండు
నిట్టూర్పు నిగిడించి యాసూతనందనున కి ట్లనియె. 33

క. సురసరిదాత్మజుఁడును శర
గురుఁడును గర్ణుండుఁ దెగుటకుం దలఁకక యె
వ్వరిబాహుబలము గొని యే
మరి కోల్తల నేసి రొక్కొ మనవా రనికిన్. 34

వ. అని తనకొడుకుచలం బూహించి. 35

చ. మును విదురుండు సెప్పె నతిమూర్ఖమనోగతి యైనయీసుయో
ధనుచరితంబు గీ డఖిలధాత్రిజనసంక్షయకంబు వొనర్చునా
శన మని దానిఁ గొంద ఱవిచారులు పాడిగఁ బట్ట రైరి నా
కును మది వారికె ట్లటుల కుత్సిత మయ్యె విధాత్రిప్పునన్. 36

క. అప్పు డటు లతఁడు సెప్పఁగఁ
దప్పఁ దలంచినఫలంబు దగఁ గుడువక పోఁ
జొప్పడునె సూతనందన
చెప్పు మనికి నెవ్వఁ డమకు సేనాపతి యై. 37

చ. దురమున నర్జునప్రకటదోర్విభవంబు నెదుర్పఁ జాలును
ద్ధరుఁ డొకరుండు గల్గెనె విఘాతవిరోధిబలుండు శల్యుఁ డె
వ్వరిభుజశక్తిఁ జిక్కెఁ గురువర్గము సంక్షయ మట్లు నెల్ల దు
స్తరబలభాసిభీమునిగదం బడియెం [illegible] దెమ్మెయిన్.

వ కృపకృతవర్మాశ్వత్థామ లెబ్బంగి బ్రతికిరి ధృష్టద్యుమ్న శిఖండి
ప్రముఖపాంచాలురును జేదిమాత్స్యప్రభద్రకప్రభృతి[illegible]లును
నామనుమ లైనప్రతివింధ్యాది ద్రౌపదేయులును దక్కనుం గలుగుయోధ

వీరులు నెవ్విధంబున మృతిఁ బొందిరి పాండవు లేవురును బద్మనాభ
సాత్యకులును యుయుత్సుండును నెత్తెఱంగునఁ దెగటారక తప్పి
రింతయుఁ బరిపాటిఁ దేటపడం జెప్పు మనిన విని సంజయుండు ధృత
రాష్ట్రున కిట్లనియె. 39

ఉ. సూతసుతుండుఁ జేయఁ గలహారులు దర్పసమగ్రభూపతి
వ్రాతముఁ బెక్కుదంతిరథవాజిభటావలులుం భుజాబల
స్ఫీతులు పాండునందనులచేఁ దెగటారిన నోడి వీఁడికిం
నీతనయుండు హీనరథినీయుతుఁడై యటు లేఁగి నెవ్వగన్. 40

—: కృపాచార్యుఁడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశంబు చేయుట :—

వ. మందిరంబుఁ బ్రవేశింపక యొక్కబయల నిఖిలబంధుమిత్రపరిజన
వృతుండై నిలిచె నయ్యవసరంబునఁ గృపార్ద్రచిత్తుండై కృపాచార్యుం
డన్నరేంద్రున కిట్లనియె.

క. సమరము మిముబోంట్లకు ను
త్తమధర్మం బిడియ తొంటి ధాత్రీశులు కృ
త్యముగఁ గొని యాచరించిరి
తమకు సుగతి గోరి కీర్తిస్ఫురణమెయిన్. 42

క. ఐనను నొకపలు కడ్డము
గా నాడెద దాని లెస్స గా విని యది మే
లైనను జేసెద గాదే
న్మానెద నేర్పడఁగ వినుము మనుజాధిపా. 43

చ. అమరనదీతనూభవుఁడు శస్త్రగురుండును గర్ణుఁడుం బరా
క్రమమహనీయు లాహవధురంధరు లిట్టి తక్కుఁ గల్గుధా
రమణులు బంధుమిత్రులు ధరంబున నంతయుఁ బాండుసంభవుల్
సమయఁగఁ జేసి రిట్టు లుపశక్తియు దైవబలంబు నెక్కుడై. 44

చ. వెరవును లావునుం గలుగువీరులు పోరులఁ బడ్డ హీనతం
బొరసితి మన్త్రశస్త్రహతి బొందక చిక్కినవారు నొంచెదో
యిరి విను పాండురాజసుతు లేవురు నందఱి కెప్పుడుం దమై
హరి తముఁ గావఁగా వెలసి రక్షితదేహవిలాససంపదన్. 45

క. శ్వేతాశ్వపాటవం బు
ద్ద్యోతిత మై మెఱయఁగాఁ జతుర్దంతరుచి
స్ఫీత మగుగజముక్రియ నరుఁ
డాతతకురుసైన్యసరసియందుఁ జరించున్. 46

క. జ్యారవము నాదముగ నతి
ఘోరత వైరు లను కరటికోటికి రయదు
ర్వారం బగుసద్ధుంధం
రీరవము శితాస్త్ర నఖపటిష్ఠతఁ జూపున్. 47

తే. అర్జునోదగ్రగదవశిఖ హరిమహాని
లంబు ప్రేరేప వైరిబలప్రకీర్ణ
గహనదహనవిహార ముగ్రముగఁ జలుపఁ
దేఱిచూడను రాకున్కి యెల్ల మధిప. 48

ఉ. ద్రోణుఁడు సూతనందనుఁడు ద్రోణతనూజుఁడు నేను శల్యుఁడుం
బ్రాణపరాయణత్వమున దర్పము సూపఁగ నీవుఁ దమ్ములున్
బాణపరంపరల్ గురియ ఫల్గుణుఁ డింపుగ మీఱ సైంధవ
ప్రాణము నాఁచికోలు నడపెం దలఁపఁగ మత్యద్భుతకృత్యమే. 49

ఉ. ఇంతకమున్న సెల్లెఁ బదియేనుదినంబులసంగరం బతి
శ్రాంతతఁ గుంది రింపుఁ గలసైనికు లద్దెసఁ గల్గుయోధు లా
క్రాంతవిరోధిదర్పుఁడు పురందరనందనుఁ డిమ్మెకల్మి ని
శ్చింతత నుల్లసిల్లెదరు చెప్పఁ జెమర్పక కౌరవేశ్వరా. 50

క. బలవిక్రమములు లగుదొర
లలిగిన మనసేన మేదినీశ్వర వినుక
న్నులు నెడిపట్టున్నది యీ
కొలఁదిం బొరిఁగొనుట పార్థునకున్ సుకర మగున్. 51

వ. అని చెప్పి కృతవర్మశల్యగురుపుత్రులను దన్ను నెన్ని. 52

క. దామోదరసుతస్యందను
భీముఁడు నిరుగెలంకులుఁ దెచ్చి నకులుఁడు

ద్ధామగతి నడరుకవ్వడి
కే మిఁ దఱుఁ దలఁప నొక్కయెత్తు కుమారా. 53

చ. అనిలసుతుండు పూన్కి బలుపారఁగఁ గొండొక దీర్చె నేవు నాం
దినభుజసంపదం గొఱఁత దీర్పఁగ నింకఁ గడంగకుండుమే
మనకు నజాతశత్రుని సమంచితమార్దవ మూఁది సంధి సే
య నుచితమైన కాలమిది యాగ్రహముం జొరనీకు చిత్తమున్. 54

క. సమరము నిష్కారణ వై
రమునం బాటిల్లె నెల్ల రాజులు భరతో
త్తములును మడిసిరి విడు కో
పము దీర్ఘక్రోధుఁ డైనపతి కీ డొందున్. 55

క. తమకు బలం బెక్కినతఱి
సముచిత మగు విగ్రహంబు శత్రుల కుత్సా
హము మీఱినపుడు గర్త
వ్యము సంధి యనంగ విందు మార్యులచేతన్. 56

క. కలవా రెల్లను దెగి నీ
తలన నిలిచెఁ గార్య మధిప తగ నొడఁబడు మి
ట్టుల మగునాత్మవినాశము
కలుగుట యది విపులపాతకం బండ్రు బుధుల్. 57

క. తనకై కాదే మది నె
ల్లను గోరుట వినుము దాఁ బ్రళయ మొందెనయే
నిని వారనియుద్యోగం
బునకు ఫలం బేమి రాజపుంగవ చెపుమా. 58

క. నినుఁ గాచికొనుము నీ వు
న్నను సర్వము గల్గు ధర్మనందనునిఁ దగం
గను మతఁడు రాజ నని తన
మనమున నెక్కించుకొనఁడు మదగర్వంబుల్. 59

తే. రాజ్యభాగంబు దగ ధృతరాష్ట్రునకును
నీకు నన్నదమ్ములకు నానృపతి యొసఁగు
నాతఁడెపుడు శుశ్రూష సేయంగఁగోరు
గురుజనములకుఁగావునఁగూడు టొప్పు. 60

చ. హరియును గా దనండు గరుణాన్వితులై తగ నమ్మహాత్ము తె
ప్పరుసునఁ గార్యనిశ్చయము వల్కినఁ గీచకవైరియుం బురం
దరతనయుండునుం గవలు దానికి మా ర్పలుకంగ నెమ్మెయిం
జొర రగు సంధి యెట్లు ననసూయత నూల్కొని చేయు మిత్రజిన్. 61

ఆ. ఇంత చెప్ప టనికి నే నోడి ప్రాణర
క్షణము సేసికొనుట గాదు నీకుఁ
బథ్య మనియుఁ దఱిమి పల్కితి విను విన
వేని నొచ్చి తలఁచె దిట్టు లగుట. 62

వ. అని యగ్గౌతముండు శోకాయత్తచిత్తుం డగుచుం దనకు హితోపదేశంబు సేసిన విని దుర్యోధనుండు వేఁడినిట్టూర్పు నిగిడించి యొక్కింతసేపు చింతాక్రాంతుండై యూరకుండి ప్రాల్చినకనుదోయి విచ్చి యవ్వి ప్రవరుమొగంబు సూచి యిట్లనియె. 63

చ. చెడుటకు నోర్వ కీ విటులు చెప్పితి నాకు హితంబు నెయ్య మె
క్కుడు గలయట్టిచుట్టమున కున్ నయశిక్షదగుం గదా భరం
పడి బవరంబులం బెనఁగుభంగిని గార్యము దెల్పఁ జాలిన
ప్పుడు నిను రక్షణార్థి యని భూసురసత్తమ యే [illegible]. 64

వ. నీకూర్మి పేర్మిఁజేసి కీడు దోఁగింపం జూచి సంధి కర్తవ్యం బని పలికితివి గాని యప్పలుకులు నాకు రుచియింప వెట్లంటేని. 65

సీ కపటంపుజూదంబు ఘటియించి రాజ్యంబుగొని ధర్మజుని మదిగుందఁజేసి
సభ కేశవస్త్ర రజస్వల నమ్మెయిఁ బాంచాలి ముందఱ పట్టి యీడ్చి
సంధి సేయఁగఁ బూని శౌరి యేతెంచిన నవ్విధంబున నప్రియం బొనర్చి
పలుపురుషహాని సౌభద్రు నొక్కని దాఁగి గిట్టి యత్తెఱంగునఁ గీ టడంచి

తే. నేఁడు దుశ్శాసనునితొమ్ము నెత్తురనిల
సుతుఁడు మదమునఁ ద్రావుట చూచి కొఱఁత
ప్రతినదేర్చునతండని భయముఁ బొంది
పొందుగోరిన నది యేల పొసఁగుఁజెపుమ. 66

ఉ. రాజులు భక్తిఁ గొల్వఁగ ధరావలయం బఖిలంబు దర్పవి
భ్రాజితవృత్తి నేలి యనురక్తులఁ బ్రోచుచు శత్రుకోటికి
న్దేజము దవ్వఁ జేయుచు [1]నతిప్రమదంబున నున్న నాకు నిం
కాజియె కాక యొక్కనిదయం గనురాజ్యసుఖంబు లేటికిన్. 67

వ. నిశ్చయం బిట్టిద యగుటంజేసి. 68

ఆ. పొడుతు నెట్లు పాండుపుత్రులతోఁ గయ్య
మేను నీవు దీని కియ్యకొనుము
పలుకు వినమి గాఁగఁ దలఁపకు ముచితంబు
తెలఁగు ధీరజనుల కెఱుఁగరాదె. 69

చ. విభవమునుం బ్రతాపమును విశ్రుతకీర్తియు మాయ ధర్మపు
త్ర భటసమానవృత్తమున దైన్యము నొందుట కోర్వ రాదు పి
తభయతఁ బోరఁ బేర్కొని యుతాత్తపదంబున కేఁగి భీష్మకుం
భ భవజయద్రథాదులగుబంధుల మిత్రులఁ గూడు టొప్పగున్. 70

వ. అంత వలవ దిమ్మాట మగపాడి కాడితిం గాని. 71

ఆ. ఏను దెంపు చేసి యీయున్నరథిక జ
నంబుతోడఁ గడఁగి నడంగి నడవఁ బెట్టుఁ
దతిమి పాండురాజతనయుల మర్దింతు
ననఘ నీవు మెచ్చునట్లు గాఁక. 72

చ. అన విని చుట్టు నున్న నృపు లందఱు సంతస మంది యన్నరేం
ద్రుని వినుతించి యోటమికి రోయుట నొందిన చింత వంత యె
ల్లను దిగంద్రోచి నెమ్మనములన్ రణకౌతుక మావహిల్లునా
నినములు దోఁప దర్పవచనంబుల నేనకు నుబ్బొనర్చుచున్. 73

---

1. ననింద్య పరాక్రమ లీల నున్న నాకాజియె.

—: దుర్యోధనుఁ శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీ తీరంబు చేరుట :—

వ. చెలంగి కృపకృతవర్మాశ్వత్థామశకునిశల్యులు గార్యంబు విచారించి కౌరవేశ్వరు నాలోకించి మన మీ రాత్రి శిబిరంబున నిద్రించుట యొప్ప దెట్లనినఁ గర్ణుం దెగటార్చుటంజేసి పేర్చిన యుబ్బునఁ బాండవులు పైకొని పరాక్రమింప నప్పళింపఁ గలుగుఁ బో యని తలంచెదము వినుము వంచనఁ దొలంగియుండి మనకుం గలచతురంగంబుల నాయితంబు సేసికొని పెనఁకువం బన్ని వారికి వెఱంగగునట్టి బెట్టిదంపు టురవడిం గదిసి రణంబు సేయుద మట్లైన జయంబు గొనవచ్చునని చెప్పిన నవ్వసుమతీపతి ప్రీతుండై యది లెస్సవెర వట్ల చేయుద మని సముచితభంగిం దగువారల కెఱింగించి కదలి యచటికి రెండామడ యగు సరస్వతిపొంతం బయలిక బలంబులం గొని చని సకలజనవాహన సహితంబుగా నమ్మహానదియం దిచ్ఛానురూపస్నానపానంబు లాచరించి వలయు తెఱంగున వెనుక నడతెంచిన వివిధాహారంబులం దుష్టిఁ బొంది యిష్టాలాపంబులు సెల్లుచుండ నున్న సమయంబున న్నాకర్ణంబు నడపినదొరలును జిత్రసేనాదిభవ త్కుమారులును గట్టురొమకు సత్యసేనుండును లోనైనయాప్తజనంబు లమ్మనుజనాథున కిట్లనిరి. 74

చ. వెరవును లావునుం గలిగి విక్రమసంపద సొంపు మీఱి భూ
వర భవదీయ మైన బలవర్గము నొడ్డన మేర్ప వీఁక మైఁ
బురికొలుంపగ నిర్భయతఁ బోలెడునట్లుగఁ దాను ముంద రై
తిరముగఁ జేయఁ జాలు నొకధీరు నొనర్పుము సైన్యనాథుఁ గన్. 75

వ. అనిన విని వృషస్కంధుండును బీనదీర్ఘభుజార్గళుండును భర్గవర లబ్ధ జన్ముండును దివ్యాస్త్రవేదియు నవ్యాహతవిక్రమోద్దాముండును నగు నశ్వత్థామ నాలోకించి యాదరభరితుండగుచు నాథరణీవరుం డతని కిట్లనియె 76

ఆ. అనఘ నీవు నాకు నాచార్యునట్టుల
నేఁడుగడయుఁ గాన హితము సెప్పఁ
దగు బలాధినాథుఁడుగఁ జేయు నర్హుని
నెల్ల వినఁగ నిశ్చయింప వలయు. 77

చ. అనుటయు నాతఁడిట్టు లను నజ్జనపాలున కాజినైపుణం
బును మహనీయశౌర్యమును భూరిబలంబును సర్వశస్త్రవే
దనముఁ బరాక్రమోద్ధతియు ధైర్యసమగ్రతయుం గలండు శ
ల్యుని రథినీపతిత్వమహిమోజ్జ్వలుఁ జేయుము కౌరవేశ్వరా. 78

క. నినుఁబట్టి పాండుపుత్రులఁ
దనమేనల్లురఁ దొరంగె ధరణీశ్వర యీ
తనిఁ గడచిన పరమహితులు
మనకుఁ గలరె యితఁడు లోకమాన్యుఁడు గాఁడే.

తే. కార్తికేయుం డధీశుఁడుగా నమర్త్య
లెలమిఁ బురికొని దైత్యుల గెలుచుకరణి
మద్రవిభుఁ దగ్రణిగ నేచి మనము నడచి
కడిఁదిపగఱ జయింతము కౌరవేంద్ర.

వ. అనిన విని సమస్తజగతీశులును జయజయశబ్దంబులతో శల్యుం బరి
వేష్టించి సంగరోత్సాహంబునం బొంగిరి కురునాథుండు గద్దియ డిగి
సవినయంబున నమ్మద్రవిభున కభిముఖుం డై యిట్లనియె. 81

ఉ. పొచ్చెము లేని నెయ్యమునఁ బూని విపద్దశ నొంద కుండఁగా
నెచ్చెలిఁ గావఁ జూచుమహనీయున కిట్టిద కాల మిప్పు డీ
వచ్చుపడంగ నీభుజబలాతిశయంబున నద్భుతంపు గె
ల్పిచ్చి కృతార్థుఁ జేయు నను నే నిసుఁ జెందియుఁ దూలఁ బోదునే. 82

క. పూనుము చమూపతిత్వము
నానమ్మినవారు నేను నరపతిబలసం
తానంబుతోడఁ బరిజన
మై నడచెద మాక్రమింపు మరివర్గంబున్. 83

చ. అన విని శల్యుఁ డిట్లనియె నమ్మనుజేంద్రున కిప్పుడింత ప్రా
ర్థన మొనరింపనేల వసుధావర యే నినుఁ జేరినప్డ నా
ధనమును బ్రాణమున్ బలవితానము నీకు సమర్పణంబు సే
సినయవి గావి నీపనుపు సేసెదఁ గౌరవసేనఁ గాచెదన్. 84

మ. భుజవీర్యంబున నచ్యుతార్జునులు నన్ బోలంగలే రక్కఁ వ
చ్చి జయింపంగఁ గడంగినన్ సురలు నాచే నొత్తురే నేచి య
క్కజపుంజేవయు లావు జూపువడికిం గౌంతేయు లే యోర్తు రా
ప్రజయున్ నీప్రజయుం దలంగఁ జెందంగఁ బాటింతు నాటోపమున్. 85

చ. అలిమటి బాణజాలముల నక్కడిసైనికులం దెరల్చెదన్
గుఱుకొని నాకు మాఱుకొని కోల్తలఁ జేసినవీరవర్గమున్
నఱికెదఁ జూచుఖేచరగణంబుల కచ్చెరుపా టొనర్చెదన్
బఱపెదఁ బాండునందనులఁ బాఱక నిల్చిన రూ పడంచెదన్ 86

శా. గంగానందనుపోటు మెచ్చక గురుం గా దంచు రాధాత్మనూ
జుం గీ డాడుచు నీతఁ డెవ్వఁ డొకొ యంచున్ శల్యుఁడే యిట్టివా
నిం గయ్యంబుల మున్ను గాన మనుచు న్వేభంగులం జూప తె
ల్లం గీర్తింప ధనుఃకళానిపుణలీలాఖేలతన్ జూపెదన్. 87

—: దుర్యోధనుఁడు శల్యుని సేనానాయకుంగాఁ జేయుట: —

వ. అని పలికిన నీసుతుండు ప్రీతుండై కనకకలశంబుల సరస్వతీజలంబులు దెప్పించి శాస్త్రోక్తప్రకారంబునఁ దగురాజులుం దానును సేనామధ్యంబున భద్రవిధానోపేతంబుగా నమ్మద్రవిభు నభిషేకించి బలాధిపత్యపట్టబంధంబు నిర్వర్తించిన శంఖ భేరీప్రముఖ మంగళతూర్యరవంబులు సెలంగ సైనికసింహనాదంబు లుల్లసిల్ల నప్పు డాశల్యు నుద్దేశించి దీవనలం బొగడ్తల నఖిలజనంబులును ముఖరు లయి రిట్లు సంతసిల్లి సపరివారంబుగాఁ గురుభూమీశ్వరుండు విశ్రామంబు నొందె నట్టియెడ మున్ను సమరజయంబునం బ్రమోదభరితుం డగుచు నిజశిబిరంబునకుం జనిన పాండవాగ్రజుండు బంధుమిత్రపరివారసమేతుండై దమతమవిడిసెపట్టుం బోవం బనుపక యుచితప్రదేశంబునఁ బేరోలగం బుండి మనవారివలనివిశేషంబు లరయఁ జారులం బనిచినవాఁడై వారలు మగిడివచ్చునంతకు నే మేని వినోదంబులం బ్రొద్దు వుచ్చి యక్కడియుత్సాహంబు తెఱం గంతయు విని యచ్యుతునాననం బాలోకించి యిట్లనియె 88

చ. కురుపతి మద్రరాజుఁ దనకుం బలముఖ్యునిఁగా నొనర్చి సం
గరమున కుత్సహించె నధికప్రమదంబున వారిసేనయుం
దిర మయి పేర్చి యున్న యది దీనికి నెయ్యది సేయువార మీ
వరయుము కార్యవృత్తి హృదయంబునఁ బాండవరక్షణోత్సుకా. 89

వ. నీ వెట్లు నిశ్చయించి పలికె దట్ల చేయుదు ననిన నమ్మహీకాంతునకు
మురాంతకుం డిట్లనియె. 90

సీ. శల్యు నెఱుంగుదు శౌర్యధైర్యంబు లగ్గల మాతనికి బాహుబలఘనుండు
గాంగేయకుంభజ కర్ణుల మిగిలెడుఁ గాదేని సముఁ డగుఁ గాని యసదు
గాఁ దలంపఁగరాదు కౌరవపతి మాన్యుఁ జేయుట నధికవిజృంభణంబుఁ
జూపు భీమునకు నర్జునునకు నెనయంగ రాదు సాత్యకి కోర్వరాదు పార్థ

తే. తునకుఁ దత్సోదరులను మార్కొని పెనంగి
బ్రదుకరాదు నీవీట నాబల్లిదునకు
నెదురరథికునిఁ గాన ననేక హేతి
నిపుణశార్దూలవిక్రమ నీవు దక్క. 91

క. ఒరు లయినఁ బెక్కు దినములఁ
బొరిగొను నీబలము నెల్లఁ బొరివోవ నతం
డరిభంజన నీవైనం
బరమోత్సాహమున నెల్లి పడ వైతతనిన్. 92

ఆ. అతఁడు మేనమామ యను కృప దక్కుము
రాజధర్మమును బురస్కరించి
యతులవిక్రమక్రియాపాటవంబున
నవ్విరోధిఁ జామ మడఁప వలయు. 93

క. గాంగేయుని గుంభజుఁ గ
ర్ణుం గడచితి మింక నుద్ధురుం డగుమద్రే
శుం గూల్పు మంతతోడఁ దె
గుం గురుపతిపని జయంబు గొనుము కడంకన్. 94

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డతని కిట్లనియె. 95

ఆ. అనఘ నీవు చెప్పినట్టులు సేసెద
మున్ను పలికినాఁడ నన్నరేంద్రు
కడిమి నాకుఁ బాలు గాఁ బూని యుద్యోగ
వేళయందు నెల్ల వినుచు నుండ. 96

వ. సదనంబునకుం జని సుఖనిద్ర సేయు మని పలికి పద్మనాభునిఁ దన తమ్ములను ధృష్టద్యుమ్న శిఖండిసాత్యకి ప్రముఖులను దక్కటి పరిజనంబులను నిజమందిరంబులకుం బోవం బనిచి పీతశల్యంబైన మాతంగంబుచందంబున శయ్యాతలంబు సేరె బలంబంతయు నత్యంత సంతుష్టంబై విశ్రాంతి నొందె నారాత్రియే నిట వచ్చి నీకుఁ గర్ణు వృత్తాంతంబు సెప్పి నీవు వనుప మగిడి చని తెలతెల వేగునప్పుడు కౌరవ సేనాసన్నివేశంబు సేరితి నాసమయంబున. 97

క. కురుపతి పడవాళ్లం దగు
దొరలకడకు సత్వరముగ దురమునకు భటో
త్కరము ననువు సేయుటకై
బరవసము దలిర్పఁ బనిచెఁ బార్థివముఖ్యా. 98

వ. పనిచిన నెల్లవారు నుల్లంబుల నుత్సాహంబు లుల్లసిల్లఁ దమతమచతురంగంబులకు సవరణలు సంఘటింపం దొడంగినఁ దూర్యంబులు సెలంగ నొండొరులఁ బిలుచునెలుంగులు నింగిముట్ట రథనేమి గజపదతురంగఖుర పుటభటచరణ సంఘట్టితం బగు ధరచేతలం బ్రదువ బహుళం బగుచులివు చంద్రోదయసమయఘూర్ణమానం బగు మహార్ణవంబునినదంబు ననుకరించె నట్లాయితంబై శల్యశకునికృతవర్మాశ్వత్థామలును దక్కనుం గల యోధవరులును నొక్కెడ ననుజ సహితుండై యున్న మనుజపతి సన్నిధిఁగూడి యతండు వినఁ దమలో నిట్లనిరి. 99

క. ఒకఁ డొకఁడ పాండవులఁ దాఁ
కక సైన్యోపేతగాఢగతి నందఱు నొ
క్కొకతల గాఁ దలపడి వా
రికడఁక యుడుపఁగవలయుఁ గ్రీడయ పోలెన్. 100

వ. మన మొక్కొక్కరకుఁ బ్రాపగుమ నేపాటి పోరినం [illegible] గెల్వఁ[illegible]
[illegible] మనకు సమయంబు సుండీ యట్లు గాక యొంటి
[illegible] వాఁడును బెనఁగెడివానిఁ గని [illegible] వాఁడును బంచవిధ
పాపంబుల నొందఁగలవాఁడని యొండొరులకుం జెప్పికొని కపటి
[illegible]యంబును నమ్మద్రపతి ముంగలి యై నడవం జను
[illegible]. 101

—: కౌరవసైన్యంబు యుద్ధసన్నద్ధం బై వెడలుట :—

సీ. [illegible]కృతుల్ గల్పించు కర్ణ ఝుళంఝుళా కలనములును
[illegible]సంతానంబు గజళించు కరశీకరచ్ఛటాస్ఫురణములును
[illegible]కృతి కాంతి సంభావించు నిర్భరబృంహితనిస్వనములు
[illegible] గావించు నున్నతగాత్రసముద్ధతులును
తే. [illegible]రేఖలు భూరిమదభ
[illegible]యానంబులు నాహవోచి
తో[illegible]కల్ప[illegible]భంగులు నుల్లసిల్లఁ
[illegible] త్రితలంబు గ్రక్కదల నడచె 102

క. [illegible]క్షురవిఘట్టితమేదిని జీవితేశక
[illegible]రేఖలం జెలువు పెంపు వహించుపురంధ్రిఁ బోల ను
[illegible]లలితంబులు నూర్జితకింకిణీఝణ
[illegible] హేషలుం దగ సకీర్ణములై నడచెం దురంగముల్. 103

సీ. [illegible] గాపులు సాంధురథ్యంబుల చటులతయును
[illegible] జోడుచెలువున పిలిసిల్లు సూతజనంబు విస్ఫూర్జితంబు
[illegible] మేలిమిఁ జారుపోకము లగు నవయనంబులవిభవాతిశయము
[illegible] లై క్రాలు కేతనంబులసముద్ద్యోతితంబు
తే. [illegible] జోదుల యంపపొదుల
[illegible]
[illegible] వెలుఁగఁ
[illegible] కౌరవేంద్ర. 104

చ. కడఁకయు లావునుం గరఁగి గట్టిగఁ గూర్చి యొనర్చినట్టిపే
రొడళులఁ దాల్మియుం గడిమియుం గలయం బరికించి యందు నే
ర్పిడుకొని గాఢభంగి రచియించినచంపము నెమ్మనంబులం
గడుఁ జెలు వొంద నుబ్బి వడిఁ గాల్బల మేఁగెఁ గరం బుదగ్రతన్. 105

వ. ఇట్లు కురుబలంబు సమరతలంబు చేరంబోవు నంతం బాండవబలంబును
జనుదెంచె నని విని యాంబికేయుండు సంజయున కిట్లనియె. 106

తే. సురనదీసుతు చావును గురుని చావుఁ
గర్ణుచావును వినిన నాకర్ణములకు
శల్యుచావు దుర్యోధనుచావుఁ జెప్పి
యధికతరముగ సంతోష మాపహింపు 107

క. అమ్మద్రవిభుని ధర్మజుఁ
డెమ్మెయిఁ బరిమార్చెఁ గౌరవేంద్రుని భీముం
డెమ్మెయిఁ గీ టడఁచె రణం
బెమ్మెయిఁ బరిపాటిఁ జెల్లె నేర్పడఁ జెపుమా. 108

వ. అనుటయు సంజయుం డమ్మనుజపతి కిట్లను వగచుకొలంది కడచనియె
ధీరుండవై వార్త లవధరింపుము 109

క. గంగాసుత గురుకర్ణుల
సంగరమునఁ బాండుసుతులు సంపుట గన్నా
రం గనియు నీతనయు లా
సం గూరిరి వారిఁ జంపు శల్యుం డనుచున్. 110

వ. దుర్యోధనుండు దిక్కుమాలి యుండియు నడియాసం జేసి తన్ను
సంపన్నునింగాఁ దలంచుచు. 111

చ. అనుజులుఁ దాను శల్యునిఁ బ్రియాతిశయంబునఁ జేరఁ బోవ నా
యన మును కర్ణుఁ డర్జునశరాహతిఁ గూలిన నుబ్బి భీముఁ డా
ర్చిన నడలొంది తల్లడిలు చిత్తము లూఱటనొంద వారలం
గనుఁగొని పల్కులన్ శ్రుతిసుఖం బొనరించె నుదగ్రమూర్తియై, 112

వ. ఇట్లు సమరోత్సాహ సమగ్రుండయిన మద్రపతి సర్వతోభద్రవ్యూహంబు
వన్నించె నందు ముఖంబున మద్రపతి గర్ణపుత్రప్రముఖపరివృతుండై

తాను నిలిచె వలపట శకయవన సమేతుండై కృపాచార్యుండును దాఁపటఁ ద్రిగర్తసహితుండై కృతవర్మయు వెనుకఁ గాంభోజసహాయుం డై యశ్వత్థామయు నడుమఁ గురువీర పరిరక్షితుండయి కౌరవేశ్వరుండును నతనిముందటఁ గరిఘటాగ్రభాగవర్తియై బహుళచతురంగంబులతోడ శకునియు నిలుచునట్లుగా నొనర్చి పేర్చి యురవణించె నంతకమున్న పాండవులు మూఁడు మొగఁబులుగా మోహరించిరి ధృష్టద్యుమ్న శిఖండి సాత్యకు లగ్రేసరులుగా భీమార్జును లగ్రజు నగ్రభాగంబున శోభిల్లి సీతారూపవిద్యోతితంబైన శల్యుకేతనంబు సూచి త్రోచి నడచి రనిన విని ధృతరాష్ట్రుం డప్పటికి మనకుఁ బాండవులకుం గల సేనాంగఁబులకొలంది యెఱింగింపు మనవుడు సంజయుండా జనపతి కిట్లను మనకుఁ బదునొకండువేలు రథంబులును బదివేలు నేడు నూఱు గజంబులును రెండులక్షలుహయంబులును మూఁడు కోట్లు పదాతులును వారికి నాఱువేలు రథఁబులును మూఁడువే లేనుంగులును లక్షగుఱ్ఱంబులును గోటి కాల్బలంబులును గలిగియుండె నయ్యోధనంబు లొండొంటి గెలుచు నగ్గలిక దగ్గఱియె నట్టియెడ. 113

ఉ. ఒండొరులన్ జయించుమతి నుద్భటలీలలఁ జాల నొప్పి య
ప్పాండవకౌరవుల్ పెనఁగుభంగిఁ గనుంగొనువేడ్క నొక్కొ యీ
తఁడు మహాద్రి నెక్కె నన దద్దయుఁ జెన్నగుబింబకాంతి న
ర్కుం డభిరాముఁడై పొడుపుగొండపయిన్ వెలుఁగొందెఁజూడఁగన్. 114

చ. అరసి యనాగతం బెఱుఁగునట్టి మనంబులు గల్గుపాండుభూ
వరసుతబంధుమిత్రకురువర్గసుహృజ్జనకోటు లత్తఱిం
బొరసె నతిప్రమోదమును భూరివిషాదము నాఁగ నంబుజో
త్కరము వికాస మయ్యెఁ గుముదంబులు మీలన మొందె నెంతయున్. 115

సీ. కుంజరనికురుంబకుంభస్థలీసంగసిందూరరుచులతోఁ జెలిమి చేసి
కేతనవ్రాతసంకీలితమాణిక్యరశ్ములగెడ విహారంబు సలిపి
సైనికనికరవక్షస్స్థలపరిలిప్తకాశ్మీర దీప్తులఁ గౌఁగిలించి
దండనాథోత్కరచండభావోద్వృత్తచక్షుఃప్రభలఁ దారు సరస మాడి

తే. యంశుజాలంబు లుభయసైన్యంబులందుఁ
బరఁగి బహువిధశస్త్రాస్త్రకిరణతతుల
బెరసి ప్రాగ్భాగలక్ష్మి దీపించి మెఱయ
బాల్యరమణీయుఁడగు చిత్రభానుఁ డొప్పె. 116

—: కురుపాండవుల పదునెనిమిదవనాఁటియుద్ధ ప్రారంభము :—

వ. ఇట్లు పూర్వసంధ్యాసమయంబునఁ దారొ్కని భేరీప్రముఖతూర్యనిస్వ
నంబులు నింగి మ్రోంగం జెలంగ. 117

క. ఒండొంటిఁ దాఁకి హేతులు
మండఁగఁ దచ్చూర్ణతతులు మహిరాలఁగ ను
ద్దండతఁ గలయం బెరసెను
రెండు మొనలుఁ గ్రూరతరపరిస్ఫురణము లై. 118

వ. ఇత్తెఱంగునఁ దలపడి. 119

క. అరదంబులు నరదంబులఁ
గరులు గరుల హయచయము హరులఁ గాల్వురు మఱి గా
ల్వురఁ దాఁకి పెనఁగెఁ
గడుభీకరభంగులు మెచ్చుదేర గగనచరులకున్. 120

చ. పెనుపును నాకసం బవియుబ్బృంహితముల్ దము నుగ్రగర్జిత
స్వనములతోడిమేఘములచందము గా నొనరింప మీఁదియో
ధనికర మేయుసాయకవితానము భీషణవృష్టి గా రయం
బునఁ బయికొన్న యేనుఁగులపోరునఁ దేరులు దేలె నెత్తుటన్. 121

తే. కరులగమి వొచ్చి రథముల్ గాలుకొనఁగ
నీక మరలినఘోటకానీకములను
విరుచుమగల మొత్తములను బిండిపిండి
సేయుటలితంపునేర్పు లచ్చెరువుఁ బెనుప. 122

క. పటురయమున నాశ్వికు లో
క్కటఁ బెక్కం డ్రెక్కి రథికనికరములు పొడిచెతి

త్రుటితాకృతులుగ విహరిం
చుట యెక్కుడు వేడ్క సేయ సురగణమునకున్.

క. పలువుర నొక్కడు నొక్కనిఁ
బలువురుఁ దెగటార్చుటయును బలుదెఱఁగులమూఁ
కలు పలుదెఱఁగుల దలఁపడి
బొలియించుట పొలియుటయును బొరినుగ్రముగన్.

క. చలమునఁ బోక పెనఁగుకా
ల్బలముపయిం దురగమును నిభంబులు నరదం
బులఁ గూడి కవిసి యింతిం
తలు దునియలు సేఁత యనుచితక్రౌర్యముగాన్.

క. తెల్లనిసపరణ మెఱయ స
ముల్లసితము లగు తురంగములమొత్తము చం
చల్లలితపక్షములు శో
భిల్లుగతుల నొప్పునంచపిండుం బోలన్.

వ. అయ్యిరువాఁగును బేరు వాడునప్పుడు.

క. గుణనినదము రణనేమి
క్వణనంబుం దురగఖురరవముఁ గరిఘంటా
రణనమును హేతిసంఘ
ర్షణనాదముఁ దూర్యఘోషసంపదఁ గడచెన్.

సీ. నెత్తుటఁ దోఁగియు నిగిడి పోరెడువీరు లలరిన నడ మోదుగుల
గ్రక్కునఁ దెగిపడి కదలెడుబాహుదండములు మహాభుజంగమ
యవని రక్తాక్తంబు లై యున్న యట్టిబల్ దలలు గెందామరల
దఱచుగా నెటి దప్పు నొఱగినగజములు గులిశభగ్నా చలకుల

తే. దునిసి తొఱఁగినజోదులతొడలు సామ
జములకరములు నొండొంటిచందములు గ
నుఁగొనఁగ వింత లగుటను సంగరాంగ
ణంబు రమణీయమును భీషణంబు లయ్యె.

తే. ఏమి చెప్పుదు రౌద్రంపుటెసకమందుఁ
దలచుమెదళులు క్రొంపులు నుఱుము లైన
యెమ్ము లిసుకయు సితచామరమ్ము లంచ
లయ్యె రుధిరంపు టేఱుల కప్పు దఘప. 130

క. విను మయ్యేఱులలో వా
హనములె యోడలుగఁ జూడ నక్కజ మగు ను
క్కున నుద్దామవిహారం
బొనరించిరి వీరయోధు లుర్వీనాథా. 131

వ. ఇవ్విధంబునం బోరు ఘోరంబై చెల్లుచుండ నుల్లసిత విక్రమ విజృంభితు
లగుభీమపార్థులు నలిరేఁగి నారాచప్రముఖనానావిశిఖంబుల మనమొనఁ
గనుపు గొట్టిన నది బెగడొంది మగిడిన నమ్మేపుగ నుబ్బి పౌండ్ర
దేవదత్తంబుల నొత్తుటయు ధృష్టద్యుమ్నుండును శిఖండియుఁ గౌంతే
యాగ్రజు మున్నిడికొని తయిమఁ దోడన కవలును గడఁగి రట్లాటో
పదీపితులైన పాండవేయుల యురవడికి నోటుపడి నీబలంబు హాహాకారం
బులతోఁ బలుదెసలఁ బఱవం దొడంగినం గనుఁగొని శల్యుండు సారథి
కిట్లనియె. 132

ఉ. అల్లదె కంటె పాండుతనయాగ్రణితేరు సితాశ్వయుక్తమై
తెల్లనిమెల్లి నొప్పునది తీవ్రత మార్కొని యాన్నృపాలుతో
బిల్లుట మాన్పఁగా వలయు భీషణభంగి రథంబు వోవ ని
మ్మెల్లజనంబు నాకసిమి యేర్పడ నేఁ డెఱుఁగంగఁ జేసెదన్. 133

ఆ. సురలనైన గెలుతు దురమున విను నాకుఁ
బాండుపుత్రు లెదురె భండనమున
నేర్పుబలుపుఁ జూపి నిన్ను మెప్పింతు నా
చేతిబరువు సూడు సూతవర్య. 134

వ. అనుటయు వాఁడు పాండవబలంబుల కెదురుగా నరదంబు సముచిత
రయంబున నడపు నమ్మద్రపతి సముద్రసముద్రేకంబుచండం బైన యా
సైన్యంబు నరవనర్పంబు చెలియలికట్టయుం బోలె యుడుపుటి యచ్చెరు
వై యుండె నట్లు శౌర్యధైర్యంబుల నుల్లసిల్లుశల్యుం జూచి మనమూఁ

కలును మగుట నిగిడిన సంగ్రామంబు భీమం బయ్యె నందు నకులుండును గర్ణపుత్రుండగు చిత్రసేనుండును దలపడి యొండొరువులకుఁ గృతాస్త్రత్వంబును సమరవిశారదత్వంబును జూపుచుం బెనంగునెడ నాసూతపుత్రుండు. 135

కర్ణకొడుకులు చిత్రసేన సత్యసేన సుశర్మలు నకులునిచేతఁ జచ్చుట

చ. నకులునిచాపదండము ఘనప్రదరంబునఁ ద్రున్మి భాస్వరాం
బకములు మూఁడు దీవ్రగతి ఫాలతలంబున నాటి త్రుంచెఘో
టకములఁ గేతనం బిలఁ బడన్ విదళించి వధించె సూతు భే
టకమును ఖడ్గముం గొని కడంగఁ బయిం బరఁగించె భల్లముల్. 136

క. అనిశితభల్లములు దన
మేనికి రాకుండఁ బలుక మెఱయ జడియుచున్
వే నిగిడి కదిసె మాద్రీ
సూనుం డాసూతసూతిసూనునరదమున్. 137

తే. కదిసి మీఁదికి లంఘించు మద మెలర్ప
గళము దునిమిన నమ్మస్తకంబు డొల్లెఁ
గర్ణపూరకిరీటసంకలితవివిధ
రత్నరోచులు మెఱయ ధరాతలమున. 138

వ. ఇట్లు చిత్రసేనుండు వడినం గనుంగొని కౌంతేయసైనికు లార్చినం బేర్చిన శోక రోషంబులు మనంబున ముప్పిరి గొన వానిసోదరులు సత్యసేనుండును సుశర్ముండును నప్పాండుపుత్రుపైఁ గవిసిన నతండు వేఱొక్కతేరెక్కి యొక విల్లెత్తి దండధరప్రచండమూర్తియై మూర్కొనిన నబ్బిరుదుమగ లయ్యిరువురు భల్లంబుల నటకం బొడంగిన నుఱక చిఱునవ్వు నవ్వి. 139

చ. కడువడి సత్యసేనుతురగంబులఁ గూల్చి శరాసనంబుఁ జ
క్కడిచిన నొండుతేరికి రయంబుమెయిం జని యన్యచాప మె
క్కిడుటయు నక్కుమారుని శితేషుగణంబున నొంచి నొంచెఁ గ
వ్వడియనుజన్ముఁ డుగ్రుఁ డయి వానిసహోదరు రెండుతూపులన్. 140

తే. ఆతనివెనుక వాసుశర్ముఁ డుద్ధతి దలిర్పఁ
ద్రుంచుటయు నొండువింట బల్దూపుఁ లొడల
బఱపి వానిశిరంబును నఱకి సత్య
సేను విలు ద్రుంచె నాపాండుసూనుఁ డధిప. 141

శా. ఆరాధేయతనూజుఁ డన్యధను వుగ్రాకారుఁ డై యెత్తి దు
ర్వారప్రక్రియ నేసె నావిశిఖముల్ వారించి యాతం డతి
క్రూరస్ఫారశరత్రయం బతనివక్షోభిత్తిఁ గీలించి వే
నారాచంబులు రెండు దమ్మునిమెయిన్ నాటెం గడున్ బెట్టుగన్. 142

క. వా రలిగి యొక్కయుమ్మడి
సారథిఁ దెగటార్చి మార్చి చాపము దునియం
దేరు వికలముగ మేను వి
దారితముగ నేసి రప్యుదగ్రస్ఫురణన్. 143

వ. ఇవ్విధంబున 144

మ. విరథుండున్ విసికృత్తచాపుఁడు శరావిద్ధుండునై మేదినీ
వర నీపుత్రుఁడు చంచదుగ్రతరజిహ్వం బైన చండాహి నాఁ
గర మాభీలతఁ బొల్చుశక్తిఁ గొని యల్కన్ సత్వరుం డయ్యె సు
స్థిరసంరంభత సత్యసేనుఁ బడవైచెం జూప ఱగ్గింపఁగన్. 145

ఆ. అన్నపాటు సూచి యనుజుఁ డుల్లంబున
నడలు కనలుఁ గదుర నంపవానఁ
గప్పె నకులు నంతఁ గాంచి భీముకుమారుఁ
డెయిదె నతని యరదమెక్కె నతఁడు. 146

వ. ఇట్లు ద్రౌపదేయుండగు శ్రుతసోముని యరదం బెక్కి బలువిల్లు గొని
యక్కుమారుండును దోడుపడ నాసుశర్ముని బటుశరపరంపరలం బొదివి
నఁ బొలివోక యతండు. 147

తే. వాఁడితూపులు నపుడుమై మూఁడు నాఁటి
యిరువదింటఁ దత్పుత్రునియురము నొంప
నర్ధచంద్ర బాణాహతి నవ్విరోధి
శిరము దునిమె నప్పాండుభూవరసుతుండు. 148

శా. మాద్రీపుత్త్రునిచేతఁ గర్ణసుతు లీమాడ్కిం బడం జూచి వీ
రోద్రేకం బెడలంగ నీసుతుబలం బొక్కుమ్మడిన్ విచ్చిన
న్మద్రాధీశుఁడు సింహనాదము రణన్మౌర్వీసముల్లాసమున్
రౌద్రప్రక్రమ సూచకంబులుగ సంరంభస్ఫురన్మూర్తియై. 149

తే. హస్తతల మెత్తి నిలునిలు మని యదల్పఁ
బోక తిరిగి యమ్మూఁకలు పోరి కమరెఁ
బాండవేయుల మొనలు నుద్దండవృత్తి
నురవణించినఁ సంగర ముగ్రమయ్యె. 150

చ. అదరి ధనంజయాదులగు నక్కడివీరులు విక్రమింప ని
క్కడ భవదీయనందనముఖప్రభవోద్భటయోధవర్గము
ల్వడిఁ దఱుమంగ నప్పుడు బలద్వయమున్ విశిఖాగ్ని పేర్చి యె
క్కుడయినభీతి నొందె రణఘోరత భూవర యేమి సెప్పుదున్. 151

వ. ఇట్లు మథితం బయ్యును బౌరుషంబు పెంపున నిరువాఁగును వేగంబు గుందక [illegible] పేర్చుక్రందు గగనచరులకుఁ గన్నులపండువుగా బృంహితధ్వనులను ఘంటానినదంబులను నేమినిస్వనంబులను గేతుకింకిణీక్వణనం[illegible]ను రింఖారవంబులను హేషాఘోషంబులను భుజాస్ఫాలనంబులను సింహనాదంబులను దిక్తటభేదనం బొనర్ప నద్భుతోత్సాహంబున నాహవక్రీడ సలుపుచుండఁ బుండరీకాక్ష రక్షితులగు పాండుపుత్త్రుల బలశౌర్యసంపదల సొంపునం బెంపొందవు ధృష్టద్యుమ్న శిఖండి సాత్యకి ప్రముఖులైన దండిమగలు గూడికొని తఱుమ దారుణనైపుణంబున బాహాటోపంబు సూపినఁ గార్చిచ్చు గవిసినం గలంగు మృగ[illegible]బుకైవడిం గౌరవసైన్యంబు దైన్యంబు నొందిన. 152

క. పెనురోఁపిలోపలను [illegible]బుం
గినధేనువు నెత్తుపోలికిని శల్యుం డ
మ్మొనఁ బనఘుజబలమునఁ గలఁ
గనియట్టుగ నిలిపె శౌర్యగర్వము మెఱయన్. 153

వ. నిలిపి పేర్చినసమయంబున వనదిక్కున నుల్కాపాతప్రముఖంబులగు దుర్నిమిత్తంబులు పొడమిన నీ కొడుకులు గూడుకొని చేయంగల సైని

కులుఁ గూర్చికొని తిరంబయి పెనంగి రట్లు పెనంగునెడఁ గడంగి తల
కడచి మిగిలి మద్రపతిమార్గణాసారంబు వఱఁగించుచుఁ బాండవాగ్రజు
నగ్రభాగంబున నున్న భీమసేనసాత్యకిధృష్టద్యుమ్నశిఖండిద్రౌపదేయ
మాద్రేయులఁ దాఁకి పఱపఁ బ్రదరంబుల నొప్పించి కదిసి యన్నరపతికిని
బదితూపుల వేఁడిమి సూపి మలసినఁ బాంచాలప్రభద్రకబలంబు లాజెట్టి
బిరుదుచుట్టు ముట్టిన. 154

ఉ. వాలి యతండు బాహువిభవం బలరించినఁ బేర్చి రౌద్రతం
గూలుగజంబులుం గెడయుగుఱ్ఱపుతండముఁ ద్రెళ్ళుతేరులుం
గీ లెడలించినట్ల పడుకేతువితానము నుగ్గునూచ మై
రాలుపదాతివర్గములు రక్తపుటేఱులుఁ బ్రేవుప్రోవులున్. 155

వ. మఱియును. 156

క. ఏరూపు లయిన రూపణ
ఘోరాశనులట్ల శల్యక్రూరాస్త్రంబుల్
కౌరవులు పొంగఁ బాండుకు
మారుల సేనపయిఁ దొరఁగె మనుజాధీశా. 157

వ. అట్లు దొరఁగుశల్యమార్గణాసారంబున వెగడుపడి యూథంబులు పాండ
వాగ్రజువెనుక కొదిఁగిన నమ్మహీపతి పురికొలిపికొని శల్యు మార్కొని
నిశితవిశిఖవర్షంబునం బొదివిన నమ్మద్రవిభుండు ఘోరనారాచం బతని
మేనుచ్చిపోనేయ నా ధర్మనందనునకుఁ దఱకడచి యేకమ్ముల నవ్వేడ
ముడియు సహదేవుండు ఘటోత్కచుండు నకులుండు సాత్యకియును
ప్రతివింధ్యాది ద్రౌపదేయులు బాహుబాణపరంపరలు నప్పించ నేయ
నప్పుడు కృపాచార్యుండును కృతవర్మయు శకునియు దత్సుతుం డులూ
కుండును నీ కొడుకులుం గవిసిరి గురుపుత్త్రుండు మందహాసంబుతో
నమందగతి వచ్చి వారిఁ గూడుకొనియె నక్కడి సైనికులును రథసంబున
నా రథికవరులఁ దాఁకి రట్టిమెడ. 158

క. కృపుఁడును ధృష్టద్యుమ్నుఁడు
నుపమాతీతాతిఘోరయుద్ధంబున బా

హుపట్టుతమ్ములు సూపి ర
థిప యొండొరులకు సమత్వదీప్రాకృతు లై. 159

క. ఒకని నొకనిఁ బదిపదిసా
యకముల నొప్పించె వీరు లగు పాండుకుమా
రకు లేవుర నంతట ద్రో
ణకుమారుఁడు మోము చిఱుతనగవున నొప్పన్. 160

ఆ. వాయువేగయు చిత్రపర్ణాశ్వముల మద్ర
పతి ధరిత్రిఁ గూల్చె నాఁడు దేరు
డిగ్గి నిజగవాపడిష్ఠతఁ జూపెఁ గౌ
రవ్యసైన్యమునకు రాజముఖ్య. 161

క. అనిలజునియశ్వములఁ గూ
ల్చినయప్పుడు శల్యునిం గలితనము మెఱయం
దనయంపవెల్లిచే ముం
చె నకులుతమ్ముండు నీదుసేన దలంకన్. 162

తే. అతనిహయములు నమ్మద్రపతిశరములఁ
బడిన నప్పాండవునిఁ దలకడచి బలము
హొదివె నయ్యోధముఖ్యుఁ దత్పుత్రుఁ డపుడు
గదిసె నాసహదేవుపైఁ గడిమి మెఱయ. 163

చ. కవిసిన దట్టకెం పదరుకన్నులతోడఁ గృపాణపాణియై
యవనికి దాఁటి యాతనిశరావలి ద్రుంచుచుఁ గిట్టి తేరిపై
కి వడిఁ జలంబుమై నరిగి కేళియపోలె శిరంబు ద్రుంచి పో
యె వెసఁ బొగడ్త కెక్కి ధరణీశ్వర యొండురథంబుమీఁదికిన్. 164

వ. ఇవ్విధంబున. 165

క. సుతుఁ డీల్గిన మద్రమహీ
పతి శోకా క్రోధవేగపరిణాత్మకుఁ డై
శితశరపరంపరం ను
ద్ధతిఁ బాండవసైనికులమదం బడఁగించెన్. 166

—శల్యాభీమసేనుల గదాయుద్ధము—

క. ఉరవడి రథికజనంబులఁ
దెరలిచి యేపారుతనదుతేరు మెఱయ ను
ద్ధురగతిఁ గౌంతేయాగ్రజు
నరదమునకుఁ గవిసి వాలుకమ్ములు నిగుడన్. 167

సీ. కనుఁగొని భీముండు గన్నుల నిప్పులు రాలఁ గండాలకీలాలరంజి
తంబును రిపుసైన్యదైన్య ప్రదంబును నాత్మీయవాహినీహర్షకరము
నై శతధారామహాభుజగక్ష్మాధరశృంగసమత నుదగ్ర మగుచు
నెనిమిదియంచుల నెసఁగుమెఱుంగుల దారుణం బగుగదాదండ ముగ్ర

తే. రేఖ సారించి రౌద్ర ముద్రేక మందఁ
గదిసి మద్రాధిపునితురంగములఁ జదియ
మోఁదె నాతండు దోమరమునఁ దదీయ
విపులవక్షంబు భేదించె నృపవరేణ్య.

క. ఉరమున నాటినఘనతో
మరమును డాచేతఁ బెఱికి మారుతి మద్రే
శ్వరుసూతు వైచె దానన
ధరణిని బోరగిలఁబడ నుదగ్రస్ఫురణన్. 169

మ. విరథుం డై పొలివోని దర్పమున నవ్వీరుండు ఘోరంపుము
ద్గరముం గేల నమర్చి తేరు డిగి దుర్దాంతాకృతిన్ వజ్రభా
సురశక్రుండును దండచండయముఁడున్ శూలోగ్రఫాలాక్షుఁడున్
సరి సేయం దగువారు గాఁగఁ బొలిచెన్ సంస్తుత్యసంరంభతన్. 170

వ. ఇట్లవష్టంభవిజృంభితుం డైనయాసేనాధిపతిం జూచి యేచి భీముఁ
డుద్దామ రభసంబున నతనికి సమ్ముఖంబు గా నడరినఁ బణవాదివాదిత్ర
నిర్భరనినదంబులు సెలంగె నప్పు డయ్యిరువాఁగు నిరువుర నేనికపోరు
చూచువిధంబునఁ గనుఁ గొనుచు గదారణంబునకు శల్యుండు దక్క
మారుతి నూర్కొనఁ జాలుమేటి మగలు నివ్వచముడి వెలి గా నెమ్మద్ర

పతిమీఁదఁ గవియునట్టిజెట్టిబిరుదులుం గలరే యనుచు వచ్చెరు వొందుచుండ. 171

ఆ. మండల ప్రచారమహితాకృతులు గర్జ
నలుగఁ బొలిచి మాఱుమలసి యంకె
లెసఁగఁ బోరి కమరి యే పారువృషభయు
గంబునట్లు వారు గవిసి రధిప. 172

చ. మదమున నిమ్మెయిం గదిసి మద్రవిభుండును భీమసేనుఁడుఁ
గదలమెఱుంగు లాకసము గ్రమ్మఁగ నుద్భటభంగిఁ ద్రిప్పి బె
ట్టిదముగ వ్రేయ నిప్పులు వడిం దొరఁగించె సమగ్రవిస్మయ
ప్రదరవభంగు లై యవి పరస్పరఘోరవిఘట్టనంబునన్. 173

వ. ఇట్లు దొడంగి.

క. ధిక్కారంబులు చరణద
ళక్కారంబులును మెఱయ బలువు వెరవు పే
రుక్కును నెక్కుడు వేగము
నక్కజములు గా సువీర్యులై పోరునెడన్. 175

చ. వెరవున నంగములు నుసుల వ్రేటులు వమ్ముగఁ దాఁకినప్డు ది
క్కరిరదనప్రహారములఁ గంపము నొందక యుండుమేదినీ
ధరములఁ బోల్పఁ బట్టగునుదగ్రవుమూర్తుల కిద్ద ఱందు ని
ష్ఠురరభసంబు శౌర్యము పటుత్వముఁ ద్రాసునఁ బెట్టిన ట్లగున్. 176

వ. ఒక్కొక్కమాఱు బ్బన. 177

క. ఎనిమిదియడుగులకొలఁదని
వెనువెనుకకుఁ బోయి నిగిడి వేగంబునఁ గి
ట్టిన యెడఁదగరుల వడిఁ దాఁ
కునగంబులభంగి దోఁచుఁ గురుకులముఖ్యా· 178

వ. ఇత్తెఱంగునఁ బెనఁగి నెత్తుట జొత్తిల్లినయంగంబులు పుష్పితకింశుకంబులఁ బోలఁ బరిశ్రమంబు నొందియుఁ బొలివోవనిదర్పంబున. 179

—గదాయుద్ధమున మూర్ఛితుడైన శల్యుని గృపుఁడు తొలంగం గొనిపోవుట—

క. ఇరువురను సందు సూడక
వెర వెడలినయాగ్రహముల వ్రేసినగద లొం
డొరులమెడలకెలకుల బ
ల్నరములు దాఁకుటయు వారిలం బడి రధిపా. 180

వ. ఇవ్విధంబున నమ్మహావీరులు మూర్ఛిల్లుటయు నుభయసైన్యజనంబులును హాహాకారముఖరు లై రట్టియెడఁ గృపాచార్యుండు శల్యుకడకుఁ దన రథంబు రయంబునం బఱపించి. 181

క. పడియును గద విడువనియ
క్కడిఁదిమగని గ్రుచ్చి యెత్తి గారవమున నం
దిడి తొలఁగం గొనిపోయెను
వడముడి దెప్పిఱియె నంత వసుధాధీశా. 182

వ. తెప్పిఱి లేచి చూచి సేన దేఱియమ్మద్రపతిం బేరుకొని యుద్దండగదాదండ మండితం బైనకరంబునం బిలిచె నయ్యెద్దతి సహాంపఁజాలక సింహనాదంబుతోడఁ దూర్యస్వనంబులు సెలంగఁ గురుభూవరుముందరి సైనికులు రథసంఘాతంబు నతఁడునుఁ గూడికొని తఱుమఁ గవిసినం గౌంతేయాగ్రజు నగ్రభాగంబున రథికులు చేకితానపురస్సరు లై యార్పులు నింగి ముట్ట నయ్యనిలతనయుఁ దలకడచి వారిం దలపడి పెనంగి రప్పుడు. 183

శా. ఆకౌరవ్యపిభుండు వజ్రకరినం బై యొప్పుప్రాసంబు దీ
ప్తాకారోజ్జ్వలవృత్తి నెత్తి నిజసైన్యం బుబ్బునం గ్రాలఁ గే
లికల్పంబుగ మింట జంటమెఱుఁగు ల్నిండం బ్రదీప్తక్రమ
శ్రీకాంతుం డగుచేకితానుఁ బడవైచెం జూప ఱగ్గింపఁగన్. 184

వ. ఇట్లు చేకితానుండు పీతాసుం డైనం గని కౌంతేయులు గోపాటోపంబున సైన్యోపేతగతిం గడంగి కౌరవసైన్యంబుపైఁ బటుబాణంబులు గురియుచు నడరిన శల్యుండు ధర్మపుత్రుని దుర్యోధనుండు ధృష్టద్యుమ్ను నమ్మహీపతి పనుప నశ్వత్థామత్రిగర్తులు మూఁడువేలరథ బులవారు ఏవ్వచ్చుని

మహోత్సాహంబున మార్కొనిరి తక్కటియోధులు సేనయు నవ్విరోధివరూధిని గలయం బెరయుటయు నక్కజం బయ్యె నప్పుడు పెంధూళి యెగసి చూడ్కులు నిగుడ కున్నను సైనికుల సింహనాదంబులు సెలంగం జేయుటయు బిరుదులు ప్రకటించుటయు బోధకంబుగాఁ బోరిన బోరనఁ దొరఁగు శోణితం బారేణువు నడంచినఁ బ్రియం బంది యిరువాఁగును వ్రేయుండు పొడువుం డనుసెలుంగులు నింగి ముట్టఁ బెనంగు నట్టియెడ. 185

చ. బరవస మొప్ప మద్రపతి పాండవముఖ్యునిమీఁదఁ గాండముల్
గురిసిన నాన్నపాలుఁడు నకుంఠితుఁడై పదునాల్గుతూపు ల
న్నరపతిమేనఁ గ్రుచ్చి యెలనవ్వున నొప్పిన నమ్మహీశుపే
రురమున నాఁటె నారథికుఁ డొక్కసముజ్జ్వలబాణ మేడ్తెఱన్. 186

వ. నాటినం గనలి యమ్మనుజేంద్రుండు చంద్రసేనుండను తదీయచక్ర రక్షకుం దునిమి నవనారాచంబులు సారథిమేన నిగిడించె. 187

ఆ. అప్డు శినివరుండు సునీథపుత్రుండు జేది
బలము శల్యుఁ దీవ్రభంగిఁ బొదువ
నాతఁ డాధనంజయాగ్రణిఁ బటుతర
పంచమార్గముల నొంచె నధిప. 188

క. విను మరువదియేడమ్ముల
శినిమనుమని యు బ్బడంచెఁ జేదిరథికులం
దునిమెం దీవ్రశరోత్కర
మున నిరువదియేవురఁ జా సముద్భటభంగిన్. 189

క. కవలు తనమీఁద రయమునఁ
గవిసిన నిశితతరసాయకములను మౌర్వీ
రవము నెలంగఁగ వారల
యవయవముల నినిచె నతఁ డహంకృతి మెఱయన్. 190

చ. కనుఁగొని ధర్మసూతి భుజగర్వ మెలర్పఁగ బెట్టు గిట్టి శ
ల్యునిమెయిఁ దీవ్రమార్గణసముత్కరముం బరఁగించి కేతువుం
దునిమిన నాఁడ డాపతికిఁ దూపులవేఁడిమి సూసి వాయుసూ
నునిఁ గవలుం శినిప్రవరు నొంచె వడిం బదియేసి యమ్ములన్. 191

ఉ　నొంచి మదించి ఖేచర మనోహరుఁ డై వడి ధర్మపుత్రు స్రు
క్కించి మహోగ్ర బాణపరికీలితదేహునిఁ జేసె దానఁ గో
పించి శితాస్త్రముల్ గవలు భీముఁడు సాత్యకియుం గడంక గు
ప్పించిన వానిఁ ద్రుంచి శరపీడితదేహులఁ జేసె వారలన్.　192

వ.　చేసి యొండొకభాసితధ్వజం బెత్తించి మెఱసిన　193

సీ.　భీముఁ డాతనిమెయి బెడిదంపుశరసం బడరించి వెండియు నట్టి వేడు
వఱపె సాత్యకి శతబాణంబు లతనిపై బెట్టేసె మాద్రితొల్పట్టి యైదు
తీవ్రాస్త్రముల సహదేవుండు పదునాలు గమ్ముల నవ్వీరునంగకములఁ
బరఁగించి రమ్మద్రపతి భీమసేనాదు లైనయన్నలువుర నతిరయమున

తే.　వరుస డెబ్బదిమూఁటను నిరువదేను
వాఁడితూపుల నేనింట మూఁడుమార్గ
ణములఁ బీడితులుగఁ జేసి నఱకె భల్ల
నిహతి సహదేవుచాపంబు నృపవరేణ్య.　194

శా.　ఆమాద్రీసుతుఁ డన్యచాపధరుఁ డై యత్యుగ్ర బాణంబులన్
మామా యెక్కడఁ బోయె దంచు వెస నమ్మద్రేశు నేయంగ ను
ద్దామోదగ్రత భీమసాత్యకులు శాతప్రస్ఫురన్మార్గణ
స్తోమంబుల్ గురియంగ ధర్మసుతుఁడుం దూపుల్ మెయిం గ్రువ్వఁగన్.195

చ　కలయఁగ నెత్తురుల్ దొరఁగ గైరికవిర్ఝరజాలరంజితా
చలమును బోలి పొల్పెసఁగి శల్యుఁడు వారల నస్త్రపంచకం
బుల వెస నొంచి త్రుంచెఁ గురుభూవర ధర్మజుచాప మప్పుడా
బలమును శౌర్యమున్ సురలు ప్రస్తుతి సేయ మహోగ్రమూర్తియై　196

ఉ.　వేఱొకచాప మెత్తి పృథివీవర ధర్మతనూజుఁ డింతతోఁ
దీఱఁగఁ జేయుదుం బగ యతిప్రకటంబుగ నంచు సూతుమైఁ
దూఱఁ దురంగమాంగములు దూఁటులు వోవఁగ శల్యునెమ్మలన్
గీఱ సిడంబు గాఁడఁ బరఁగించె సముజ్జ్వలచండకాండముల్.　197

వ.　ఇవ్విధంబున విజృంభించిన.　198

క. కోపించి యతఁడు దర్పా
టోప మదగ్రముగ దశపటుప్రవరము లా
భూపాలుమేనఁ జొనిపిన
భూపాలక యాతఁ డొల్లఁబోవుటయు వెసన్. 199

-: ధర్మరాజు శల్యుని బాణంబులచేత మూర్ఛితుం డగుట :-

క. శైనేయుఁ డదరి యుజ్జ్వల
నానావిశిఖముల మద్రనరపతిఁ బొదువం
దా నలిగి విల్లు దునియలు
గా నొకభల్లమున నేసె గర్వోద్ధతుఁ డై. 200

క. ఆరథికవరుని నకులుని
మారుతి సహదేవు మూఁడుమార్గణముల నే
పారఁగ బలుపారఁగ రయ
మారఁగ నొప్పించె నమ్మహాభుజుఁ డధిపా. 201

వ. అంతం దెలిసి యక్కౌంతేయాగ్రజుండు మద్రపతి ముద్గరంబున నేయ
నవ్విరోధిపై సాత్యకి తోమరంబున వృకోదరుండు భల్లంబును నకులుండు
శక్తియు సహదేవుండు గదయును బ్రయోగించిన నయ్యోధవరుండు వాని
నన్నిఁటిని మింట మెఱుంగు లడరువెడఁదమ్ములు వరఁగించి త్రుంచి
యార్చినం బేర్చినరోషంబున నాకృష్ణానుజుండు సారథి మూఁడువాఁడి
తూపుల నవ్విరోధి రెండుబాణంబుల బెట్టేసినఁ గ్రోధదీప్తుండై ప్రచండ
కాండంబుల నయ్యేవురను గ్రుక్కించిన నీపుత్రుం డతనిచేతఁ బాండు
పుత్రులు పొలియుదు రని తలఁచె నట్లు భాసమానుం డైన సేనాపతిం
గని భీమసేనుండు సహింపక తెంపున బెట్టు గిట్టిన. 202

క. శినిమనుమఁడు గవలను దో
డన యురవడి నదరి పొదువుటయు నగ్గలికం
బెనఁగె నతం డానలువుర
కనలుఁ గడంకయును సరకు గాఁ గొన కధిపా. 203

వ. ఇట్లు పెనంగుచుండఁ బాండవాగ్రజుండు మున్ను దనచేతఁ జచ్చినచంద్ర
సేనుతోడివాని ద్యుమత్సేనుఁ దల ద్రెవ్వ నేసినఁ జక్రరక్షకహీనుం

దయ్యును బొలివోనికనలున శల్యుండు సటలు వెటికినం గోపించుసింగం
బుచందంబై సమీరణసుతాదులగు జోదులనలువురయంగంబులం
దురంగనికరశరీరసారథినికాయసహితంబుగా బహువిధ విశిఖంబులు
వరంగించి నెత్తురులు దొరంగించినం గని యాధర్మనందనుండు విషా
దంబు నొంది నిజాంతర్గతంబున. 204

క. హరివచనంబు లసత్యతఁ
బొరయంగ నేర్చు నొకొ మద్ర భూపతిబాహు
స్ఫురణము భీమాదిరధిక
వరు లోర్వని యట్లు గాఁగ ప్రాలెడిఁ దోడ్తోన్. 205

వ. అని తలపోసి తనబలమునకుఁ జేయి వీచినఁ దోయధివీచివితానవిలాసంబు
చందంబునఁ జతురంగంబులు శల్యునిపైఁ గవిసిన నాధైర్యధౌరేయుండు
మందరనగంబులీలఁ గైకొని వారలం గలంచి పాంచాలపుత్రప్రభృతి
యోధప్రకరంబులను బాండవాగ్రజునిం బరమసాంద్రతీవ్రశరాంధకారం
బునఁ గప్పి సింహనాదంబు చేసిన. 206

క. దివిజగరుడఖచరాదులు
వివిధవచనరచన లెసఁగ వినుతించిరి శా
త్రవభీకరుఁ డగునమ్మ
ద్రవిభునిరణవిహరణములు ధరణీనాథా. 207

వ. ఆసమయంబున. 208

తే. గురుసుతుఁడు పెనుబ్రాపుగా నరునిఁబొదివి
యధిపసంశప్తకులువివిధాస్త్రతతులఁ
గప్పి రతఁ డందఱను జండకాండవిదళి
తాంగులుగఁజేసె దోర్లీల యతిశయిల్లు. 209

చ. తెరలక వారు పై పయి నుదీర్ణసముద్ధతిఁ గ్రమ్మి వాజులన్
హరిని సిడంబుపైఁ గదియ నాతఁడు నేడ్పడ బాణవర్షముం
గురిసిరి కౌరవేంద్రుమొనకుం బ్రమదం బగు ఘోరభంగి న
ప్పురుషపరాక్రమస్ఫురణ పార్థివసత్తమ కాన మెయ్యెడన్. 210

వ. కట్టి సవ్యసాచికిం జేయార్వ రాకుండ దర్పంబు సూపిన నాభూవర
కుమారవర్యుండు వీరాగ్రహావేశంబున విజృంభించి భల్లార్ధచంద్రక్షురి
కాముఖనారాచప్రముఖవిశిఖపరంపరలు వరఁగింప నవి యాసైనికుల
కవచంబులం గీల్చియుఁ గేతనంబులు ద్రుంచియుఁ జాపంబులు నఱకియు
బాణాసనంబులు విఱిచియు సూతుల గీటడంచియు సదంబులఁ జెక్కియు
హయములపులు పొక్క సేసియుఁ జామరంబులు దునిమియు నాతపత్రం
బులు రూపుమాపియు నెత్తురు లురిలించియుఁ గండలు దొరఁగించియు
నెమ్ములు వగిలించియుఁ గాళ్లు ద్రుంచియుఁ జేతులు దునిమియు వ్రయ్య
లుగా వక్షంబులు సీఱియు మర్మంబులఁ జొచ్చియు మకుటంబులు
డుల్చియుఁ దలలు రాల్చియుఁ బ్రాణంబులు పీల్చియు రౌద్రం బావహిం
చిన ప్రళయకాలరుద్రుని సంక్రీడనంబుచందంబు దోఁచె నప్పుడు రథికవరస
హస్రత్రయంబు దెగటారె నవ్వాఁడిమగండు పేరడవి దహించుదావ
పావకునిచందంబున వెలింగెఁ దదీయతేజోమహిమ సహింపక యుద్దామ
గతి నశ్వత్థామ గడిసి యక్కవ్వడిం దొడరి దురంబొనర్చె నందు. 211

సీ. ఆతఁడు పంద్రెడు వాలమ్ము లాబీభత్సుమెయిఁ గ్రుచ్చి కృష్ణుని మేనియందుఁ
బది వాఁడిదూపులు వఱపిన మదిలోన నగ్గించి యవ్వీరుఁ డలుఁతి నగపు
లోడ రథ్యముల సూతునిఁ గూల్చి యాతనితనువున నెఱతెగగొనక నాటె
మూఁడుమార్గణములు ముసలంబు పరిఘంబు నాతఁడు నిగిడింప నయ్యు నదియు

తే. నమ్మరుఁడు దోడుతోడ నైదాఱునిశిత
కాండములఁ ద్రుంచి పటుసాయకత్రయంబు
సొనిపె నవ్విప్రు మేన మార్కొనియె నపుడు
పొదఁగి యపార్థ సంశప్తక వ్రజంబు 212

వ. ఇత్తెఱంగున. 213

-: సురథుండను పాంచాలకుమారుఁ డశ్వత్థామచేఁ జచ్చుట :-

క. సురథుఁడు గురుసుతుపైఁ దన
యరదము పఱపించి యేయ నప్పాంచాలో
త్తము నొకనారసమునకును
నెర సేసె నతండు గినుక యెసకం బెసఁగన్. 214

వ. ఇత్తెఱంగున. 215

ఆ. సురథుఁ గూల్చి యతనియరదంబుపైకి ను
ద్ధురత నరిగి గురుసుతుండు చండ
కాండసమితి నిగుడ గాండివిఁ దాఁకి సం
శప్తకులకు సంతసం బొనర్చె. 216

వ. అయ్యవసరంబున. 217

క. కురుపతి ధృష్టద్యుమ్నుని
యురవడి గద నిలువరించి యుద్ధతి మెఱయన్
శరపంచకమున నొంచెను
బరఁగించెను మఱియు నవతిబాణము లొదలన్. 218

తే. అతఁడు డెబ్బదియమ్ముల నతని నొంప
నన్నరేంద్రుండుఁ జేడ్పడ ననుజసమితి
బలయుతంబుగ నడరి యబ్బలియుమీఁదఁ
గురిసె రస్త్ర శస్త్రంబులు నరవరేణ్య. 219

క. ఆ పాంచాలోత్తముఁడు
ద్దీపితకోపుఁ డయి వారిఁ దీవ్రతరశరా
టోపంబునఁ గలఁచె రయం
బేపారఁగ నాత్మ సేన తేద్దెఱ మెఱయన్. 220

చ. కృపకృతవర్మలం గడిమిఁ గిట్టి శిఖండి ప్రభద్రకుల్ మహో
గ్రపువడి దోడ్పడంగ భుజగర్వము సూపిన నాబలాఢ్యులుం
గుపితమనస్కులై బలుపుఁగోల్తలఁ బేర్చినలావు చేవ క
య్యపువెర వేపు దాల్మి సరి నచ్చెరుపాటున ముంచెఁ జూపఱన్. 221

వ. అప్పుడు శల్యుఁడు యుధిష్ఠిరభీమసేననకులసహదేవసాత్యకిప్రముఖులపైఁ
బటు బాణంబులు గుప్పించి నొప్పించిన. 222

క. నకులుఁడు రథసంబున సా
యకవశక మతనియురంబునందుఁ జొనుప స
భ్రుకుటి యగుచు నయ్యల్లునిఁ
ద్రికాండముల నొంచి యతఁడు దీపించె నృపా. 223

క. తక్కటినలువురు వాదివిన
నొక్కొకనిశరీరమున మహోగ్రాస్త్రంబుల్
పెక్కులు వెసఁ బఱపి మదం
బెక్క నకులుఁ ధనువు దునిమె నిషుసహితముగన్. 224

వ. ఇట్లు శల్యుండు విజృంభించినఁ గోపించి. 225

మ. నకులుం డొండొకచాప మెత్తి పటుబాణశ్రేణిఁ బర్వింపఁ గీ
చకవిధ్వంసి నిగిడ్చె షష్టిశరముల్ శైనేయుఁ డుద్దీప్తసా
యకముల్ దొమ్మిది యేయ ధర్మసుతుఁ డీరైదమ్ము లమ్మద్రనా
యకుపై నన్నియుఁ బిన్నతమ్ముఁడును దోడై నాట నాటెం గడున్. 226

తే. అతఁడు వెస నవసప్తతి శితశిలీము
ఖముల సాత్యకి నొంచి మార్గణముతోడ
ధనువు ద్రుంచి రథ్యమ్ములధరణిఁ గూల్చి
పదిపదుల్ బలుఁదూపులు పఱపె మేన. 227

క. ఇవ్విధమున శినివీరుని
క్రొవ్వు చెఱచి పాండుపుత్రకులబాణంబుల్
నివ్వటిలనీక నలువుర
నవ్వీరుఁడు నొవ్వ నేసె నద్భుతభంగిన్. 228

ఉ. పాండవు లట్లు మద్రపతి బాణములం దెరలంగఁ జూచి తా
నొండొకతేరెకిం జని సముద్ధతి సాత్యకి దాఁకె నాతనిం
జండతరప్రచారణవిశారదుఁ డై వెస వారు గూడి యు
ద్దండత సూపి చిక్కుపఱుపుదర్ప మెలర్పఁ బెనంగె నాతఁడున్. 229

ఉ. ఏవురతోడ నట్లొకఁడ యేచి పెనంగుటఁ గౌరవేంద్ర యో
ధావళి చూచి కూడికొని యారథికోత్తముగాథవిక్రమ
ప్రావిఁ సిల్ల నంప పెనుఁజీఁకటి యాకస మెల్లఁ గప్పఁగాఁ
జేవయు లావుఁ జూపుటయుఁ జేద్పడి రాప్రతివీరు లందఱున్. 230

వ. సేనయు నొక్కుమ్మడి నద్దిక్కు దఱిమినం గని కృష్ణార్జునులు నిజ
సైన్యంబు సమస్తంబు నేకముఖంబు సేసి మార్కొని రాసమయంబునఁ

గిరీటి కృపకృతవర్మలను సహదేవుండు సౌబలుని ద్రౌపదేయులు గొందఱురాజులను శిఖండి యశ్వత్థామను భీమసేనుండు సుయోధనునిఁ దాఁకఁ బాండవాగ్రజుండు దనకు నకులుండు బాసటగా శల్యు నిలువరించెఁ దక్కునుంగల యోధులుం దక్కటి సైనికులుం దలపడి క్రమంబున నెల్లబలంబులును గలయం బెరసె నిట్లు నూల్కొని యంత కంతకు రణంబు సమ్మర్దదారుణం బయ్యె నత్తఱి నమ్మద్రపతి రౌద్రంబు రూపు దాల్చిన తెఱంగునం బొంగి పాంచాల యాదవాది రథికవరులకును బాండుకుమారులకును వారింపఁ గొలఁది గాక రథచిత్రగతుల మెఱయ నెక్కడఁ జూచినం దానయై నానావిధవిశిఖవితానంబుల నంబరభాగంబు సంవిహితంబుసేసిన మధ్యందినగతం బయ్యును మార్తాండబింబంబు దోఁపకయుండె నట్టియెడ. 231

సీ. కరులఁ ద్రుంచెడువేళ గిరులఁ దున్మాడుసం
క్రందనుకైవడిఁ గానవచ్చు
నరదముల్ దెరలించునప్పుడు పఱమొగుల్
విరియించుబలుగాడ్పువిధము మెఱయు
హయములఁ జెండాడ నరుగుచోట్లను లేళ్ల
గమిఁ గిట్టుకోల్పులికరణి యొలయు
భటులకు నరుగుచోఁ బసలేని పెనుఁ గాన
దరికొనుచిచ్చు చందంబు గలుగుఁ

తే. గసి మసంగినయంతకుకరణి యంత్య
కాలరుద్రునిదర్ప మకాండమృత్యు
ముఖము నుగ్రభావము దోఁచుమొనయు వీర
సమితిఁ దెగటార్చునప్పు డాశల్యునందు. 232

వ. ఇట్లు విజృంభించి యత్యద్భుత విక్రమంబున నుల్లసిల్లునమ్మద్రమహీపతి నుభయసైన్యంబుల జనంబులు ప్రశంసించి రంత కంతకు నగ్గలం బగు నగ్గలికఁ జెలంగి యతండు భల్లాదికాండపరంపరలు పటురయంబునఁ బరఁగించుపరమాభీల భంగికి నోహటించి ధర్మజుమోహరంబు దెరలి పఱవం దొడంగిన నన్నరవరుం డవల్చి కరతలం బెత్తి నిలునిలు మని

నివారింప నిలువదయ్యె నయ్యుధిష్ఠిరుండు పౌరుషంబు పెంపునం దెంపు సేసి మామా యని పేరెలుంగెత్తి యా శల్యునిం దాకి దర్పంబు సూపినం జూచి మగుడ నిగిడి సేన పోరికిం బురికొనియె నప్పుడు పాండవాగ్రజుండు దమ్ములను దొరలను దనపాలికిం బిలువం బంచి వారలతో నిట్లనియె. 233

చ. అమరనదీసుతాదులగు నక్కడివీరుల మీర లందఱుం
క్రమమునం బిల్కుమార్చి భుజగర్వము సూపితి రేను శత్రుసై
న్యమథనకల్యు శల్యుం దెగటార్చెద నాకిది కృత్య మీసము
ద్యమ మనివార్యమై నెగడునట్టి తెఱంగు వినుండు చెప్పెదన్. 234

వ. నాతేరికి నకులుండును సాత్యకియు వలపటను సహదేవుండును ధృష్టద్యుమ్నుండును డాపటను గావలియై రావలయు వెనుకం గదిసి విచ్చుండును ముందటి కెలన మొనసి పడముడియును నడచునది యింత యేమిటి కనవలదు నన్నొండె నతం డతని నొండె నేను సమయించుట యవశ్యంబును గలుగంజూచితి నిట్లు తెంపుసేసి యమ్మద్రపతి మార్కొనునాకు దుర్దమప్రయత్నంబు కర్తవ్యంబు కృపకృతవర్మాశ్వత్థామసౌబలసుయోధను లయ్యోధముఖ్యు రక్షింపం జేయుపరాక్రమంబునకు మీరు ప్రతివిక్రమం బాచరించుచుండ నుదీర్ణంబగు మదీయబాహుపాటవంబున నమ్మేటిమగని గీటడంగించువాండనని పలికిన నా రథికవరులును దక్కునుగలవారు లమ్మానవపతిపూనికి నగ్గించి యతనిరథంబు సవిశేషకల్పితంబు సేసి యతండు సెప్పినతెఱంగున సన్నద్ధులై సముద్ధతిం దేజరిల్లుటయుం దత్సైన్యం బుత్సాహోద్దీప్తంబై కడంగినం గరిఘంటారావంబులును రథనేమినిస్వనంబులును దురంగకింకిణీక్వణనంబులును సుభటసింహనాదంబులును నిస్సాణాదితూర్యనినదంబులును బెరసి యంబరంబు పిక్కటిల్లం జేసె నివ్విధంబున యుధిష్ఠిరుం డుద్వృత్తుండై యురవడించిన. 235

-: శల్య ధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము :-

క. కురువిభుండు దనదు మొనఁకు
బరవస మొప్పంగ మద్రపతి మును శౌర్యో
ద్ధురుం డయి కడంగ నడరి య
వ్వైరూథినిం దాంకె ధరణి వడవడ వడంకన్. 236

వ. అట్టియెడ. 237

క. పులులు దలపడిన యుబ్బున
జలుపును దోఁపంగ మద్రపతిధర్మసుతుల్
తలపడి యొండొరువులపై
నలఘుప్రదరములు వఱపి రధికరయమునన్. 238

వ. వారి నాలోకించి యుభయసైన్యంబులు విజృంభించి సంరంభంబునం
గలయం బెరసినఁ గ్రందుకయ్యం బయ్యె నందు 239

ఉ. నీతనయుండు సింహకమనీయతరంబగు భీమనుల్లస
త్కేతన మర్ధచంద్రశరతీవ్రహతిన్ [illegible]
దాతిశయంబుతోడఁ బడునట్లుగ నేసి శరాసనంబు బల్
వాతిశరంబునం దునిమె వారివరూధిని యేపడంగఁగన్. 240

చ. అతఁడు ప్రదీప్తకోపముఖుఁడై పటుశక్తి నురంబు వైచినం
బతి యరదంబుపైఁ బడియె బల్విగుమూర్ఛ మునింగి యప్పు డా
యత ధనువెత్తి సూతుతల యక్కురుఘస్మరుఁ డేసె డొల్ల వే
గ తొలఁగ నీడ్చెఁ దేరు దురగంబులు మూఁక గలంగి సొంపఱన్. 241

క. కని యశ్వత్థామయుఁ గృపుఁ
డును గృతవర్మయును నెక్కుడుబరవసమునన్
మనసేనకుఁ [illegible]
మనుజేశ్వర కవిసెఁ గ్రీడి మద మెలరారన్. 242

క. అమ్ముఖమున సమరము రౌ
ద్రమ్ము పెరిఁగె మద్రవిభునిఁ బలకడచి యనీ
కమ్ము బహులాస్త్రశస్త్రచ
యమ్ముల ధర్మజునిఁ బొదివె నత్యుగ్రముగన్. 243

వ. పొదివిన నయ్యుధిష్ఠిరుండు. 244

చ. అరదము చిత్రసంచరణ మక్కజమై విలసిల్లఁ దేరులుం
గరులును ఘోటకంబులును గాల్బలమ్ముం దనచేతఁ గూలఁగాఁ
బొరలఁగ మేదినిం దునియ ప్రోవులు గా రుధిరంపురొంపి ద్రుం
గ రణవిహారముం జలిపెఁ గౌరవనాథ యనేకభంగులన్. 245

క. నరులు మృదు వితఁ డనంగాఁ
బరఁగుయుధిష్ఠిరుఁడు శత్రుబలముల కతిని
ష్ఠురుఁ డయ్యె నపుడు సుర ల
చ్చెరువందిరి చూచి ద్రోణశిక్షఁ బొగడుచున్. 246

క. మును ము బయలైన నలిఁ బే
ర్చిన యమ్మనుజేంద్రుమీఁద శితవిశిఖము లే
పున నిగిడించుచు శల్యుఁడు
దనరు భుజాబలముతోడఁ దటిమెం బెలుచన్. 247

క. అవ్వీరునివాలంపఱ
క్రొవ్వునడఁచి తనదు నంపకోల లదరఁగా
నవ్వసుధాధిపుఁ డల్లని
నవ్వొలయఁగ మాఱుకొనె ఘృణారహితుండై. 248

వ. ఇవ్విధంబున మార్కొని ధర్మజమద్రపతులు నిజశంఖంబులు **పూరించిరి** భేరీప్రముఖతూర్యస్వనంబులు నింగి వొంగారఁ జెలఁగె నయ్యిరువురు నొండొరువులపైఁ జండకాండపరంపరలు పరఁగించి తనువుల నెత్తురు లురిలించి పూచిన బూరువులపొలుపు దాల్చి రట్టియెడఁ గనుంగొను జనంబులు. 249

చ. వెరవును లావుఁ జేవయును వీరల కారయ నొక్కరూప దు
స్తర భుజశక్తి ధర్మజుఁడు శల్యుని రూపడఁగించి యివ్వసుం
ధర గొను నొక్కొ నేఁ డితనిఁ దా సమయించి సమస్తమేదినీ
శ్వరుఁడుగఁ జేయనోపు నొకొ శల్యుఁడు గౌరవరాజనందనున్. 250

వ. అని సందేహడోలాయమానమానసులై రప్పుడు. 251

తే. మద్రపతి ధర్మజునివిల్లు రౌద్ర మెసఁగఁ
ద్రుంచి సూఁడుమ్మ లేసి యుద్ధురతఁ బేర్చె
నతఁడు వేఱొక్క ధను వెత్తి యతని ధనువుఁ
దునిమి వెస నేసె మున్నూఱు తూపు లధిప. 252

విరథుఁడయిన శల్యుని నశ్వత్థామ దనరథముపై నిడుకొని పోవుట

ఉ. తోడనె తేరివాహములఁ ద్రుంచి మదంబున సూతుప్రాణముల్
క్రీడయపోలెఁ బుచ్చికొని కేతువుఁ గూల్చిన సేన విచ్చెఁ జే
యాడక యున్న శల్యుని రయంబున నాత్మరథస్థుఁజేసి పె
న్గీడునఁ బొందకుండఁ దొలఁగించెను ద్రోణసుతుండు భూవరా. 253

వ. ఇట్లు శల్యుండు సమరవైకల్యంబు నొందుటయు ధర్మనందనుం డార్చి పేర్చి తద్బలంబుఁ దఱిమె నంత నమ్మద్రపతి యొండురథంబు గల్పించుకొని కడంగి యాకౌంతేయాగ్రజుపైఁ గంకపత్త్రింబులు నిగిడించుచు నిగిడినం గని యద్దెసఁ జేయఁగల సైనికోత్తముల సరభసంబున నయ్యోధవరు నెదుర్కొని రప్పుడతండు సాత్యకిఁ బదిసాయకంబులను భీమసేననకులసహదేవుల శరత్రయంబులను గ్రుచ్చి యెక్కుడు మదంబునం బొదలినయంగంబులతో నలిరేఁగి మఱియు నప్పుడు పొగడం దగి యుండె నాకర్ణింపుము. 254

సీ కమలాకరము లీలఁ గలచియాడెడుగంధదంతావళము సముద్దండతయును
దరమిడి మృగసముత్కరము ఘోరంబుగా వధియించుకంఠీరవంబు చేవ
నీరసారణ్యంబు నిర్భరాటోపతఁ గాల్చుదావాగ్ని యుగ్రక్రమంబు
ప్రకటవిక్రాంతిఁ బురత్రయంబును సమయించుఫాలాక్షుని యేడ్తె యయును

ఆ. బోల్పఁ బట్టు లయ్యె భుజగర్వశౌర్యప్ర
తాపదుర్దమప్రకోపములకు
మద్రవిభుఁడు గోలుమసఁగి శాత్రవసైన్య
హననకేళి సలుపునవసరమున. 255

వ. ధర్మనందనుం దల మిగిలినచతురంగంబుల సన్నద్ధంబుగఁ [illegible]ంబులు సేసి యమ్మహీపతిపైఁ గవిసినం గని కవలును శైనేయుండును భీమసేనుండును దోడ నడువ నతం డమ్మేటిమగని మార్కొని పటుమార్గణంబు లురంబున నించి నొంచె నప్పుడు కురువీరుండు వనుప మన సైనికులు దల మిగిలి శల్యునికిఁ బ్రాపయి యప్పవనతనయ ప్రభుతుల తోడఁ బెనఁగి రతం డాపాండవాగ్రజుమేనఁ బండకాండసప్తకంబు

నినిచిన నజ్జననాథుండు నవనిశితనారాచంబు లవ్వీరునంగంబుల నాటించె నిట్లు దలపడి కోలుపులులపోలికఁ బేరేనుంగుల తెఱంగున బలుసింగంబుల చందంబునం బోరి యొండొరుల నొప్పించి రప్పుడు 256

సీ. శల్యుండు బలునారసము పాండవాగ్రజునురమున నాట నత్యుగ్రదీప్త ఘోరనారాచ మాకుంతీసుతుం డేయ నతఁడు మూర్ఛిల్లిన నలరె నధిపుఁ డమ్మద్రపతి తేఱి యలుకఁ గెంపారెడుకనుఁగవతోఁ జండకాండ మొకట నయ్యుధిష్ఠిరు నొంప నాతండు పసిఁడిమై మఱు వాఱుతూపుల నఱికివైచి

తే. వాలురమ్ములు దొమ్మిది వక్షమున ని
గుడ్ప నయ్యోధవరుఁ డతిక్రూరభల్ల
యుగళఖండితచాపుఁ జేయుడును నొండు
ధనువు గొని యవ్విభుండు దత్తనువు సించె. 257

క. బాసటయై భీముఁడు పె
ల్లేసెను మద్రపతి నాతఁ డిరువురతోడం
జేసెం గయ్యము గృపు ను
ద్భాసిత విక్రముతోడుపాటు గలుగఁగన్. 258

వ. అట్టియెడఁ గంకటాంతరంబు ధరియించి కడంగి. 259

ఆ. మద్రవిభుఁడు ధర్మమారుతసుతుల మై
మఱువు ఱక లునఱికి మార్గణములు
దొమ్మిదింట రెంటఁ దూఁటులు నేసె దో
ర్దండములు ప్రదీప్తవర్ప్పుఁ డగుచు. 260

క. ఆలో ధర్మజుసారథిఁ
గూలఁగఁ గృపుఁ డేయ మద్రకుంజరుఁడు భుజా
లీల మెఱయంగ హయము
ల్నాలుగు నొక వ్రేల్మిడిని నిలం బడవైచెన్. 261

వ. ఇవ్విధంబున విరథుండై యమ్మహీకాంతుం డంతర్గతంబున. 262

క. గెలువుము శల్యుని నీ వని
పలికి ముకుందుండు నన్నుఁ బనిచినవాఁ డ

ప్పలుకులకు నసత్యత్వము
గలుగఁగ నేర్చు నొకొ దైవఘటనబలమునన్ 263

వ. అని శంకించియుఁ గొంకుపోవక యజ్జగన్నాథువచనంబునకు నన్యథాత్వం బెలగలుగు నని యద్దేవునిం దలంచి యామాట యమోఘంబు గావలయు నని ప్రార్థించి వెండియు. 264

చ. స్ఫురితషడర్ధనేత్రునిఁ ద్రిశూలసముజ్జ్వలు నిర్గుణు గుణా
దరసముపాత్తమూర్తిఁ గలితప్రసరస్థితిసంహృతిక్రియా
నిరతు నవర్తితత్రిభువనీమహనీయుని దైత్యమర్దిన
ప్పురుషవరుం జతుర్భుజు విధుర్వ్యమహోన్నతు నాశ్రయించెదన్. 265

తే. ఖండనము సేయునరునగభాగమునఁ బ్ర
చండచూలోగ్రహస్తుఁడై శత్రుకోటి
గీటడంచుచు నేఁ జూడఁ గేలి సలుపు
దేవు జయసిద్ధికై సన్నుతింతు భక్తి. 266

వ. అనుచుఁ బురుషోత్తమునిఁ జిత్తమున నిలిపి యున్నతంబైన పూర్వ కాయంబుతో మంద్రప్రకారంబున మార్గణంబు లమ్మద్రపతిదెస నిగిడింప నతఁ డది బెండు వడుట గాఁ దలంచి తఱిమి యచ్చుపుటశరంబులు గురియుటయు నప్పుడు 267

చ. పవనసుతుండు విల్ నఱికి బాణయుగంబున మేను నొంచి శా
త్రవులు దలంక నారథికురథ్యముల ధరఁ గూల్చి సూతుకం
ఠవిదళనం బొనర్చి ప్రకటస్ఫురణంబునఁ గంకటంబు భ
ల్లవితతి ఘోరపాతహతి నిలం బడ నేసె రయం బెలర్పఁగన్. 268

వ. ఇవ్విధంబున. 269

క. విరథుండు నచాపుఁడు వ
ర్మరహితగాత్రుండు నైన మద్రవిభుఁడు భా
సురఖడ్గచర్మశోభిత
కరుఁడై తేరు డిగి కన్నుఁగవఁ గెంపారన్ 270

మ. జమునందంబున నేచి ధర్మసుతుపై సంరంభదుర్దాంత ద
ర్పమునన్ వే కవియంగఁ జండబలదుర్వారుండు భీముండు ద్రుం
చె మదం బారఁగ వాలునన్ బలకయున్ శీఘ్రత్వసందీప్తుఁ డై
తమది క్కార్పులుఁ దూర్యనాదములు నత్యంతంబు శోభిల్లఁగన్. 271

వ. అమ్మద్రపతి నేర్పును జేవయుం గల పరిజనంబులు చేర్పఁ గంకటగదా
దండంబులు ధరియించి యుధిష్ఠిరుమీఁద నురవడి నడరు నప్పు డప్పాండ
వాగ్రజునకు బాసటయై సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్న శిఖండిద్రౌపదేయ
మాద్రేయు లేయు సాయకంబులు సరకుగొనక గదం జిత్రంబుగా
జడియుచు వడముడివిక్రమంబునఁ దవులంబడక నిగిడె నశ్వసూత
రహితంబగు రథంబుపై నున్న యన్నరేంద్రుండు తనదెసకు సింహచం
క్రమణత్వసుందరుండై వచ్చు నవ్వీరు నాలోకించి సక్రోధంబైన
యవష్టంభంబున నుద్దీపితుండై. 272

క. ఇతని సమయింప నయ్యా
చ్యుతుఁడు ననుం బనిచె నాకు నొనరించినపా
లితఁ డని తలఁచి మొగ ము
గ్రత నొందఁగ శక్తిమీఁదఁ గనుదో యులయన్. 273

వ. హృషీకేశు నుద్దేశించి. 274

ఉ. నీ దెస నాదుచిత్తమున నెక్కొని యుండెడుభక్తి భద్రసం
పాదిని గావు టచ్చెరువె భక్తజనాభిమతప్రదానవి
ద్యాదయితత్వ మేర్పడ జయం బొడఁగూర్పుము దేవ సంశ్రితాం
హోదళనంబు నీకు వ్రత మల్లము నాపయి నిల్పు మిత్రజిన్. 275

వ. అని హృదయ మునఁ బ్రార్థించి యప్పార్థివోత్తముండు. 276

ఉ. అచ్చపుభక్తిన్ మదిఁ బ్రియంబున నొందినఫాలలోచనుం
డిచ్చినప్రీతియోగమును నెక్కుడుశక్తియు నావహిల్లఁగా
నిచ్చలు గంధపుష్పముల నిష్టమెయిం బరిశోభితార్చనం
బిచ్చుచుఁ దాను గొల్వ నతికెక్కిన యమ్మహనీయశక్తికిన్. 277

మ. ప్రణతుం డై రథసోదయాభినవదర్పస్ఫూర్తి [1]శోభిల్లుచు
న్మణిదండద్యుతిమంజరీస్ఫురణము న్సంశోభిఘంటాపటు
క్వణనంబుఞ్ రిపుసైనిక ప్రకరదృక్కర్ణవ్యథం జేయ భీ
షణరేఖం బగుదానిఁ బుచ్చుకొని చంచన్ముష్టిదృష్ట్యేద్ధతిన్. 278

వ. అభిరామభీమాకారుం డై. 279

తే. నెరయుకినుకఁ బెన్వెడఁద యై నిప్పు లురులు
కన్నుఁగవ శల్యుఁ జూచిన నున్న యునికి
నతఁడు నీఱు గాకుండుట యరిది యయ్యె
మాకుఁ జూడంగ నప్పుడు మనుజనాథ 280

వ. ఇట్లు రౌద్రోద్రేకంబునఁ బురత్రయదాహదోహలి యగు శూలాయుధులీల
దోఁప దుర్నిరీక్షుండై. 281

ఉ. ఘోరతరప్రకార మగుకుంచితబాహువిలాస మొప్ప వి
స్తారము వింత యౌనురము సారతరంబుగఁ జూచి వజ్రధా
రారుచిసన్నిభ ప్రచురరశ్ములు పర్వఁగ బిట్టు వైచె న
ద్దారుణశక్తి నవ్విభుఁ డుదాత్తసమిత్కృతికల్యశల్యునిన్. 282

తే. అట్లు పాండుభూపాలకు నగ్రసుతుఁడు
మద్రనాథుని వైచిన రౌద్ర మెసఁగ
గంకటముదూఱి వక్షంబు గడచివెన్ను
వెడలి చని యమ్మహాశక్తిపుడమిఁజొచ్చె. 283

—: ధర్మరాజు శక్తి ప్రయోగించి శల్యుని జంపుట :—

వ. ఇట్లు శక్తి వెడిదంపుటురవడి నుచ్చిపోయిన. 284

చ. క్షతమున ముక్కునం జెవులఁ గన్నుల నొల్కెడురక్త మంగ మా
ప్లుతముగఁ జేయఁగా నతఁడు బోరగిలం బడియెఞ్ ధరం గద
ద్వితయము సాఁచి ధర్మజునిదిక్కు శిరంబుగ వజ్రదారుణా
హతిఁ బడు భూరిభూధరమహత్తరశృంగముభంగి భూవరా. 285

---

1. శోభిల్లుచు, న్మణిరత్నద్యుతిమంజరీస్ఫురణముల్.

ఆ. మామమీఁద నిట్లు పోరఁగఁ బడి
మద్రనాథుఁ డొప్పె మానవేంద్ర
క్షేమయురమునందు లీలమై వ్రాలిన
ప్రాణనాథుఁ బోల్పఁ బట్టు గాఁగ. 286

ఆ. ధర్మసంగరమున ధర్మజుచేఁ జచ్చి
పొలిచెఁ జూడ మద్రభూమిభుండు
విధియుతంబు గాఁగ వేల్చి విడిచిన
హవి యున్న యగ్ని ననుకరించి. 287

మ. కని శల్యానుజుఁ డేచి ధర్మసుతు నుగ్రస్ఫూర్తి శోభిల్లఁ దాఁ
కిన నాభూపతి చిత్రచాపధరుఁడై కేళీసముప్రక్రియ౯
ధనువుం గేతువుఁ ద్రుంచి తోడన సముద్యద్దీప్తభల్లాహతిం
దునిమెం గుండలకాంత మైనశిరము౯ దుర్దాంతదర్పంబునన్. 288

వ. ఇట్లు శల్యుండు సోదరసహితంబుగాఁ బడినఁ బాండవసైన్యంబు జయంబు వృత్రవధం బొనరించు పాకశాసనుఁ బ్రశంసించు బృందారకు లట్ల ధర్మనందను నగ్గించి రమ్మొగ్గరంబునం దూర్యనినదంబులు సింహనాదంబులుఁ జెలంగఁ గలంగి కురుసేన విఱిగి పఱచినం బోనీక పొదువుం దనుచు సాత్యకి వెనుకొనుటయుఁ గనుంగొని కృతవర్మండు మార్కొనియె నప్పురుషసింహుల రణంబు దారుణంబయ్యె నందు. 289

సీ. కృతవర్మ సాత్యకి నతినిశితశరదశకమున నొంచి తురంగములయుబ్బు
మడిపి విల్లు తునుముటయు నొండువింటనబ్బలియుఁ డాతనిమేనఁ బదిమెఱుంగు
టమ్ములు నేసి రథ్యమ్ములనరదంబు సూతుని నఱకెనఁ జూచి కృపుఁడు
దనతేరిపైఁ బెట్టుకొని తొలఁగించె నప్పుడపోరికి మూఁక వెఱచి పఱచెఁ

తే. కడఁగి వెనుకొన్న పాండవోత్కరము నాఁక కిఁడ
నియమరించె పద్దఁపుఁడై సూతనూజుఁ
డంత వేఁడొక్కతే రెక్కి యరుగుదెంచి
తాఁకె హార్దిక్యుఁ డరిసేన తల్లడిల్ల. 290

వ. ఇట్లెదిర్చి పేర్చినయట్టిం బాండవాగ్రజుండు గృతవర్మనిఘోటకంబు లను గీటడంగించినం గురునందనుం డాహ్ర్యదికనందనుని నిజస్యంద నంబున నిడుకొని యవ్వలికిం గొనిపోయె నప్పుడు కృపాచార్యుండు గదిసిన నయ్యుధిష్ఠిరుం డాఱమ్ము లెమ్ములం గీలింప నతండు పదాఱు తూపుల నాభూపాలునిం దదీయతురంగంబుల నేసె నాసమయంబున. 291

తే. భద్రకరి నెక్కి చామరప్రకరవీజ
నములు ధవళాతపత్రవిభ్రమసమృద్ధి
యతిశయిల్ల సైన్యోత్సాహ మావహిల్లఁ
బొలిచె నెంతయు భవనీయపుత్తుఁ డధిప. 292

శల్యుచుట్టంబు లొక్కపెట్ట ధర్మరాజుం జుట్టు ముట్టుట

ఉ. అమ్మనుజేంద్రుసుందటికి నార్పులతోఁ జనుదెంచి శల్యుచు
ట్టమ్ములు సత్వరమ్ముగఁ గడంగి యనేకులు వీరయోధు లు
గ్రమ్ముగ వీఁకఁ దేరులు వొగడ్తకు నెక్కఁగ దీప్త మైనకో
పమ్మున నేచి పాండవులపై నడరం గని పేరెలుంగునన్. 293

వ. అన్నరనాథుండు. 294

తే. మీర లేర్పడ పటిఁప...మి...చెననఁగ
వలదు నాముోల బలుపారి నిలువుఁ డనియె
వారు నిలువక పాండవబలము చేవ
దఱుగఁ జొచ్చి యుధిష్ఠిరుఁ దాఁకి రధిప. 295

వ. ఇట్లు చలంబున నవ్విభుం పలపడి వివిధాస్త్రంబుల నొప్పించినం గవ్వడి యును వడముడియుఁ గవలను ద్రౌపదికొడుకు లేవురును గోవిందు తమ్ముండును ధృష్టద్యుమ్నుండును శిఖండియును జండరయంబున నుద్దండచతురంగసమేతులై యా రథికులం బొదువుటయును వారు వీరోద్రేకంబున సైన్యసాగరంబున నున్మదమకర ప్రకరంబుల విధంబున విహరించి రట్లు పాండవసేనాసంక్షోభ సంపాదులగు నాజోదులయాటో పంబు విలోకించి గాంధారపతి గాంధారేయు నాలోకించి. 296

తే. మద్రవిభువారినమ్మెయిమార్తురాఁగి
కొనఁగ మనకు నుపేక్షింపఁజనునె యనుడు
నతఁడు నామాట వినక వారరిగి రేమి
సేయువారము చెప్పుమౌచిత్య మనియె. 297

వ. అని నన్ను నాపరివారంబును రక్షింపను దగ వెఱింగింపను నర్థుండ వీవకావె యనుమాట లాడిన నతండు ప్రీతుండై బలపరిపాలనంబును గర్జంబు సెప్పుటయును దనపనిగా మనంబునం బూని యవి దోఁచు నట్టియుచితవచనంబుల నవ్వసుమతీపతికిఁ బ్రియం బాపాదించి 298

చ. వినుము నరేంద్ర సైనికులు విక్రమలీల నరాతిసేన సొ
చ్చినఁ బతి గావ కున్న సుపక్షిప్రజ మెత్తురె యన్నఁ గాతుఁ గా
కని బహుతూర్యనాదములు నార్పులునుం జెలఁగంగఁ ద్రోచి య
జ్జనపతి వీఁకమై నడరె సైన్యయుతంబుగ సత్వరంబుగన్. 299

క. అంత ధనంజయకిమ్మీ
రాంతకముఖయోధవరమహాస్త్రప్రకరం
బంతకుకడ కనిచెఁ బరి
క్రాంతం బగు మద్రనాథురధికచయంబున్. 300

వ. ఇవ్విధంబున. 301

మ. అరులం గీటడఁగించి పాండుసుతుసైన్యం బుబ్బి పైఁ గ్రమ్మినం
గురుభూనాయకుసేన నొచ్చి కలయం గూఱ్ఱ ధరన్ గుంపు లై
తిరుగం బాఱఁగఁ జొచ్చె విచ్చె మరలన్ దిగ్భ్రాంతి వాటిల్ల స
త్వరతన్ నల్లడఁ బాఱె నవ్విభుఁడు గర్వం బేది వెల్వెల్లఁగన్. 302

క. మనవారి కప్పుడు భీష్ముని
చనుటయుఁ గోదండగురునిసమయుటయును గ
ర్ణునిపొలియుటయును గ్రొత్తై
మనమున వెనుఁబాటు గదిరె మనుజాధీశా. 303

వ. అప్పు డద్దిక్కుజనంబులు. 304

చ ధరణికి నింక నాయకుఁడు ధర్మతనూజుఁడు నేఁ డవశ్యముం
గురుపతి గూలు నెవ్వగలకుం గుదు రయ్యెడు నాంబికేయుఁ డు
ద్ధురులగు పాండునందనుల దుర్దమభంగి యెఱింగి ధర్మత
త్పరులకు గెల్పు ప్రాఁతె హరిభక్తులఁ బొందవె భూరిసంపదల్. 305

వ. అని రట్టియెడ నీకొడుకు నిజసారథిం జూచి మనబలం బాహవంబున
కోహటించి పాఱెడు నిత్తఱి నేను బరవసంబు సేసినఁ గాని నిలువ
దవ్విధంబునకు రథం బనువై యుండఁజేసి చేరఁ దెమ్మనిన వాఁ
డట్ల చేయ నతం డేనుంగు డిగ్గి రథం బెక్కి యెక్కుడుమగఁటిమిం
బొంగునంగంబులతో సైనికుల కడ్డంబు సని యెలుంగెత్తి. 306

ఉ. ఎక్కడఁ బోవ వచ్చు గిరు లేనియుఁ గాననభూము లైనఁ దో
నెక్కియుఁ జొచ్చియుం బగతు రేడ్తెఱఁ గిట్టి చలంబునం దలల్
ద్రొక్క క తక్కరట్లయిన దుర్గతి వాటిలుఁ బోక నిల్చి పే
రుక్కునఁ బోరినన్ సుగతి యొండెను సంపద యొండెఁ జొప్పడన్. 307

వ. అట్లుంగాక. 308

క. పాండవబలం మల్పంబై
యుండం గృష్ణుఁడు ధనంజయుండును డప్పిం
బెండువడఁగఁ గని మనకును
గం డడఁగఁగ నేల గెలుపు గైకొన వచ్చున్. 309

వ. అని పలికి కరతలంబెత్త నిలు నిలుమని నబ్బలం బతనినగ్గించుచు మరలె
నమ్మేటిమగండు ముంగలి యయి నిలిచి పొంగారం గవియుకౌంతేయ
సేనాసముద్రంబునకుఁ జెలియలికట్ట యయ్యె నయ్యవసరంబునందు
మునుకొని వడిం దఱుముపడముడిం బొదివి మనపదాతిప్రకరంబు
దర్పంబున నార్పులు బొబ్బలుం జెలంగ బహువిధశస్త్రాస్త్రంబులు వరఁ
గించినం బెరిఁగినమదాతి రేకంబున గదాదండంబు ధరియించి ఘోరాకారుం
డగుచుఁ దేరు డిగ్గి పేరడవిఁ గూల్చు పెనుగాలికై వడి నతం డేకవింశతి
సహస్రసంఖ్యసుభటుల నేలపాలు సేసె నప్పుడు. 310

క. కరిహయరథబృందం బు
ద్ధురత నడరెఁ బాండునృపసుతులమూఁకలపై

నరుఁ డబ్బలంబునకు ని
ష్ఠురగాండివముక్తశరపటుత్వము సూపెన్. 311

క. నకులసహదేవులును సా
త్యకియును రభసమున వాలురమ్ములు నిగుడన్
శకునిపయిఁ గవిసి రతఁడును
బ్రకటస్ఫురణంబునం దిరంబై పోరెన్ 312

చ. సమదగజాధిరూఢుఁ డయి సాల్వుఁడు పాండవసేనఁ జొచ్చి ఘో
టములఁ గలంచుచున్ రథఘటల్ విరియించుచుఁ గాల్బలంబుఁ జి
త్రముగ వధించుచున్ రథకదంబములన్ సమయించుచున్ మహో
గ్రముగఁ జరించుపెస్ఫురణఁ గన్గొని కోపసముద్భటాకృతిన్. 313

ధృష్టద్యుమ్నసాత్యకులచేత సాల్వుఁ డేనుంగుతోడఁ జీనుంగై పడుట

వ. ధృష్టద్యుమ్నుం డెదుర్కొనిన ద్రొక్కించువాఁడై యవ్వీరుండు వారణ
పతిఁ గొల్పిన నతండు. 314

మ. పటునారాచచయంబు కుంభయుగళీభాగంబునన్ బెట్టు నా
టుటయుం గ్రొవ్వఱి పాఱె నగ్గజము సాటోపంబుగాఁ గ్రమ్మఱిం
చుటకున్ సాల్వుని మెచ్చెఁ గన్గొనుజనస్తోమంబు కోపోద్ధమో
ద్భటవేగంబున వచ్చి పట్టె నది యాపాంచాలుతే రుగ్రమై. 315

క. ఆతఁడు గద చేతం గొని
భీతి గదురుమనముతోడఁ బృథ్వికి దాఁటెన్
సూతాశ్వసమేతంబుగ
నాతే రయ్యేనుఁ గెత్తె నాకసమునకున్. 316

ఆ. ఎత్తి త్రిప్పి యాడి యిలతోడ వ్రేసి పా
దములఁ జదుపఁ జూచి దారుణాస్త్ర
తతులు నిగుడఁ బవనతనయశిఖండిసా
త్యకులు సాల్వుఁ దాఁకి రతిరయమున. 317

క. ఆతఁ డందఱ బాణంబులు
వితథంబులు సేసి యస్త్రవిద్యావారీ

ఐత సూపె నవ్విధం బ
ద్భుతము నినిచె గగనచరతతులచిత్తములన్. 318

వ. అప్పుడు. 319

తే ఆజ్జపాటించి మదివెఱ యుజ్జగించి
రయము మెఱయ నప్పాంచాలరాజసుతుఁడు
గదిసి యెగసి కుంభస్థలి గదఁ బగుల్పఁ
గొండ గూలినట్లుక్కరి గూలె నధిప. 320

క. ఆలోనన శినివరుఁడు వి
శాలాస్యప్రదరనిహతి సాల్వునిశిర మా
భీలముగఁ ద్రుంప నాతఁడు
గూలిన మనమూఁక విచ్చెఁ గురుపతినిధీ. 321

ఉ. వాలి యెలుంగు సూపి కృతవర్ముఁడు సైన్యము నిల్వరించి యు
న్మీలితవిక్రముండగుడు మేమెఱు నాతనిఁ దాఁకె నస్త్రవి
ద్యాలసితుండు సాత్యకి యుదగ్రత వారలు పోర వారిదో
ర్లీలలు సూచి రోటువడి రెండుబలంబుల యోధవీరులున్. 322

వ. ఇట్లు పెనంగి చుండి. 323

క. కృతవర్మ నొంచె నెనిమిది
శితశరముల శినివరుండు చెచ్చెరుచాపం
బతఁడు దునిమె బలువిలుగొని
యతనిహయంబులను సూతు నాతఁడు గూల్చెన్. 324

మ విరథుండై యభిరామహంమున నవ్వీరుండు శైనేయు వై
చె రయంబార నతంపు భల్లమునఁ ద్రుంచెం బెక్కుతుండంబు లై
తొరుఁగం జూచి విషాదియై నిజరథస్థ్యు జేసి తద్బాణగో
చరతాదుర్దశ కాన్పృథోద్యముఁ గృపాచార్యుండు దప్పించినన్. 325

క. మనసేన విఱిగె నృప నీ
తనయుం డొక్కరుఁ డుదగ్రతరముగఁ గుంతీ
తనయుల నద్దెసఁ గం యో
ధనికాయముఁ బొదివె బాణధారలఁ జెలుచన్. 326

మ. పతి యిమ్మై సముదీర్ణ విక్రమకళాపారీణుఁ డై విద్విష
చ్చతురంగంబులయందు నొక్కటియు విస్ఫారోల్లసన్మార్గణా
హతికిం దప్పక యుండునట్లుగ సమగ్రాశ్చర్యసంపాదకో
ద్ధతబాహావిభవంబు సూపె సురబృందస్తోత్రపాత్రోద్ధతిన్. 327

వ. అప్పుడు రెండువీఁళ్ల నతనిపాటి మేటిమగలు లేరనుబుద్ధి నాకుం బొడమెఁ బదంపడి పాండవులును జేయఁగలవారలును నవ్వీరుం బొదివిన నతం డందఱ కన్నిరూపులై ధర్మసుతుని శతశరంబులను భీమసేను డెబ్బది సాయకంబులను సహదేవుని నైదింటను నకులు నలుపదినాల్గింటను ధృష్టద్యుమ్ముని సప్తమార్గణంబులను ద్రౌపదేయుల నైదైదుతూపులను సాత్యకి మూఁడు కాండంబుల నొప్పించి సహదేవు ధనువు దునిమిన నక్కుమారుండు వేఱొక్కవిలు గొని చలంబున నక్కురువిభుం గదిసినఁ దక్కటిరథికులుం గూడికొని యొక్కొక్కరుండు పెక్కమ్ములు పైఁ గురియఁ గేలిచందంబున వాని నన్నింటి వారించుచుఁ దత్తనువుల శోణితంబు పూరించుచు నాజెట్టిజోదు బెట్టిదుండై పెనంగ మన యోధులుం బురికొన యద్దొరలు మార్కొంచిరి మనసైన్యంబు దైన్యంబు విడిచి మరలి వారిబలంబులఁ దలపడియె నట్టియెడ. 328

క. ఘనుఁడు గురుతనయుఁడు ను
ద్దామ భుజావీర్యశౌర్యధైర్యములు జన
స్తోమము లగ్గింపఁగ సం
గ్రామ మొనర్చిరి నితాంతగాఢస్ఫూర్తిన్. 329

చ. పరుషపరాక్రమస్ఫురణఁ బెంచితపస్ఫురితాజులం బతు
శ్శరహతిఁ గూల్చె సౌబలుఁడు సత్వరుఁ డై సహదేవుఁ డమ్మహీ
శ్వరుఁ దనతేరిమీఁద నిడి సంగరమధ్యము వాపె నాతఁ డొం
డరదముమీఁదికిం జని రయంబున నయ్యరిఁ దాఁకె నుద్ధతిన్ 330

క. శరములఁ బొదివిన నాతఁడు
దిర మై యేయంగ రణము దివిజగరుడఖే
చరసిద్ధప్రకరాద్భుత
కరప్రకారమున నొప్పెఁ గౌరవనాథా. 331

సీ. శకునినందనుఁడును నకులుండు నొండొరులకుఁ జండబాహుబలంబుసూపి
రతులశౌర్యమున సాత్యకికృతవర్మలు పోరిరి విలు ద్రుంచి కౌరవేంద్రుఁ
డేసె ధృష్టద్యుమ్ను నేచి యొండొకవింట నతనినాతఁడునొంప నక్కజంపుఁ
గయ్యె మయ్యిరువుర కయ్యె ద్రౌపదిపుత్రు లేవురు పతిఁ గిట్టియింద్రియములు
తే. బాలిశునిఁ జిక్కువఱచినపగిదిఁ దలరఁ
జేయ నతఁ డీడఁబోవక సాయకములు
పెక్కు రయమున నిగిడించి యక్కుమార
వితతిఁగలఁపఁ దత్సంగర మతిశయిల్లె. 332

వ. మఱియు ననేకు లనేకులం బొదివి పోరాడ నంతకంతకుఁ బేర్చినయగ్గలిక మొగ్గరంబులు రెండును గలయం బెరసినం దేర్చిన పెంధూళి భానుబింబంబు గప్పి యప్పుడు దొరుఁగునరతురంగమాతంగరుధిరధారల నడంగిన నధికంబైన సంగరంబునకుం గడంగిన కౌంతేయుల యురవడికి నోహటించి మన మోహరంబు దొరలు మరలిన మరలనీక నీకొడుకు పురి కొలుపుకొని తఱిమినం గనలి ధర్మసుతుండు. 333

తే. మూఁడునారాచములఁ గృపు వాఁడి చెఱచి
వాలి కృతవర్మహయముల నాలుగింటఁ
గూల్పఁ దనతేరిపై నిడి గురుసుతుండు
దొలఁగఁ గొంపోయె నవ్వీరధుని నృపాల. 334

చ. కురుపతి చూచి చిత్తమునఁ గోపము పెంపెసలార నేడునూ
ఱరదము లాజినిం బొదువునట్లుగఁ బంచిన నొక్క పెట్ట బం
ధురతరవారివాహములు తోయజబాంధవుఁ గప్పుచాడ్పు దోఁ
ప రయముమైఁ గడంగి యవి పైకొని యవ్విభుతోఁ బెనంగఁగన్. 335

క. కనుఁగొని శిఖండిముఖయో
ధనికాయం బడరె యారథప్రకరంబున్
సునిశితశరప్రకరములఁ
దునుమాడెన్ రౌద్రరసము దొలకాడంగన్. 336

వ. ఆసమయంబున మనదెస నుల్కాపాతశర్కరావర్షాదులగు నుత్పాతంబులు గలిగె వానికి శంకింపక శకుని గడంగి యోధవరులతో మీరు కోల్హల

సేయుం డేను బెడ ముట్టునఁ దాఁకి ధర్మనందనాదులను సమయించెద నంచు సముద్ధతిం గదిసె నప్పుడు మద్రేశబలపురస్సరంబైన యమ్మోహరంబు రభసంబునం దలఁచి పాండవసేనాసంరంభంబున కోర్వక తిరిగిన నాసౌబలుండు ప్రబలతురంగ దశసహస్రంబులతో వేగంబు మెఱయ వైరిసేనవెనుకకుఁ గిట్టి యేను గలుగ మీకు భయంబేల యని యక్కౌరవసైనికులం బేచుకొని యదల్చి యార్చిన నాకౌంతేయవాహిని కలంగిన ధర్మనందనుండు సహదేవు నాలోకించి. 337

—: *శకునిసహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట* :—

ఆ. వేగ తాఁకు మైదువేల పట్టంబులు
ద్రౌపదీతనూజతతియు నీవు
శకుని ననుడు నతఁడు సంరంభజృంభియై
యట్లు చేయ ఘోరమయ్యెఁ బోరు. 338

వ. అట్టియెడ. 339

సీ. లీలఁ గట్టియతోడఁ గూలంగ వైచియు డొంకెనపోటులఁ బొంక మడఁచి
పడఁద్రోచియును వాఁగడిఁ గంఠమునఁ గ్రుచ్చియుఁ గరాసులఁ జీరిచెఱచి
గిటడఁగింపియుఁ గిట్టి యొండొరుఁబట్టుకొని మల్లుచందంబు ననికిఁ జొచ్చి
నేలకు వంచియుఁ గేలిమై గళముపై నెక్కియుఁ బెక్కండ్రు రొక్క మొగిన

ఆ. మెక్కుటయు సహించి యుక్కునఁ బెనఁగియు
నుఱక వివిధగతుల నుబ్బి పెనఁగి
బొమ్మలాడినట్లు పోరి యూరాపుతు
లధిప సేయ మెఱసి రందు నెంతు. 340

వ. మఱియు ననేకప్రకారంబుల ద్వంద్వయుద్ధంబు సేసిరి పదంపడి యమ్మాద్రీకుమారుని వీరోద్రేకంబునకు నోహటించి గాంధారిసోదరుం డాబువేఁతురంగంబులతోడం దిరిగె నయ్యంతకు త్రిసహస్రహయశేషసేనాసమేతుండై యన్నకడ కరిగె నాసౌబలుండును బుట్టి వచ్చి ధృష్టద్యుమ్నుని మొనకై పడిన నరుండు సైన్య సముద్ధండసంరంభం బెసంగ విక్రమాటోపంబు సూపినయప్పుడు పంచసహస్ర త్రిశతహయంబులు వడిన

రౌద్రంబు రూపు దాల్చిన ట్లాయుధఖండనాస్థి భంజనశబ్దశ్రవణంబునను రక్తమాంసమేదోస్థిమస్తిష్కమజ్జా సమ్మేళనదారుణ రణతలదర్శనంబునను దదీయవిస్రగంధాఘ్రాణంబునను యోధులు వీతచేతస్కులైరి తెగినతల యొకచేతను నెత్తుటం దొత్తిల్లినకరవాలం బొకకరంబునను బట్టుకొని యట్టలాడినట్లు పెనంగి యాశకుని హతావశిష్టంబులైనశతాశ్వంబులతోడఁ దొలఁగి యచ్చటి హయంబులతోఁ గురుపతి యెచ్చట నున్న వాఁడనిన వార లిట్లనిరి. 341

ఉ. అల్లదె కంటె పూర్ణశశియట్లు కరుం జెలువొందెఁ జూడఁ బే
రెల్లి రథప్రతాన మదె యేపున సంగరకేళిఁ జాల శో
భిల్లెడు నయ్యెడన్ రిపువిభీషణవిక్రమణప్రకారగా
ఢోల్లసనుండు భూపతిమహోన్నతి నొప్పెడుఁ బొమ్ము చెచ్చెరన్. 342

వ. అనిన విని తలయెత్తి చూచి తత్ప్రదేశంబున కరిగి యద్ధరణీశుం గని యతని కిట్లనియె 343

క. పొలియించితి నే గట్టిం
బులఁ దేరుల కుటికి యింక భూరిరయమునన్
మెలియింప వలయుఁ బ్రాణం
బులు దాఁచిన నశమె పాండుపుత్రుల గెలుపన్. 344

వ. రథంబులు గజంబులు చెనిసం గాని కాలుబలంబుల సమయించుట పని గా దనిన నమ్మాటకు సైనికులు సంతసం బంది బిరవసంబు సేయ నమ్మహీనాయకుండు సముత్సాహదోహలియై తడమిన మూఁకలు కడంక యెలర్ప దర్పస్ఫురితులగుచు నురవణించినం గని గాండీవి గోవిందున కిట్లనియె 345

క. మొనసి చనుదెంచు మహో
ధనసేనాసముదయంబు దయిదయ నురవడిం
జననిమ్ము మనరథము నా
సునిశితబాణముల సమయఁ జేసెద దీనిన్. 346

—: దుర్యోధనమౌర్ఖ్యం బుద్దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట :—

వ. అనుచు నమ్మౌన యాలోకించి నిరూపించి. 347

క. పెనఁకువ యెడ త్రెవ్వక పదు
నెనిమిదిదివసములు సెల్లె నేఁ బెనఁగంగా
వనధిం బోలెడుకురుబల
మనఘా కనుఁగొనఁగ గోష్పదాకృతి యయ్యెన్. 348

ఆ. దైవ మిట్లు గలఁచునే వీరి మదిమది
నుండి ఘోరమైన యుద్ధమునకుఁ
దొడఁగ వలయునట్టితొడరువు కావించి
కొనిరి చీకురాజకొడుకు లేచి. 349

చ. అమరనదీసుతుండు వడినప్పుడు పేరలబుద్ధి సంధికా
ర్యమునకుఁ జొచ్చు నింక నని యాత్మఁ దలంచితి నమ్మహాత్ముఁడు
న్సముచితవాక్యవృత్తిఁ గురునాయకుఁ దేర్పఁగఁ జూచెఁ జిత్తదో
షమహిమ నద్దురాత్ముఁడు ప్రశాంతత నొందఁడ యెన్ని భంగులన్. 350

క. గంగా[illegible] దెగినను
సంగరమున కుత్సహింపఁ జనునే తమకుఁ
వెంగలు లని యప్పుడు దెలి
యఁగా నెఱిఁగితి సుయోధనాదులఁ గృష్ణా. 351

ఉ. దంతియుఁ దాను నాజి భగదత్తుఁడు గూలఁగఁ జూచి సింధుమా
కాంతునిచావు దెల్లముగఁ గన్గొని యాతనిఁ గావఁ బూని య
ట్లంతలు రాజు లెల్ల నిమయం గని ద్రోణునిపాటు గాంచి యా
వంతయు నాత్మలోనఁ దెలియండు సుయోధనుఁ డెంతమూర్ఖుఁడో. 352

క. తనయనుజు లకట దుశ్శా
సనుఁడును లోనైనవారు సమసినచందం
బున బంధుసహితముగఁ గ
ర్ణుని గీటడఁచినవిధంబునుం జూడఁడొకో. 353

క. అది యెల్ల నేల చెప్పఁగఁ
దుది శల్యునిపాటు గనియుఁ దోఁప దితఁడు బ
ల్లిదుఁ డని ధర్మజుదెసఁ దఱఁ
పిది కురుపతి బుద్ధికొలఁది యేటికి వగపన్. 354

క. క్షోణీరాజ్యార్థము దనఁ
ప్రాణము గలుగంగ నీఁడు రారాజు జగ
త్త్రాణపరాయణకరణధు
రీణుం డగుపాండుసుతగరిష్ఠున కెట్లున్. 355

వ. కావునఁ గొఱంతయును దీర్పవలసియున్న దనిన విష్ణుండు జిష్ణున కిట్లనియె. 356

ఉ. అక్కడ సంధికిం జనినయప్పుడు నవ్విదురుండు కృష్ణ నీ
విక్కడ కేల పచ్చితి విహీనవివేకుఁడు దుర్మదాంధ్యముం
దక్కఁనె సంగరంబ యుచితం బగుకృత్యముగాక యిమ్మెయి
న్మక్కున మార్పు గల్గఁ గుజనుండు సుయోధనుఁ డుర్వి యిచ్చునే. 357

వ. అని బోధించె నదియునుం గాక దుర్యోధనుండు జనియించినప్పుడు మును లిప్పాపాత్ముండు నిఖిలక్షత్త్రియక్షయహేతు వగు నని యాదేశించిరి గాదె యనిన నర్జునుం డతని కిట్లనియె. 358

తే. అమ్మహాత్ములు సెప్పినయట్ల యయ్యె
నున్న వారలఁ బొలియించి తన్ను విడిచి
కాని విడునండు ధృతరాష్ట్రసూనుఁ డుర్వి
ధర్మసూనున కిది నిశ్చితంబు గృష్ణ. 359

క. దుర్బలమగునమ్మేఁకను
దోర్బల మెసఁగంగ నిపుడ త్రుంచెద నేనా
నిర్బంధపరుఁడు దన దగు
దౌర్బల్యము గనుచు మదము దక్కఁ గనుఁగొనన్. 360

వ రయంబున రథంబు గడపు మనుఁడు నుత్తుంగమాతంగమహీరుహశోభితంబును సాంద్రపస్యందనగుల్మగహనంబును బహుళహయకక్షా

కీర్ణంబును సముద్భటసుభటలతాలసితంబును నైన సుయోధనుసేనా
కాననంబునందు మాధవమహావాయువు ధనంజయదారుణానలంబు దరి
కొల్పిన. 361

క. ఆకృష్ణవర్ముఁ డుజ్జ్వల
భీకరశరజిహ్వ లడరఁ బేర్చిన నధిక
వ్యాకులత నొందె రోదసి
నాకౌకస్సమితి మెచ్చునం బొదలంగన్.

వ. ఇట్లు దారుణరణవిహరణంబు సలిపి సవ్యసాచి యాసైన్యంబు నిపతిత
విఘటిత బ్రాంతపలాయితంబు సేసినఁ దెరలక నిలిచి కురుపతి కరతలం
బెత్తి నిలు నిలు మని యెలుంగు సూపిన నది మగుడఁ బురికొని నిగిడి
నేమినినదఘంటాక్వణన కింకిణీనిక్వాణంబులు సెలంగఁ బాండవబలంబు
దాఁకిన దృష్టద్యుమ్నశిఖండి శతానీకు లయ్యనీకంబు ననేకవిధసాయక
నికాయంబులం గప్పి రప్పుడు ధృష్టద్యుమ్ను నరదంబుచక్కటికి
సంరంభంబున. 363

ఉ. భూపతి మించి యాద్రుపదభూపతనూజునురంబు నిర్భరా
టోపత యుల్లసిల్లఁగఁ బటుప్రదరంబుల నొంప నాతఁ డు
ద్దీపితకోపుఁ డై హరులు ద్రెళ్లఁగ సారథి డొల్ల సేయఁగా
నే పతి తేరు డిగ్గి యతఁ డెక్కె హయోత్తముఁ గౌరవేశ్వరా. 364

వ. ఎక్కి కొండొక తొలంగి మాతంగఘటలం బురికొల్పిన నవి పురందర
నందను నరదంబుఁ బొదివిన నవ్వీరుండు ఘోరవారాచధారల నవ్వారణ
ణంబులపైఁ గురియం గని గదాహస్తుండై యరదంబు డిగ్గి యనిల
పుత్రుండు గవిసినఁ దుండంబు లవిసియు దంతంబులు దునిసియుఁ
గుంభంబులు వగిలియుఁ బ్రక్కలు చదిసియు వెన్నులు విఱిగియు
నగ్గఱంబు లొఱలుచు నెత్తురులు గ్రక్కుచుఁ దెరలుచు సుడివడుచుండ
వెండియుం బై పైనరవణించుకరులం గనుంగొని ధర్మజనకులసహ
దేవులును ధృష్టద్యుమ్నాదియోధులు నద్దిక్కు తఱిమి రట్టియెడ
నశ్వత్థామకృతవర్మకృపాచార్యులు దుర్యోధనుఁ దేరిగములలోనం గానక

కలనం బడియెనో యని యనుమానించుచు నచ్చటిమానవపతులం గురుపతి యెచ్చట నున్న వాఁడని యడిగినఁ గొందఱు శకునిదెసఁ దొలంగె ననఁ దక్కటి వారతని వెదకనేల బ్రదికియుండె నేనియుఁ గనికొందము పాండవులమీఁద నుఱికి పోడుతము గాక యనిన విని యట్ల చేయ నారధికత్రయంబును చదనీకంబును వెడలి సౌబలుఁ డున్న చక్కటికిం జనియెనిట్లు దిక్కుమాలిన యమ్మొన చుట్టు ముట్టి. 365

—: దుర్విషహ ప్రభృతికురుకుమారులు భీమునిచేఁ జచ్చుట :—

క. పాంచాలకుమారాదు లు
దంచితభుజబలము మెఱయ నమ్ములవెల్లిన్
ముంచిరి నిజకరిహరిరథ
సంచయసంరంభ మెసఁగ జగతీనాథా. 366

వ. అప్పు డేను ధృష్టద్యుమ్నునిబారి కొకభంగిఁ దొలఁగ తప్పియు నద్దెస నుద్దామ గతి చతుశ్శతస్యందనములతో నడరుపాంచాలకుచేఁ బట్టువడితి నట్టియెడ వడముడి కుంజరప్రకరభంజన విహరణపారీణతం బేర్చి యార్చినం జూచి నీకొడుకులు దుర్విషహదుష్ప్రధర్షనప్రముఖులు శిలీముఖంబులు గురియుచుం గవిసి యబ్బలుమగనిం బొదివిన నతండు రథం బెక్కి యెక్కుడుమదంబున భల్లనారాచాదిబాణంబులఁ బ్రాణంబులు గొనినం గనుంగొని హతశేషం బైన భవదీయబలంబు క్రోధశోకావేశంబున నవ్వీరుఁ జుట్టుముట్టిన నాజెట్టిజోదు పంచశత రథంబులును దంతిశత సప్తకంబును తురంగాష్టశతంబును బదాతిదశసహస్రంబును దనసాయ కసముదయంబుల వేగంబున సమయునట్లుగా సంక్రీడనంబు సూపినం దక్కటివారు దేఱిచూడనుం జాల కంతంత నిలువ భవత్కుమార మారణం బప్రతిహతం బై చెల్లుటకు నుల్లంబు వికసిల్ల శిష్టైకసోదరుం డైన సుయోధనునిఁ దెగినవానినకాఁ గొని తన్ను నప్పుడు కృతార్థునిఁగాఁ దలంచుచు మల్లచఱచినం గించిదవశిష్టం బైన యాకౌరవసైన్యంబు వెగ డంది విచ్చవడియె నయ్యవసరంబున గుఱ్ఱపుఁదండంబులతో సుదర్శ నుండు దాను నున్న సుయోధను నాలోకించి గోపాలదేవుండు దేవేంద్ర పుత్రున కిట్లనియె. 367

సీ. అరు లడఁగిరి యుధిష్ఠిరుఁ డాది యగుభవద్భ్రాతలు నీపరిపాలనమున
నన్లసిల్లెరె సంజయునిబాడుదల వట్టికొని వచ్చి సాత్యకి వినుతి కెక్కె
నెలమి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డెంతయు నొప్పెఁ బ్పుడకూడితలుముమీప్రోవుగట్టి
నిలిచినహయములం బొలియుఁపవలయునిందున్నాఁడుచూచితెయొద్దుదక్కఁ

తే. గా నమర్చుచుఁ జూడ్కులుగలయదెసల
బారినిగుప్పుచు ధృతరాష్ట్రపుత్రుఁడల్ల
వాఁడె తెల్లనిగొడుగుతో వాఁడి దక్కి
నిప్పు గప్పిన నొప్పుఖ నిప్పువోలె. 368

క. ఇతనిని భవదీయోజ్జ్వల
శతనారాచప్రసారశిఖాళిలో
ద్ధతి గతజీవితుఁ జేయుము
గృతకృత్యుఁడ వగుదు జగము గీర్తింపంగన్. 369

క. వినుము ధృతరాష్ట్రనందను
లనిలతనయుచేతఁ బొలిసి రందఱు నిం కొ
క్కనుజుండు నితఁడును ని
ల్చినవా రయ్యిరువు రిపుడు చెల్లెద రెట్లున్. 370

వ. అనిన విని సవ్యసాచి సవినయంబుగా నయ్యంబుజాక్షు వీక్షించి. 371

చ. అమరనదీతనూభవుని నస్త్రకళాగురుఁ గర్ణునిన్ మహా
సమరమునం దనేకబలసంఘములన్ బలవన్నృపాలవ
ర్గములను మద్రరాజు మదిగాఁ దెగటార్చె భవత్ప్రసాదది
వ్యమహిమ యుండ నల్పతరవైరిసమూహము దాని కడ్డమే 372

వ. ఇన్నూఱురథంబులు నూఱేనుఁగులు రెండువేల కాలుమానిసియు
సౌబలుని తోడియేనూఱుగుఱ్ఱంబులు నింతియ కాదె యీసేన యిది
కృపాశ్వత్థామకృతవర్మలు గలసి నిలుప నిలిచినయది యేను దఱి
యఱుముట కలిగెనే నింతవట్టును బరిమార్చెద నిమ్ముఁ గ పడియును
బాలెయుం దనచుట్టు బయలైన సుయోధనుం డెట్లయ్యెడినో యటు
సూచుము మార్కొనియె నేని మదీయ మార్గణాగ్నికి నాహుతి సేసి

కపటద్యూతంబున నపహృతంబు లైన సకలధనంబులు నలుఁగు మొన
మరల్చినవాఁడ నై పాండవాగ్రజునిచింతవంత యంతయుఁ బుచ్చివై చెద
నేఁ డెల్లపనులు సక్క సమ్మెడు గరిపురపురంధ్రీజనులు తమ పతులఁ
బుత్తులుం బొలియుట విని పాండవు లుద్దండబాహువీర్యశౌర్య సమగ్రు
లని యెఱింగెదరుగాక యనుటయు నన్నరుమాటకు మెచ్చుచు
నతండు. 373

చ. అరదము గౌరవేంద్రుదెసకై నడపంగఁ గెలంకులం గడం
గిరి నకులానుజన్ముండును గీచకవైరియుఁ గౌరవేశ్వరుం
బొరిగొన నుత్సహించి వడి భూవర వారి కెదిర్చి సౌబలుం
దరిబలముం దదీయరథికావలియున్ వినుతింప నుగ్రుఁ డై. 374

వ. తక్కటివారు నుక్కెక్కి పురికొని రాశకునియు సుశర్ముండును సవ్య
సాచిన సుదర్శనుండు సమీరనందనుని నీయగ్రనందనుండు సహదేవునిం
దలపడి రట్టియెడ. 375

క. వడముడిఁ దలమిగిలి రయం
బడరఁగ సహదేవుఁ డత్యుదగ్రత మెఱయం
దొడరి భవత్సుతు మార్కొని
నిడుదవెడఁదతూపు లేసి నెఱిఁ దూలించెన్. 376

ఉ. కట్టియ వైచె నెన్నుదురు గాఁడ భవత్తనయుండు మాద్రి లేఁ
బట్టి నతండు సోలియును బాహిరపోవక తేఱి యావిభుం
గిట్టి నివాతబాణచయకీలితదేహుని జేసె రావుతుల్
కట్టుపకాసు లై నరునిఁ గప్పిరి శక్తులఁ దోమరంబులన్. 377

వ. గాంధారదేశీయులగు నాశ్వికు లట్లు పొదివిన నొదవిన కినుకఁ గ్రూర
భల్లంబుల శిరంబులు ధరం దొరఁగించినఁ ద్రిగర్తస్యందనసందోహం
బడరి గోవిందపురందర పుత్రులపైఁ బటుప్రవరపరంపరలు వరఁగించి
విజృంభించిన నవ్విజయుండు. 378

సీ. సత్యకర్మసితం చారుకుండలపరిస్ఫురితత్వ మొందుచు ధరణి డొల్ల
నేసి మృగంబుపై కెరఁగుసింగముపోలెఁ గిట్టి సత్యేషుని గీ డటంచి
బహుదినసంచితప్రకటకోపానలజ్వాలలు సాకారలీలఁ బర్వు
తెఱఁగున నరుణదృగ్దీప్తిజాలంబు సుశర్మపై నిగిడించి సాయకత్ర

తే. యంబొదలనాయటియుఁ ద్రప్రపంచు లొక్క
పెట్టఁగవిసిన నన్నిటిఁ బిలుకుమార్చి
రక్తములఁగొల్చి యుతనియురంబు ఘోర
భల్లమున వ్రచ్చి నిర్జితప్రాణుఁ జేసె. 379

వ. ఇవ్విధంబునఁ గ్రొగ్గరపుం బ్రేతపతిపాలి కనిచి మనదెసజనంబులు హర్షంబు దమవారు మోదంబు నొంద నతనినందనుల నేడ్వుర నెన మండ్ర ముప్పదుండ్ర మూఁడుమూఁడుగోలలం దలలు నఱికెఁ దత్సైన్య శేషంబు బారి పమరె భీమసేనుబారిం బడిన సుదర్శనుండు దదీయశర జాలంబు సమర్మగతుండై పదంపడి తచ్ఛరవిఖండితకంఠుం డైనఁ గోపంబు దీపింప పగ మిగుల నక్కుమారుమూఁక యమ్మారుతసుతుఁ జుట్టి ముట్టిన నొండు బెట్టిదంబు లగు తూపుల నది రూపడంగున ట్లుపున విహరింపఁ గనుంగొని సహింపక మహీపతి ముందటిబలంబు ఖరఖసంబునం గవిసిన నక్కౌంతేయు సైన్యంబును సరభసంబున నెదిర్చి పేర్చి నసమయంబున సౌబలుండును సహదేవుం దాఁకినం దత్సుతుం డులూకుండు బాసఁడై యడరె నప్పుడియుఁ జిన్నతమ్మునికి బాసట యయ్యె నాశకుని మాద్రీతనయునిఁ బ్రదీప్తభల్లత్రయంబున నొప్పించి పదినారాచంబు లతనిమేనఁ గప్పించినం గోపించుచు నయ్యిరువురు సాయ కనికాయంబు నిగిడించిన గాంధారరాజు మొగ్గరంబునఁ గత్తళంబులు గరవాలంబులు పల్యాణంబులు మోరలు గండంబులు చరణంబులు గరం బులు శిరంబులు మనిమెయి తొరఁగిన ధాత్రి చిత్రాకారంబై యుండె నిట్లు సకుసగసమదయంబు సముయుటియుఁ జలం బెడపక నీమఱంది యక్షకులాపజం గొట్టె. 380

క. పెనుగడఁత దొడ్డయుత్తర
మునవైచిన నతఁడు మూర్ఛమునిఁగి రథముమీఁ
దన పడినఁ గనలి యప్పా
వని పొదివెను గౌరవేంద్రవాహినిఁ గడఁకన్. 381

వ. పొదివిన నప్పుడు నారాచంబులతాఁకున. 382

క. అది గొంత పుడమిఁ బతను
ప్పది పాఱఁగఁ గని యదల్చి యుల్కసినుఁడు బె
ట్టిదముగ నెలుంగు సూపెను
మద మాఱఁగ నబ్బలంబు మగుడువిధమునన్. 383

వ. ఇవ్విధంబున దొర యఱిమి తఱిమి యమ్మొన కుత్సాహంబుగాఁ జటుల
వాహం బగురథం బెక్కి శకునిఁ గూడుకొని కవిసిన. 384

తే. పాండవుల సైన్యమును సముద్దండలీల
మాఱుకొనె నంతలో మూర్ఛదేఱి నకులు
తమ్ముఁ డమ్మామపైఁ బదియమ్ములొక్క
పెట్టఁ గ్రుచ్చి యాతని విలుబెట్టు ద్రుంచె.

—: ఉలూకుఁడు సహదేవు చేత మృతుం డగుట :—

సీ. ఆసౌబలుండు శరాసనాంతరదీప్తుఁ డగుటయు నకులుఁడు ననిలసుతుఁడు
దాఁకిన వారి నతండు పెక్కమ్ముల నొప్పింప నతనితనూజుఁ డనిల
సుతసహదేవుల సునిశితశరవర్షమునఁ గప్పు నయ్యులూకుని ననేక
సాయకంబులనొంచిశకునిమైనఱువదియమ్ములునాటించియనుచరులను 385

తే. బెగడు పఱిచె నాభీముండు బెట్టులూకుఁ
డదరి యన్నకులాంబుజు నంపవెల్లి
ముంప నతఁ డేచి పటుభల్లమున శిరంబు
ద్రుంచె నన్నలయెడలు సంతోష మొంద. 386

క. తనయుఁడు పడ శకుని కనుం
గొని శోకం బాత్మ నారఁ గూరఁగ నశ్రుల్
కనుఁగొనలయందు నినిచె
న్మనుజేశ్వర విదురుభాషణంబులుఁ దలఁచెన్. 387

వ. అట్లడలుచు నిట్టూర్పు నిగుడ సహదేవుపై నడరి మూఁడునారాచంబులు
నిగిడించిన. 388

చ. అవి వెసఁ ద్రుంచి యాతనిశరాసనముం దునుమాడె నక్కుమా
రవరుఁ డతం డనిందితపరాక్రముఁడై పటుఖడ్గయష్టిదీ
ప్తవిపులముద్గరంబున విభాసితశక్తిని వైవఁ దోడుతో
నవియు ననేకబాణముల నాన్నృపసూనుఁడు నుగ్గు సేసినన్. 389

క. కనుఁగొని పార్శ్వచరులు వి
చ్చిన శకునియుఁ బాఱె నుల్లసిల్లిరి కుంతీ
తనయులు దదీయసేనా
జను లార్చిరి కురువిభుఁడు విషాదము నొందెన్. 390

వ. ఇట్లు పాఱిన. 391

చ. అరదము సత్వరంబుగ శరావళి పెల్లుగఁ బర్వఁ బాండవా
వరజుఁడు పోవ నీక పొదువన్ వడిఁ బింగలివారు పోరికిం
బురికొని త్రోచినన్ సుబలపుత్రుఁడు దత్తురగవ్రజంబుతో
బరవస మొప్పఁగా నతనిపైఁ గవిసెం గృతనిశ్చయాత్ముఁడై. 392

వ. కవిసినం గని గుణంబు సారించి శరాసారం బడరించి యాసహదేవుం
డి ట్లనియె

చ. ఉలఁకుట యొప్పునే నృపతిధర్మము నూఁదియెదిర్చి యేమెయిన్
నిలుచుట యొప్పుఁ గాక మహనీయుల ధర్మతనూభవాదులం
బలికితి పీవు జూదపునెపంబునఁ దప్పుల మందె దిప్పు మా
చలము బలంబు నేర్పడియెఁ జచ్చిరి మీయవివేకు లందఱున్. 394

వ. మమ్మ నపహసించినవారిలోఁ గురుకులదాహకుం డొక్కరుండ తక్కె
నద్దురాత్ముండు సూచుచుండ భవదీయశిరంబుఁ దాలఫలంబు లగుడం
బునం బడవైచు పగిదిఁ బటుభల్లంబున డొల్ల నేసెద మామా పాఱక
నిలువుమీ యని యట్లు బహుభంగుల బలికి యతం డేయుసాయకంబుల
వారించి పరమార్గణంబులు మేనఁ జొనిపి. 395

క. తురగములు సిడము గొడుగును
శరాసనముఁ దునిమి యార్వ సాహసమున ని
ష్ఠురశక్తిఁ బూన్చె నాతని
యురఃస్థలము వైవ శకుని యుర్వీనాథా. 396

మ. సహదేవుం డది శాతభల్లమున నుత్సాహోగ్రుఁడై త్రుంచి దు
స్సహభల్లద్వితయంబునం గరయుగస్వైరచ్ఛిదాకేళి స
ల్పి హసద్వక్త్రవిలాస మొ ప్పెసఁగ నాభీలద్యుతిస్ఫారభ
ల్లహతిం గంఠము ద్రుంప మస్తకముడొల్లన్ డొల్లెమేనున్ మహిన్. 397

వ. ఇట్లు కౌరవులదుర్నయంబునకు మూలంబగు శకునిఁ దెగటార్చి వేర్చి
యార్చినయనుజన్ము నాలోకించి ధర్మతనయప్రముఖులు పరమప్రమోద
భరితాంతఃకరణులై నిజశంఖంబులు పూరింప శౌరియుఁ బాంచజన్య
రావంబున రోదసి నింప సుయోధనుసేన చెదర బెదరక నిలిచి
యాసౌబలుసైన్యంబు సహదేవునిపై ననే కాస్త్రశస్త్రంబులు గురియుచుఁ
గవిసినం గవ్వడియు వడముడియు నవి యన్నియు మోఘంబు లగునట్లు
యమ్మూఁక బలుపడ నేసి యుల్లాసభాసితులైనం గని జనపతి శోకా
క్రాంతమతియై హతశేషులైన నిజసైనికులం బురికొల్పిన వారలు రక్షక
రహితు లయ్యును దెంపుపెంపున శంకింపక యాసవ్యసాచిం బొదివి
తదస్త్రశిఖాసందోహంబున మ్రందిపోయి రక్కురురాజు దనచుట్టును బయ
లగుటఁ గలయం జూచి కట్టెదురఁ జెలంగు నాకౌంతేయులం గనుంగొని
తొలంగి పోవం దలంచె ననుటయు నాంబికేయుండు సంజయుదిక్కు
మొగంబై. 398

తే. అట్లు మనసైన్యములు దెగటారినిపుడు
కుంతికొడుకులలో బల మెంత గలిగె
నకట నాకొడు కెట్టివాఁడయ్యెఁ జెపును
యనుడు నతఁడిట్లు లనియెనమ్మనుజపతికి. 399

వ. అట్టియెడ రెండువేలు రథంబు లేడునూఱుగజంబు లైదువేలుగుఱ్ఱంబులు
పదివేలు కాలుమానిసియుఁ దానును ధృష్టద్యుమ్నుండు సంగరాంగ
ణంబున మెఱసి యుండె 400

క. పలపలనిమూఁకలోఁ గాల్
నిలువక గుఱ్ఱంబు డిగ్గి నీకొడుకు గదా
కలితభుజుండై యొక్కఁడుఁ
దొలఁగి చనియె నేమి చెప్పుదుం గురునాథా. 401

వ. అని ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుండు దుర్యోధను పలాయనం బెఱింగించె నని
చెప్పిన విని యటమీఁదివృత్తాంతం బెట్లయ్యె నని యడుగుటయును. 402

ఉ. సంగవిదూరతాకలితశాంతరసస్ఫుటరోహదిద్ధబో
ధాంగసమాశ్రితాపదుదయజ్వలనప్రశమప్రవర్తకా

పొంగమరీచిరూపవితతామృతవీచివిహార వాసవో
త్సంగతలోపలాల్యపద సంసృతివారణ దైత్యదారణా. 403

క. ఆశ్చర్యకరణకరుణా
నిశ్చలశుచిహృదయభావనీయవిహరణా
పశ్చిమనాడీసరణ పు
రశ్చరణధ్యేయ భక్తరమణవిధేయా. 404

మాలిని. ప్రణవమయగరిష్ఠోపాయ సంవేద్యభూమా
భణనమననదూరస్ఫారవిస్తారసీమా
గుణవిభవనిరాసా కుంఠితోల్లాసధామా
గణనరహితలీలా కల్పనిత్యాభిరామా. 405

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కన సోమయాజిప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున
శల్యపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శల్యపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకరణనిపుణపద ప
ద్మా కేవలసత్త్వసద్మ మాయావ్యవధూ
తైకాయనగమ్యా మధు
రాకృతి సర్వత్రరమ్య హరిహరనాథా. 1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నిజపుత్త్రుండు పరా
జయంబు నొందుట యాకర్ణించి యాంబికేయుండు. 2

క. మద మడఁగి యొక్కరుండును
గద చేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెటవో
మదిఁ దలఁచి తొలఁగెనొకొ యా
పద లిట్టివి కలవె మనుజపతులకు నెందున్. 3

వ. అనంతరవర్తనంబు తెఱం గెఱింగింపు మనుటయు నజ్జననాథునకు
సంజయుం డిట్లనియె. 4

సీ. ఏకాదశాక్షౌహిణీశుఁడై పెంపునఁ బొంపిరి వోవునప్పుడమిఱేఁడు
వెనుక నొక్కరుఁడును జన లేక యేకాకియైపోయె నచటికి ననతిదూరమై
యుత్తరముముట్టినట్టి తూర్పుననొక్క మడువున్న దానిలో నడఁగియుండు
వాఁడుగా నట్టు లవ్వలనికిఁ జని చని విదురునిమాటలు మదిఁదలంచి

ఆ యధికమతి నృపాలు ననుజుఁడు సెప్పె న
ట్లకట దానిఁ గొనన యనుచు శోక
తప్తచిత్తుఁ డయ్యె దైవ మెవ్వరి నెట్లు
చేయఁజాల దేమి సెప్పఁగలదు. 5

వ. అట్టియెడ సుడిసి చిక్కిన మూఁకలు వీఁకమై నెదిర్చినం బొదివి నిరవ
శేషంబుగా సమయించి కృష్ణసారథికంబును ధవళహయంబును గపికేత

నంబును నగు నుజ్జ్వల స్యందనంబున నప్పురందరనందనుండు బంధు మిత్రాభినందితుండై యొప్పె నప్పుడు పౌలికలన నీబలం బఖిలంబున జెనుగాలిం బడిన పేరడవిపగిదిం గానంబడుచుండె నందుఁ గృపాశ్వత్థామ కృతవర్మలు మువ్వురు బ్రతికిపోయి రాసమయంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు నన్నుఁ గనుంగొని నగుచు సాత్యకి నుద్దేశించి. 6

తే. వీని నేటికిఁ బట్టితి వీఁడు బ్రదికి
యిచట వర్తించి మనకు నెగ్గేమి సేయు
నప్రయోజన మిది విడు మనిన నేల
విడుతు నీద్రోహితల దెగనడుతు ననుచు 7

వ. ఆశైనేయుండు వాలువెఱికి వ్రేయం జూచునంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు సన్నిధిచేసి యతని వారించి సంజయుం జంపుట యనుచితంబు ముందల విడువుమని యానతిచ్చిన నతండును వినతుం డై యట్ల కాక యని పలికి నన్ను విడిచెఁ గృష్ణద్వైపాయనుఁడు మదీయాననం బాలోకించి బ్రదికి పోయి తెక్కడ కైనం బొమ్మనుటయు నమ్మునీంద్రు వీడ్కొంటి నంత నతఁ డంతర్ధానంబు సేసె నేను దత్ప్రదేశంబు వాసి నీసుతుండు సనిన చక్కటికిఁ గ్రోశమాత్రంబు వోయి ద్వైపాయనం బనం బ్రసిద్ధంబైన యమ్మడువు సమీపంబున. 8

తే. అతనిఁ గాంచితి నతఁ డశ్రు లడర నడలు
చూడ్కి నామోము చక్కఁగాఁ జూడ కోర
వోవఁ జూచుచు దీనతఁ బొంది యునికి
గని మనంబున శోకంబు గదుర నేను. 9

వ. ఒక్కింతసేపు పలుకు వెలువరింపఁ జాలక యూరకుండి యెట్టకేల కెలుఁగెత్తి చెప్పుకొని పారాశర్యప్రసాదంబున బ్రదికినతెఱంగు సెప్పిన నమ్మహీకాంతుండును గొంతప్రొద్దు నిశ్చేష్టితుండై యుండి పదంపడి నా వెసఁ జూచి మన వెస బ్రదికినవారు గలరే యనినఁ గృపాచార్యాది రథికత్రయంబును జెప్పుకొని వారలు బ్రతికిపోయిరి తక్కొరుండును బ్రమకుట లేదని యెఱుంగించిన నిట్టూర్పు నిగిడించుచు నామూఁపుపై జేయిడి యన్నరనాథుఁడు నన్ను నీకడ కనుపం దలంచి నాతో నిట్లనియె 10

తే. మాఱుమానిసి లేకుండ మడిసి రెల్ల
వారు నీదెసఁ బాండుభూవరతనూజు
లాప్తులం దాము నున్న వారాహవమునఁ
బడక తొలఁగితిఁ బోటులఁ బడియు నేను. 11

వ. అని. 12

క. కౌంతేయులబారిం బడ
నింతియ సిరి చాలు రాజ్య మెల్లను దారై
పొంత ననుఁ బెట్టుకొని యొక
కొంత యొసఁగిరేని నట్టికూ డేమిటికిన్. 13

క. అనుజులఁ దనుజుల మత్సరి
జనులను సమయించి వారు సమరోల్లాసం
బున మెఱయఁ జూడ నేర్తునె
జననాథున కింతవట్టు సంజయ చెపుమా. 14

-: *దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనం బనుమడుఁగున డాఁగియుండుట* :-

క. ఇమ్మడువులోన డాఁగెద
నిమ్ముల నెచ్చటికి నైన నేఁగెదఁ దగువృ
త్తమ్మునఁ దొలఁగి నిలిచి మఱి
యెమ్మెయినేనియును దీర్తు నేఁ బగయ సుమీ. 15

వ. అని చెప్పి యమ్మడువు సొచ్చి మాయావిశేషంబున జలంబులు శరీరంబునోఁక కుండ సంస్తంభనంబు సేసికొని యుండె నంత రథ్యం బులు పరిశ్రాంతి నొంది తూఁగాడ నస్త్రశస్త్రాదిక్షతంబు లగు నవయ వంబులతోడ రాజదర్శనవిషణ్ణు లగుచుఁ గృపకృతవర్మాశ్వత్థామ లచ్చట మెలంగి డబ్బాటుగా నన్నుం గని సంజయా బ్రదికితే యని కురుపతి ప్రాణంబులం గలఁడేయని యడిగిన నజ్జననాథుఁ డొక్కండును బాఱు తెంచి నీరిలోఁ డాఁగియున్న తెఱం గెఱింగించి యాహ్రదంబు సూపి యే మిరువురము నొండొరులతో నాడినమాటలు దేటపడం జెప్పిన వార లత్యంతవిషాదంబు నొంది. 16

చ. నరవరుఁ డేము సంగరమునం బడ కున్కి యెఱుంగఁ డక్కటా
బరవస మేది వచ్చెఁ బిదపన్ వినియున్ మనుఁ గూర్చికోలు దు
స్తర మనుబుద్ధి నిప్పటికి శత్రులక న్మొఱఁగం దలంచి యీ
వెరవున డాఁగె సర్వపృథివీపతి దుర్దశ నిట్లు పొందునే. 17

వ. అవ్విభుఁడు పెనుఁబ్రాపై నిలిచిన నేము పగతురతోడం బెనంగం జాలుదుమను సమయంబున విజయవిజృంభితులగు పాండవులు సబలంబుగా నచ్చేరువ నడతెంచిన నారథికులు దా రచ్చోట నిలుచుట కార్యంబు గాదని తలంచి ననుఁ గృపాచార్యురథంబుమీఁద నిడికొని మన శిబిరంబున కరిగి రందు. 18

చ. కలగొనఁ బాఱుచున్ సతులు గన్నుల నశ్రుజలంబు లొల్కఁ పీఁ
పులపయి పెన్నెఱుల్ బొడ్మఁగ లాలలు రోదనధ్వనుల్
సెలఁగఁగ మోములుం దలలుఁ జేతులుఁ గెంపుగ మోఁదికొంచు భ
ర్తల సహజన్ములన్ సుతులఁ దండ్రుల బేర్కొని యార్తి నొందుచున్. 19

వ. హతశేషులైన పతాకాతపత్రచామరభృదాదిజనంబుల వలన సకలజన సంక్షయంబు వినుచు నేలంబడి పొరలుచు లేచు చునికి యత్యంతకరుణంబై యుండె నప్పుడు మాన్యవనితాజనంబుల కావలివారునుం గడంగి వారలం దగినవాహనంబులపై నిడికొని యిక్కడకు వచ్చిరి తక్కిన భీతజనంబులు పలుదెసలం బాఱి రట్టియెడ నీ కొడుకు యుయుత్సుండు శోకసంతప్తచిత్తుఁడై. 20

శా. గంగానందనుఁ డాది గాఁగఁ గురుసంఘం బెల్ల సంగ్రామధా
త్రిం గూలెం బతి యొక్కరుండు పటుకౌంతేయ ప్రతాపంబుపే
ర్మిం గీడ్పాటున కోర్చి పాఱె విధి నామేఁ బ్రాణముల్ విల్చె నా
కుం గాంతాజనులం దగంగఁ బురికిం గొం చేఁగు టర్హం బగున్. 21

వ. ఏకాదశాక్షౌహిణీభర్త మన్నించుమానవతులు గాసి యగుదురే యని మనంబునం దలపోసి రథంబు డిగి యత్తెఱంగు శౌరికి నజాతశత్రునకు నెఱింగించిన నప్పాండవాగ్రజుండు పరమకృపాపరుండు గావునఁ బ్రీతుండై శౌరియాననం బాలోకించి యది మేల కాదె యని పలికి యతం దను

మతి సేయ నశ్వత్థామపుత్రుఁ బరిరంభణంబు సేసి లెస్స తలంపు తలంచి తని సంభావించి వీడుకొలిపిన నతండు రథారూఢుండై రథ్యం బులఁ ద్వరితగతి నడపి భూపతి ప్రేయసీజనంబుల కధ్యక్షు లగు వృద్ధకంచుకులం గలసి వారును దానును వారల నుచితప్రకారంబునఁ దేర్చి పురంబు ప్రవేశించినప్పు డెదుర విదురుం గాంచి. 22

చ. అతఁ డడుగంగ శల్యసుబలాత్మజులుం బల మంతయున్ రణ
క్షితిఁ బడు టేర్పడం బలికి చెప్పె దురంగము డిగ్గి మేదినీ
పతి యొకరుండు పాఱుటయుఁ బాండవముఖ్యుఁడు ప్రీతిఁ బంపఁగా
నతివల నిల్లు సేర్చుటకునై యిట రాకయు మానవేశ్వరా. 23

వ. అనిన విని యతండు శోకవ్యాకులుం డగుచు నశ్వత్థామపుత్రుం బొగడి కాలోచితకృత్యం బాచరించి లెస్సచేసితని పలికి నిట్లనియె. 24

తే. ఎప్పుడును సంజయుఁడు వచ్చి యెఱుఁగఁ జెప్పఁ
బతికి సమరవిశేషంబు లతఁడు నేఁటి
తెఱఁగు చెప్పెడిఁ గాక యేతెంచి మున్న
మనము వినిపింపఁగాఁ దగ దనఘ దీని. 25

వ. ఒండుముఖంబున నివ్వార్త నగరు సౌరకుండునట్లుగా సంవిధానంబు సేయ వలయు నీవు దుర్యోధను ప్రియాజనంబులను వృద్ధరక్షకులను దోడ్కొని భవదీయమందిరంబునకుం జనుము తక్కటివారి నంతంత నడఁకువతో నిలువ నియమింపవలయు నని పలికి తానును యుయుత్సుండును సావధానప్రయత్నంబున నవ్విధానంబు సంఘటించి నీ తమ్ముండు పెద్ద మొగసాలం జాలుమానుసులం గావలిపెట్టి యభ్యంతరంబు ప్రవేశించి యుండె నక్కడఁ గౌరవసేనా సన్నివేశం బత్యంతవిరళజనం బయ్యె మున్ను మాతంగతురంగసుభటబృంహితహేషితభాషణంబులవలన శబ్దాం తరంబు గర్ణగోచరంబు గానియట్టి యా శిబిరంబు నిశ్శబ్దంబయి యుండె ననిన విని యాంబికేయుం డిట్లనియె 26

క. సూతసుత యిట్లు పగతుర
చేత మనవారలు రాజసింహులు బంధు

వ్రాతమ్మను సమసినఁ దుది
నేతెఱఁగున నడచితిరి నరేంద్రుఁడు మీరున్. 27

వ. అనుటయు నమ్మహీకాంతునకు సంజయుం డిట్లనియె నంత నయ్యేడకుఁ గౌంతేయులు సైన్యంబును దారును సుయోధనాన్వేషణపరు లయి రయం బున నరుగు దెంచుకలకలంబు వీతెంచిన 28

క. కృతవర్మయుఁ గృపుఁడును గురు
సుతుఁడును గనుఁగొనుచు నొండుచోటికిఁ జని ర
ట్లతిరభసంబునఁ గుంతీ
సుతు లచటికి వచ్చి నీదుసుతుఁ బలుగడలన్. 29

వ. అన్వేషించి కానమికి విషాదంబు నొందుచు మరలి చనిరి చనునప్పు డజాతశత్రుండు నీపుత్రునగరిలోని జనంబులఁ గృపతోడం గనుంగొని వెఱపకుండుఁడని పలికి చనియె నట్లు వారు నిజశిబిరంబునకుం జనుటయు మనయోధవరులు నేను మనంబున నడఁకు గదుర నమ్మడువుకడకుం బోయితిమి కృపాదు లగు మువ్వురు దమరాక యెఱింగించి యమ్మనుజ పతి కిట్లనిరి. 30

-:కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు దుర్యోధనుం గని సంభాషించుట:-

క. లెమ్ము కురునాథ కడఁగుము
మమ్ముం గొని పాండుపుత్రమథనమునకు సై
న్య మ్మదియును నీచేతఁ గృ
శమ్మయ్యెడుఁ జుమ్ము వలదు శంకింపంగన్. 31

వ. అట్లు కాక గెలిచి భూమి యేలుట యొండెఁ జచ్చి నాకలోకసుఖం బనుభ వించుట యొండెం గాని నీయట్టివాని కిట్టితెఱంగు కర్తవ్యంబు గాదని పలికిన విని యవ్విభుండు వారల కిట్లనియె 32

చ. తనువు ఘనాస్త్రశస్త్రములతాఁకున నొప్పిని దప్పి వుట్టె నా
మనము వశంబు గా కెడలె మాటలచందము సూడ మీరు త
స్వినయము లున్న వార లనుజీవులు లేరు తొలంగి నేఁటిమా
త్ర నిలువుఁ డెల్లి పైకొని యరాతుం గెల్తము లావు వచ్చినన్. 33

వ. అనవుడు నగ్గురునందనుండు. 43

ఉ. ఏ లనుమాన మేను సమయించెద వైరము నేఁటితోడఁ బాం
చాలుర నెల్లఁ దీవ్రశరజాలములం బొలియించి కాని భూ
పాలక పుచ్చుఁ గత్తళము పాటిగఁ బట్టుము నాదుమాట లి
య్యాలితనంబు వాపెదఁ బ్రియం బొనరించెద నీకుఁ దండ్రికిన్. 35

వ. అనియె నప్పు డనిలసుతునివేఁటకాఁడ్రు మాంసభారంబులతోడఁ బరి
శ్రాంతులై జలపానార్థం బమ్మడువునకు వచ్చి రంతకమున్న ధర్మనంద
నుం డొక్క బోయంబొడఁగని దుర్యోధనుండు దొలఁగెం జెట్టుచేమల
నడఁగి యుండునో మీరు మెలంగునెడల నరయ వలయు ననిన వాఁడును
వృకోదరునిమృగయుల లోనివాఁడగుటఁ దమవారికి నెదురు వోయి
యమ్మాట తెలుపం గెలఁగించుటంజేసి యప్పని మనంబులం దున్నట్టియా
బోయ లట్టు కెలన నేమరి సల్లాపంబులు సేయు చున్న యన్నరనాథుని
యారథికవరులవచనంబులు విని పూర్వాభ్యాసంబువలన నయ్యుక్తి
ప్రత్యుక్తులపరిపాటి దేటపడిన నన్నిటిలో నీకొడుకు డాఁగి యుంట నిశ్చ
యించి తమలో మెల్లన ని ట్లనిరి. 36

క. రథికులు తను నిమ్మెయిఁ
బోరికిఁ దఱుమంగఁ దాను బురికొన కిచటం
గౌరవపతి డాఁగినగతి
బోరనఁ జని చెప్పవలయు భూనాథునకున్. 37

తే. అతఁడు పసదన మొసఁగు మారుతతనయుని
మున్ను గని మెచ్చు వడయుద మన్నరేంద్రు
నతఁడ కాన్పించు మనల రయమునఁ బోవ
వలయు మాంసభారంబులు వలదు లెండు. 38

వ. అని మోపులు డిగవిడిచి వెసం బాఱి రయ్యవసరంబునఁ బాండునంద
నులు నీనందను వెదక ననేక చాడ్పులం బొలికలని కెలంకులకుం బుచ్చి
యాతండు తమ కగపడమికిఁ జింతాక్రాంతు లై యుండ నాబోయలు
భీమునిపణిహారులఁ ద్రోచికొనుచుం దన్మందిరంబు దఱియం జొచ్చి

యతనిం గాంచి యమ్మడువున నమ్మహీపతి డాఁగి యునికి
యెఱింగించి. 39

కం. తమవిన్న మాట లన్నియుం
గ్రమమునఁ జెప్పిన నతండు గడుఁ బ్రియమున న
ర్థము లొసఁగె వారికి ననే
కములు వహింపంగఁ గొలఁదిగా కుండంగన్. 40

వ. ఒసంగి యాలుబ్ధకుల నగ్రజుఁ గానిపించి దేవా దుర్యోధనుండు ద్వైపాయనహ్రదంబున నొక్క క్షుద్రవిద్యంజేసి జలంబులు నిజశరీరంబు సోఁక కుండునట్లుగాఁ జేసికొని డాఁగియున్నవాఁడు వీరు చూచి వచ్చిరని యతనికి విన్నవించి యాసుయోధనగురునందనాదుల సల్లాపంబు నెఱింగించిన నతండు పరమహర్షంబున నాబోయలకు బహువిధంబులగు పసదనంబు లిచ్చి తక్కినతమ్ములకును గృష్ణునకుఁ జెప్పికొని వారును సకలబంధుమిత్రపరిజనంబులును దోడన చనుదేర నుద్దామగమనంబున. 41

తే. తురగఖురపుటరథనేమికరిపదాతి
ఘట్టనంబుల నేల గ్రక్కదల శంఖ
పణవనిస్సాణకాహళరణన మెల్ల
దెసలఁ బరఁగంగ వచ్చె నద్దెసకు నధిప 42

వ. అట్లు ధర్మనందనుం డేతెంచుకలకలం బాలకించి యంతకుమున్న రణోత్సాహంబునకై రాజు నిర్బంధించుచున్న యగ్గురుపుత్రకృతవర్మలతనితో నిట్లనిరి,

మ. ధరణీనాయక పాండుపుత్రులు సముద్దామోద్ధతిన్ వీరె వ
చ్చిరి పేర్మిన్ వడిఁ గిట్టి తాఁకుదమొ నీచిత్తంబు పోరాటకుం
బొరదే నిప్పటికిం దొలంగి చని యెచ్చోనైన నే ముండి చె
చ్చెర చూపించినవేళఁ జెప్పి నెడకుం జేరంగ నేతెంతుమో. 44

ఆ. అనుడు నన్నృపాలుఁ డయ్యోధవరులతో
నిప్పు డనికి నుత్సహింప కెచటి
కేనిఁ దొలఁగిపోయి యిచటికి మగుడంగ
రండు పగలు సనిన రాత్రి యగుడు. 45

వ. వారు వారణపురంబున కనివారణం బోయెదరు వోవుదురుగాక యిచ్చేరువఁ బోయిరేనియు నిమ్మడువున నాయునికి యెఱుంగలే రట్లుగాక యెఱింగిరేనియు నన్నుఁ జేరరాదు మదీయవిద్యావిశేషసంస్తంభితాంభోదుర్గంబున నిర్భయుండనై యుండెదఁ బొండ వెనం బొగులుమనం బులతోడ సారథికజనంబులు వోవం బతి జలంబులు శిలాసదృశంబులు గాఁ బరిస్తంభించె నేనును బాండుసూనుల చారు లెల్లకడల మెలఁగుటంజేసి రాజు నప్పుడు వెలువరించుట కర్జంబు గా దనియు నతనితోయస్తంభన వైదగ్ధ్యం బెఱుంగుట నొలసినయూఱటను ముందటియట్ల వారలతోడం జని చని చిత్తంబు గలంగినం జనం జాలక యరదంబు డిగ్గి యచ్చట నొక్కయెడ నొదిఁగి నిలిచెద నని వారలకుం జెప్పి యమ్మడువు నఱుత నొక్కపఱపు గలపొదయీఱమిం దూఱ పొంచియుండితి వారలు దూరంబు సని యొక్కవిపులవటంబుపొంత విశ్రాంతి నొంది సీనందనువలనికిం జనిన హృదయంబులతోఁ దదీయకార్యచింతాభరంబు పట్టుకొనఁ దదనుబంధ సంభాషణంబులు సేయు చుండి రక్కడ. 46

క. కలకల నవ్వుచుఁ బెలుచం
బలుకుచుఁ దమకెలఁకులందుఁ బాంచాలకుమా
రులు సనుదేరఁగఁ బాండుసు
తులు వచ్చిరి సంతసంబుతో మడువునకున్. 47

వ. ఇట్లువచ్చి ధర్మతనయుండు భవత్తనయమాయాస్తంభితంబైన యాజలాశయంబు నిరూపించి తత్ప్రకారం బెఱింగించి యచ్యుతునితో నల్లననిట్లనియె. 48

క. చొర రాదు మనుజులకు నె
వ్వరికిని నిజ్జలము కౌరవక్షితిపతి ని
ర్భరమాయాసంరక్షా
భరితంబై కాన పీతభయుఁ డాతండున్. 49

—:ధర్మరాజు మడుగున డాఁగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట:—

క. అని వెండియు నాపతి గురు
జననాథుగుఱించి పలుకు శక్రుఁడు దోడై
చనుదెంచెనేని పో వ
చ్చునె నాచేఁ దప్పి యిందుఁ జొచ్చినఁ దనకున్. 50

వ. అనిన విని యచ్యుతుం డతనికి నల్పస్వరంబున నిట్లనియె 51

ఉ. మాయలు గల్గుదుష్టులకు మాయవుభంగులె మందు గాక ని
ర్మాయత నుల్లసిల్లెడుపరాక్రమలీలలు గొల్చు నెట్లు దై
తేయులు దొల్లి మాయల నతిప్రబలాత్మకు లైనఁ దద్వధో
పాయములం జయింపరె నృపాలక విష్ణుఁడు నింద్రుఁడుం దగన్. 52

వ. హిరణ్యకశిపు వృత్రవధప్రకారంబులు వినమె రావణుండు హోమాదిమా
యాక్రియావిఘాతంబునఁ గాదె రామునిచేత నిర్జింపంబడె నరకాసురు నేను
బరిమార్చినతెఱం గెఱుంగవె వీఁ డగుపడునట్టి విధంబు సూచికొమ్మనిన
విని యప్పాండవాగ్రజుండు జలాంతర్గతుండై యున్న భవన్నందను
నుద్దేశించి యిట్లనియె. 53

చ. ఇటు తగునే సుయోధన మహీవలయంబున నిట్టిదైన్య మె
చ్చట వినఁ జూడఁ గల్గెనె యసంఖ్యులు రాజులు నీకుఁ గాఁగఁ జ
చ్చుటయును బంధుమిత్రులు విశుద్ధచరిత్రులు పోర నట్లు త్రుం
గుటయును జూచి తేమిటికిఁ గ్రుంకితి నీళ్లను జావు దప్పునే. 54

ఉ. సూరుఁడవండ్రు నిన్ మనువు సొమ్ముట శౌర్యముచొప్పె మాన మే
యూరికిఁ బోయె నాజి నృపు లోడుదురే నృపుఁ డన్న మాత్రయే
కౌరవవంశజాతుఁడవు గష్టపుఁజచ్చుట దెచ్చుకొంటి నీ
పేరును బెంపు మాలి యరిబృందము నవ్వఁగ నిట్లు సేయుదే. 55

తే. క్షత్త్రధర్మంబు విడిచినఁ గలదె యిహముఁ
బరముఁ బేరోలగంబునఁ బలుకుపలుకు
లెల్ల మఱచితె విను మని పొల్లు లైనఁ
గష్టపాటు గా కును కేల గావ వచ్చు. 56

చ. కొడుకులు దమ్ములుం గలన ఘోరపుఁజావులు సావఁ జూచి యె
ట్లొడఁబడె నీదుబుద్ధి యొడ లోముటకై నిను రాజరాజ యి
మ్మడుపున కీర్తి తెచ్చె విధి మానము ప్రాణముకంటెఁ జాల నె
క్కుడు దగుట సెప్పఁగా వినవొకో కడునీచతఁ బొందె తక్కటా. 57

శా. అంభోగర్భము సొచ్చి పాండుసుత బాహాగర్వాదుర్వారసం
రంభం బోర్వక డాఁగి యుండె నట రారా జిస్సిరో చచ్చుచో
గాంభీర్యంబును ధైర్యముౕ విడిచి దోర్గర్వంబు బెండయ్యెనే
శుంభన్మానము దూలెఁ గాకని జనస్తోమంబు నిందింపదే 58

తే. కర్ణశకునిదుశ్శాసనుల్ ఘనులు గాఁగఁ
దలఁచి వారలఁగొనిమమ్ము గెలుచువాఁడ
వై మనంబున శంకింప కట్లు కీడు
చేసి తాపూఁపు దప్పిన గాసి యైతి. 59

వ నీకొలంది గంటి మగపడితి వింక నెందుఁ బోవచ్చు నని మఱియు
నిట్లనియె 60

మ. భయముం బాయఁగఁ ద్రోచి వీరగుణముం బాటించి సంగ్రామని
శ్చయబుద్ధిం దలకొల్పి పౌరుషముమైఁ జా వొండె గెల్పొండెఁ గా
క యధీరత్వము నాకు నీడె యని పేఁకం బేర్చి వే తాఁకు మెం
తయుఁ బేరయ్యెడు రమ్ము లెమ్ము దిఁగినౕ దైన్యమ్ము వచ్చుం జుమీ 61

చ. అని మము నోర్చినం బృథివి యంతయు నేలఁగ వచ్చు లేక చ
చ్చిన సురసద్మసౌఖ్యములు చేకుఱు రెండుదెఱంగులందు నొ
ప్పనియది లేదు డాఁగ నగుఁబాటును బ్రాణముచేటుఁ దెచ్చుకోల్
విను మము నీ వెదుర్పఁ దగు వేయువిధంబులఁ జాటి చెప్పెదన్. 62

వ తెంపు చేసి మామీఁద నుఱుకుట నీప ధాత నిర్మించినపరమధర్మంబు
పురుషుండ వైతేని దీవి ననుష్ఠింపు మనిన విని యవ్వసుమతీశునకు
సుయోధనుం డిట్లనియె 63

—:దుర్యోధనుఁడు నీరిలోన యుండి ధర్మజున కుత్తరం బిచ్చుట:—

సీ. నరుఁడు ప్రాణభయంబుఁ బొరయుట యరు దయ్య
వినుము తెల్లంబుగా మనుజనాథ
రథవాహసారథిహీరతుండ నగుటను
బాణాది హేతిసంపదలు లేమిఁ
బరివారశూన్యత వాటిల్లుటను బంధు
మిత్రసహాయు[1]లు మిడి యడంగఁ
జచ్చుటఁ బోటుల నొచ్చి మేనును దప్పి
గూరి చిత్తంబును బోరి కెఱయ 64

---

1 లమ్మెయి నడంగ.

తే. కునికిఁ జేసియుఁ దొలఁగితి నొదిఁగి సేద
దేర్చుకొని రణమునకు నుదీర్ణవృత్తి
వచ్చువాఁడను నీవు మీవారు విశ్ర
మింపుఁ డంతకు మఱొరుఁడు సొంపు నూప.

వ. అని పలికినఁ బాండవాగ్రజుండు 65

క. ఇందాఁక విశ్రమించితి
మిందు నినుం దడవి కంటి మిప్పు డిచట నీ
కుం దేఱె దప్పి కురుపతి
నందన రమ్మింక రణమునకు నాయిత మై. 66

వ. అనుటయు. 67

తే. ఎవ్వరికిఁ గాఁగ రాజ్యంబు నెల్లభోగ
ములును గోరుదు రక్కుమారులును నాదు
తమ్ములును లేరు తురగరథద్విపప్ర
హీన యయ్యె నీక్షోణియు నేల పెనఁగ. 68

చ. ద్రుపదతనూజులన్ గెలిచి దోర్బలసంపద నల్లసిల్లి మి
మ్మపజితదర్పహీను లగునట్లుగఁ జేసి సమస్తభూపతి
త్వపదము గంటినేనియు వృథారభసం బది యింపు గాదు క
ర్ణుపడుట భీష్ములేమిని గురుండు మృతుం డగుటన్ ధరాధిపా. 69

క తనవారుఁ దానుఁ గూడఁగ
ననుభవసుఖ మందఁడేని యది రాజ్యమె రా
జునకు భవత్ప్రాణచములు
ననుజన్ములు బ్రదికి రేలు మఖిలధరిత్రిన్. 70

క. ఏ నింక సమర మొల్ల మ
హీనాయక నీక యుర్వి నిచ్చితి శాంతిం
గానకుఁ జని వల్కలపరి
ధానుఁడ నై తప మొనర్చెదను మునులకడన్. 71

ఆ ఓడి వచ్చినాఁడ నుద్ధతి నా కేల
యుడుకు మాని నీవ యుర్వి యేలు
గుఱ్ఱములును నేనుగులు లేనిబయలు నీ
తలనె కట్టికొనుము ధర్మతనయ 72

చ. అన విని యన్నరేశ్వరుఁడు హాసముతో నపహసించి యి
ట్లనుఁ దనుజానుజన్మ సుహృదాప్తసహాయులు సన్నఁ గాదె శ
ల్యునిఁ గొని మమ్ము గెల్చి సకలోర్వియు నేలుట కుత్సహించి తీ
పనువుట లేల మాను మిది పాటిగఁ బట్టుము లెమ్ము పోరికిన్. 73

సీ నీయాగి నేను భూనాయకుఁ డగు టొల్ల రాజకోటికిఁ బరిగ్రహము సనునే
నిను ననిం దెగటార్చి నేలఁ బాలించెద నను నోర్చితేని పెంపున సుఖింపు
మేమిటివాఁడ వై యిచ్చితి పుడమి నీ కనియెడుమాట యిట్లాడె దిపుడు
నీవు ధరిత్రి యీనేర్చినఁ గురుకులఃబునకు ని ట్లాఱడిఁ బోవ నేల

తే. శాంతి నొందుటకై ధర్మ సంవిభాగ
కరణ మొనరింప వచ్చినకమలనాభు
వాక్యవృత్తిఁ బాటింపక వాఁడిసూది
మోపినంతైన నుర్వి యీనోప నంటి. 74

క. ఏమివిధంబునఁ బొరలియు
భూమి కురునృపాల నీకుఁ బుచ్చుకొనఁగ రా
కీమెయి దైన్యపడితివా
కేమార్గము పట్టి యిచ్చె దేర్పడఁ జెపుమా. 75

క అరులకు సిరి యిచ్చెద నను
విరవిడియుం గలఁడె దీని విడువుము నాకీ
ధర యిచ్చితేనియును నినుఁ
బొరిగొన కే విడువ నజిమి పోరుట యొప్పన్. 76

క. నాచే నీప్రాణంబులు
నీచే నాజీవితంబు నిజ మున్నవి యి
న్నీచత యపకార్యము రా
జోచితకర్మకృతనిశ్చయుఁడ వగుము నృపా. 77

వ. అని వెండియు నిట్లను జతుగృహంబు దహించితి పాములం గఱపించితి
నీటం ద్రోయించితి విషాన్నంబు వెట్టించితి వెన్నికపటోపాయంబులు సేసి
నను నీచేతఁ జెడక యునికి యెఱుంగవే యింకనట్ల యమ్మాయలం
బ్రయోజనంబు లేదు. 78

క. లే లెమ్ము బిరుద వైర
మ్మాలమునకు నీవు నెఱుఁగు దవ్విధము కడుఁ
మే లొందు తెరవు లే దిం
కేల యొదిఁగి కష్టపడ నరేశ్వర చెపుమా. 79

వ. అని యివ్విధంబున నమ్మనుజేంద్రుండు మఱియుం బలుకఁ బెఱవారు
నట్లు పలికి రనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు. 80

తే. ఇట్లు జంకింపఁబడి మఱియేమి సేసె
నాఁ డనూజుండు మున్ను నెన్నఁడును జంకఁ
బడినవాఁడు గాఁ డక్కట పుడమినాల్గు
సెఱఁగులును వెఱఁ దనపంపు సేయ బ్రదికె 81

క. పరిజనహీనత దీనతఁ
బొరసినయెడ ముట్టుకొని రిపుప్రకరము ని
ష్ఠురవాక్యమ్ముల నమ్మెయిఁ
బరితాపము సేయ నేమిభంగి నిలిచెనో. 82

వ. అనుటయు సంజయుం డమ్మనుజపతి కిట్లనియె నట్లు ధర్మతనయుండును
దమ్ములుఁ గేకయులును ద్రుపదపుత్రులును బొదువుకొని పలుకుపలుకు
లకుఁ జిత్తం బుత్తలపడ నావరణము పల్లటిల్లఁ గరంబులు విదిర్చి దురం
బొనర్పువాఁడై యప్పాండవాగ్రజున కిట్లనియె 83

సీ. మీ రేవురును బరివారబాంధవమిత్రసహితుల రఖిలాస్త్రశస్త్రవంతు
లగు కరిస్యందనతురగ సమేతుల రే నొకరుండ విహీనసహాచ
రత్వంబు విగతాయుధత్వంబు వాహనహీనత నొందితి నేవిధమున
నని యొనర్పఁగ వచ్చు నదిగాక పోటుల దస్సితిఁ గడు మీకు దప్పిలేదు

తే వరుసఁ దగ నొక్కఁడొక్కఁడ వచ్చి పోరుఁ
డిపుడ వెడలి మిమ్మందఱ నెల్లచెలులఁ
జుట్టముల రూపుమాపెదఁ జుట్టుముట్టి
పలువు రొక్కనితోఁ బోరఁ బాడి యగునె. 84

వ. అట్లు మీరు సాలరేని. 85

ఉ. తమ్ముల నిన్నుఁ గేశవునితమ్ముని ద్రౌపదియన్నదమ్ములం
గ్రమ్మన గీటడంచెద నొకండన యే నిదె వచ్చి బాహుద
ర్పమ్ముల నిర్గవారమును భానుఁడు దోఁచి సముజ్జ్వలాత్మ తే
జమ్మున రూపుమాపు క్రియ సజ్జత నిల్వుము సుస్థిరుండ వై 86

తే. వినుము నీకుఁ గృష్ణునకును వెఱచికాదు
ముంద రేనట్టు లాడుట యొందుఁజెల్లు
సమరధర్మంబుతెఱఁగు దెల్లముగ నెల్ల
వారలకుఁ దెల్పుటకుఁగాని వసుమతీశ. 87

వ. నేఁడు మిమ్మందఱ సమయించి భీష్మద్రోణకర్ణభగదత్తబాహ్లికజయద్ర
థశకుని శల్యాదులగు బంధుమిత్రసహాయుల ఋణంబు దీర్చెద నని
పలికినం బాండవాగ్రజుం డిట్లనియె 88

చ. సమరముపాడి నీ వెఱఁగి శత్రుల గెల్వఁగ నుత్సహించు టొ
ప్పు మనుజనాథ యొక్కఁడును బూని మహాద్భుతబాహుసంపద
మము వడి దాఁకెదం బిలుకుమార్చెద నంట యుదాత్తమైనధై
ర్యమహిమ గాదె యిట్లనినయంతన యే నటు లేల చేసెదన్. 89

చ. వలసినయస్త్రశస్త్రములు వాహనముం గొను మొక్కరుండ నీ
గలన జయించువాఁ డతనిగర్వము నీ వడఁగించితేని యీ
యిల సకలంబు గైకొని వహింపుము రాజ్యవిభూతి వాఁడు నిన్
దలపడి పోరుఁ జుట్టలును దక్కటివారలు నిల్చి చూడఁగన్. 90

వ. అనిన విని భవన్నందనుండు ధర్మనందనున కి ట్లనియె, 91

చ. అరదము లెక్క ఘోరవివిధాస్త్రచయంబుల మున్ను పోరమే
నరవర క్రొత్తచందమురణంబు కరంబు ప్రియంబు సేయు ని

తే. యంబొదలనాటుటయుఁ ద ద్రథంబులొక్క
పెట్టఁగవిసిన నన్నిటిఁ బిలుకుమార్చి
రథ్యములఁగూల్చి యతనియురంబు ఘోర
భల్లమున వ్రచ్చి నిర్జితప్రాణుఁ జేసె. 379

వ. ఇవ్విధంబునఁ ద్రిగర్తపతిం బ్రేతపతిపాలి కనిచి మనదెసజనంబులు ఖేదంబుం దమవారు మోదంబు నొంద నతనినందనుల నేడ్వుర నెన మంద్ర ముప్పదుండ్ర మూఁడుమూఁడుగోలలం దలలు నఱికెఁ దత్సైన్య శేషంబు బారి సమరె భీమసేనుబారిం బడిన సుదర్శనుండు దదీయశర జాలంబు నదర్శనగతుండై పదంపడి తచ్ఛరవిఖండితకంఠుం డైనఁ గోపంబు దీపింప వగ మిగుల నక్కుమారుమూఁక యమ్మారుతసుతుఁ జుట్టు ముట్టిన నతండు బెట్టిదంబు లగు తూపుల నది రూపడంగున ట్లేపున విహరింపఁ గనుంగొని సహింపక మహీపతి ముందటిబలంబు బరవసంబునం గవిసిన నక్కౌంతేయ సైన్యంబును సరభసంబున నెదిర్చి పేర్చినసమయంబున సౌబలుండును సహదేవుం దాఁకినం దత్సుతుం డులూకుఁడు బాసటయై యడరె వడముడియుఁ బిన్నతమ్మునికి బాసట యయ్యె నాశకుని మాద్రీతనయునిఁ బ్రదీప్తభల్లత్రయంబున నొప్పించి పదినారాచంబు లతనిమేన గుప్పించినం గోపించుచు నయ్యిరువురు సాయ కనికాయంబు నిగిడించిన నాగాంధారరాజు మొగ్గరంబునఁ గత్తళంబులు గరవాలంబులు పల్యాణంబులు మోరలు గంఠంబులు చరణంబులు గరం బులు శిరంబులు దునియలై తొరఁగిన ధాత్రి చిత్రాకారంబై యుండె నిట్లు దనతురగసముదయంబు సమయుటయుఁ జలం బెడపక నీమఱంది యన్నకులానుజుం గిట్టి. 380

క. పెనుగదఁత దొడ్డయత్తళ
మునవైచిన నతఁడు మూర్ఛమునిగి రథముమీఁ
దన పడినఁ గనలి యప్పా
వని పొదివెను గౌరవేంద్రవాహినిఁ గడఁకన్. 381

వ. పొదివిన యవ్వీరు నారాచంబులఁతాఁకున. 382

క. అది గొంత పుడమిఁ బడ ను
న్నది పాఱినఁ గని యదల్చి యవనీశుఁడు బె
ట్టిదముగ నెలుంగు సూపెను
మద మారఁగ నబ్బలంబు మగుడువిధమునన్. 383

క. ఈ గెలి వేలార్చెద బా
హాగర్వము మెఱయ మిమ్ము నందఱను మహీ
భాగమునఁ గూల్చి నెఱపెద
నాగద బలుపెట్టు లైన నగుఁ దండాఁకన్ 100

తే. అనుచుఁ బోటులఁ దొరుఁగురక్తాంబుధార
లంగమెల్లను గప్పిన నప్పు డొప్పెఁ
గావిసెలయేఱు లెల్లెడఁ గలయఁ బర్వఁ
బొలుచు కులపర్వతంబుచాడ్పున నతండు. 101

వ. అట్లు ఘోరాకారుం డై నిలిచి నీకొడుకు పాండురాజుకొడుకులు బంధుమిత్ర
పరివారసమేతంబుగా నడరి యొక్కపెట్ట తన్నుం బొదువుదు రని శం
కించి పాండవాగ్రజుదెసఁ గనుంగొని. 102

ఉ. రం డిట యొక్కఁ డొక్కఁడ దురం బొనరింపఁగ మీరు పల్వు రొ
క్కండను నేను హేతిహతకాయత దస్సినవాఁడ నన్న నా
తం డభిమన్యు బాలుని నధర్మతఁ బ్రౌఢు లనేకయోధు లొ
క్కం డన కెట్లు చంపి రటు గాఁ గొను మిబ్బవరంబు నావుడున్. 103

వ నిరుత్తరుండై యున్న భవత్తనయున కాధర్మతనయుం డిట్లనియె 104

క. ఏ నట్లు సూపి చెప్పితిఁ
గాని యది రణంబుపాడి గామి యెఱుఁగుదుగా
రానీను నీదుపయి మ
త్సైనికులను వెఱవ కాయితము గమ్ము నృపా. 105

క. తల సక్క ముడిచికొని ద్రిం
డలవడ బంధించి పోరి కమరి నిలువు నీ
వలచిన యట్టిప యిచ్చెద
నలఘుశిరస్త్రాణకంకటాదులు నెమ్మిన్. 106

వ. మఱియు నొక్క తెఱంగు [illegible] మెచ్చును నచ్చెరువును నెలకొనం
బలికెద నాకర్ణింపుము. 107

తే. ఏటికొను మీవునొకని మాయేవురందు
వాఁడు నీతోడఁ దగఁ బోరువాఁడు వానిఁ
జంపి మహి యేలు వానిచేఁ జచ్చి త్రిదివ
సౌఖ్య మొందుము చేసితి సమయమేను. 108

వ. అని పలికి యుజ్జ్వలవివిధవర్మంబు లాతనిముందటం బెట్టించి. 109

క. విను జీవముతో నిన్నుం
జననిచ్చుట యొండు దక్క సమరంబునఁ గో
రినయది నీ కొసఁగెద నిం
ఈన చెడియెనె యకట యన్నదమ్ములకూర్మల్. 110

వ. అనిన నీతనయుం డట్ల గాక నీవు నా కలిగెదవే యని కనకచిత్రంబు
లగు శిరస్త్రాణకంకటంబులు గైకొని ధరియించి కాంచనాచలంబు ననుకరిం
చుచు గదచేత నమర్చి పాండవాగ్రజుం గనుంగొని. 111

సీ. కవలలో నొకఁ డొండె గాండివి యొండె వృకోదరుఁ డొండె నీవొండెఁ జేత
గద గొని యెక్కటికయ్యంబునకుఁ బూని యేర్పడ నిలిచిన నీక్షణంబ
సమయంగఁ జూచెదఁ గ్రమమున మీరెల్లనొకఁడొక్కఁడే తేరఁ బ్రకటబాహు
దర్పంబు వాగ డొంద ధరఁ గూల ద్రెయుచు వచ్చెద మఱియు నీవారిలోన

తే. నలిగి యెవ్వఁడు దాఁకిన నట్ల నాదు
గదకు నెర సేసి పేర్చెదఁ గడు గదార
ణంబు నాతోడఁ జేయ మన్మథహరుండు
గడఁగ లేఁడు మీకెందుఁ బోఁ గలదు నేఁడు. 112

వ. ఇవ్విధంబున దుర్యోధనుం డుద్ధతుండై మఱియుం బెద్దయెలుంగునఁ
బలుకుచుండ నతండు వినకుండఁ బద్మనాభుండు పాండవాగ్రజున
కిట్లనియె. 113

చ. ఇతఁడు గదారణంబునకు నీకొలఁదిన్ నిను బిల్చెనన్ మను
తృవసుతుఁ గోరినం జిఱుతతమ్ములలో నొకనిన్ వరించినన్
మతి సెడి రాకొమా పీర లనుమాటకుఁ బాత్రము గావె సాహసం
బుతఱిమె మేదినీశ యిది బుద్ధి వొలంగె తను గ్రహంబునన్. 114

చ. ఒకరునిఁ జంపితేని సకలోర్వియుఁ గైకొను మంట నీవు మున్
శకునికి మాయాజూదమున సంపద లెల్లఁ ద్రయోదశాబ్దభో
గ్యకృతి నమర్చి యొడ్డినటు లైనది పందెపుఁ గయ్య మయ్యె శ
త్రుకులము నెల్ల దుఃఖపడి త్రుంచుట దాఁ దుదిఁ బందె మాడనే. 115

చ. నరవర యెక్కు డెక్కటి పెన గఁగ భీముని నైనఁ బన్నఁ గా
దరయఁగ భీముకంటె గదయందలికౌశల మెక్కు డీమహీ
శ్వరునకు భీముమేన బలసంపద మిక్కిలి దానఁ బోవునే
వెరవునఁ గోలుపోదె భుజవీర్యము పోరులు నెందుఁ జూడమే. 116

వ అనిన విని మహాబలనందనుండు వసుదేవనందనున కిట్లనియె. 117

—శ్రీకృష్ణుఁడు భీము నగ్గించి దుర్యోధనుతోడి గదాయుద్ధమునకుఁ
బనుచుట:—

మ. గద నాచేతికి వచ్చినప్పుడు మహోగ్రక్రీడమై లోకము
ల్పదునాల్గున్ సమయింతుఁ బొమ్మనుసముల్లాసంబు నన్నొందు దు
ర్మదసంరంభ వికత్థనుం డయినకౌరవ్యాధముం డెట్లు నా
కెదు రై ప్రాణముతోడఁ బోవు నృప నిట్లే లొత్తె దీమాత్రకున్. 118

తే. వానిగద భారమునకు నొవ్వకయి నాదు
పటుగదాదండ ముద్దండబాహుదర్ప
లీల విలసిల్లి వ్రేయుదు నేలఁ గూలఁ
సంతసముతోడి మెచ్చు పుట్టింతు నీకు. 119

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు ప్రియం బెసంగ నాకిమ్మీరమర్దను మొగంబునఁ
జూడ్కి నిలిపి. 120

మ. బకవిధ్వంసన మాచరించితి హిడింబప్రాణముల్ గొంటి కీ
చకనిర్మూలనకేలి సల్పితి జరాసంధాంగకస్వైరభం
జకలీలన్ విలసిల్లి తీవని మనుష్యస్ఫూర్తిమాత్రంబులే
యొకమర్త్యుం డెదు రెట్టు నీకు మదిలో నూహింప కిట్లాడితిన్. 121

క. కాళింగాదిక్షోణీ
పాలుర నున్మదమహాద్వీపప్రకరముల
నేల నిడి కాలఁ జమరితి
వాలినకురునృపకుమారవర్గంబులతోన్. 122

వ. అని పలికి కురుపతిదెసఁ గటాక్షవీక్షణంబు నిగుడ వెండియు. 123

తే. వాలిదుశ్శాసనునితొమ్ము వ్రయ్యఁ జీరి
నీవు నెత్తురు ద్రావంగ నిన్ను నతఁడు
సూచుచుండియు వెఱసొచ్చి స్రుక్కెఁ గాక
కవియఁజాలెనెనీపయిఁ బవనతనయ. 124

చ. అగపడి కచ్చువెట్టి యితఁ డాడినమాటల కిప్డు బల్లిదుం
డుగఁ గొని యేమ బల్వురఁ గడున్వడి నీతనిఁ జంపకుండ నే
మిగ సమయంబు సేసి తిది మేలొకొ యంటి నృపాలుతోడ నీ
మగఁటిమిచందముల్ దలఁచి మారుతనందన యూఱడిల్లితిన్. 125

చ. తులువతనంబునన్ సభకు ద్రోవది ముందల వట్టి యీడ్చి య
ట్లలఁపఁగ జూచి నీవు దగ నాడినరెండుదెఱంగులందుఁ బెం
పొలయఁగ దుస్సేనుపని యొక్కటి దీర్చితి తీర్పు మింక వా
హులకసి వోవ వీనిపనియుం ద్వరితక్రమవిక్రమంబునన్. 126

తే. పరజయము నొంది కట్టుము పట్ట మఖిల
ధరణి రాజ్యంబునకు ధర్మతనయుఁ బ్రీతి
బంధులకు నెల్లఁ గన్నులపండువగుచు
నీవుఁ దమ్ములు సుఖవృత్తినెలవుకొనుఁడు. 127

వ. అని మఱియును. 128

చ. బరవస మొప్ప నీవు గదపండువు సేయఁ దలంచి తాఁకినం
గురుపతి నిర్జితుం డగుటకుం బవనాత్మజ యేను బూఁట పో
టరితన మెల్లఁ జూపుము కడంగుము నీ వని యేలిమాటమై
నరవర ధర్మసూనుఁడు విసన్ విజయం బొసఁగెన్ మఱందికిన్. 129

ష్ఫురగదలం బదాతు లయి శూరతయున్ మహనీయధీరతా
స్ఫురణమునుం బొగడ్త వడఁ బోరుట మేలని నిశ్చయించితిన్. 92

తే. వింతకూరలు గుడుపున వేడ్కఁ జేయు
భంగి సంగ్రామమున నూత్నభంగు లెడఁదఁ
గౌతుకము సేయుఁ గావున గద ధరించి
నిను సహోదరులను యోధులను జయింతు. 93

చ. అనుటయుఁ బొంగి ధర్మసుతుఁ డాతనితో గద నొక్కరుండ నేఁ
గొనియెద నీదుప్రాణము లకుంఠితబాహువిలాసభాస నై
యనవుడుఁ బుట్టలోపలి మహాభుజగేంద్రుఁడు రోఁజునట్లు రోఁ
జె నధిప యవ్విభుండు దనచిత్తము నప్పలుకుల్ గలంచినన్. 94

-: దుర్యోధనుఁడు గదామండితుం డై హ్రదంబు వెడలివచ్చుట :-

వ. అట్లు నిశ్వాసంబు నిగుడ నొడలు పొంగఁ బటుకశాఘాతంబునం గెరలు శూక లాశ్వంబుచందంబునఁ గెరలి జలస్తంభం బుడిపికొని మడువు సంక్షోభింప నపహసితశిలాసారోదారంబును గనకపట్టికామండితంబును నైన గదాదండంబు విపులాంసపీఠంబున నమర్చుకొని వెడలె నట్లు సంరంభవిజృంభితుండై. 95

తే. గదయుఁ దానును రుచిరశృంగమునఁ బొల్చు
పర్వతము గ్రేణి సేయు నీపట్టిఁ జూచి
కాలదండంబు చేకొని లీలఁ బొల్చు
జమునిఁగా మదిఁ దలఁచిరి జనము లెల్ల. 96

వ. అతనిఁ గనుఁగొని పాంచాలురును బాండవులును. 97

తే. చిఱుతనగవుతో నొండొరుచేతు లప్ప
ళించి నిర్భరసంతోషలీల నొప్పి
రమ్మహీనాథుఁ డయ్యుపహాస మెఱిఁగి
బొమలు ముడివడఁ గనుఁగవఁ బొడమఁ గెంపు 98

వ. కోపావేశంబు నొంది యుద్వృత్తతారకంబుల వారల నెల్ల నాలోకించి. 99

తే. గదకు నెరసేసి లోకంబు కల్మషంబు
లేక బాపెద నీరజ్జు లేల నాకుఁ
ఒక్కఁడవై రమ్ము మద్భుజాస్తంభశుంభ
దుగ్రకేళికిఁ బాత్రమై యోట దక్కి. 135

చ. అనుచు నెదిర్చి నీతనయుఁ డాతని కిట్లను నేల రిత్తగ
ర్జనములు గానవే పటుభుజాకలితోగ్రగదాసముద్భటున్
నను నిటు రమ్ము సూపుము రణంబున నీదుబలంబుఁ జేవయున్
మన కిటు చేరి నిల్చి వెడమాటల నాడుచు నున్కి యొప్పునే. 136

క. వినుము గదారణమున ననుఁ
గెనయఁగ వాసవున కైనఁ జెల్లదు నీ వీ
యనిఁ బాడి దప్పఁ గుండఁగఁ
బెనఁగుము ప్రాణంబుతోడఁ బ్రదికెదు భీమా. 137

వ. అనిన విని పాంచాలురుం దక్కినజనపాలురుం బ్రశంసించి మత్తమాతంగంబుఁ దలక్షణంబుల నబ్బాం జేయునోజ రారాజుఁ బ్రహర్షంబు వొందించిరి గజబృంహితంబులు హయహేషితంబులును జెలంగె నాయుధంబులు మెఱుపుమెఱుంగులఁ బొలిచెఁ దదనంతరంబ యెల్లవారును నెడగలుగఁ దప్పుండి రమ్యమహావీరులు దలపడువారై వీరోద్రేకంబునంజేసి యతిలోకంబగు నవష్టంభంబున విజృంభించి యొండొరుల నవలోకించి కదిసిరి. 138

—: భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధము సూడ బలరాముఁడు వచ్చుట :—

సీ. యదుకులదీపకుం డగు రాముఁ డవ్వార్త యంతకమును విని యక్కుమారు
లాత్మశిష్యులు గాన నాహవ మీక్షింపఁ దీవ్రయానమున నేతెంచి దృష్టి
గోచరుం డగుటయుఁ గురునాథ తగ నెల్లవారు నెదుర్కొని గారవమునఁ
బ్రణమిల్లి రతండు ప్రత్యభివందన మాచరింపంగ ధర్మాత్మజుండు

తే. సమ్మదంబునఁ బరిరంభణమ్ము సేసె
నచ్యుతుఁడు గవలును ద్రౌపదీనందనులును
వందనం బొనరించిరి వారి నాతఁ
డర్హభంగి భాషణముల నాదరించె. 139

క. హరియును సాత్యకియు వినయ
భరితాంతఃకరణు లగుచుఁ బ్రణతు లయిన న
య్యిరువురను గ్రుచ్చి బెరయం
బరిరంభణ మాచరించెఁ బరమప్రీతిన్. 140

వ. ఇత్తెఱంగున నెల్లవారలు నాబలదేవునిఁ గాంచి కుశలప్రశ్నంబు సేసి రయ్యాదవపుంగవుండు సదుత్తరం బిచ్చి యేను బోయి పెక్కుదినంబు లయ్యెనని యుగ్గడించి మిమ్ము నిందఱను జూచుటకును నాశిష్యుల గదాయుద్ధం బనుసంధించుటకును వచ్చితినవియె నమ్మరుత్సుతుండును భవత్సుతుండును గదలు సేతులన యుండ నతనిఁ జేరి భక్తిం బ్రణామంబు లాచరించిన నతం డాదరించెనంతఁ గౌంతేయాగ్రజుండు రౌహిణేయుతో నన్నదమ్ములయిరువుర యెక్కటి పోరు సూడు మని పలికి వారట్లు ద్వంద్వయుద్ధంబునకు సన్నద్ధులైన తెఱం గెఱింగించిన నతండు లెస్స కాక యని యనుమతి సేసె నని సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు రామునాగమనంబు సెప్పె ననిన విని తదీయప్రవర్తనశ్రవణకుతూహలాయత్తచిత్తుండైన జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 141

తే. ఉభయవాహినిసంగరోద్యోగసమయ
మున హలాయుధుఁ డేతెంచి మురహరుండు
పాండురాజ సూనులయెడఁ బక్షపాతి
యని నిరాటాదిబంధులు వినఁగఁ బలికి 142

క. హరి యెఱుఁగనిచక్కటియును
బురుషార్థము నా కెఱుఁగఁ బోలునె యీని
ష్ఠురత వినఁ జూడఁ జాలక
సరస్వతీతీర్థమునకు జనియెదు బుద్ధిన్. 143

వ. మీ కెఱింగించి పో వచ్చితిఁ బోయి వచ్చెద నని వాసుదేవధర్మజు లొడఁబడఁ జనియె నని వింటి బలదేవుండు తీర్థయాత్ర నిర్వర్తించిన తెఱంగును భీమసుయోధనులగదాయుద్ధంబు చెల్లినభంగియు నతనికాలోన నచటి కేఁగుదెర సమకూడినవిధంబును వివరించి చెప్పు మనిన జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె 144

సీ. వినుము నరేంద్ర యవ్విధమునఁజనియమ్మహాత్ముండు గోసువర్ణాదులైన
దానార్హబహుపదార్థంబులు దనయగ్నిహోత్రంబు దెచ్చుట కుచితజనులఁ
బుచ్చె ననేకవిప్రుల నాప్తసచివుల వలయురథద్విపాశ్వములగముల
రావించెఁ దండులప్రముఖభోజనసాధములు సంపన్నహృద్యములు గాఁగ

ఆ. దేరఁ బనిచె నిట్లు తీర్థయాత్రాసంవి
ధాన మాచరించి మాననీయ
మగుసరస్వతీమహాంబోధిసంగమ
స్థానమునకుఁ జనియె సవినయముగ. 145

వ. అది ప్రభాసం బనుపేరం బరఁగు నట్లందులకుఁ జని తీర్థసేవనం బనుష్ఠించి యంతనుండియుఁ బథిశ్రాంతిప్రమాణంబుల సరస్వతిచేరువ నడచి తదీయసకల తీర్థంబు లాడుచు నన్నపానంబుల నాసనశయన యానంబులను ధేనుకనక రత్నాంబరాభరణాదిద్రవ్యంబులను విప్రుల నతిప్రీతులఁ జేయుచు బాలవృద్ధ వనితావికలాంగదుర్బలప్రాయులఁ బరిశ్రాంతులైనయెడలఁ దడిమికొనియభీష్ట ప్రకారంబుల శరీరస్థితి నడపింపఁ దగువారి నియోగించి మఱియు ననేకధర్మంబు లాచరించుచుఁ గురుక్షేత్రంబునకు వచ్చె ననుటయు జనమేజయుం డాతీర్థ విశేషంబులు వివరించి చెప్పు మనుడు వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 146

క. మును చనియెఁ బ్రభాసమునకు
సని చెప్పితి నతని నది మహత్తరతీర్థ
మ్మి నరేంద్ర యందుఁ జంద్రుఁడు
దనక్షయము దీర్చుకొని గతవ్యథుఁ డయ్యెన్. 147

—: ప్రభాసతీర్థప్రభావవర్ణనము :—

వ. అత్తెఱఁ గెఱింగించెద దక్షకన్యకల నశ్విన్యాద్య లగుసప్తవింశతిసంఖ్యలఁ జంద్రుండు వివాహంబయ్యె నందు రోహిణి రూపాతిశయవతి యగుటం జేసి తదాసక్తుండైనఁ దక్కటివారు వగ నొంది తండ్రికడకుం జని చ[illegible]ని యన్యాయం బెఱిం[illegible] చి[illegible] ప్రజాప[illegible] చంద్రునితో నగ్గడించి యది చాల నధర్మం బింక నిట్లుసేయ తెని శపింతుఁ జుమ్మీ సముఁడవై

వర్తింపునటయు నమ్మాటదెస ననాదరంబు సేసి యతండు వెండియుఁ దొంటియట్ల వర్తించిన నెఱింగి యమ్మహాత్ముండు గోపించి యక్షుఁగుఁ దెవులు గొనుమని శాపం బిచ్చిన నయ్యోషధినాథుండు నానాటికిఁ గృశుం డయ్యె నట్లా తెవులుచేత నతండు పోఁడిమి మాలిన నోషధులు పసచెడియె దానఁ బ్రజలు డయ్యం జొచ్చి రది చంద్రకార్శ్యహేతుకం బగుట యనుసంధించి. 148

క. దేవత లమృతాంశునితో
నీవేటికిఁ గృశుఁడవైతి నిక్కము చెపుమా
నావుడుఁ దనతెఱఁ గేర్పడఁ
గా వారికి నతఁడు సెప్పెఁ గౌరవముఖ్యా. 149

క. విని వార లతనిఁ దోడ్కొని
చని ప్రార్థించుటయుఁ దగఁ బ్రసన్నుం డై యి
ట్లను దక్షుఁ డఖిలభార్యా
జనులయెడ న్నడవవలయు శశి సమవృత్తిన్. 150

వ. అట్లు నడచుచు సరస్వతీజలనిధిసంగమకలితంబైన తీర్థంబుజలంబుల నిమగ్నుం డై వృద్ధిఁ బొందు వరుసం బదియేనుపదియేనుదినంబులు సంక్షయంబును బ్రవర్ధనంబు నొందంగలవాఁడని చెప్పి వెండియు. 151

క. అమవస నమవస నాతీ
ర్థమునఁ గృతస్నానుఁ డై సుధాకరుఁడు ప్రవృ
ద్ధిమహితతనుఁ డగు నని యతఁ
డమరుల వీడ్కొల్పి యామృగాంకునితోడన్. 152

వ. వనితలకు విప్రులకు నవమానంబు సేయకుమీ యని పలికి వీడ్కొలిపె నట్లు శాపమోక్షంబు గని చంద్రుం డాతీర్థంబునకుఁ జని తదీయజల స్నానంబున నాప్యాయితశరీరుం డై లోకప్రభాసుం డయ్యె నది గారణంబుగా నాతీర్థంబు ప్రభాసం బనుపేరం బ్రసిద్ధి నొందె నం దుండి యారోహిణీనందనుం డరిగి చమసోద్భేదనం బనుతీర్థంబున నొకరాత్రి వసియించి యుదపానంబునకుం బోయె దానివిశేషం బాకర్ణింపుము 153

క. త్రితుఁ డనఁగా ద్వితుఁ డన నే
కతుఁ డనఁగఁ దపస్విసుతులు గల రావిప్ర
త్రితయము భూపాలురకును
గ్రతుదీక్ష లొనర్చి ధేనుగణముం బడసెన్. 154

వ. పడసి యొక్కట నేతెంచునెడ నయ్యేకతద్వితులు నిజభ్రాత యగు త్రి
తుని వంచించి తా రాగోవులఁ దోలంగ నరిచి కొనిపోవువారుగాఁ బాప
బుద్ధి కుత్సహించి రాసమయంబునఁ దెరువున నొక్కవృకం బున్నఁ
దద్భయంబునం దోలంగం బోయి ప్రమాదంబునఁ ద్రితుండు నూతం
బడిన నయ్యిరువురు నతని నుపేక్షించి ధేనువులం గొనిపోయి రమ్ముని
కుమారుండు నిర్జలం బైనయయ్యుదపానంబున నుండి సోమపానంబు
సేసినఁగాని యీదురితంబు వాయదని తలంచి యజ్ఞసా[illegible]
ప్రతివిధులు సంకల్పరూపంబున సంపాదించికొని క్రతు వొనరించిన
దేవతలు సన్నిధి సేసి హవిర్భాగంబులు గైకొనిరి సరస్వతీజలంబు
తత్కూపంబున నుద్గతంబై యాసవనపతి నుద్ధరించె నయ్యమరులు
వరంబడుగు మనిన నమ్మహాద్విజుండు

తే. వినుఁ డుపస్పర్శ మిందుఁ జేసినయతండు
వడయువాఁడు మహితసోమపానఫలము
వరము నా కిది యనుటయు వార లట్టు
లవుట సంప్రీతిమై నిచ్చి చనిరి జనిరి 156

వ. అట్టి యయ్యుదపానంబున సేవించి వినశనంబునకుఁ జనియెఁ దత్తీర్థంబు
హీనజాతులకుఁ బొడసూపక నశించుఁ గావున వినశనం బనం బరఁగె
మఱియు భూమికంబునకుఁ బోయె నది యప్సరోగణనృత్యవిహారభూమి
యగుట భూమికంబనఁ బ్రసిద్ధంబయ్యెఁ బదంపడి గంధర్వతీర్థంబునకు వేగె
నది విశ్వావసుప్రభృతి గంధర్వతపస్సిద్ధిస్థానం బందుండి గర్గస్రోతంబు
నకుఁ జనియె నందు గర్గుండు సన్మునిసేవితు డై చిరకాలంబు వసించె
నచ్చోటు గదలి యాబలభద్రుండు 157

ఆ. వినుము శంఖతీర్థమునకు నైసర్గిక
మునకు నాగధన్వమునకు వరుసఁ

జనియె నాగధన్వ మనునది వాసుకి
స్థాన మచటఁ దొల్లి సకలసురులు. 158

వ. నాగేంద్రత్వమునకు వాసుకి నభిషేకించి రందుండి యా నీలాంబరుండు నైమిషంబున కరిగె నయ్యెడం దొల్లి సరస్వతి యను నేఱు దూరంబై యుండ నైమిశారణ్యవాసులగు మునులు క్రతువు సేయందొడంగిన నా సరస్వతి వారల సంభావించుటకు మలంగి పాఱినకతంబునం దటసమీపం బయ్యె నవ్విశేషంబు విని విస్మితుండగుచు నాహలాయుధుండా తీర్థంబుఁ గొనియాడి సప్తసారస్వతంబునకుం బోయె నచ్చట మంకణుండను మహాముని వసింపఁ దొల్లి నలినభవుసత్రంబున నైమిశారణ్యమునుల యాగంబున గయుని క్రతువున నుద్దాలకునధ్వరంబున వసిష్ఠుసప్తతంతువున గురునిసవనంబున వెండియు నొకమఱి యాపరమేష్ఠి యజ్ఞంబున హిమవత్పుష్కరాదులైన తత్ప్రదేశంబులకు సుప్రభయుఁ గనకాక్షియు విశాలయు సురతన్వయు నోఘమాలయు సువేణియు విమలోదకయు నను నామంబుల నారీవేషయుక్తయై సరస్వతి చని యజమాన సకల దేవముని సంభావన వడసె నట్టి సప్తాకారంబుల నాసంయమి యాశ్రమంబునఁ బ్రవర్తించుట నది సప్తసారస్వతంబన బరఁగె నమ్మంకణుని చరితంబును మఱియునుం గల వాశ్చర్యకరంబులు వినుము 159

-: మంకణమహాముని మాహాత్మ్యాభివర్ణనము :-

సీ. అతఁడు సరస్వతి నవగాహనము సేయుచుండి యా చేయువ నొర్తు తడుపు
గట్టిక నీళ్లాడఁగా జూడఁ దనదుశుక్లము నిర్గమించిన ఘటసురక్షి
తము సేయసప్తభేదములొంది యది సత్పురుషులైరి వారు మరుద్గణంబు
నకు సంజననకారణంబైరి విను మొక్కనాఁ డత్తపస్వి వ్రేల్నాటి దర్భ

ఆ గంటిఁ గూరయసురు గాఱిన నర్తించె
నతఁడు తపముసిద్ధి కాత్మఁ బొంగి
జగములెల్ల దాన సంక్షోభమొందె ని
ర్జరులు భీతిఁ జనిరి శంభుఁ గాన. 160

వ. కని యంతయు నెఱింగించిన సద్బ్రోవోత్తముం డాభూదేవోత్తముపాలి కరిగి యిది యెంతటివిశేషంబు దపంబు లిట్టివే నర్తించుట మాను మని పలికి తన యంగుష్ఠంబు వ్రేలం గీఱిన నందుభస్మంబు గాఱిన నాసంయమి సిగ్గు పడి దండప్రణామంబు సేసి 161

ఆ దైవ మెల్ల దలప నీవ సమస్త జ
గంబులకును నేతఁగడయు నీవ
కర్మఫలదుఁడవును గర్మప్రదుండవు
నీవ కరుణ నన్ను గావుమభవ 162

వ. అని వెండియు ననేకప్రకారంబులం బ్రశంసించినం బ్రసన్నుఁడై పశుపతి యతనికిఁ దపఃప్రభావం బక్షీణంబుగా వరంబిచ్చి చనియె నమ్మహాముని నృత్యంబు మానిన జగంబుల సంక్షోభంబు శాంతంబయ్యె నట్టి యమ్మహాత్ముని నివాసంబైన సప్తసారస్వతంబునుండి యాసీరి యౌశనంబునకుఁ బోయె వినుము తొల్లి రఘురామునిచేతఁ జచ్చిన మహోదరుండను నసురతలపునుక యొక్క తపస్వికాలఁ దగిలి పుచ్చ రాకున్న నతండు వేదనంబొందుచుండ గని యార్యులు సరస్వతి నౌశనంబను తీర్థంబు శుక్రుండు దపంబు సేసినచోటండుఁ బొమ్ము నీ దురితంబు వాయుననిన మహోదర నామధేయుండగు నా సంయమి యచ్చటికి జనినఁ గపాలంబు ముక్తంబయ్యె దానంజేసి యది కపాల మోచనంబనం బరఁగు నచ్చోటు వదిలి పృథూదకంబునకుం జనియెఁ దదీయ విశేషంబు వినుము గాధియనుమహారాజు కొడుకు విశ్వామిత్రుం డనునతఁడు 163

ఆ తండ్రియట్ల సకల ధాత్రీశుఁడై యుండి
దనుజ మథనమునకు దండవెడలి
యగుగునెడ వసిష్ఠు తాశమంబున పొంగె
మిడియఁ బరిజనములు వినయ మెడలి 164

వ. అందు దుర్నయంబు లాచరించిన నమ్ముని కోపించి నిజహోమధేనువు నాలోకించి నీబలంబు పనుపు మనిన నది దనమాహాత్మ్యంబున నాపహిల్లిన ఘోరాకారులగు పీకులఁ బనుప వారలా రాపవరూధిని మడియించిన

శేషించిన జనంబులు పలుగడలం బాటి రట్లు దురవస్థం బొందు నా సేనం జూచి యగ్గాధినందనుం డెల్లశక్తులకంటె దపశ్శక్తి యెక్కుడగుట యెఱింగి యాపృథూదకంబునఁ దపంబు సేయుచుండ దానికి దేవపతి విఘ్నంబు సేయ మఱియు నియమినిష్ఠుండై బ్రహ్మచేత బ్రాహ్మణత్వంబును బడసె నత్తీర్థంబుననుండి బలభద్రుండు బకాశ్రమంబున కరిగె నయ్యెడ బకుండను మునీంద్రుండు తొల్లి. 165

క. ధృతరాష్ట్రిం దను ధరణీ
పతి దన్ను నథఃకరించి పలికినఁ గోపా
న్వితుఁడై హోమ మొనర్చెను
ఘృతనరమాంసముల నతనికిం గీ డొదవన్. 166

ఆ. నలుకఁబడినయడవి తెఱఁగున నతని రా
ష్ట్రింబు సకలజంతుసముదయములు
నుదియ విన్ననయ్యు నులికి యాభూపతి
యత్తపస్విపాలి కరుగుదెంచి. 167

వ. దండప్రణామం బాచరించి పెక్కుభంగులఁ దేలించి మున్ను దేను నిమిత్తంబగు దుర్భాషణంబుల నింత పుట్టుటం జేసి యాసంయమికి ననేకధేనువుల నొసంగి దురితోపశాంతి యొనర్చె నట్టి బకాశ్రమంబున నుండి రేవతీరమణుండు యయాతంబునకుం బోయె నందు యయాతి యజ్ఞంబున భోజనసమయంబున ఘృతదుగ్ధాములయందు విప్రిం పెద్దఁడి గోరిన నది యెల్ల సరస్వతి సంపూర్ణమనోరథంబు గా నొసంగుచు వచ్చె నయ్యెడ గదలి వసిష్ఠావగాహంబునకు వచ్చెఁ దత్ప్రి దేశంబు దొల్లి విశ్వామిత్రునాశ్రమం బతండు వసిష్ఠునెడఁ దపోవిషయ మత్సరంబునఁ గుపితుండై. 168

సీ. అతని వధింపుటకై సరస్వతి మదిఁ దలఁచిన నానది తత్క్షణంబ
సౌమ్యవేషంబునఁ జనుదెంచినిభృతయై పనియేమి యనిన నమ్మునివసిష్ఠుఁ
గొనిరమ్ము నాకడ కని పంచెఁ బంచిన వార ల్దిద్దుంచి పోవై భవనంబు
నకు భయ మందుచు నరనాథ యరిగి వసిష్ఠున కప్పని సెప్పెఁ దెలియ

తే. నాతఁ డవ్వాహినికి నిట్టు లనియె నన్ను
నీవు గొనిపోక తక్కిన నీకు శాప
మిత్తు నగ్గాధిసుతుఁడు దదిచ్ఛ నలుపు
మించుకేనియుఁ గొంకక యెప్పుడైన.

వ. అని యనుజ్ఞ యిచ్చిన సరస్వతి యత్తపస్వి తనచేరువ నొకప్పుడు
జపయుక్తుండై యుండం గూలాపహరణంబు సేసి వఱుత నమ్మహాత్ముం
గొనిపోయిన నతండాంగిరసమంత్రంబుల నత్తరంగిణిం బ్రణుతించె
నదియు సంప్రీత యగుచు నమ్ముని విశ్వామిత్రునకు సన్నిహితుం జేసిన
నతని నగ్గాధిసూనుండు వధియింప సాధనం బన్వేషించునాలోన వంచించి
యా ప్రవాహం బవ్వసిష్ఠుఁ దొలంగించినఁ గోపించి విశ్వామిత్రుండు
శోణితవాహిని వగుమని శపించిన నొక్కసంవత్సరం బత్తటిని దైత్య
సేవిత యై యుండె నత్తీర్థంబునకుఁ గొందఱు మును లేతెంచి యాదు
రవస్థ యాలోకించి, 170

తే. అమ్మహానది నడిగి వా రత్తెఱంగు
దెలిసి నిజయత్నబలమునఁ దీర్పఁ దీఱె
నట్టిదురవస్థ వారలు నాత్మఁ బ్రీతి
యూనఁ జలిపిరి పావనస్నానవిధులు. 171

వ. అప్పుడు గొందఱు బ్రహ్మరాక్షసు లమ్మునులకుఁ బ్రణమిల్లి తమచేసిన
విప్రద్వేషగురుజనావమానదుష్టాన్నభక్షణంబులగు పాతకంబులు వేఱు
వేఱ యుపన్యసించి యే మియ్యెడ వసియించి యున్నవారము మాకు
నిష్కృతి యనుగ్రహింపవలయు ననుటయు వార లాపనికి సరస్వతిం
బ్రార్థించిన నమ్మహానది యరుణానదివలన నట్టితెఱం గగు టెఱుంగుం
గావున నిగూఢంబుగా నరుణం దనలోనికిఁ దెచ్చి దీన మజ్జనంబు సేయు
డని యనుమతి సేసిన. 172

ఆ. అజ్జలమునఁ గ్రుంకి యా బ్రహ్మరాక్షసుల్
తనువు లచట విడిచి ధర్మపరుల
గతికిఁ బోయి రట్టు లతిగూఢ మై యున్న
యరుణ తెఱఁ గెఱింగి యమరపతియు. 173

వ. తాను సఖ్యంబు సేసి నమ్మించి నముచిఁ జంపినపాపంబు తదీయస్నానం బునం బాపికొనియె నట్టిపుణ్యస్థానంబునుండి యత్తాలధ్వజుండు సోమ తీర్థంబునకుం జనియె నది సోముండు రాజసూయంబు చేసినచో టయ్యెడ ననిమిషులు షణ్ముఖునకు నిర్జరసేనాధిపత్యంబునకు నభిషేకంబు సేసి రతండు తారకాదు లైన యసురులం దెగటార్చె నతనిజననాదివృత్తాం తంబు కౌరవవంశ జాతుండ వగు నీకు వినఁ దగుఁ జెప్పెద నా కర్ణింపుము. 174

—: కుమారస్వామిప్రభావాభివర్ణనము :—

ఆ. హరుఁడు దనదు వీర్య మగ్నియం దిడిన వ
హింపఁజాల కజున కెఱుఁగఁజెప్పి
యతఁడు వనుప దాని నగ్ని గంగాగర్భ
భూతముగ నొనర్చె భూపవర్య. 175

వ. తేజోమయం బైన యాగర్భంబు గంగ హిమవన్నగంబుమీఁద సముత్సృ ష్టంబు సేసినఁ గనకమయం బైనశరస్తంబంబున నగ్నిసన్నిభుం డగు కుమారుం డై యొప్పె నయ్యెడ మెఱంగుకృత్తిక లక్కుమారుం గని పుత్రార్థిను లై యందఱు నొక్కపెట్ట వీఁడు మాకొడు కని పలుకుచుఁ గరతలంబుల నెత్త నప్పుడయ్యార్వుఱ చన్నులుం జేఁపిన నద్దారకుఁడు చంద్రనిభంబు లైన యాననంబు లాఱు దాల్చి నప్తమాతృస్తన్యపానం బాచరించిన విస్మయప్రమోదభరితలై వార లా శిశువు నెప్పటియెడన యునిచి ర ట్లయ్యగ్నిభవుండు గాంగేయుండును శరజన్ముండును గార్తి కేయుండును నయ్యె నయ్యెడకు బృహస్పతి యేతెంచి జాతకర్మాద్యనుష్ఠా నంబుల నిర్వర్తించి పోయెఁ దత్ప్రదేశంబు దనమహాను భావంబున జాతరూపమయం బై యుండె. 176

క. విను మక్కుమారుఁ డుత్తమ
మనఁ దగియెడుతపము దనవిహారముగా వ
ర్ధన మొందెధాత్రిధాత్రిగ
ధనురాగమమును శ్రుతులను దనుఁ గొలువంగన్. 177

వ. ఒక్కనాఁ డక్కుమారుం జూచువేడుక శివుండు శైలకన్యకయుం దానుఁ బ్రకృష్ట బలపరాక్రమంబులు నానా ప్రకారవదనశరీరంబులు గలుగు ప్రమథ గణంబు గొలువ నయ్యెడకుఁ జనుదెంచె నప్పుడు బ్రహ్మ విష్ణులును నింద్రాది దిక్పాలురును రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతిసకల సురులును గరుడగంధర్వ కిన్నరకింపురుష సిద్ధవిద్యాధరయక్షాది దివ్యులును మునులును మఱియుఁ బితృ దేవతలును ననుచరసమేతులై యేతెంచిరి. మూర్తిమంతంబులై యోషధి సరిత్సముద్రపర్వతంబులు నరుదెంచె నిట్లు నిజదర్శనకౌతుకంబున వచ్చిన యమ్మహాసమూహంబున కభిముఖుండై యోగబలాన్వితుండగు నబ్బాలుండు రా నన్నీలగ్రీవుండు నిరీక్షించి యంతర్గతంబున. 178

తే. ఉమయు నగ్నియు గంగయు నుండ నన్ను
గారవంబున నధికునిఁగాఁ దలంచి
చక్క నాపాలి కేతెంచునొక్కొ వీఁడు
సంభృతస్నేహభక్తివిస్రంభుఁ డగుచు. 179

క. అనుచుండఁగ నమ్మువ్వురు
తనతనచిత్తమున నట్ల తలఁపఁగ నది యె
ల్లను దివ్యబోధమునఁ గని
కొని యబ్బాలుండు యోగకుశలత వెలయన్. 180

వ. మూర్తిచతుష్టయంబు దాల్చి యన్నలువురయొద్దకు నేకకాలంబున జనినం గని యెల్లవారు నద్భుతమగ్నమానసులై రక్కుమారుండు పదంపడి యొక్కరుండై పొలిచి నిలిచె నప్పుడు. 181

చ. హరుఁడును గంగయుఁ శిఖియు నంబికయుం బ్రణిపాతపూర్వని
ర్భరవినయంబుతోడఁ దగఁ బద్మజుఁ జేరి మహాత్మ యిక్కుమా
రురుచిరమూర్తికిఁ గుణగురుత్వవిభూతికి నీడు గాఁగ ని
మ్మరసి యుదాత్తమైన పదమన్న నతండు ప్రియం బెలర్పఁగన్. 182

వ. దేవహితపరుం డగుటంజేసి చిత్తంబునఁ దలపోసి వీఁడు దేవసేనకుం బతియగుం గాక యని నిశ్చయించి వారల వీక్షించి యవ్విధ మెల్లవారును వినం దెలియఁ బలికి శక్రవరుణాదులగు మేటివేల్పుల నబ్బాలునకుం

జూపి వీరు నీకు రక్షణీయులని యప్పగించె నయ్యమరవరు లక్కుమారు నభిషేకంబు సేయుద మని వారిజాసనుం బురస్కరించుకొని యెల్ల వారును దోడన యరుగుదేర సరస్వతీ సమీపంబునకుం జని సకలరత్న మయంబైన దివ్యపీఠంబు హిమవంతుండు వెట్ట నందాభూతపతిపుత్రు నునిచి బృహస్పతిహోమకార్యంబు నిర్వర్తింప నీశానవిష్ణువిధి కౌశికులు లోనుగా నమరముఖ్యు లభిషేకద్రవ్యంబులు సారస్వతజలపూర్ణమణి కనకకలశంబులు ధరియించి గంధర్వాప్సరోగణంబులు సంగీతమంగళం బాచరింప మహామునిప్రకరపఠితా శీః ఘోషంబులు సెలంగ నుమాశ్రీ సరస్వతీశచీప్రముఖలైన పుణ్యాంగనలు దీవనలతో సేసలొలుక నభిషే కించి సమ్మోదంబున సేనాధిపత్యంబునకుం బట్టంబు గట్టి తొల్లి తత్ప్రదేశంబున దేవతలు జలాధిపత్యంబునకు వరుణు నభిషిక్తుంజేసి రవ్వరు ణాభిషేకంబుకంటెఁ గుమారాభిషేకం బొప్పె నప్పావకసంభవునకుఁ గామదమనకమలభవశార్ఙ్గిశతమఖ ప్రముఖులగు సకల ప్రభువులు దమతమ యనుచరులయందు రూపగుణబలపరాక్రమాధికులైన వారి నేఱి భీమఘంటాకర్ణసంక్రమదండధర సహితులగు ననేకవీరుల నొసంగి వారల బెరసి వర్తించుటకుఁ దగిన సేనాంగసముదయంబు నమ్మహితాత్ము నకు మూలబలంబుగా నొనర్చి రబ్బలంబుఁ జిత్రాభరణవర్మాయుధ ధరులును వివిధ ప్రకారాకారులు నగు గజకర్ణనికుంభకుముదాదులైన సైనికులు మెఱసి యుల్లసిల్లి రమ్మాతృకలతో శత్రుభయంకరంబు లగుచు మాతృకాగణంబులు ప్రభాసినీ విశాలాక్షీపాలితాపురస్సరంబు లై పొలిచె నట్టియెడ. 183

సీ. శంకరుఁ డుదిభాస్కరనిభధ్వజమును వాసవుఁ డసురవిధ్వంసకరణ
పరిణతశక్తియు హరి బలవర్ధనియగు వనమాలయు నగజ యెప్పుడు
మాయనివెలిపట్టుదోయిని గంగ యుజ్జ్వలసుధామయకమండలువు గురుఁడు
దీప్తదండము వైనతేయుండు మహితమయూరంబు వసుమతి యుదారరూప

తే. మైనతామ్రచూడంబును నర్థవిభుఁడు
దర్పితచ్ఛాగమును శతదళభవుండు
లసితకృష్ణాజినంబును నసమసమర
జయము నొసఁగిరి ప్రీతి నాషణ్ముఖునకు. 184

వ. ఇట్లు సిద్ధస్వరూపదీపితుండైన యతని నాపోవక చూచుచు శంకరుండు వీని కీవిభవంబునకు ననాయాసంబున నమరవిరోధినాశంబు గావించుటకు వలయునని తలంచి భూతమయం బగు మహాసైన్యంబు సమర్పించె నప్పు డింద్రాది బృందారకులు నిజబలసందోహంబులతో నాబర్హి వాహనుఁ బరి వేష్టించిరి. శంఖభేరీపణవగోముఖప్రముఖతూర్యంబులు దిక్కులు పిక్క టిల్లఁ జెలంగె నట్లు మహతియగు దేవసేనకుఁ బతియై యమ్మహాసేనుండు సురముఖ్యులఁ జూచి మీ కెవ్వరినేనియుం జంపను జెఱుపను వలసి యున్నది యట్టి బల్లిదంపుఁబగఱం బరిమార్చెద నని వరం బిచ్చిన వారలు బహుప్రమోదంబు నొందిరి. సేనయార్చినఁ ద్రిలోకంబులు నాకులంబులయ్యె నవ్విధంబున విశాఖుని నుత్తమపదస్థునిఁ గావించి విరించి వైకుంఠ శ్రీకంఠులు నిజేచ్ఛఁ జనిరి. పదంపడి యగ్గుహుండు దేవతలు దారకా సురునివలన నలంగి యునికి యెఱింగి. 185

క. బలయుతముగ నడచిన న
బ్బాలియుండు ననేకదైత్యబలములతో న
గ్గలిక నెదురు నడచెను ద
ద్బలయుగమున కక్కజంపుభండన మయ్యెన్. 186

—: కుమారస్వామి తారకాసురుం జంపి దేవతలకు ముదంబు సేయుట :—

వ. అట్టియెడ. 187

క. తినవారలుఁ దాను దారక
దనుజేంద్రుఁడు గార్తికేయుఁ దాఁకిన నమ్మృతా
శనగణసమ్మదసంపా
దనుఁ డగుచును శక్తి యతఁడు ధరియించె నృపా. 188

వ. అమ్మహాసేనసాధనంబున ననేకకోటిశక్తు లుద్భవించి నానాదానవ ప్రకరంబుల బడలువడం జేసి యుల్కాసహస్రంబుల పిడుగులతండంబుల ప్రోతచండంబు విరావం బావహిల్ల నది ప్రయోగించి యమ్మహాత్ముండు మహిషత్రిపాద భృతోదరులను దనుజసేనాపతులం బొలియింప నిలింప సైన్యంబులు సంరంభంబున దైత్యబలంబులం దెగటార్చె నక్కుమారుండు

ప్రయోగింప నాశక్తి పగతురం బిలుకుమార్చి క్రమ్మఱఁ గరతలంబునకు వచ్చుచుండె నత్తారకుండట్లు దమవారు సమసిన సక్రోధుండై యగ్గహునిఁ గిట్టి బెట్టిదంబగు నతని శక్త్యస్త్రంబులతాఁకునం బడియె నిట్లు జయంబు సేకొని యక్కార్తికేయుండు వెలింగె విబుధులు ప్రమోదంబు నొందిరి పదంపడి. 189

క. బలికొడుకు బాణుఁ డనియెడు
బలవదసురవల్లభుండు బాధించు నమ
ర్త్యులఁ గ్రౌంచపర్వతాశ్రయ
బలిష్ఠుఁ డయి జగములెల్ల భయముం బొందన్. 190

వ. దాని విని యమ్మహాసేనుండు. 191

మ. కడిమిం బోయి మహోగ్రశక్తినిహతిం గ్రౌంచంబు భేదించి యె
క్కుడుగర్వంబున వచ్చి మార్కొనిన రక్షోనాథుఁ దత్సైన్యముం
గడువేగంబున రూపుమాపి మునిసంఘంబుల్ ప్రశంసింపఁ బె
ల్లడరన్ నిర్జరదుందుభిధ్వనులు పుష్పాసార మొప్పారఁగన్. 192

వ. త్రిభువనానందకరుండై విజయవిభవాతిశయంబున నొప్పె నిట్లఖిలలోకసంభావనీయంబగు షణ్ముఖచరితంబు లాకర్ణించి కృతార్థుండవైతి కౌరవాన్వయపావన యా బలదేవువృత్తాంతంబుకొఱంత విను మతం డత్తీర్థంబునఁ బ్రతిష్ఠితుండైన కుమారునకుఁ బ్రదక్షిణప్రణామంబు లాచరించి యందలిపెద్దలు కుమారాభిషేకంబు సెప్పఁ జెవులపండువు సేసి. 193

ఆ. అగ్నితీర్థమునకు నరిగె నయ్యెడఁ దొల్లి
యగ్ని డాఁగియున్న నమరు లచటి
కేఁగుదెంచి కాంచి రిద్ధశమీగర్భ
లీనుఁ డైన యతని మానవేంద్ర. 194

వ. భృగుశాపంబునం బ్రాపించుసర్వభక్షకత్వంబునకుఁ జాలక దొలంగిన యగ్నిదేవు నట్లు గని బ్రహ్మాదిదేవత లమ్మునివచనం బమోఘంబు గావున

నీవు సర్వభక్షకుండ వయ్యు మాలో నగ్రపూజ్యుండవని యొడంబఱిచి
నిజస్థానంబునకుం జనునప్పు డత్తీర్థంబు పరమపావనం బని తజ్జలంబులం
గృతస్నాను లైరి యందుండి యాసీరి కౌబేరతీర్థంబునకుం జనియె నది
కుబేరుండు దపంబు సేసి ధనాధిపత్యంబు మొదలైన వరంబులు
వడసినచో టయ్యెడ గదలి యతండు. 195

—: ప్రభావతియను మునికన్యక మహిమాభివర్ణనము :—

సీ. బదరిపాచననామ పరమతీర్థమునకుఁ జనియె భరద్వాజతనయ తొల్లి
యచటఁ బ్రభావతి యనునది యింద్రుండు పతిగాఁగ గోరి తపంబు సేయ
నల వసిష్ఠునాకృతి దాల్చి వచ్చిన నయ్యింతి యర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి
భక్తితోఁ జేరి మత్పాణి శక్రున కిచ్చు దాన నప్పునిక మానఁ గాని

తే. వలయుపనిఁ బంపుఁ డన్న నవ్వాలయ నమ్మ
హాత్ముఁ డది యట్ల యగుఁ గాని యతివ వీనిఁ
బక్వములు సేయు మని కొన్ని బదరిఫలము
లా నితంబినిచే నిచ్చి యవుల నుండ. 196

వ. అదియును గృతస్నానయుఁ గలితధౌతపరిధానయు నై ప్రోయి నగ్ని
రాజఁ బెట్టి యాఫలంబులు జలంబుతోడఁ గూడ నెక్కించి వండుచుండ
నవి పాకంబునకు రాకయుండ వెండియుఁ దనసవరించిన కాష్ఠంబులు
గ్రమంబున నిడి యనలంబు ప్రబలంబు సేయఁ గాష్ఠంబులు సమసెఁగాని
యాకేఁగుఁబండ్లు క్లురియ వయ్యెఁ గాష్ఠంబులు గల యెడకుం బోయి తెచ్చు
నంత కగ్గి యాఱెనేని దుష్పాకం బగు నని యామగువ తనకా లింధ
నంబుగా నిడి పాకంబు సేయఁ గనుంగొని పాకశాసనుం డచ్చెరు వొంది
ప్రత్యక్షంబై యభాంగి నీదు నిష్ఠాతిశయంబునకు మెచ్చితి భవదభిమతం
బిచ్చితిని తనువు విడిచి త్రిదివమ్మునకు రమ్ము సర్వపాపహరంబై యీ
తీర్థంబు లోకప్రసిద్ధ ప్రఖ్యాతం బయ్యెడు మనియె నమ్మహాభాగయు
నాసురసారథునకు మనోరమమై వెలసె నట్టి బదరిపాచనంబుననుండి.

ఆ. ఇంద్రప్రస్థమునకు నేఁగె నాబలభద్రుఁ
డచట నాయుక్రతువు లాచరించి

యనిమిషేశ్వరుండు గనియె శతక్రతుఁ
డను ప్రసిద్ధిశోడ నతుఁ పదము. 198

వ. అచ్చోటు గదలి హలాయుధుండు రామతీర్థంబునకుం బోయెఁ బలుమాఱు
రాజుల నెల్లను బొరిగొని పరశురాముం డత్యపుండై ప్రాయశ్చిత్తంబుగా
నయ్యెడఁ గశ్యపునుపదర్శనంబున రాజసూయంబులు నశ్వమేధంబులు
వాజిపేయంబులు ననేకంబు లొనర్చి యమ్మునీంద్రునకు దక్షిణ సమస్త
క్షోణియు నొసంగె నందుండి యయ్యేకకుండలుండు యామునంబునకుం
జనియె నది వరుణుండు రాజసూయంబులు సేసినప ట్టయ్యాధ్వరంబున
వసానంబున దేవాసురులకు సకలభూతసంక్షయకరం బగుచున్న సంగ
రంబు ప్రవర్తించె. 199

ఆ. అచటు గదలి యాతఁ డాదిత్యతీర్థసం
సేవనమున కరిగె ధీవిశాల
యందుఁ గ్రతు వొనర్చి యాదిత్యుఁ డుజ్జ్వల
జ్యోతిషాధిపత్యశోభియయ్యె. 200

వ. ద్వైపాయనుండును శుకుండును గృష్ణుండును జైమినియు మఱియును
దేవల జైగీషవ్యాదులగు నైష్ఠికు లనేకు లయ్యెడ నద్భుతయోగసిద్ధిం
బొందిరి. 201

తే. అచటనుండి సారస్వత మనువసిష్ఠ
తీర్థమున కేఁగె నాబల దేవుఁ డధిప
యందుఁ దొల్లి నిష్ఠాతిశయంబుమై ద
ధీచి యనుముని నియమంబు లాచరించె. 202

వ. ఆనియమాచరణంబునకు నింద్రుండు శంకించి తద్విఘ్నకరణంబునకు
నలంబుస యను నప్సరోవనితం బుత్తెంచినఁ దదీయదర్శనంబున నమ్ముని
వీర్యంబు స్ఖలించిన దాని సరస్వతి గర్భంబుగా ధరియించి పుత్రుం
గాంచి తపస్విజనగోష్ఠినున్న యత్తపోధనుకడకుఁ దెచ్చి వీఁడు నీకొడుకు
భవత్తేజంబు వృథ వోనీక యేను వహించి కాంచితి వీనిం గైకొను
మనిన నతండు వాని నెత్తికొని యాలింగనంబును మూర్ధఘ్రాణంబును

జేసి యాసరిద్వర నాలోకించి నీవు బ్రహ్మసరస్సున జనియించితి పుణ్య
నదులయందు మేటి వని సంస్తుతించి నీజలంబులం దర్పణంబు సేసిన
విశ్వేదేవతలుఁ బితరులు గంధర్వులుఁ దృప్తులౌదు రని యనుగ్ర
హించి యిక్కుమారుండు నీపేరసారస్వతుం డనంబరఁగుఁ బదంబడి
పండ్రెండేం డ్లనావృష్టి యైన నయ్యాపదఁ బొందకుండఁ బెక్కుండ్రుము
నుల రక్షించి వేదాధ్యయనంబులు సేయించు నని చెప్పి యొప్పగించిన
సరస్వతి ప్రీతయై తనయుం గొని చనియె నాకాలంబున. 203

క. అమరులకు నసురులకు గల
హము గలిగిన బల విరోధి యాయుధనికురుం
బము సవరించుమహోద్యో
గమునఁ బ్రవర్తించె వీరకౌతుక మలరన్. 204

వ. అ ట్లుద్యోగించి. 205

చ. జగముల నెందునుం బడయఁ జాల కతండు దధీచియస్థులం
దగియెడునాయుధంబు లగుఁ దత్పరతం జని వేఁడ నాతఁ డి
చ్చు గురుతరాక్షయోజ్జ్వల యశోనిరతుం డని పంపఁగా నిలిం
పగణము వోయి వేఁడిన నృపాలక యిచ్చె నతండు ప్రీతితోన్. 206

వ. ఇచ్చి యతం డవ్యయలోకంబున కరిగె నమరవరుండును దదస్థుల
వజ్రాయుధంబు నొనర్చి పేర్చె నంత నాసారస్వతుండు ద్వాదశవార్షికం
బగు ననావృష్టిదురితంబునఁ దన్నుం జేరి పిన్న యనక విద్యావిశేష
కలితం బైన గౌరవంబున శిష్యత్వంబు భజియించిన యఱువది వేవురు
మునుల సరస్వతీ ప్రభావజనితంబగు నన్నంబున రక్షించుచు వేదంబుఁ
జదివించె నాసారస్వతతీర్థంబుననుండి యాసంకర్షణుండు వృద్ధకన్యాశ్ర
మంబునకుం బోయె నయ్యెడ గర్గవంశవర్యుం డగు ఖని యను తపోధ
నుండు. 207

తే. పరమతపమున నొకకన్యఁ బడసి పెంచి
దివమునకునేఁగె నది తపస్విరతఁబూని
పతి వరింపంగ నొల్లక బ్రహ్మచర్య
మున వెలింగి యయ్యాశ్రమమున వసించె. 208

వ. పదంపడి యత్యంతవృద్ధయై పరలోకగమనంబు గోరె నప్పుడు యదృచ్ఛా సన్నిహితుం డైన నారదుం డక్కన్యక కి ట్లనియె 209

క. విను పాణిగ్రహణము సే
యని వనితకుఁ బుణ్యలోక మప్రాప్యముగా
వున నేయుపాయమున నై
నను దగియెడువరు వరింపు నలినదళాక్షి. 210

ఆ. అనిన నిజతపంబు నర్ధంబు లంచంబు
గాఁగ నిచ్చియదియు గాలవాత్మ
జుని వరించె నతఁడు సుదతితో సమయంబు
పలికికొనియె ధరణిపాలవర్య. 211

వ. సమయంబు నేకరాత్రసహవాససమ్మతికలితం బట్లు పాణిగ్రహణ సంస్కారవతి యై యావృద్ధకన్యక దైవయోగంబున నారాత్రి మనోహరయౌవనయుఁ బరమాను లేపనమాల్యాంబరభూషణాభి రామయు నయ్యె నమ్మునియుఁ బ్రీతుండై యన్నాతి సంగతి నన్నిసి గడపెఁ బ్రభాతంబున నన్నితంబిని యతని కి ట్లనియె. 212

తే. ఒక్కరేయి నీపాల నాయునికిగాఁగఁ
బలికికొన్నార మది సెల్లె నలఘుచరిత
పోయి వచ్చెద నని దివంబునకుఁ బోవ
నుత్సహించె నమ్ముని మది నుమ్మలింప. 213

వ. ఇ ట్లుత్సహించి యుత్తీరంబున దేవఋషిపితృతర్పణపరుండై యొక్కనాఁ డుపవసించినవాఁడు పంచాశద్వత్సరపరిపూరణీయంబగు నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యఫలంబు వడయు వాఁ డని పలికి తనువు విడిచి దివంబున కరిగె గురువంశోత్తమా యయ్యెడ నారేవతీపతి శల్యుండు రణంబునఁ బాండవులచేత నిహతుండగుట విని వగచుచు నచ్చటికిఁ జేరువ యగు శమంతకంబునకుం జని యందులమునులఁ గురుక్షేత్ర విశేషంబు లడిగిన వార లతనికి నది ప్రజాపతియుత్తరవేది యనియును సమస్త దేవతలు నందు వరిష్ఠంబు లగుసత్రంబు లాచరించి రనియును

దానిఁ గురుం డను రాజు దున్నఁ టంజేసి దానికిఁ గురుక్షేత్రం బను నామంబు గలిగెననియు నెఱింగించిన నయ్యేకకుండలుం డాభూమీశ్వరుఁ డేం ప్రయోజనంబున దున్నె ననుటయు నాతపోధను లి ట్లనిరి. 214

—: కురుక్షేత్రప్రభావాభివర్ణనము :—

సీ. ఇందుఁ బుట్టినజను లెల్లను దుదిఁ ద్రిదివంబున కరుగంగవలయు నని మ
నంబునఁ గోరి యన్నరపతి దున్నంగనింద్రుఁడు ననుదెంచి యేల యిచటఁ
దున్నెదవనిన నమ్మనుజాధిపతి తనకోర్కి సెప్పిన గేలిగొనుచుఁజనియెఁ
బలుమఱు నద్దేవపతి వచ్చి వెండియు నుల్లసమాడుచు నుండె నతఁడు

ఆ. తనదు నిష్ఠ గుంద కనిశంబు దున్నంగ
వరముఁ బ్రీతి నొసఁగువాఁడు గాఁగ
నమరు లెఱుఁగ నిశ్చయము సేసి యాశక్రుఁ
డచటి కేఁగుదెంచి యతనితోడ. 215

వ. ఈ పుణ్యక్షేత్రంబున నిరాహారులై దేహంబు విడిచినవారలకును నిందు సమరంబు సేసి సమ్యక్ప్రకారంబున మృతిఁ బొందినసమస్త జంతువుల కును సురలోకప్రాప్తి గలిగెడు మని వల్కి నిజస్థానంబునకుం జనియె నట్లు గాన యిది యాశతమఖునకు సంభావనాతిశయంబున. 216

క. గాలిఁ గురుక్షేత్రంబున
ధూళి తనపైఁజెంది నరునిదుష్కర్మములం
దోలి యతనికి బవిత్రం
బూలి మహితలోకములకు నతులగతి యొసఁగున్. 217

వ. అని నిర్దేశించినఁ గురుక్షేత్రమహిమను గృతకృత్యుండై సంతోషించె నని చెప్పుటయు నాపలుకులకు ప్రమోదభరితుం డగుచు మెలంగి యశ్వత్థ మహాకాననమధ్యాధిష్ఠానమహాపవిత్రంబైన నిజపూర్వాశ్రమంబుఁ గనుం గొని యది యెవ్వరియాశ్రమంబని యడిగిన నమ్మునులు లయ్యెడఁ దొల్లి విష్ణుదేవుండు తపంబు సేసినచోటు మఱియు శాండిల్యప్రభృతు లిందు యోగసిద్ధిం బొందిరనిన విని యయ్యాశ్రమంబుఁ గొనియాడి తత్రత్యదే శంబున మహాపరివారంబునెల్ల విడుకొల్పి యొక్క పుణ్యాచలంబెక్కి

దానితటంబున సమస్థలంబున మునిజనసహితంబుగ నాసీనుండయ్యె నా సమయంబున నిచ్చటికి జటామండలకలితుండును గుశచీరచ్ఛాయాసుంద రుండును గలహప్రియుండును నగు నారదుండు హేమదండంబును మణి కమండలువును గచ్ఛపవీణయుం బొలుపుమిగుల నేతెంచిన నెల్లవారలుం బ్రత్యుత్థానప్రణామంబు లాచరించి సుఖోపవిష్టుంజేసి పరివేష్టించి రాదేవ మునిం గొల్చియుండి యబ్బలదేవుండు. 218

క. కురువృత్తాంతం బడిగినఁ
గరమేర్పడఁ జెప్పె నతఁడు గాంగేయుండన్
గురుఁడును గర్ణుఁడు శల్యుఁడు
వరుస ననిం దెగుట కౌరవక్షితినాథా. 219

వ మఱియును మృతులైన నృపకుమారాదియోధవీరులం జెప్పి పదునెనిమిది దివసంబులఁ జెల్లిన సంగరంబు తెఱంగును సంక్షేపరూపంబునఁ దెలియఁ దుర్యోధన సైన్యంబంతయు సమయుటయు నందుఁ గృపాశ్వత్థామకృత వర్మలు బ్రదికిపోవుటయు నన్నరపాలుఁ డోడి పాఱి ద్వైపాయనహ్ర దంబు సొచ్చి జలంబుల సంస్తంభించి డాఁగుటయు నది పాండవు లెఱింగి సపరివారంబుగఁ జనుదెంచి యమ్మహీవరుఁ జుట్టుముట్టి పెట్టిదంపుమాట లాడుటయు దానం గలి యమ్మనుజవరుఁడు మడుగు వెడలి వచ్చుటయు నెఱింగించి బిరుదు మిగులగు పగతుల పెక్కండ్రను పొలివిచ్చియుండం గురుపతియు నుక్కు దక్కకయున్న వాఁ డద్దండితనంబుఁ జూచిన మెత్తు వీవని యుగ్గడించి. 220

చ. అతనికి భీమసేనునకు నాహవ మయ్యెడు నొంటిమై మహా
ద్భుతబలశౌర్య ధైర్యములఁ బొల్చుభవత్ప్రియశిష్యులన్ సుశి
క్షితులఁ గనుంగొనం దలఁపు చిత్తమునన్ మొలతెంచు నేనిఁ బొ
మ్మతులగదాకృతోజ్జ్వలవిహార ముదారనిరూఢి నొప్పెడున్. 221

వ. అనిన విని యమ్మునీంద్రునిం దక్కటి మునులను వీడ్కొని యచలంబు డిగ్గి యభ్యంతర పరిజనంబుల నిజపురంబున కనిచి యన్నీలాంబరుం డరదంబు సమీపంబునకుఁ జని సరస్వతి నాలోకించి. 222

చ. అరయఁగ మేటిపుణ్యనదులందు సరస్వతి సౌఖ్యసంపదల్
నరులకుఁ గల్గు నిజ్జగమునం బరలోకమునందు నీసరి
ద్వర నొకనాఁడు సేరినను వాసవముఖ్య సమస్తదేవతా
వరులను నిందు మేల్ వడయవత్తురు సంస్మృతి సాలు సిద్ధికిన్. 223

తే. అనుచుఁ బలుమాఱు చూచుచు నధికభక్తి
మోడ్పుఁగేలు శిరంబున మోపికొనుచుఁ
బుణ్యతమనిజమూర్తి విస్ఫూర్తి మెఱయ
నమ్మురారాతిపూర్వజుఁ డరద మెక్కె. 224

వ. అతిత్వరితగమనంబున ద్వైపాయనహ్రదంబునకుఁ జనుదెంచె నయ్యెడ.

తే. ధర్మపుత్రాదులును సుయోధనుఁడు నతని
గన్న తెఱఁ గాంబికేయుండు విన్నతెఱఁగు
నధిప ముని చెప్పినాఁడ నట్లన్నరేంద్ర
కుంజరుఁడు విని యిట్లను సంజయునకు. 226

పాండవదుర్యోధనులు ద్వైపాయనహ్రదంబు విడిచి శమంతపంచకంబు వోవుట

క. బలభద్రుఁడు సనుదెంచిన
నలఘు గదాస్ఫురితభుజసహాయత్వసము
జ్జ్వలుఁ డగుమత్పుత్రునకుం
దెలివి మిగులకున్నె రణము తెఱఁగెట్లయ్యెన్. 227

క. అనుటయు నతఁ డిట్లను న
జ్జనపతికి హలాయుధుండు సనుదెంచిన నె
మ్మనము దెలివొందె మూఁపులు
దనరె మొగంబలరె నీదుతనయున కధిపా. 228

వ. ఇట్లు ప్రీతుండై యాతండు ధర్మనందనుం జూచి శమంతపంచకంబు
ప్రజాపతి యుత్తరవేది యనఁ బ్రసిద్ధంబైన పుణ్యస్థలం బయ్యెడం
బ్రధనంబున నిధనంబు నొందినవారికి సద్గతియగుట ధ్రువంబని విందు
మెప్పుడు పొలికలనికిం బోవుదమనిన నతం డా ద్వైపాయనహ్రదంబా

సీమలోనిది గామి యెఱుంగుం గావున నమ్మాట కియ్యకొని తదభి ముఖుండై పోవ నా దుర్యోధనుండును గదాకలనంబున నంసపీఠంబు పొలుపార మత్తగజేంద్రయానంబున నమర ప్రస్థాయమానుండగుచుఁ జన శంఖభేరీప్రముఖతూర్యస్వనంబులు సెలంగె నిట్లు పాండవపరివృతుండై యచటికి నీకొడుకు నడచి యమర్షసముజ్జ్వలుండై. 229

క. నిలిచిన సకలజనులు నెడ
గలసి బలసి నిలిచిరపుడు గదయుఁ బసిఁడిగ
త్తి శము మెఱయ నతనియెదురఁ
జెలువొందె బకారి హేమశిఖరియుఁబోలెన్. 230

చ. కనుఁగొని దర్పమంథరముగా నతఁ డిట్లనుఁ బాండవాగ్రజ
న్మునకు వడిం బెనంగంగ ననుం బవనాత్మజుఁ జూచువేడ్క ని
జ్జనతతి యంతకంత కిటు సందడి గాఁదనయిచ్చఁ గ్రమ్మదెం
చునొ యుపవేశనిశ్చలతఁ జూచిన మే లఖిలప్రియంబుగన్. 231

వ. అని భూపాలుర నెల్ల నాలోకించినం బాంచాలాదులగు నయ్యందఱును ధర్మనందనుండు గూర్చుండ నియోగించి లదేవవాసుదేవ సహితంబుగఁ దాను నాసీనుండయ్యె నమ్మహీనాథమండలంబున సితప్రభుండైన యన్నీలాంబరుండు తారకామధ్యవర్తియై మెఱయు మృగాంకుననుకరించె నట్టియెడ భీమసేనుండును దుర్యోధనుండును. 231

సీ. ఆభీలగర్జనశోభితదేహు లై యుద్భటవృషములయొప్పుఁ దాల్చి
రోషమహావిషభీషణవదను లై చండోరగంబులవంద మొంది
మదసముజ్జృంభితమండితాకారు లై భద్రద్విపంబులపగిదిఁ బొల్చి
చారుగదాశృంగసందీప్తమూర్తు లై మహితపర్వతములమాడ్కి మెఱసి

ఆ. వాసుదేవయుగము వరుణద్వయంబు నై
శ్రవణయుగ్మకంబు రామయమము
వోలె దర్శనీయలీల వహించి యం
భోధియుగళ మనఁగఁ బొంగు మిగిలి 233

వ. ఒండొరుల జూచుచుం జూచుచుఁ బరస్పరహృదయవిదారణంబు లగు దారుణభాషణంబు లెసఁగ శుంభదవష్టంభంబునం బొలిచి రనిన విని యాంబికేయుండు. 234

క. తనుఁ బదునొకఁ డక్షౌహిణు
లనూనవిధవమునఁ గొలువ నఖిలనృపులుఁ బం
చినపని సేయ నెగడునా
తనయుం డేకాకియుం బదాతియు నయ్యెన్. 235

తే. సకలధరణికి నాథుఁ డై సంపదలకు
నెల్ల భాజన మగు కౌరవేంద్రుఁ డనద
తనముదోఁపంగగదఁ జేతఁ గొని వినిశ్చ
యమునఁ బోరికి నమరెనే యక్కటకట. 236

వ. ఏ మనం గలదు సంజయా దైవంబు నేర్చుం గాక యని పనివి యూర కుండె న ట్లున్న యమ్మానవపతికి సూతసూనుం డి ట్లనియె. 237

క. నీసుతుఁడు సమరవిషయో
ల్లాసంబున నంగకంబులం బొం గారం
గా సుస్వరమున నాకుం
తీసూనుఁ బిలిచె నద్ధతిఁ రణమునకున్. 238

వ. అయ్యవసరంబున. 239

క. ఉర్వీవలయము వడఁకెను
బర్వము గాకయును రాహు భానునిఁ బట్టెం
బర్వము లురిలె వణుకులు
సర్వదిశల నడచె నభము శర్కర గురిసెన్. 240

వ. మఱియు నిర్ఘాతపాతప్రభృతిమహోత్పాతంబులు గలిగె వాని నెల్ల నను సంధించి గంధవహనందనుండు గాంధారీనందనుం జూపి ధర్మనందను కి ట్లనియె 241

సీ. అశ్రమంబున గెల్వనగు నాకుఁజూపలుగొనియాడఁ బోరాడికూల్చితొడలు
వొడిసేసి యుస్సించుఁ బొలియుంతు మద్గదావందసముద్దండతావిభూతి
యవిఫలంపుము నీని యాయువు దెగటాఱె నిక్కులపాంసను సిట్టు లేను
గడసియుఁ గ్రమ్మఱఁగరిపురంబునకుఁబోనిత్తునే ధృతరాష్ట్రుఁడింకవగలఁ

ఆ. బొగలువాఁడు గాక పోడిమితో నుండు
వాఁడె వీఁడు మనల వాలి పఱుపఁ
దొల్లి పడినపాటు లెల్ల వెలాఁరింతు
నధిప నీమనమున హర్ష మెసఁగ 242

వ అని పలికి దుర్యోధనాభిముఖుం డై. 243

క. నెఱి మాలి వీరి నీతఁడు
పఱచినపాటులకుఁ దగినఫల మగు నని యి
త్తెఱఁగునకు నియ్యకొని చూ
పఱు వొగడఁగ నిన్ను నిపుడ పడవైచుటకున్. 244

తే. అమరియున్నాఁడ నాఖారి కగ్గ మైతి
పడుదుగా కింక నీకు నెక్కడకుఁ బోవ
వచ్చు ననవుడు నిది యేల పెచ్చు పెరిఁగి
యాల మెడసేసి యనిలజ ప్రేలె నిట్లు. 245

వ. అని కురుపుంగవుండు వెండియు ని ట్లనియె. 246

క. పలుకుల వెఱపించెద వా
కొలఁదియె దుర్యోధనుం డకుంఠితబాహా
బలుఁ డిదె యమలీల నినుం
బొలియించెడిఁ బఱుకు లుడిగి పోరాడు ధృతిన్. 247

శా. వ్యూహాభావము నూచి నన్ను సదుగా నూహించెదో భీమ మ
ద్బాహాచండిమసారదుర్దమగదాపండప్రదృప్యద్భవ
ద్దేహోల్లాసము నెట్టు దీనదశకుం దేనోపునో చూడుమీ
యాహాప్పుట్టెడు లాఁతిచూపఱకు హాహా పుట్టు మీవారికిన్. 248

ఉ. నాకెదురై పినాకియుఁ బినాకము పట్టక యుద్ధతిన్ గదా
భీకరవృత్తి చూపుటకుఁ బేర్చిన నెక్కుడు పేర్చి చీరికిం
గైకొన కే పడంచి భుజగర్వసమున్నతి నిష్ఫలుం డు నీ
కేకడఁ డాఁగవచ్చు గద నే ననిసేయుట కుం గడంగినన్. 249

వ. అని మఱియును. 250

క. గదఁ గయ్య మెన్నఁడాకో చే
యుదు భీమునితోడ ననుచు నుల్లంబునఁ గో
రుదు నెప్పుడు నిప్పుడు నా
కది యొదవెన్ విధికృతిం గృతార్థుఁడ నైతిన్. 251

వ. నీ విట చక్కనయి రమ్ము. 252

చ. అన విని యెల్లవారు భవదాత్మజు మెచ్చి నుతించి రయ్యశో
ధనుఁ డరివీరులట్లు ప్రథితంబున నుల్లసిల్లె నా
తనిపయి భీముఁ డుద్యతగదాస్ఫురణన్ నడచెన్ నరేశ్వరా. 253

వ. అప్పుడు కుంజరబృంహితంబులును హయహేషలునుం జెలంగె నిట్లు తన మీఁద నడచువడముడిం జూచి నీకొడుకు కదల్చుచు గదాసముల్లాసంబు భాస మానంబుగ వీఁక నెదుర్కొని తాఁకిన. 254

—: భీమసేనదుర్యోధనుల గదాయుద్ధము :—

సీ. చండగదాపరస్పరఘట్టనంబుల మింటఁ బెల్లడరెడుమంటగములఁ
బరశమఘోరము లగు పదతాడనంబుల నొలయువసుంధరాచలనములను
నుద్భటక్రోధసముద్రేకములఁ జూపట్టలం దుల్లసిల్లెడునరుణరుచుల
దారుణధ్వను లగు తర్జనలీలలఁ బరఁగుపర్వతగుహాప్రతిరవముల

తే. ననిమిషులదృష్టి మిఱుమిట్లు గొనఁగ భుజగ
పతియుఁ గూర్మంబు సంకటపడఁగఁ దరణి
కిరణములు వెల్కఁ బాఱ దిక్కరులు బెదర
నొప్పె నత్తాలితాకు మహోగ్ర మగుచు. 255

వ. ఇట్లు తలపడి మండలప్రచారవివిధప్రకారంబులం బుడమికిం జిత్రగదా సారణ బహుభంగుల నింగికిం గ్రొత్తయొ ప్పొలయం దమలావును వేగంబును నేర్పును దర్పంబును జూపఱకు వెఱఁగుఁ బుట్టింప నంత కంతకు నెక్కుడగు మదంబులం బొదలెడు బాహుదండంబుల బలనై పుణంబు లగ్గింపం బేర్చు భీరంబుల నొండొరులసంరంభంబుల సరకు గొనక యక్కురుపాండవపుంగవులు జంభవాసవులచందంబునం బెనం

గినం బలుదెఱంగులైన గదాప్రహతులం దునియలుఁ బఱియలుఁ దుమ్ములు
నై సీసకంబులు కత్తళంబులు ధరాతలంబునం దొఱంగె నట్టియెడ. 256

మ. ఒకఁడి కృద్ధతిఁ బూన్చి యొండుదెస వ్రేయుజ్ మేను వంచించి వ్రే
తకుఁ దప్పజ్ వడి వ్రేయు నొడ్డనమునం దప్పించి వేగంబు గుం
దక నొప్పించుఁ జలం బెలర్పఁగ గదాదండంబు దూలించుఁ బాం
డుకుమారుం డుఱ కట్లు కౌరవవిభుండుం గేలి సల్పుం దగన్. 257

వ. మఱియును శిక్షావిశేషంబులు వెలయ నుల్లసిల్లి. 258

మ. గదతోడజ్ గద చుట్టి రాఁ దిగుచుచుజ్ గం డొప్ప లంఘించి మా
ఱుదెసల్ గైకొనుచుం గడంగి పలుమాఱుం దాఁకుచుఁ బాయుచుం
బదబాహాకటిమధ్యవక్షముల సంభావ్యత్వరాచిత్రితో
న్మదనానాగతరేఖలజ్ మెఱయు భీమసత్వోత్సుతుల్ దీప్తులై. 259

ఉ. తప్పినయప్డు వ్రేటు దముఁ దాఁకినయప్పు డనేకభంగు లై
యొప్పులు బప్పులుజ్ మెఱయ నుల్లములజ్ సకలాంగకంబులం
గప్పఁ దలిర్చుకోపములఁ గ్రమ్మొడురక్తములజ్ సురవ్రజం
బప్పటి కద్భు వింత యగు నచ్చెరు వొందఁగఁ బోరి రేపునన్. 260

వ. ఆసమయంబున. 261

సీ వితతవీరాగ్రహావేశాదిదర్పితచిత్తులై యొండొరు నొత్తరించు
నుగ్రమహోద్ధతి నుద్భటాటోపతీవ్రము లగు సమరవిభ్రమము లంగ
సంగతంబులు గాఁగ జయవాంఛ నాత్మరక్షణములవలనినై పుణ్యము లెడలు
టయు ననర్గళనిరూఢప్రహారంబు లందంద బెట్టిరువురయందు నూడు

తే. పడఁగఁ దాఁకిన శోణితప్రసరణంబు
నిరతిశయ మైన వెడ సోలి నిలిచి గదలు
వామకరములనూఁదియు వారు మగుడఁ
బోరి కెలయుట నిర్భరాద్భుతము సేసె. 262

వ. ఇట్లు ధైర్యధుర్యోత్సాహంబులం బొదలి. 263

శా. రౌద్రోల్లాసము మూర్తిసంకలనఘోరం బై పొరిం బేర్చె నా
న్యద్రిక్తం బగునూత్న రక్తమున మగ్నోన్మగ్నతం బొల్చి త
ర్జద్దూపోగ్రగదాయుగంబు విసరత్సంధ్యాంబుదద్వంద్వభా
స్వద్రేఖాలలితంబు చెన్నుపడ సెఁ వారిద్దఱుం బోరఁగన్. 264

క. సుర లచ్చెరువును మెచ్చును
బిరికొనుచిత్తములతోడఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్ద
య్యిరువుర గెలుపోటమి తెఱఁ
గరసి నిరూపింప నేరరైరి నరేంద్రా. 265

తే. అప్పు డప్పుడ తలపడినట్టు లప్పు
డేచి విలసిల్లుమేనుఁ యేట్టుచెలువు
గలయఁ బూఁటఁనడ ప్రమోదువులఁదలంపఁ
బట్టుగా నొప్పె నధిప సీపట్టిదోయి. 266

వ. ఇవ్విధంబున నొండొరులకు వ్రటపడక యమ్మేటిమగలు సాటోప సంరంభంబులం బెనంగి రందు గాంధారీనందనుండు వలపలించి చుట్టుకొని రా నది సరకుసేయక ఒకవైరి దాపలించి తిరిగినం బెరిఁగినయీర సంబున నుల్లసితుం డై యాభూపల్లభుం డతనిబరియెముక లగల వ్రేసిన నవ్వీరుం డక్క్రూరవపతికరంబుతో నగ్గద బీఱువోవ వ్రేయం బాయక మగుడం బూన్చిసారించినం దోరంపుమెఱుంగు లెసంగం జెలంగు శబ్దంబులు నింగి ముట్ట బెట్టిదంబుగఁ దా వెరవునం దిరిగి యద్ధరణీశుండు సేసె జేసినం గౌంతేయుండు గంపింపమి యక్కజం బై యుండె నంత నగ్గలం బగునొక నవ్వడముడి పుడమిఱేనివెడఁదయురం బుపలక్షించి లాఘవఘోరంబుగ గదాదండంబు ద్రిప్పి వైవ నాతం డది మేనినుసులనం దప్పింప నది యిల చలింపంబడిన నన్నుసులు తెఱపిన యుఱికి యద్భుతవేగుం డగు న వ్వాయుపుత్రుండు గద పుచ్చుకొని తిరుగునందున దుర్యోధనుండు తదీయవక్షఃస్థలంబు దారుణ ప్రహారంబున నొప్పించిన నతండు పాండవ పాంచాలుర చిత్తంబులు దూల సోలియు నాలోన తెలివొంది బలవిక్రమంబులు మెఱయ నమ్మేదినీపతి పార్శ్వభాగంబు బెట్టుకొని ప్రమోకరింబడియును వీఁక చెడక యెగసి

యజ్జగతీపతి తన్ను నగుచు నార్పుపగతురు సిగ్గుపడ నగ్గలికఁ సొంపు పొంపిరివోవఁ బవనతనయుఫాలకర్ణమధ్యప్రదేశంబు పటుప్రహతిం బగిల్చిన నొల్లంబోయి శీఘ్రంబునం దేఱియమ్మహాబలనందనుండు గండ తలంబునం దొరుఁగు నెత్తు రనుమదంబుర మత్తకరి ననుకరించుచు, దుండంబుచందంబునం జెలువొందు గద యల్లార్చి పేర్చి వ్రేటుగొనిన మెడకెలను దాఁకి నీకొడుకు మహాపతనపతితంబగు సొంపుపోలికిం గూలినం గని ధర్మపుత్రప్రముఖులు ప్రమోదంబు నొందిరి గ్రక్కున లేచి కాలాకారుండై ధాత్రీనాథుఁడు చిత్రభ్రమణంబుల వెగడుపఱిచి పలువ్రేటుల నొప్పించినం గిమ్మీరవైరి వసుధం ద్రెష్టటయు నది సావుగాఁ గొని యక్కురు సింహుండు సింహనాదంబు సేయ నవ్వాయుసుతుండు సావమి యెఱింగి యాభూపతిపెనంగుభంగియుఁ గనుంగొని మెచ్చి సురప్రకరంబులు పుష్పవర్షంబు గురియం బరుషకుం భయం బొలసె నంతం దెలిసి భీమసేనుం డుద్వృత్తలోచనుం డై పిరావష్టంభంబునం బొలిచె నప్పుడు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్ననకులసహదేవు లేమేమి యని సుయోధను సంగ్రామంబునకుం బిలిచిన విని యాప్పకొడకుందు వారల వల దని వారించి విగతఖేదుం డగుచు నాకేశుండు నముచిం దాఁకిన తెఱంగున రారాజుం దలపడి బహుచిత్రగతులం జరింపం జూచి సవ్య సాచి జనార్దనున కి ట్లనియె. 267

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునుతో భీమదుర్యోధనులతారతమ్యంబు చెప్పుట :—

క. భీముని సుయోధనుని సం
గ్రామంబు తెఱంగుఁ జూడఁ గా నెవ్వరియం
దేమే నధికతఁ దోఁచెడి
నీమది నున్నట్లు చెప్పు నీరజనాభా. 268

చ. అన విని శౌరి యిట్లనియె నర్జునులోడ గురూపదేశసం
జనితసమన్వయంబు సదృశంబ వలంపఁగ నెద్దియందుఁ దా
వనిమెయి లావు పెద్ద కురువల్లభుఁ డారయఁ గౌశలంబు పెం
పున నధికుండు దత్పరతఁ బూని శ్రమం బధికంబు సేయుటన్. 269

ఆ. లావు గలిగి మొక్కలమ్మునఁ గీచకా
రాతి సొచ్చి ధార్తరాష్ట్రు వెరవు
వలన నొచ్చుచున్నవాఁడు గావున ధర్మ
సంగరమున నరిది జయము గొనుట. 270

వ. అన్యాయంబునం జంపువాఁ డింతియ మాయలు గలపగఱ మాయాప్రకారంబులం బరిమార్చుటయ తగు నింద్రునివృత్రవధవ్యాపారంబు వినమె జూదంబునప్పు డనిలసుతుండు సుయోధనుతొడలు విఱుగ నడుచువాఁడ నని ప్రతిన పట్టినవాఁ డది యట్లుండె గదాయుద్ధంబు నాభికి దిగువ యైనశరీరభాగంబు నొప్పించుట ధర్మంబుగాదది యొండుమైఁ గండడఁచి మఱిపరిభవరూపంబుగ నూరుభంగంబు సేసి ప్రతిజ్ఞ నెఱపువాఁ డిది తలంపునం బెట్టక పెనంగెనేని ధర్మనందనునకు దైన్యంబు దెచ్చునట్లగుటఁ బూనికిపేర నూరులు భంజించి వధియించుట తప్ప నొండుపాయంబు లేదు ధర్మనందనునివలన మనకు భయం బావహిల్లె నెట్లనిన భీష్మద్రోణ ప్రముఖబలవదరాతులం బొలియించుటంజేసి జయంబును యశంబునుం జేకుఱె యున్నయెడ నవి సందిగ్ధంబు లైనయట్లుగా నొకని జయించి సామ్రాజ్యంబు గొనిమని దుర్యోధనుతోడం బలికి యతనితోడం గదాసమరంబునకుఁ భీమసేనుం జొనిపె నింతనిర్బుద్ధి యగునె హతబంధుమిత్రపరివారుండై రాజ్యంబునం దాస విడిచి మడువు సొచ్చినవాని వెదకి వెలార్చి యెక్కటికయ్యంబునకుఁ బిలుతురే పదుమూఁడు వత్సరంబులు మత్సరాధికుం డగునగ్గాంధారేయుండు భీము జయించుట కయిగదా పరిశ్రమం బాచరించె నూర్ధ్వతిర్యగ్గతిసముల్లాసంబున మెఱయుచున్నవాఁ డీ భీమునకుం బెద్దకాలం బేని శ్రమంబు లే దిమ్మహాభాగుఁడు ధర్మంబు దొఱంగియైన నిక్కులపాంసను పెంపు బిలుకుమార్పకున్న నింక నించుకసేపునకుఁ దాన తెగుఁ దెగిన మీకు నెల్ల నిప్పాపాత్ముండు రాజగుట కోర్వవచ్చునే యనుటయు.

క. విని క్రీడి యపుడు మారుత
తనయుఁడు దనుఁ జూడ నూరుఫలము కరతలం
బున నప్పళించె నతఁడును
గనికొనియెను సన్న యగుటఁ గౌరవముఖ్యా. 272

వ. కనికొని యధర్మంబైన నూరుభంగంబు సేయు మని కృష్ణానుమతి జిష్ణుండు పనిచె నాకు నొండుమెయి నెట్లునుం బగతుపాటు లేక తక్కె నే నవ్విధం బాచరింతున కాక యని మనంబున నిశ్చయించి వివిధగతులఁ జరియింపం గురుపతియు బాహుచిత్రప్రచారంబుల నుల్లసిల్లఁ దత్సం గ్రామం బామిషార్థిగరుడద్వయసమరంబున దర్శనీయం బై యుండె నట్టియెడ. 273

ఆ. పాండురాజసుతుఁడు పటుతరోల్లాసి యై
వైచుటయును ధరణివల్లభుండు
తొలఁగ దాఁటె రయముదలకొనిగదఁబుచ్చి
కొనియె నాబకాంతకుండు నుఱికి. 274

-: దుర్యోధనుఁడు భీముగదాదండమునఁ దొడలు విఱిగి పడుట :-

క. ఆలోనం గురుధరణీ పాలుఁ
డదరి వ్రేయుటయును బవనసుతునిమై
సోలె నది గానఁ డాపతి
కేలివిభ్రమము దోఁపఁ గ్రేళ్లుఱికె నృపా. 275

చ. ఉఱికినఁ దేఱి పై కఁఱికి యుగ్రత భీముఁడు వ్రేయ నవ్విభుం
డుఱక మహాద్భుతస్ఫురణ నూర్ధ్వపరిభ్రమణంబు సేసినం
దెఱపి యతండు గాంచి సముదీర్ణరయంబున వైచెఁ బెన్దొడల్
విఱిగి నగాగ్ర ముద్భటపవిత్రహతిం బడుచాడ్పునం బడన్. 276

వ. అప్పుడు మహోల్కాపాతంబులును బాంసుమాంసరక్తవర్షంబులును వికృతంబులగుకరితురగబృంహిత హేషాఘోషంబులును మఱియు ననే కోత్పాతంబులును గలిగిన నట్లు కౌరవపతి పడుటకు నుబ్బునం బొదలిన పాంచాలురుం బాండవులు నుద్విగ్నచిత్తులైరి వియత్తలం బంతయు నొక్క మ్రోఁతగా నగ్గదాయుద్ధవిశేషంబు లగ్గించుచు సురగరుడఖచ రాదులు నిజస్థానంబులకుం జని రిట్లు తనగదతాఁకునఁ దొడలు విఱిగి సింగంబుచేతం గూలిన గంధశుండాలంబుచందంబునం బడి యున్న నీకొడుకుం జేరం జని భీమసేనుండు. 277

తే. ఏకవస్త్రఁ బాంచాలి న ట్లీడ్చి తేరఁ
బనిచి సభలోనఁ బఱచినపాపఫలము
ననుభవింపుము దుష్టాత్మ యనుచు వామ
చరణమున బెట్టినము గాఁగ శిరము దన్నె. 278

వ. ఇన్ని యలుక మలుగక యతనియాననం బాలోకించి. 279

క. పసు లని యార్చుచు మము ను
ల్లస మాడినధర్మహీనులను నృపధర్మం
బెసఁగఁగనే మిదె యిప్పుడు
పసు లని యార్చెదము మగుడ బంధుద్రోహీ. 280

క. విను మేను కల్లసారెలు
గాని కపటపునెత్త మాడుకుశలతఁ గా దో
ప్పనివారు నే పడంచుట
ఘనబాహుస్వైరకేళిఁ గాని దురాత్మా. 281

వ. అని పలికి పెలుచ నవ్వి ధర్మనందనగోవిందపాంచాలప్రకరపార్థసాత్యకి
నకుల సహదేవుల నాలోకించి. 282

ఆ. శంక లేక కడఁగి సభ కట్టు పాంచాలి
నంటరాని దాని నొంటిచీర
తోన యున్న సాధ్వి వేనలి వట్టి యీ
డ్చించి నతనిఁ జూడుఁ డుంచుఁ బొవలి. 283

వ. పాంచాలి సేసినపంబు పెంపున నీశోధనంబు సమకూడె ననిన విని
వాడు ప్రమోదంబు నొంద పిక్కటిలి సంతసంబునం దేలి యక్కురు
షస్వరుఁడు నర్తించు చెన్నుదోఁపఁ జెలంగి. 284

చ. మను మము గొడ్డువోయిన ముష్కరతం జెడనాడినట్టిము
ర్జనుల ననిం గడంగి ధృతరాష్ట్రతనూజుల బంధువర్గమి
త్రనికరసైన్యవాహనసహితంబుగఁ గీటడంగింపఁ గంటి మిం
క నమరలోకమైన నటకం బయినన్ సరి మాకు నారయన్. 285

క. అని గదఁ జేకొని నృప నీ
తనయునిమెడ వట్టి యదిమి తల గ్రమ్మఱఁ ద
న్నినఁ గని మును దన్నుట నె
మ్మన మెరియ తదగ్రజుం డమర్షముతోడన్. 286

వ. హర్షావేశలఘుగాత్రుం డగుసమ్మారుతపుత్రునకు ట్లనియె. 287

చ. తల యది యేల తన్నెద వధర్మము నొందుట కార్మ రోయఁగా
వలవదె రాజరా జనుజవర్గముఁ దక్కఁగసబంధుకోటియుం
గలపరివారముం దెగిన గౌరవ మేదకఁ బోరి సంగర
స్థలమునఁ బడ్డ నీతులువచందముచేఁత జనంబు మెచ్చునే. 288

క. మును లోకము ధర్మపరుం
డనఁ బరఁగినవాఁడ విట్టు లనుచితకృత్యం
బునకుఁ జనఁ దగునె దీనం
గనియెడుఫల మేమి దూష్యగర్వం బేలా. 289

వ, అని దూఱి దుర్యోధనుం జూచి బాష్పాకులలోచనుండై. 290

సీ. విధి ప్రతికూలుండై వేరంబు పుట్టించి మాకు నెపును మేటి నీకు నలిగి
యితరేతరద్రోహమతిఁ దెగి యిటులు సేయుట గావించె నీ యధర్మ
పరతయు లోభంబు బాల్యంబు మనము నిన్ను నిందకుదెచ్చె నీకతమున
నాకు బాంధవకులనాశంబు వాటిల్లె ధృతరాష్ట్రికోడండ్రు కేవశోక
తే. కారి యయినవై దప్పంటు కారణముగ
నన్ను నిందింతురను వచనములు మొదలు
గాఁగ బహువిలాపంబులఁ గరుణ మాన
హిల్ల దురవిల్లె నుల్లంబు పల్లవెల్ల 291
వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె. 292

చ. అనిలసుతుం డధర్మమున నమ్మెయిఁ గౌరవమేదినీశ్వరుం
దనయెదురన్ వధింపఁగ గదాసమరాభిలషప్మ వేది నాఁ
జనినహలాయుధుం గని సంజయ యే మని పల్కె నంత వాఁ
డనుజులకున్ మఱందులకు నట్టియెడన్ మొగమోడ నేర్చునే. 293

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్టు లను నమ్మనుజేంద్రున కప్డు రోహిణీ
తనయుఁడు కోపవేగమునఁ దామ్రముఖుం డయి లేచి బాహు లె
త్తి నృపతులార చూచితిరె తెల్లముగా బకవైరివిక్రమం
బునఁ దెఱఁ గిట్టివాని మనభూములఁ గంటిమె యెన్నఁ డేనియున్. 294

వ. గదాయుద్ధంబున నాభికి దిగువ యగు శరీరభాగంబు నొప్పించుట ధర్మంబు గాదను శాస్త్రోక్తి వినమె వీఁడు విచ్చలవిడిఁ దెంపు సేసె నని పలుకు నమ్మహాత్ముని మనంబున రోషానలంబు సముత్థితం బగుటయు నప్పుడు. 295

క. నిజరథముమీఁది హలమును
భుజశిఖరమునం దమర్చి భూమి యద్రువ వా
యుజు దెసకు నడచె నుద్భట
గజరిపుచంక్రమణరేఖ గతియం దొలయన్. 296

—: శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు చేయుట :—

వ. దానికిం బవమానసూనుండు సోదరభుజబలనిజబలంబు లేకముఖత్వంబున నెప్పుడుం గలుగు మనోబలంబువలనం జలింప కుండె నట్టియెడ వేగంబ విన యవనతుం డగుచు నచ్యుతుం డడ్డంబు సొచ్చి దీర్ఘవృత్తపీనంబు లగు బాహువుల హలాయుధుఁ బట్టి కైలాసశైలంబు గదిసినయంజనమహీధరంబు మాడ్కి నొప్పి యనూనస్వరంబున నతని కిట్లనియె. 297

క. ఉనవృద్ధియు మిత్రుని వ
ర్ధనమును దత్సఖసమృద్ధి ప్రబలుటయును శ
త్రునిదెస నిన్నియుఁ జెడుటయు
ననుషడ్విధములను దన్ను నతిశుభ మొందున్. 298

వ. ఏతత్ప్రకారంబు విపరీతం బగుట యొప్ప దట్లు గావున మిత్రునకుం గీడువాటిల్లి నెడ నేర్పు గలుగునేని మైత్రిపరుం డయిన పౌరుషశాలి యది యడంపం జేయు సత్యపరాక్రములగు పాండవులు మనకుఁ బరమమిత్రులు విశేషించి మన మేనత్తకొడుకు లనీతిపరులచేతం బరిభవింపం బడినవారు గావున వీరల కభ్యుదయంబు గలిగించుట నీకుం గర్తవ్యంబు. 299

తే. ప్రతిన నెఱపుట నృపులకుఁ బరమధర్మ
మగుట మనమునఁ జర్చించు మనిలసుతుఁడు
గద సుయోధనుతొడలు భగ్నములు సేయు
వాఁడు గా సభఁ బూనినవాఁడు గాఁడె 300

వ. అట్లు గాక మైత్రేయమహామునిశాపంబున దుర్యోధనుతొడలు భీమసేను
గదా ఘాతంబున భగ్నంబులు గాఁగలయవియై యుండె నిప్పు డట్లయ్యెం
గావున దీన దోషంబు దోఁపదు క్రోధం బుపసంహరింపుము కుంతీనంద
నుల యభివృద్ధి మనకు సమృద్ధిఁ జేయు ననిన నతనికి హలాయుధుం
డిట్లనియె 301

తే. ఓపి ధర్మార్థకామంబు లొకటి నొకటి
నాశ మొందింప కుండంగ నడపవలయుఁ
గాక ధర్మంబు సెడ నర్థకామములను
గోరుపురుషుండు నిందకుఁ గుదురుగాఁడె. 302

క. మునిశాపంబును బ్రతినయు
నని చెప్పితి గలుగుఁగాక యని విను ధర్మం
బునవానిన్ నెఱపక యి
ట్లనిలసుతుఁడు గలఁచె గాదె యన్నెఱి యెల్లన్. 303

చ. అన విని కృష్ణుఁ డిట్టులను నాఁటనికిన్ నిను నిజ్జగంబు ధ
ర్మనిరతమానసుండు మధురత్వనిరూఢుఁడు రోషదూరుఁ డం
చనిశము సంస్తుతించును మహాత్మ యడంపుము క్రోధ మీతఁడుం
దనదుప్రతిజ్ఞకై రిపు గదాహతుఁ జేసె నధర్మ మే లగున్. 304

వ. అదియును నిలిచి మార్కొన్నయప్పుడును నడచు నెడను గాదు పొడ
వెగసి పై కుఱికినఁ దన్నుం గాచికొనుటయుం బ్రతిన నెఱపుటయును
గారణముగా దొరకొనిన నాభికి దిగువ గదా యని యుడిగి చావ
వచ్చునే గద నూరుభంగంబు సేయుదునను భీమసేనుపూనికి పదు
మూఁడువత్సరంబులేని వేఁచినయది యక్కులపాంసనుం డేల తలంప
కుండె మఱచెనేనిం జెడుఁ గాక మనకేమి కలియుగంబుచొరవ యాసన్నం

ఎమ్మెయి నివ్విధంబులు ధర్మంబులై చెల్లకుండునే యట్లుం గాక పుట్టినంత మొదలియుం గపటంబున నపకారంబులు సేయుచున్న వీనిఁ గపటప్రకారంబునఁ జంపవైచుట ధర్మహాని యై తోఁపదు వీఁడు పాండవయాదవ వంశ ప్రధ్వంసనప్రయాసుం బ్రాణంబులుం దెగ ర్చి తెఱి గెలుంగమే యనుచు నాజలదేవుండును బలు మొగంబుతో నిట్టిచెనఁటగెలువు గెలిచిన భీముండు వొగడు వడయుం గాక రణధర్మంబు దప్పక పెనంగునట్టి ధర్మాత్ముండైన దుర్యోధనున కుత్తమలోకం బయ్యెడు మనుచు నతనికిం జెప్పి రథాధి రూఢులై పాండవేయపాంచాలయదుప్రవరులు చిన్నం బోవ శిబిరంబున కరిగెఁ దదనంతరంబ వాసుదేవుండు ధర్మపుత్రు నాలోకించునెడ నతండు విచారసంబుతోడ మానసంబు విషాదంబు నొంద నూరకున్న నారాయణుం డతని కిట్లనియె. 305

ఆ. బంధుశోకమునఁ బాపాత్ముఁ డీసుయో
ధనుఁడు వీని సమరధరణిఁ గూల్చి
తలను దన్నె భీముఁ డరయంగ నది యధ
ర్మంబె నీకు నేల మఱుఁగఁ జెప్పుమ.

వ. తలఁ దన్ను వాఁడ నను ప్రతిజ్ఞయుఁ గీచకారాతికిం గలదు గాదె యనిన
విని యంతకనందనుండు దేవకీనందనున కిట్లనియె. 307

క. కురుకులము పొలియుటకు మది
గరఁగియుండా మన్నవాఁడు నితఁ డీరాజున్
దొర మునుక దన్నె నిమ్మెయిఁ
బరిభవ మొందింప వగవు పాటిల కున్నే. 308

తే. కలఁగుచు వలవంతపాటులు హృదయకేలి
తనము లై భీమసేనుండు తగవు మాలె
నిట్లు సేయుట దన్నెఁ గానిమ్ము పుణ్య
పాపచింత యుం కేటికిఁ బద్మనాభ. 309

వ. అనుచున్న ధర్మరాజు కాక వీరి నింత గొనియాడ నేల యని యతండు భీమ
సేనుఁ డొనరించిన పనికిఁ జింత గొనుచున్న వివ్వచ్చుండు నెఱయం
బ్రేమ బంధురం దెంపంబుతోఁ గడు మేలాడక యూరకుండె నమ్మా

రతి మోదం బెసఁగ మోడ్పుఁగేలు ఫాలతలంబున మోపికొనును
నుత్పుల్లంబు లగు లోచనంబులు నొప్పి నిజాగ్రజుం జేరం జని యి
ట్లనియె. 310

చ. పరిభవకారి యైనకులపాంసనుఁ డాహవభూమిఁ గూలెఁ ద
త్పరమతి వైరముం బెనిచి పాపవినిశ్చయకారకత్వని
ష్ఠురు లగుదుస్ససేనుఁడును సూతసుతుండును సౌబలుండుఁ ద్రుం
గి రితనికంటె మున్న మహికిం బతి వీవ భరింపు మున్నతిన్. 311

వ. అనిన విని ధర్మతనయుం డతని కి ట్లనియె 312

క. హరితలఁపు గూడఁ గురుపతిఁ
బరిమార్చితి ప్రతినతోడఁ బగ దీర్చితి నీ
కరయంగ దైవబలవి
స్ఫురితభుజాబలము లింత చొప్పడి యున్నే. 313

వ అని సంభావించె ననిన విని యాంబికేయుండు సంజయు నుద్దేశించి. 314

తే. అట్లు వడియున్నయక్కౌరవాధినాథుఁ
జూచి పాండుసూనుజులు సోమకులును
నేమి సేసిరి నా కిది యెఱుఁగఁ జెప్పు
మనుడు నతఁ డిట్టు లనియె నమ్మనుజపతికి.

వ. దేవా యేమి సెప్పుదుఁ బాండవులును బాంచాలురునుం దక్కటి భూప
తులునుం గృష్ణసహితంబు గా నుబ్బునం బొంగి చీరలు వీచువారును
విండులు విసరు వారును గుణధ్వని సేయువారును శంఖంబు లొత్తు
వారును భేరీపణవాదులు మ్రోయించువారును బెలుచ నార్చువారును నయి
పేర్చినం బృథివికి వ్రేఁగగు నట్లుండె నిత్తెఱంగునం జెలంగి మారుతి
సూరెలం జేరి యిట్లనిరి. 316

మ గదనే ర్వెక్కుడు గల్గుదర్పఘనుఁ డీకౌరవ్యరాజన్యుఁ డు
న్మదలీలం బయి నట్లు బి ట్టుఱికిన న్వంచించి పో కిట్లు సే
యుదె నీవాటునఁ బె న్డొడల్ విఱిగి పేఁ డుర్విం బడెఁ మాకు నో
ప్పు దలిర్పం బులకాంకురంబు లెసఁగం బో విప్పుడుం జూడుమీ. 317

ఆ. పరులచేతఁ గాని పని యైనవృత్రవ
ధంబుఁ బోనియరివధంబు నిర్వ
హించి యున్ననిన్ను నే మింద్రుఁ గొనియాడు
నమరులట్లపొగడెదము నెలంగి. 318

క అవమానంబులు సేసిన
యవినీతుల దుస్ససేనుఁ డాదిగఁ గలవా
రి వధించి యడుగు పగతుని
యవుదల నిడి తింతవార లవనిం గలరే. 319

వ అని మఱియు ననేకప్రకారంబులఁ బ్రశంసించిరి భీముచేసినగదాసమర ధర్మవిరోధంబు లాఁతిరాజులమనంబుల నుండునో యని శంకించి కృష్ణుం డెల్లరాజులం గలయం గనుంగొని యి ట్లనియె. 320

ఉ. చక్కటి లేనియాలమునఁ జంపె ననన్ వల దీదురాత్మకుం
డక్కటికంబు లేక సతి నంతలు సేసిననుం గృపారతిం
దక్కక తండ్రిపాలడిగె ధర్మజుఁ డన్నెఱి సేయఁ డయ్యె వీఁ
డుక్కివుఁ డిట్టిచావునకు యుక్తుఁ డగుం దలపోసి చూడఁగన్. 321

క. విదురాదులు సెప్పఁగ ను
న్మదుఁడై యీఁడయ్యెఁ దగినమాత్రయు భూసం
పద పీఁడు పాండవుల కిది
యది యగునె బకారి ప్రతిన కగ్గంబైనన్. 322

ఆ. నేలఁ గూలి మ్రానువోలె నిట్లున్న యి
ప్పాపకర్ముఁ గుఱిచి పొడితెఱఁగు
తేటవడఁగ మాట లాట దానేల మీ
రెక్కుఁ డరదముల మహీశులార. 323

వ. అని యిట్లు పుండరీకాక్షుండు దన్ను నాక్షేపించుట యాకర్ణించి కౌరవేశ్వరుండు గోపాయత్తచిత్తుఁడై పిఱుందు మోవ లేచి చేతుల భూతలంబూఁదికొని బొడముడితోడిచూడ్కి యతనిపయిం బఱపె నప్పు డపరభాగంబు విఱుగ వ్రేటు వడి యలిగి తలయెత్తి చూచుమహానాగంబు

చందంబు దోఁచెనట్లు ప్రాణాంతకరణం బైనవేదనాభరంబు దలంపక కూర్చుండి మున్నా కృష్ణుండు జిష్ణుతోడ సంభాషించుటయు నతం డూరుతలంబుఁ గరపుటంబున నప్పళించుటయు వెడవెడ గనుటంజేసి భీమవాటునం దొడలు విఱిగి పడినప్పు డప్పటిబుడిబుడిమాటలు నాసన్నయు దీనికిం గాకేమి యని యూహించి చేయునది లేక యవుడు గఱచుచున్న వాఁడగుట నగ్గోపాలదేవుతో నిట్లనియె. 324

—: తొడలు విఱిగిపడినదుర్యోధనుఁడు గృష్ణు నాక్షేపించుట :—

సీ. కంసదాసునిపుత్ర కానవు నీదురాచారంబుఁ గృపయు లజ్జయును లేక
ప్రేతెదు నీవు సెప్పినఁ బార్థుచేసినసన్న గైకొని గదాసంగరంబు
పాడి దొఱంగి యిప్పాపకర్ముఁడు వైచెఁ గాక చక్కటితోడికయ్య మైన
లీల మిమ్మందఱ నేలపాలుగఁ జేయనే శిఖండి గడంగి యేసె ననఁగ

తే. నర్జునుఁడు శాంతనవుఁ గూల్చునట్లు చేసి
తస్త్రగురుచావునకుఁ బాండవాగ్రజన్ము
బొంకు మని పంచి తరదంబు పుడమిఁ గ్రుంగఁ
గర్ణుఁ జంపించి తే మనఁ గలదు నిన్ను. 325

క. భూరిశ్రవుఁ డొక్కనితోఁ
బోరఁగ నేయించి తట్లు పొడిచీఁకటి నం
హోరహితు సైంధవుని నరు
బారిపఱిచి తిట్టినీకుఁ బల్కులు సనునే. 326

క. నను భీష్ము గురుని సూతసు
తుని భూరిశ్రవు జయద్రథుం జక్కటి ద
ప్పనియనిఁ గోల్పుచ్చఁగ వ
చ్చునె నీకుం గపటశూర సుచరితదూరా. 327

వ. అనిన విని యచ్యుతుం డతని నవలోకించి నీవు భీముని బాలునిఁ బాములంగఱపించియు విషం బిడియు నీటం ద్రోచియుం బలుమాఱుం జంప దెగితివి గొంతియుఁ గొడుకు లేవురును నిద్రించుసమయంబున జతుగృహంబు దహించితివి ధర్మోత్తరచరిత్రుం డగు నజాతశత్రుపంప దలఁ గపటద్యూతంబున నపహరించి తంతఁ దనివిం బోక యాజ్ఞసేని

వ. నీకుం జూడ నెట్టివాఁడ నైనను నాకేమి మీ రింకఁ బశ్చాత్తాపదుఃఖితు లగుచు నుందురు గాక యనియె నప్పు డతనిపైఁ బుష్పవర్షంబులు గురిసె దేవదుందుభులు మెరసె దిశలు దెలివొందె మృదుసమీరణంబు సుగంధియై వీతెంచె నంతయు ననుసంధించి యక్కౌంతేయులు దారు ధర్మంబు దొఱంగి గాంగేయద్రోణకర్ణశల్య దుర్యోధనాదుల వధించుట యత్తఱిం గ్రొత్తయైతోఁచినఁ జిత్తంబుల వగయు లజ్జయు మిగులం బొడమి మొగంబులఁ దోఁప విన్నవైయున్నం జూచి వెన్నుండు తత్స మీపంబునకుం జని వారలతో ని ట్లనియె. 330

సీ. గాంగేయగురుకర్ణకౌరవపతులఁ జక్క టి యనిఁ బరిమార్పఁ గాన మైతి
మని మీరు వగవకుఁ డద్దొర లుగ్రాస్త్రవేదులు ప్రస్ఫుటవిక్రమమున
నడరి వారల గెల్చు టరిది గావున నేను బహువిధోపాయముల్ వన్ని యిట్లు
దీర్చితిఁ గాక యతీవ్రపరాక్రము లఁట్తులఁ బోదురే యట్లుఁగాక

తే. వారి విధి యివ్విధమునఁ జావంగఁ జేసె
దైవఘటనలు దప్పింప మీవశంబె
సురలు దనుజుల గెల్చినచొప్పు లిట
సంతసపుసమయంబున వంతలేల 331

-: పాండవులు గృష్ణసాత్యకులతోఁ గౌరవశిబిరంబునకుం బోవుట :-

వ. కృతకృత్యుల మైతిమి ప్రొద్దునుం జాల వ్రాలె సేనయుసైనికవరులును విశ్రమింప వలయు బోదము లెం డనినఁ బాండవులు దెలివొందఁ బాంచాలురునుం దక్కిన భూపాలురునుం బ్రమోదంబు నొంది రప్పుడు కృష్ణుండు పాంచజన్యంబు పూరించిన నర్జునుండు దేవదత్తంబును యుధిష్ఠిరుం డనంతవిజయంబులు భీమసేనుండు పౌండ్రంబును నకుల సహదేవులు సుఘోషమణిపుష్పకంబులును బూరించిరి. సకల రథికోత్త ములును దమతమశంఖంబు లొత్తిరి భేరీపణవాదితూర్యంబులు మ్రోసె నాసముత్థితనినాదంబులు నింగి నిండె నిఖిలజనంబులుం బాండవేయులం జొగడునులివు దిక్కుల దీటుకొనియె ని ట్లుబ్బునం జెలంగుచు వార లందఱు నచ్చోటు గదలిరి కౌంతేయులుఁ గౌరవశిబిరంబునకుం జనిన

సాత్యకి యనుగమనంబు సేసె ధృష్టద్యుమ్నప్రముఖులైన ద్రుపద జ్ఞాతులును ద్రౌపదేయులునుం దక్కినధరణీశులును దమవిడిదలలం గాని విశ్రమంబునకు వెరవుగా దని తలంచి తా రందుఁబోయి నాఁటి రాత్రి నిలిచి రేపకడ గరిపురప్రయాణంబున కొౖదవం జనుదెంచు వారుగా విన్నవించి ధర్మతనయు ననుమతి వడసి సైన్యసమేతంబుగాఁ బోయిరట్లు వారలటు వోవ నప్పాండునందనులు సని సంగీతప్రవర్తక సంఘంబులు విరిసి చనిన రిత్తయై యున్న రఁగస్థలంబుచందంబునం బాడరి యున్న యాశిబిరంబుఁ బ్రవేశించి నీనందను నగరు సొచ్చిన నచ్చట నున్న పరిచారకులును దత్సహవాసులును మణికనకాదివస్తు సంచయాధ్యక్షులును నయ్యుధిష్ఠిరుం గాంచి యాదరణంబు వడసి రక్కుంతీనందనులు రథంబులు డిగ్గునవసరంబున వాసుదేవుండు వాసవి నాలోకించి. 332

క. కవదొనలును గాండీవము
నవల నిడం బనుపు ముంద రరదము డిగు మే
న విదప డిగియెద శుభకర
మవు నివ్విధ మట్లె సేయు మనుడు నంతండున్. 333

తే. ధనువు తూణీరయుగళంబుఁ గొనుచు రథము
డిగుడు శౌరి పగ్గంబులు నొగల ముడిచి
డిగియెఁ గేతనకపియు భూతగణయుతము
గాఁ దొలంగె నత్తేరు తత్క్షణమ మండె. 334

—: అగ్నిదత్తంబైన యర్జునరథంబు గాలిపోవుట :—

క. తురగంబులతోఁ గూడఁగ
నరదము సకలంబు సుజ్వాలానలశిఖలం
జురచురఁ బోయినఁ గని య
న్నరుఁ డచ్చెరువంది కృష్ణునకు నభిముఖుఁ డై. 335

వ. వినయంబుతోడ మోడ్పు గేలు ఫాలతలంబునఁ గదియించి వినయుండై దేవా యట్టియాశ్చర్యంబుం గలదె యీరథంబు దగ్ధం బగుటకుఁ గారణం

బేమి నాకు వినం దగునేని యానతి మ్మనిన మురారాతి యతని
కిట్లనియె 336

క. గురుకర్ణులయస్త్రాగ్నుల
నెరిసినయది మున్న దీని నిటు గాకుండం
భరపడి రక్షించితి సం
గరము దెగినఁ దొలఁగి యిపుడు గాల విడిచితిన్. 337

వ. అని చెప్పి యప్పు డద్భుతరసమగ్న లగు చున్న తక్కటిపాండవులం
గనుంగొని యలరుమొగంబున నలంతినవ్వు కాంతి దళుకొత్తఁ గౌంతేయా
గ్రజుం గౌఁగిలించికొని యే నుపప్లావ్యంబునకు వచ్చి నిన్నుఁ గనిన నీవు
నాకు మధుపర్కం బిచ్చి వివ్వచ్చుఁ జూపి వీఁడు నీకు రక్షణీయుండు
సుమీ యని యప్పగించి తేనును నియ్యకొంటి నట్ల నాసఖుండును
సురక్షితుండై వీరక్షయకరంబగు మహాసంగరంబు భవద్భీమనకుల
సహదేవహితంబుగ విస్తరించి జయంబు గైకొనియె నిట మీఁదం జేయ
వలయుకార్యంబులు నడపు మనవుడు నతం డచ్యుతున కిట్లనియె. 338

తే. ద్రోణకర్ణదివ్యాస్త్రముల్ క్రూరభంగిఁ
గవియున్నప్పుడు మము నీవు గావకున్న
బ్రదుకు టెంతద వ్వధికశుభంబులకు భ
వత్ప్రసాదంబు గని కాదె వాసుదేవ. 339

వ. అని వెండియు. 340

క. మునిపతి కృష్ణద్వైపా
యనుఁడు ప్రబోధించె నన్ను నచ్యుతుఁ డేది
క్కున నుండు నెమ్మి నాది
క్కునకు జయము గల్గు నని యకుంఠితకరుణన్. 341

వ. అనుటయు మాధవుం డమ్మనుజేంద్రున కిట్లనియె. 342

క. మనకుం గౌరవులకుఁ బదు
నెనిమిది యక్షౌహిణులు మహీశ్వర కల వ

ప్పెను మొన లన్నిటిలో న
ర్జునునకుఁ బాటి యని యొక్కరునిఁ బేర్కొనుమా. 343

తే. ఈశ్వరుఁడు క్రీడి కస్త్రంబు లిచ్చుచోట
మత్స్యముండవు గమ్మని వత్సలత్వ
గౌరవంబునఁ బల్కె నిక్కముగ నంత
వాఁడు గాఁడె నీతమ్ముఁడు వసుమతీశ. 344

చ. కరుణ జనించి శాత్రవుల గాండివి సంపఁగ నొల్లఁ డయ్యె నేఁ
బరువడిఁ దెల్పి యైక్యపరిభావనిరూఢము గాఁగ జేసినం
దిర మయి పోరికిం గృతమతిన్ మఱి చొచ్చి సరిత్సుతాదులన్
వెరవున గీ టడంచెఁ దనవిక్రమ మెందుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కఁగన్. 345

క. ఆచ్చెరువు సంపుటకుఁ దన
యిచ్చఁ జొరక కేలి సలిపె నిన్నాళ్లను వి
న్వచ్చుఁడు హిత మేఁ జెప్పినఁ
బొచ్చెము లే కంతరంగమున నిల్చెఁ దగన్. 346

క. ఏ నుపదేశించితి ననఁ
గా నొకపెం పెంచినాఁడు గాని తలంపన్
మానవనాధ సురేశ్వర
సూనుఁడు నాయట్టివాఁడ చు మ్మెపనికిన్. 347

క. నిమిషార్ధంబునఁ దైలో
క్యమును సురాసురయుతంబు గా నోర్చుం గో
పము పొడమినఁ గవ్వడి క
య్యమునం గురుబలము గెలుచు టరుదే తలఁపన్. 348

వ. అని పలికె నిట్లు సల్లాపసౌఖ్యం బనుభవించి వాహనమోచనం బాచరించిరి తదనంతరంబ కౌంతేయులు గమనీయాభరణంబులుం గనకరాసులును రత్న సంచయంబులుం మొదలుగా మహనీయవస్తువిస్తారంబునం బ్రస్తుతి పాత్రంబైన నిపుత్రుభాండాగారంబుఁ జేకొని నాఁడు పొలిగలనికిం బోవక యున్నరథరథ్య మాతంగతురంగంబులం జూచికొని దాసదాసీకుబ్జవామన

గణంబులం గై కొని యధిక ప్రమదసమదచేష్టితంబుల నుల్లసిల్లిరి కొండొక
సేపునకు వారి శౌరి వారలతో ని ట్లనియె. 349

ఆ. వీడు పాడు గాన వి[శ్రాంతి కియ్యెడ
మనము మసలవద్దు మంగళార్థ
ముగ శుచిప్రదేశమున కేఁగి యచ్చోట
నుచితవర్తనముల నుండవలయు. 350

క. అని చెప్పి పాండునృపనం
దనులం దనతమ్మునిఁ ముదం బెసఁగఁగఁ దో
డ్కొని పోయెను వసుదేవుని
తనయుఁడు శిబిరంబు వెడలి ధరణీనాథా. 351

వ. ఇట్లు పోవునప్పుడు శౌరిసారథియైనదారకుండు మున్నెప్పుడును విడిదలం
దమ తేరు నశ్వంబులనుం బరికించి యుండెడివాఁడు బోయలు నీకొడుకు
మడువున డాఁగినయునికి జెప్పిన నయ్యెడకు వచ్చుకొంతేయులతో వీ డెల్ల
నొక్క తలగా వెడలి వేడుకఁ జూడం జనుదేరఁ దాను నయ్యరదంబున
శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకంబులం బూన్చికొని వచ్చుటంజేసి తా
నప్పుడు కౌరవశిబిరంబునకుఁ దోడన యరుగుదెంచెం గావున నొదవి
సుకల్పితస్యందనుండై యద్దామోదరు దృష్టిపథంబు నిల్చె ధర్మనంద
నుండును దమ్ములును యును సముచితవాహనంబులు దెప్పించుకొని
యారోహణంబు సేయ నన్నారాయణుండు నిజరథారూఢుండై యత్తెఱం
గునం బోయి. 352

తే. ఓఘవతి యనఁ బరఁగినయొక్క పుణ్య
తటిని చేరువఁ గల్గిన దానితీర
భూమియం దర్హ మగుతలమున వసించి
రమ్మహాత్ముల చిత్తంబు లలర నధిప 353

వ. అని యిట్లు సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకుఁ బాండవులవిజయంబు తెలుఁగుఁ
జెప్పెనని వైశంపాయనుండు. 354

క. జనమేజయునకు నిట్లను
విను మప్పుడు ధర్మసుతుఁడు విష్ణునివదనం

బునఁ జూడ్కి నిలిపి కరిపుర
మునకుం బోవలయు నీకుఁ బురుషార్థనిధీ. 355

వ. అని ప్రార్థించె ననుటయు నమ్మనుజపతి యమ్మహీసురవరున కిట్లనియె.

చ. అని ధృతరాష్ట్రనందనుల నందఱ గీ టడఁగించి వేఁడి యా
యనకడ కచ్యుతుం బనుపునంతటి కార్యవిశేషమేమి గ
ల్గెనొ మునినాథ యానృపతికిన్ మది నాకు వినంగ వేడ్క వు
ట్టినయది యత్తెఱంగు ప్రకటింపు పరిస్ఫుటవాక్యసంపదన్. 357

వ. అనవుడు నాసంయమి యిట్లనియె. 358

ఉ. కౌరవముఖ్యు ధర్మగతి గాని తెఱంగునఁ గ్రీడి పంపఁగా
మారుతి గూల్చె నట్లగుట మాన్యచరిత్రుఁడు ధర్మసూతి గాం
ధారి శపించు దీని విని తమ్మని యాత్మఁ దలంచి యిమ్మెయిం
గూరినభీతి నవ్వనితకుం దగుభంగి శమం బొనర్పఁగన్. 359

—: శ్రీకృష్ణుఁడు గాంధారి నూఱడింపఁ గరిపురంబునకుఁ బోవుట :—

వ. పనిచెం గాని ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి కాదట యచ్యుతుం డరిగి యప్పటి కుచితం బగు విధంబునఁ గార్యంబు నడపె నాకర్ణింపు మట్లు దన్నుఁ బ్రార్థించిన నప్పురుషోత్తముండు పనితెఱం గడిగి పాండవాగ్రజుండు సెప్ప విని రథారూఢుండై యతిరయంబునఁ గరినగరంబున కరిగి మొగసాల నిలిచి యాంబికేయునకుఁ దనరాక యెఱిఁగించి పుచ్చి తగం జొచ్చి యంతకమున్న గాంధారీద్వితీయుండై కొడుకులదెస వగలం బొగులుచున్న యమ్మహీకాంతునివలనకారుణ్యంబున నతని కడకుంజను దెంచి యున్న కృష్ణద్వైపాయన మహామునింగని వినయసంభ్రమంబులు దలకొనఁ దత్పాదంబునకుఁ బ్రణమిల్లి యక్కురురాజునకు గాంధారరాజ నందనకు సమస్కరించి కులపతిసన్నిధి యగుట నిలాతలంబునం గూర్చున్న యజ్ఞనాథు సమీపంబున నాసీనుండై. 360

ఆ. అన్న రేంద్రుపాణి యల్లన తన కరా
బ్జమునఁ గీలుకొల్పి బహుళబాష్ప

కలితవదనుఁ డగుచు గళమున నెలుఁ గురి
యాడ వగచి యమ్మురాంతకుండు. 361

వ. తత్ప్రదేశంబున నున్న కనకకలశజలంబుల ముఖప్రక్షాళనంబు సేసి
యెలుంగు నూలుకొనం జేసి యిట్లనియె. 362

చ. అకట కులం బకారణమ యంతయు నాశము నొందె విట్టిదా
నికిఁ జొర నొల్ల రైరి మహనీయచరిత్రులు నాఁడు పాండవు
ల్సకలము నీ వెఱుంగుదు చలంబును నీసును దక్కి నన్ను సం
ధికి నిట రా నొనర్చుట మదిం దలపోయు మ దెట్టిశాంతియో. 363

వ. అని యంత నిలువక. 364

క. గెలువరె జూదము లెందును
గలదే తలఁ బట్టి పుణ్యకాంతఁ గొలువులో
పలి కీడ్చి తెచ్చి వలువల
నొలుచుట యే మనఁగ వచ్చు నుర్వీనాథా. 365

క. దానికి నొచ్చినమనముల
తో నడవికిఁ బోయి బహుళదుఃఖంబుల న
ట్లూని విరాటుపురిం బడఁ
గానియిడుమ వడియు వారు గనలర కంటే. 366

ఉ. ఏవుర కుండ నొక్కొకటి యిమ్మని యూళులు వేఁడి కాన రై
రే వలదన్న నీకొడుకు లెమ్మెయి మానర లోభగర్వముల్
నీవును నట్ల కాక మహనీయమతుల్ విదురాదిబాంధవుల్
వేవురు సెప్పరే యధిప వింటె తగం బలు కొక్కఁ డేనియున్. 367

క. కాలోపహతమనస్కుఁడు
మేలుతెరువు పట్టు నెట్లు మెయికొని యది యిం
కేల తలపోయ నుడుపం
జాలుదురే నరులు దైవసంపాదితముల్. 368

వ. అని వెండియు నిట్లనియెఁ బాండవులు గల్మషాయత్తచిత్తులు గామియు
మీరు నెఱిలేమియు విచారంబు మేను మ్రొక్కి వేఁడి కొనియెదవారలదెసఁ

గోపంబు లేకుండవలయునట్లుం గాక నీకును గాంధారికిని వలయు పరలోక క్రియాకలాపంబులు వారియంద నిలిచెం గావున వారికి శుభంబు గోరుట లెస్స మీ చిత్తంబు నొప్పించితి నని యెప్పాట దురపిల్లెడునో ధర్మజు తెఱం గెఱింగెదు గాక యని పల్కి గాంధారరాజనందన నుద్దేశించి. 369

ఉ. నీ కెన వచ్చు రాజరమణిన్ ధర నెందును గంటి మే నృపా
నీకము వించు నుండ సుతునిం దగుపల్కుల నంత యొత్తుదే
నా కది సిక్కెఁ జిత్తమున నాఁటిప్రియం బగుచుండు నిప్పుడున్
లోకవిరుద్ధవృత్తిచపలుం డితఁ డిమ్మెఱుఁగండ యేమియునె. 370

క. నీమాటకు దుర్యోధనుఁ
డామెయిఁ దాఁ ద్రుళ్లిపడక యవుఁ గా కని నాఁ
డే మేనిఁ గొంత యక్కట
భూమి యొసఁగె నేని యింత వుట్టదు సుమ్మీ. 371

వ. కీడు వుట్టునని నీవు సెప్పితి చెప్పినమాటయుం దలకూడెఁ బాండవుల వలనం దప్పు లేదని యెఱుంగుదు గాదె వారల కలుగ కుండునది నీ వలిగి చూచినంద్రిలోకంబులు భస్మీభూతంబు లగునట్టితపఃప్రభావంబునం బ్రసిద్ధవు గావున నిన్నుం బ్రార్థించెద నని పల్కిన నద్దేవి యది యంతయు నీచెప్పినట్టిద యని వెండియు. 372

చ. విపులవిషాదతాపమున వేదన నొందుమదీయబుద్ధికిం
దపగత మయ్యె నీదు వచనామృతసేచనఁ జేసి యిట్టిచో
నపరిమితప్రభావ వినుమంధుఁడు దీనుఁడు వృద్ధు నైనయీ
నృపు నటయుంగఁ బాండవులు నీవును యుక్తులు గారె యెమ్మెయిన్. 373

వ. అని పయిచీరచెఱంగు మొగంబున నదిమికొని యేడ్చినఁ గృష్ణుండు వివిధ వాక్యంబుల నద్దేవిం దేర్చి ధృతరాష్ట్రునకు మనస్తాపోపశమనంబుగాఁ బలికె నట్టియెడ నశ్వత్థామయుత్సాహం బమ్మహాత్మునకు హృదయ గోచరం బగుటయు దగ్గన లేని పారాశర్యుచరణంబులకు వినతుండై యవ్విభునకుం బ్రణమిల్లి యతనితో నిట్లనియె 374

క. గురుసుతుఁడు పాండవులకుం
గర మల్గును వారిఁ బొదువఁ గా నతఁ డీ ప్రౌ
ద్ధురవడిఁ గదియును బోయెద
దురపిల్లకుమయ్య మది విధూతకళంకా. 375

చ. అని విని రాజు దేవులు మురారికి నిట్లని రెంతయున్ రయం
బునఁ జనుమయ్య పాండునృపపుత్రుల నెమ్మెయి నైనఁ గాచికోల్
వినుతి గదయ్య నీకు నిను వేయివిధంబుల నాశ్రయించు టె
ల్లను ఫల మొందఁ జేయఁగఁ దలంచుట పెంపు సుమయ్య కేశవా 376

—: శ్రీకృష్ణుండు కరిపురంబుననుండి పాండవుల యొద్దకు వచ్చుట :—

వ. పొమ్ము పునర్దర్శన మయ్యెడు మని వీడ్కొల్పిన వాసుదేవుండు వెడలెం దదనంతరంబ వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు వారలతో మీకు శోకోపశమనం బుగ నిప్పుడు శౌరి సెప్పినవచనంబు లాదరణీయంబులు సుండి యని యుపదేశించి వెండియు వలయువాక్యంబుల వారికి నాశ్వాసంబు గావించి యంతర్ధానంబు సేసె నిత్తెఱంగున గోవిందుండు కృతకృత్యుండై వెలు వడి యరదం బెక్కి యతిత్వరితగతి నోఘవతీతీరంబున కరిగి పాండ వులం గని తాను ధృతరాష్ట్రసన్నిధి గాంధారిం గనుటయు వారలకు దుర్యోధనుండు దెగియె నని నెట్టనం జెప్పక బెరసుం బల్కులుగా నయ్యంబికేయుని యుపేక్షనుం గొడుకుల కీడునం దత్కులంబునకు సంక్షయంబు వాటిల్లుట యుగ్గడించుటయు నాసందునఁ బాండవులవలనఁ బాపంబు లేమి దెల్పుటయును నారాజును దేవులును వారింత గోపింప కుండం బ్రార్థించుటయు నుపచారవచనంబుల చందంబున వార లావృద్ధు లకు నిస్తారకు లని పలుకుటయు విశేషించి గాంధారికి నుచితభాషణంబుల నత్యంతోపశాంతి గలిగించుటయు నప్పలుకు లన్నింటను దుది నయ్యిరువురు దనచేసినది సామాన్యంబున ననుష్ఠించిన యాపత్సమయ సమాగంబుగాఁ గొనినమాత్రయ కాని యొం డెఱుంగక యునికియు నగ్గాంధారరాజనందన దనకు మగని నప్పగించుటయు నెఱింగించి యంతక మున్న వచ్చి యావిచిత్ర వీర్యపుత్రుకడం బారాశర్యుం డున్నవాఁ డమ్మహాత్ముండే నిట వచ్చినపిదప నాదంపతులకు నా

యొనర్చినయుపదేశంబు దృఢం బగునట్టి మాటలాడనోపు ననియు నతని యునికి యట్లుగాఁ దనపోయినపని సఫలం బగుటయుఁ బాండునంద నులకుఁ దెలియఁ జెప్పె నని వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె. 377

క. విను మోఘవతీతీరం
బున కమ్మెయిఁ బాండురాజపుత్రులు ప్రీతిం
జనిన తెఱఁగు సంజయుచే
విని ధృతరాష్ట్రుండు శోకవిహ్వలుఁ డగుచున్. 378

వ. అతని కిట్లనియె. 379

ఆ. తొడలు విఱిగి నేలఁబడియుండఁ దలదన్ని
నట్టిభీమసేనుఁ డగ్రజుండు
ననుజచయముఁ దాను నరిగినపిమ్మట
నెట్టు లయ్యె నమ్మహీశ్వరుండు. 380

వ. అని యడిగిన నమ్మానవపతికి నాసూతసూనుం డిట్లను నేను బొదలో నుండి యుధిష్ఠిరుండు యుద్ధసమయంబునందు నిశ్చయించిన నీకొడుకు పొలిగలనికి నడచునప్పుడు వెడలి పాండవపరిజనంబులం గలసి వారు నన్నుఁ డాసినదృష్టిం గనుఁగొనక నక్కురుపతికిం బొడసూపక చని గదారణం బనుసంధించి యునికిం జేసి యక్కౌంతేయు లరిగినయనంత రంబ యమ్మహీకాంతునికడకుం బొగులుచుఁ బోయితిఁ బోయిన నతండు ధూళి పొదివినవదనంబుపై నెఱసినవెంద్రుకలు వాయం ద్రోచికొని నా మొగంబుఁ జూచి ధర్మనందను నిందించుచు నవుడు గఱచి కన్నీరు గ్రమ్మ నిట్టూర్పు నిగిడించి. 381

తే. నేల నాలుగు నెఱఁగులు నేలి భీష్మ
గురుకృపాదులపైఁ గార్యభరము నిల్పి
యున్న వానికిఁ దుది నిట్టు లుండవలసెఁ
గాలసంప్రాప్త మేరికిఁ గడపవచ్చు. 382

క. ననుఁ బదునొకఁ డక్షోహిణు
లనూనవిభవమునఁ గొల్వ నఖిలనృపులు పం
చినపని సేసి మెలఁగి ర
ట్టునికి గనిన నీవయిట్టు లునికియుఁ గంటే. 383

ఆ. వాయునందనుఁడు గదాయుద్ధధర్మంబు
నుజ్జగించి నిందకోర్చి యిట్లు
సేసె నిత్తెఱంగు సెప్పమీ సంజయ
మనకు నిపుడు గల్గు జనులకెల్ల. 384

చ. అనిమిషవాహినీతనయు నస్త్రకళాగురు సోమదత్తిఁ గ
ర్ణుని రణధర్మహీనతకు రోయక చంపినభంగులుఁ మరు
త్తనయుఁడు నేఁడు సేసినవిధంబును లోకులు పాండురాజనం
దనతతి బ్రువ్వఁ దిట్టరె వృథావిజయం బిది యెంత యొప్పెడున్. 385

క. అనిలజుఁడుబోలెఁ గపటపు
టనువునఁ బగవారి నోర్చి హర్షంబునఁ దే
లునె తూలపోనిమగంటిమి
దనకుఁ గలుగునట్టి కీర్తికత్పరుఁ డెందున్. 386

చ. మఱియు నొకండు వింటె పవమానతనూజునిచెయ్యిఁ బెన్నొడల్
విఱిగి ధరిత్రిఁ బడ్డయెడ వేగమె వచ్చి శిరంబుఁ దన్నె నే
డ్తెఱ గలయప్డు శత్రు నవధీరతఁ జేయుట యొప్పుఁగాక యే
పఱినఁ బరాభవించిన జనావళి నవ్వదె నొవ్వదే మదిన్. 387

క. మనరాజును దేవులు భం
డనము తగవు నేర్పరించుటకు నేర్తురు భీ
ముని చేసినయది సంజయ
వినిపింపుము వారలకు సవిస్తారముగన్. 388

వ. మఱియును.

మ. చెలులం జుట్టలఁ బ్రోచి యర్థిజనులన్ శ్రీమంతులన్ జేసి వి
ప్రుల భవ్యస్థితి మన్చి యాగములు పేరుం బెంపు శోభిల్ల ని

ప్రబలపుం త్యాగము దానమున్ నడపి నిష్ఠం బెక్కు సెల్లించి యు
జ్జ్వలతేజంబున సిద్ధభూతి భుజగర్వస్ఫూర్తిఁ బొల్పారితిన్. 390

క. పగవారి నాశ్రయింపక
మగఁటిమియును బ్రాభవంబు మానము నెందుం
బొగడొంద నుల్లసిల్లితిఁ
దెగునంతకు లక్ష్మితోఁ బ్రదీప్తుడ నైతిన్. 391

క. సమరము శమంతపంచక
సమీపమున ధర్మవృత్తిఁ జలుపఁగ నత్యు
త్తమలోకము సమకూఱెను
విమలాత్ముఁడనైతి నొందువేయును నేలా. 392

తే. ఎవరికి పెనగంగఁజాలక నిదురవోవ
నొంచు తెఱఁగున విషము వెట్టించుపగిది
నింటఁ జిచ్చిడుచాడ్పున నిట్లు సేసి
పడయుదురుగాక రాజ్య మప్పాండుసుతులు. 393

వ. అని యంత నిలువక. 394

ఆ. పాపకర్ములయిన పాండుతనూజులు
సమరధర్మ మెడలి జయము గొనుట
పరసుతునకుఁ గృపునకుం గృతవర్మకు
దేటపఱుపు నాదుమాట గాఁగ. 395

క. దేవవ్రతగురుకర్ణుల
దేవసముఁ బాడి దొఱఁగి దెగటార్చుటయున్
నీవు వలికించి వారల
తో వెండియు నిట్టులనుము దుర్జనదూరా. 396

ఆ. కపటధర్మకంచుకంబున వెలసిరి
గాని సత్యపురుషకారపరులు
గారు పాండుసుతులు వారల నమ్మంగ
గాదు సేత గుఱుపెకాయ యిడిన. 397

వ. ఇది నామాటగాఁ జెప్పుమని పలికె నప్పుడచ్చేరువ పల్లెలవారు దన్నుం జూడవచ్చిన సజ్జనంబులఁ గలయం గనుంగొని గాంగేయుండును గుంభ సంభవుండును మొదలైన బంధుమిత్రులను లక్షణుండు లోనుగాఁ గల కుమారులను బేరుకొని వారు మున్ను సనుటంజెప్పి వారు సనినలోకంబ తనకుఁ బాటిల్లుట యుగ్గడించి తన దేవులును దుస్సలయు నాదిగాఁ గల యబలలు దాను లేనిపిమ్మటఁ బొందు దురవస్థలు వాక్రుచ్చి పనివిన విని వారలు గన్నీ రొలుక నుమ్మలికంబు గూరునుల్లంబులతోఁ జని రందుఁ గొందఱశ్వత్థామ ప్రముఖరథికత్రయం బయ్యెడ మెలంగుట యెఱింగి వారలకు రాజరాజువార్త సెప్పిన వారలు సత్వరంబున నచ్చటి కరుగు దెంచి యరదంబులు డిగ్గి.

—: కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు దుర్యోధనుంజేరి విలపించుట :—

సీ. కడుబెట్టిదంబగు గాలిచేఁ గూలిన మహనీయసార భూరుహముపోల్కిఁ
ప్రబలకిరాతమార్గణములఁ ద్రెళ్ళిన రాజితవన్యవారణముమాడ్కిఁ
గల్పాంతవాయుసఖస్ఫురణంబున నివిరి పోయినమహార్ణవముకరణిఁ
గాలపర్యయమునఁ దూలి మేదినిమీఁదఁ బడినపూర్ణేందుబింబంబుపగిది

తే ధరణిఁ బడియుండియును నొప్పు దఱుఁగకున్న
యన్నరేశ్వరుఁ గనుఁగొని యడలునెడల
తోఁడ మేనులు దూలఁగఁ దొట్రుపడుచుఁ
జేరి యాతనిచుట్టు నాసీనులైరి. 399

వ. ఆసీనులైనయెడ నగ్గురుసుతుండు. 400

ఉ. అక్కట యెప్డుఁ బల్వురు ధరాధిపతుల్ గొలువంగనుండు నీ
వొక్కరుఁ డున్నవాఁడవు మహోన్నతపీఠ మలంకరించునిన్
దెక్కలిఁదాఁకి ధాత యిలఁ ద్రెళ్లెడునట్లుగఁ జేసె నీబలం
బెక్కడఁబోయె సైన్యపతు లేరొకొ యిక్కడ రారు భూవరా. 401

తే. కడలుకొనఁజుట్టుఁ బట్టెడుగొడుగు లెవ్వి
యెసక మెసగంగ నీవురు లేల పట్ట
రంగమున నాననంబున నవనిధూళి
గదిరె జలక మే లాడవ కౌరవేంద్ర. 402

చ. అనిమిషవాహినీతనయుఁ డస్త్రగురుండును నీకు నెప్పుడుం
గనువెలుఁగై చరింతురు వికర్ణుఁడు గర్ణుఁడు దుస్ససేనుఁడున్
నిను నొకయప్డుఁ బాయ రవినీతు లొకో నృప వారలెల్ల నె
మ్మనమున శంకలేక యొకమాటును నిక్కడఁ జేర రెవ్వరున్. 403

క. నీయెడఁ జంచల యయ్యెను
శ్రీ యెవ్వరి నచలవృత్తిఁ జెందెడు విధి య
ట్టైన యున్నవారి నిట్టులు
సేయఁడె యేనింక నేమి సేయుదు నధిపా. 404

తే. అని విలాపంబు సేసిన విని విభుండు
గన్నుఁగవ నశ్రు లురులంగఁ గరపుటములఁ
దుడిచికొనుచు దగ్గుత్తిక దొడరునెలుఁగు
నెట్టకేలకు నూల్కొల్పి యిట్టు లనియె. 405

క. మనుజులకు నిట్టిచందము
మును ధాత సృజించినది ప్రమోదము ఖేదం
బును వచ్చును బర్యాయం
బున దీని నెఱుంగవలదె పురుషుం డనఘా. 406

వ అని యారథికవరుల నాలోకించి. 407

సీ. పయిపయి నెంత లాపదలు వచ్చిననైన నుత్సాహ మెడలక యుద్ధ మరులు
నేద్పడునట్లుగాఁ జేసెడిబంధులు మిత్రులు సోదరుల్ పుత్రు లట్లు
బలసమేతంబుగా భండనంబునఁ ద్రుంగ నొక్కఁడు నిల్చుటయొప్పునెట్లు
మద్బాహువీర్యంబు మహితధైర్యంబును దలమున్కలైన సధర్మవృత్తి

తే. సంగరము సేయఁజాలక శత్రు లిట్లు
నొంప సద్గతి వడయుట సొంపు గాదె
యదియుఁ గాక విద్వేషులచే నాజిఁ బడక
యుండ మిమ్ముఁ గాంచునమ్మేలు నొదవె నాకు. 408

చ. వినుఁడు మహానుభావుఁడగు విష్ణు నెఱింగి యెఱింగియే మిముం
గొని వెఱపేది కాదె పగకుం దలకొంటి జయంబు గోరి మీ
రును బఱశౌర్యసంపదను రూపముగాఁ బొగడొందు భంగులం
బెనఁగితి రేమిసేయుదురు బెట్టిదుఁడై విధి తప్పఁజూచినన్. 409

వ. వగవ కుండుం డని యేఁ బొదలోనం బొంచి యున్నది మొదలుగా
గదాయుద్ధంబుపాడి విడిచి వడముడి పుడమితేనిం బడవైచి తలదన్నుట

తుదిగానైన వృత్తాంతం బెల్ల నప్పు డారథికవరులకుఁ దేటపడం బలికిన
విని పాండవులదెస నీసును రోసంబు నెత్తి గురునందనుం డరుణాననుం
డగుచు నపుడు గఱచి కరినాక్షరకలితంబుగా నకౌ్కరవేశ్వరున
కిట్లనియె. 410

ఉ. పాండవు లట్లు మజ్జనకుఁ బాపవిధిం దెగఁ జూచినప్పుడుం
జండతర ప్రకోపము నసహ్యపుశోకము నిట్లు చిత్తమొం
డొండఁ గలంప వేనిపుడ యొక్కఁడుఁ దక్కక యుండి వారి ను
ద్దండమదప్రవహ్నిఁ బరిదగ్ధులఁ జేయక యెట్టు లుండుదున్. 411

తే. వినుము సత్యంబు వల్కెద మనుజనాథ
యదరి యండఱఁ బాంచాలు రాది గాఁగఁ
గలుగుబాంధవమిత్ర సంఘంబులతోడఁ
గూడ నేఁ డిదె కృష్ణుండు సూడఁ ద్రుంతు. 412

వ. అనుపు మనిన హృష్టుం డై యజ్ఞనపతి గృపాచార్యుం గనుగొని
యొక్క కలశంబున జలంబు నినిచికొని రమ్మనుటయు నమ్మహీసుర
వరుండు దమ్ముంజూడ వచ్చి యచ్చట నున్న సమీపాశ్రమముని
కుమారులం బ్రార్థించి యొక్క కలశంబు దెప్పించి దానిం దోయ
పూర్ణంబుఁ గావించి తెచ్చిన. 413

చ. అతనికి నెమ్మి నిట్లనియె నమ్మనుజేంద్రుఁడు నీవు వేగ మం
చితముగ ద్రోణపుత్రు నభిషిక్తునిఁ జేయుము ప్రీతి మచ్చమూ
పతియుఁగ భూసురుండు నృపుపంపునఁ గయ్యము సేఁత లోకవి
శ్రుతమగు ధర్మమట్లగుటఁ జూవె యొనర్చెద నవ్విశేషమున్. 414

వ. అనవుడు నతండు సంప్రీతుండై య గ్గురునందనునకు సేనాధిపత్యా
భిషేకం బాచరించిన. 415

ఉ. ఆరథికోత్తముం డధికహర్షముఁ బొందుచు నమ్మహీశ్వరుఁ
గారవ మొప్పం గ్రుచ్చి యఱిగౌఁగిటఁ జేర్చి యుదాత్తసింహనా
దారవ ముల్లసిల్లఁగఁ బ్రియంబుమెయిం గృపయాదవోత్తముల్
సేరి కెలంకులం జనఁగఁ జెచ్చెర నేఁగె నుదగ్రమూర్తి యై. 416

వ ఇట్లశ్వత్థామకృపకృతవర్మలును మహోద్యోగంబున. 417

క. అరినికరవశేషనిరసన
పరమానందప్రచరితపాండవపుత్రో
త్కరబాంధవనికరపరి
స్ఫురణాఢ్యాత్మీయశిబిరమున కభిముఖులై. 418

వ. చని రని యట్లు ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుం డశ్వత్థామోత్సాహంబు తెఱంగెఱింగించె నని వైశంపాయనుండు సెప్పిన విని జనమేజయుం డటమీఁదివృత్తాంతం బెఱింగింపు మని యడుగుటయు. 419

మ. శ్రుతివాక్యార్థమయప్రభావమునిసంస్తుత్యానుభావా శచీ
పతిముఖ్యానిమిషాభివాద్య నిరవద్యావైకవేద్యా మహో
న్నత హేతుత్వవిరాజమానచరణా నమ్రాపదుత్తారణా
సతతోన్నిద్ర విప్రైకభక్తసులభా సంవిత్ప్రభావల్లభా. 420

క. సితశైలాదికపర్ణా
హితవైకృతదూరమానసేజ్యాధారా
శతదళభవసత్యవతీ
సుతాదిబుధమతిలతాప్రసూనాకారా. 421

మాలిని:—

భరితవికసనాంతః పద్మనిశ్రేణికాసం
చరణపరిణతత్వశ్లాఘనీయక్రమోద్య
న్మరుదుపగమలీలామథ్యమానేందుబింబ
క్షరదమృతవికారోత్సారణానందరూపా. 422

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కన సోమయాజిప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున సౌప్తికపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

సౌప్తికపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీమత్కౌస్తుభరత్నో
ద్దామారుణరశ్మిభూతిధవళమరీచి
స్తోమపరభాగరమ్య మ
హా మహితస్ఫురితవక్ష హరిహరనాథా. 1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె. 2

తే సంజయునిచేత గురుసుతోత్సాహ మట్లు
వినినధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లను వీరవర్యుఁ
డనఁగఁ జాలునశ్వత్థామయును సహాయ
రథికులును విక్రమించిన క్రమము సెపుమ. 3

వ. అనుటయు నమ్మానవపతి కాసూతసూనుం డిట్లను నవ్విధంబునఁ గురు
పతి యశ్వత్థామ కభిషేకంబు సేయించిన నాకృపాచార్యుండును గృత
వర్మయు గురుపుత్రు నుత్సాహంబున కుపోద్బలకం బగునుద్యోగంబునం
బొదలి రమ్మువ్వురు మహీపాలుండు పాండవులం బరిమార్చుటకుం
బనిచిన నట్టు పూని దక్షిణంబు ముట్టి పడమట నున్న పాండవశిబిరంబున
కభిముఖులై చని రత్తెఱంగున నవ్వీటికెలని కనతిదూరంబుగాఁ జని
యారధికవరు లాలించి. 4

ఉ. అందలివార లెల్లను జయంబునఁ బొంగుచుఁ బేరెలుంగు లం
దంద చెలంగఁ బలుక నార్వఁగ నొత్తిలి నవ్వ నాకసం
బందినయట్టిమ్రోఁత విని యక్కడ వోవఁగ నుల్కి రప్డు ద
మ్ముం దడవ౯ వడి౯ వెడలు మూఁకలుమ్రోయుటగాఁ దలంచుచున్. 5

వ. ఉలికి యట వోవు టుడిగి యెచ్చటి కేనియుం దొలంగి నిలిచి మఱి
కర్జంబుఁ జూచికొనువారై యారథికవరులు మగిడి తూర్పుదెస కొంతద
వ్వరిగి రనిన నమ్మాటలు వెడవెడ వినుచుం దనకుం బాటిల్లినదురవస్థ
చింతించుచు నాంబికేయుం డిట్లనియె. 6

సీ. సంజయ కురురాజు సమయునే యిట్లు భీమునిచేత బలశౌర్యములనజయ్యుఁ
డనినమ్మియుండితిఁ దనయులు నూర్వురు మడియుటవినియునామనము పెక్కు
పఱియలై పోవనిభంగిఁ జూడఁగ ధాత నొనరించినది గాఁగ నోపు నింక
నడియరితనమున నప్పాండవుల నాశ్రయింపఁగఁ జాల నేనెక్కుడేనిఁ

ఆ. బోదుఁ గాక యట్టిభూపాలుతండ్రినై
ప్రాభవమునఁ బేర్చి పరమదైన్య
వృత్తి కోర్వఁ దగునె విన వశమె మాట
లామరుత్తనూజుఁ డాడ నాకు. 7

వ. అని పలికి యశ్వత్థామప్రభృతు లేమి సేసి రనుటయు నజ్జనపతికి
సంజయుం డిట్లనియె 8

క. ఇమ్మెయి నారథికవరులు
గ్రమ్మఱి చని యడవి సొచ్చి కని రొకమడు వం
దిమ్ముల సూతజనులు ర
థ్యమ్ముల నీళ్లకును దిగువ నప్పుడు దానన్. 9

వ. రథంబులు డిగ్గి యంబుపానంబు సేసి యామోంతదెస నాలించుచుండిరి 10

తే. అంతఁ బశ్చిమధరణీధరాగ్రపశ్చి
మంబునకుఁ బోయె మార్తాండమండలంబు
సాంధ్యసమయకృత్యంబులు సలిపి రపుడు
రథికవర్యులు మువ్వురు రాజముఖ్య. 11

వ. సలిపి వా రొక్కవటవిటపిసమీపంబున నాసీను లై రాసమయమున 12

తే. వారిముఖమండలములతో వారిజములు
మొగిడె శోకతమంబుతో నిగిడెఁ దిమిర
పటలి బహువిచారములతోఁ బరఁగఁ బొల్చె
భూతబేతాళగణములు భూపవర్య. 13

క. కలుగు గురుసుతున కెట్లుం
గలహం బని చూడ నమరగణ మధికకుతూ
హలమున వచ్చెనో యనఁ జు
క్కలు దోఁచెన్ గగనవీథిఁ గౌరవనాథా. 14

వ. ఇట్లు రాత్రి యగుట దివాచరంబు లైనజంతువు లుపశాంతవర్తనంబు లయ్యె రాత్రిచరంబు లైనవి సంచరింపం దొడంగె నప్పు డమ్మువ్వురు నెవ్వగలఁ గూరిన మనంబులతోఁ గురుబలం బకారణంబ పొలియుట యుగ్గడించి తత్సంబంధకలితంబు లైనభాషణంబులు చెల్లుచుండ నుండి డప్పి గూరి కొండొక సేపునకు మహీతలంబున మేనులు వైచి వందురుచుండి రందుఁ గృపకృతవర్మలు నిద్రవోందిరి గురునందనుండు క్రోధాతిశయంబునం జేసి నిదురవోవక వటవిటపంబు గలయం గనుంగొనువాఁడు తదీయ శాఖోపశాఖల నానాకాకంబులు నిలీనంబులై నిద్రించుచుండ నాలోకించె నయ్యవసరంబున 15

సీ. మిడుఁగుఱుగములు గ్రమ్మినయట్లు
నిగిడెడు రోచులు గలమిడి గ్రుడ్లు దనర
మెఱుఁగారు కెంజాయ మెఱసినమెఱకల
మోపున నెసఁగుపెఱ్ఱ్రమోఁతతోడఁ
గాఢలభీషణాకారత వేళ్లతో
లీలమై నెగసినశైల మనఁగఁ
గర ముగ్రమగుమొగ మిరుదెస మురియించి
యామిషంబుల యిక్క లరసికొనుచు

తే. నచటిబయ లెల్లఁ దాన యై యక్కజంపుఁ
జందమును ఘోరమైన నిస్వనముఁ జండ
గతియు భూతవితానభీకరముగా ను
లూక మొక్కటి వచ్చె భూలోకనాథ. 16

—:అశ్వత్థామ యులూకంబు కాకంబులఁ జంపుట నాలోకించుట:—

వ. వచ్చి యవ్విటపివిటపంబు నూఁది యక్కాకంబుల నాలోకించి యుగంబుల యుద్భటత్వం బుడిపికొని గమనంబు తిన్నఁదనంబు దలకొనఁ జొచ్చి వాని నాక్రమించి. 17

ఉ. క్రొన్నిటికింతముల్ నులుపుఁ గొన్నిటికాళులు ద్రుంచు నుగ్రతం
గొన్నిటిపక్షముల్ నఱకుఁ గొన్నిటిపొట్టలు వ్రచ్చు లీలమైఁ
గొన్నిటి నప్పళించుకొని కోలెముకల్ నుఱుమాడు నిట్టు ల
య్యన్నిటి నయ్యులూకము రయం బెసఁగన్ వధియించె భూవరా. 18

వ. ఇవ్విధంబున నిద్రావివశంబు లైనయవ్వాయసంబులు వివిధంబు లగువధం బుల గీటడఁగించి యాకౌశికంబు శత్రువులం బొదివి సమయించినమేటి మగని మాడ్కి మోదంబు నొందినం గని యగ్గురునందనుం డాచందం బొనర్చుటకు డెందంబున నుత్సాహంబు వొడమి పొంగి తనలోన. 19

తే. ఇవ్విహంగమ ముపదేశ మిచ్చె నాకు
నిద్రవోవంగ శత్రుల నిగ్రహింతు
నింతలె స్సగునే ముందరేమి తెఱఁగు
గాననై తిని నాపూనుకార్యమునకు. 20

వ. అని వెండియు. 21

ఉ. పాండునరేంద్రనందనుల బాంధవపుత్ర యుతంబు గాఁగ ను
ద్దండత నే వధింతు నని దర్ప మెలర్పఁగఁ గౌరవాధినా
థుండు వినంగఁ బల్కితిని దుర్దమదోర్బలు లమ్మహాత్మకుల్
గండున బెట్టు పైఁ బడుట కార్యము గాదు దలించి చూడఁగన్. 22

క. అరవాయి గొనక బెట్టుగఁ
బరికొని యక్కడిఁదిమగలపై నడరుట యు
ద్ధురగతి నగ్నిజ్వాలో
త్కరముపయిన్ మిడుత యుఱుకుకరణియ కాదే. 23

వ. పాండవులం బరిమార్చుపని నేఁడ చేయక మఱిచేసిననారాజునిర్గతప్రాణుం డైన నాకెలసం బెవ్వరి కెక్కెడుఁ జక్కటితోడిబవరంబున నబ్బలుమగల గెలువరా దని యి ట్లురియాడునాచిత్తంబుచింతాపరంపర వాయ నీపక్షి విచేష్టితంబు లోచన గోచరంబయ్యెఁ బగతురఁ దెగటార్చునెడ నన్యాయం బనక యుపాయం బెయ్యది దొరకొనిన దాన నుత్సహింపవలయుట శాస్త్ర సిద్ధంబ కాదే యె ట్లనిన. 24

తే. ఎత్తినప్పుడు విడియుచో నిఱుకటంపుఁ
దెరువునందు నడపు సెడి తిరుగఁబడిన
యట్టియెడ నిద్రవోయెడునవసరమున
శాత్రవుల బెట్టు పైఁబడి చంపవలయు. 25

వ. అనునీతివాక్యంబులు విందు నంగీకృతక్షత్త్రధర్ముం డగువానికి నిట్టివి కర్తవ్యంబు లట్లుఁ గాక పాండవేయులు పితామహగురులైనభీష్మద్రోణులఁ దెగటార్చునెడం జక్కటి గలతెఱంగున సంగరంబు చేసిరె యంగరాజును రారాజును బరిమార్చినభంగులఁ దలంపం గూడునె కావునఁ గల్మషోపాయులగు కౌంతేయుల నిద్రాసమయమ్మంబున గొబ్బున నిగ్రహించుట నీతియ కాని నింద్యంబుగాదని నిశ్చయించె నట్లు క్రూరవ్యవసాయుం డగు నగ్గురుసుతుండు దనమామను గృతవర్మను మేలుకొల్పి యిట్టి సమయంబున నిద్రించితి మని లజ్జించు చున్న యారథికవరులతో నిట్లనియె. 26

సీ. మొగదప్పితిమి రణమున మన మకట
మువ్వురము రారాజు నొక్కరునిఁ బాండు
తనయులు దమవారుఁ దారును
బెక్కండ్రు గూడి చుట్టును ముట్టి గుల్లపఱచి
రేకాదశాక్షౌహిణీశ్వరుఁ డ
ట్లొంటిమెయిఁ జిక్కి పోరుచుండియును బాడి
దప్పఁ దవ్విభుని నధర్మ విక్రమమునఁ
బాపాత్మకుల డగు బకవిరోధి

ఆ. గూల్చె నంతఁ బోక కురుదేశ రాజ్యాభి
షిక్త మైనయతనిశిరము దన్నెఁ
బరిభవంబు నొంచెఁ బ్రాణాంతకరవేద
నాతిశయముకంటె నన్న రేంద్రు. 27

క. లావును వెరవుఁను గలుగు మ
హావీరు లనేకు లట్లు లన్ని దినము లా
భూవిభునకై పెనఁగి జయ
మీ వలఁతులు గాక పోయి రే మన వచ్చున్. 28

ఆ. ఎవ్వ రెంతఁ జేసి రేనియు విధి యొండు
దలఁప నాఫలంబు దలఁగ కేల
యుండు నిట్లు గాఁగ నున్న ది కాకేమి
యెసక మెసఁగు గౌరవేంద్రమనుపు 29

వ. అని పలుమాట లాడి మీమది కలంగకున్న దేని యీమహావ్యసంబునకుఁ
గర్తవ్యం బెద్ది చెప్పవలయు ననినఁ గృపాచార్యుండు ధనురాచార్యనందను
మొగంబు గనుంగొని నీవు చెప్పఁ దలఁచినయంతవట్టును జెప్పి కార్యం
బడిగి తేని నాకుఁ దోచినదానిం జెప్పెద విను మని యి ట్లనియె 30

—: కృపాచార్యుఁ డశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు లెఱింగించుట :—

సీ. ప్రారంభముల కెల్ల పౌరుషమ్మును దైవములు సాధనమ్మును వినుము వాని
లోన నొక్కటిచేతఁ గానేర దనఘ తత్ఫలసిద్ధు లెట్లన్నఁ దఱచు వాన
కారుపొలంబునఁ గల్గనేనియుఁ గొల్చు గావింప నేర్చునే యేవిధమున
వల నేర్పడఁగ దున్నఁ బొలములో నైనవర్షంబు లేకున్న ధాన్యంబు లగునె

ఆ. కాఁపు లావు వెరవు గల్ల కర్షనము సే
యంగ వృష్టి దగినయట్లు గలుగ
ఫలము గల్గునట్లు పౌరుషంబునకు దై
వంబుతోడుపాటు వలయు నెందు. 31

వ. అదియునుం గాక. 32

క. తగుపని కుద్యోగించుచుఁ
దగవెఱిఁగెడుహితుల కనుమతంబుగఁ జేయన్
జగతీసురవర కార్యము
లగు వారికిఁ గలుగు విధిసహాయత్వంబున్. 33

క. ధర్మము దప్పక నయగతిఁ
గర్మాచరణంబు నడపఁగా ఫలసిద్ధిన్
నిర్మలయశ మగుఁ దప్పినఁ
బేర్మి సెడదె నింద దా నభేద్యోత్సాహా. 34

ఉ. నీతి దొఱంగి కార్యముల నెట్టన యాగ్రహవృత్తిఁ జేసినం
బ్రీతిగ సిద్ధిఁ బొందినను భీతియుఁ గుత్సయుఁ బుట్టు భూజను
ల్వేతురు చేటు సేఁతలు ఫలింపక తక్కిన మున్న వచ్చు న
త్యాతురతాస్పదంబు లగునాపద సిద్ధవివేకవైభవా. 35

ఉ. క్రోధము లోభముం భయముఁ గూరినచిత్తముతోడ దుష్క్రియా
సాధనవృత్తి దుర్జనుఁడు సజ్జను లాఁగఁగఁ జేయుకార్యముల్
బాధలఁ బెట్టకున్నె సిరి పాయఁగ జేయక యున్నె వానిఁ దీ
వ్రాధినితాంతదుఃఖహృదయత్వము దేరక యున్నె వానికిన్. 36

చ. వినుము కురుక్షితీశుఁడు వివేకవిదూరుఁడు క్రోధలోభముల్
మనమునఁ బేర్చినం దురభిమానమునం హితు లెంత చెప్పిన
న్వినక బహుప్రకారముల నిందకు నోర్చి పరాభవించె స
జ్జను లగుపాండుపుత్రుల నసత్పథవృత్తికిఁ జేటు దప్పునే. 37

వ. అని పలికి యతండు మీమది గలఁగకయున్న దేని కర్తవ్యంబుఁ జెప్ప
వలయునని యడిగినమాట లుగ్గడించి. 38

క. జగ మెఱుగఁగ దుశ్శీలుం
డగుభూనాథుండు వోయినట్టులె పోఁగాఁ
దెగుడుం జేటుఁ గలిగి వగ
మిగులను మది గలఁగదే యమిత్ర ధ్వంసీ. 39

వ. అది యట్లుండె మనకిప్పుడది కర్తవ్యం బని నిశ్చయింప మన మేమి
నేర్తుము తగవుతెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. 40

క. మన మందఱమును ధృతరా
ష్ట్రునికడకుం బోయి కార్యసూత్ర మతనిచే
వినవలయు నాతఁ డెయ్యది
గని పలికిన నదియ మనకుఁ గర్తవ్య మగున్. 41

వ. అమ్మహీకాంతుండు... 42

క. తానును గాంధారియు నె
ద్దానిం గార్యంబు గాఁగ దలఁచి పనిచినఁ దా
దానికిఁ గాదన వలవదు
పూని యనుష్ఠింత మదియు పొగ డొందించున్. 43

వ. వారలకడ విదురుండు నుండు నమ్మువ్వురు విచారించి చెప్పినకార్యంబు నకు నిందగలుగ దట్లుం గాక యెట్లు పొరలినను దైవోపహతంబు లగు కార్యంబులు సిద్ధిం బొందమనె యడిచిపడ వలవదు విచారించుకొంద మనవుడు శోకదందహ్యమానమానసుం డగుచు నగ్గురుపుత్రుండు కృత వర్మను నతని నాలోకించి. 44

అశ్వత్థామ కృపాచార్యకృతవర్మ లతోఁ దనపూన్కి స్థిరీకరించుట

సీ. వెర విట్టిదెఱుఁ గిది వెంగలితన మని యెల్ల వాఁడును దనియెఱిఁగినట్టి
తెఱఁగున నిజకార్యదృష్టియ కయికొను నొరులనేర్పులు పట్ట నొల్లఁడాత్మ
బుద్ధియ మేలని పొగడు నన్యులచిత్తవృత్తుల నిందించు వివిధగతులఁ
జెందెడునాత్మీయచేతఃప్రవర్తన మరయుఁడు దాన బాల్యమునఁ దలఁచు

ఆ. [illegible]పు గీడు చేసి యెలప్రాయమున నొండు
[illegible]పునందుఁ బట్టుకొలుపుఁ బ్రీతి
ముదిమి వచ్చినతఱి నదియును విడిచి య
న్యంబు లైననేర్పు లాచరించు. 45

క. ఆపదఁ బడి యొక్కఁడు స
ద్వ్యాపారము గాఁగఁ జూచి దాని నడపు శ్రీ
ప్రాపించిన నరుఁ డొండొక
చూపున వర్తించునది విశుద్ధపదముగన్. 46

క. తగు నని మరణాదులకై
తెగు దెసన్ మానవుండు దృఢనిశ్చయతం
[illegible] ది పరమహితం
బుగ వదలక నడుపు సద్బుద్ధులు గొనమిన్. 47

వ. మీ రెఱుంగనియది లేదు నాకుం దోఁచినకర్జంబు మన కందఱకును శోక నాశం బగునట్టిది దాని వినుండు చెప్పెదఁ బ్రజాపతి ప్రజల సృజించి విప్రునకు దమంబును క్షత్రియునకుఁ దేజంబును వైశ్యునకు దక్షత్వంబును శూద్రునకుఁ ద్రివర్ణానుకూలతయు వలయుగుణంబులుగా విధించెం గావున శాంతుండు గాని విప్రుండును దేజస్వి గాని రాజును దక్షుండుగాని వైశ్యుండును ద్రివర్ణానుకూలుండు గానిశూద్రు.డును నిందం బడుదు రది యట్లుండె నేనును విప్రకులంబునందు జనపూజితంబైన వంశంబునందు జనియించి భాగ్యహీనతవలన రాజోచితధర్మం బనుష్ఠించితి నడుమ నానిష్ఠ వదలి విప్రధర్మంబు మహనీయంబైన నది యాచరించువాఁడ నగుట నామదికిం జూడ మేలైయుండ దదియుం గాక. 48

తే. మేటివిల్లును దివ్యాస్త్రకోటియును ధ
రించి మెఱయంగ నాజి వధించెఁ దండ్రి
నొకఁడువాఁడును రూపుతోనుండునట్టి
యెట్లుతలయెత్తిమెలఁగుదు నేను జెపుఁడ. 49

క. వాఁడు మొదలుగాఁ బగతుర
వాఁడి గలుగుతూపుగములవలన మెఱసి యే
నేఁడు వధింతును నెవ్వగ
వేఁడిమిఁ బడజాల కొక్క వెరవు దలఁచితిన్. 50

క. లే దింకం బగ యని ధను
రాదులదెస వాహనములయందును సంత్యా
క్తాదరులై పగతురు నేఁ
డాదమఱచి నిద్రవోదు రది తఱి పొడుచున్. 51

ఆ. ఓడిపోయి డప్పి నూని గట్టును జెట్టుఁ
జేరి యొదిగి యున్నవారి గాఁగ
మనలఁ దలఁతు రరులు మనముల నావంత
శంక లేదు సంతసంబు ఘనము. 52

చ. మదమునఁ దేలి యేమఱినమార్తుర దాడిగఁ బోయి బెట్టు ము
ట్టిద శరజాలసత్వరపటిష్ఠతఁ ఎప్పుడుఁ ద్రుంతుఁ గొందఱం

జదుపుదు నుల్లసత్పరిఘసంహననంబునఁ గొన్ని కంఠముల్
చిదుముదు నేల రక్తపరిషిక్తము గాఁ గలహారలీలలన్. 53

తే. గెలుపునూఱట నొదవునగ్గలపునిద్రఁ
బీనుఁగులుఁబోలె నున్న యాబిరుదమగలఁ
జంపి పీనుంగుఁ బెంట గావింపవలయు
శిబిర మెల్లను భూతముల్ సెలఁగుచుండ 54

వ. అని వెండియు. 55

క. కరిహయనరశవముల భ
గ్న రథంబుల నెరసి ద్రుపదనందనగాత్రో
త్కరము పడి యుండఁ జూడక
పరిభవతాపోహశాంతి వడయఁగ నగునే 56

శా. ధృష్టద్యుమ్నుని ముట్టి పట్టుదు మదోద్రేకం బడంగింతు ను
త్కృష్టాస్త్రంబులఁ జంప నల్క పశుభంగిం జంపినం గానిపో
దిష్టావాప్తియనంగ నా కిదియె భూయిష్టంబు గౌంతేయులన్
గష్టస్వైరపిధాభియోగమృతులం గావించు నుగ్రాకృతిన్. 57

క. అలిగినపినాకిచందం
బలరఁడ శిఖండిఁ జొచ్చి యడఁచెఁ బగఱం
బొలియించెను శుద్ధుఁడఁ గా
వలదే జనకునకు నాదుకల నేర్పడఁగన్. 58

క. పాండవపుత్రం బాంచాలురఁ
జండభుజావిభవ మెసఁగ సముయించి కృతా
ర్థుండ నయి పెంపుఁ దేజము
గండును దక్కుండు లేదు కార్యము దలఁపన్. 59

వ. అనవుడుఁ గృపాచార్యుం డిట్లనియె. 60

సీ. పఱిచినదానికిఁ బగ మాఱు పఱుపంగ నుత్సహించుట కడునొప్పు గాదె
దైవయోగంబునఁ దగినయుద్యోగంబు నీమానసంబున నెలవుకొనియె

మాకు నీవూన్కి సమ్మత మేము నీకు నీతోడివారము నీవు దప్పి
యున్న వాఁడవు నిద్రయును లేకయున్న నీవెడగరపడియె దీయడవిలోన

ఆ. నెమ్మి దప్పి దేల నిద్రించి వేగినఁ
దెలివితోడ నత్యుదీర్ణవృత్తిఁ
గడఁగి యేము దోడ నడతేర నడరిన
నరిగణంబు గెలుతు వ్రశమమున. 61

మ. వరదివ్యాస్త్రవిదుండు బాహుఘనుఁ డశ్వత్థాముఁ పైఁ బోవ ను
ద్ధురలీలం గృతవర్మయుం గృపుఁడు నుద్యోగస్ఫురన్మూర్తులై
వెరవుం జేవయుఁ జూపి తో నడవ దోర్వీర్యోద్ధతిన్ మార్కొన
న్నరయోధావళి గాదు దేవతతికి న్నా దెమ్మెయుం జూడఁగన్. 62

వ. అని మఱియును. 63

చ. విను కృతకర్మ దివ్యశరవేది బలాఢ్యుఁడు శౌర్యశాలి యే
నును సమరోద్యమంబునకు నూర్కొనఁ జాలుట నీ వెఱుంగు ది
ట్లని గణుతింప రాదు గురునట్టిత యీరుఁ దనంగవచ్చు న
న్ననఘచరిత్ర యిట్టిరథికావలి వైరుల నెట్లుఁ జేయదే. 64

వ. కావునఁ గోదండంబు నెక్కుడించి కంకటం బూడ్చి నిద్రింపు మేము నిద్రాగమనంబున జడులమై యున్నవారము ప్రభాతం బగుటయు నెల్ల వారలకు నుల్లంబు దేటవొందు నప్పుడు గడంగి యోధులం బొడిచెద పేరు వాడి పొలియింతము మనము పాంచాలసహితంబుగా పాండవులం దెగ టార్చుటయుండె వారిచేతం దెగుటయుండె నిమ్మెయుం గాక రిత్త మరలు దుమే యనిన మామకు నశ్వత్థామ యిట్లనియె. 65

[1]తే. అలుక యెత్తినవానికి నర్థచింత
కునకు నాతురునకుఁ గామగోచరాత్ము
నికిని వచ్చునే విను నిద్ర నీవు నెఱుఁగు
దెఱిఁగియుండి యి ట్లేటికి నేఁడు నన్ను. 66

---

1. "ఆ. అలుకవొడమువాని కర్థచింతునకును, నాతురునకు మన్మథార్తున కును, నిద్రవచ్చునెట్టు నీవును దీనిని, నెఱిఁగి యుండి యేని కేఁపనన్ను." [ఈ పద్యం సంశోధిత ముద్రణములో లేదు].

క. ఎన్నఁబడి జను లెఱింగిన
యిన్నాలుగు తెఱఁగులందు నెయ్యది యైనన్
గన్ను మొగుడ నీదలె నా
కిన్నియుఁ గలుగంగ నిద్ర యేటికి వచ్చున్. 67

చ. గురుదెసవంత నాతురతఁ గూలెద వైరిఁ దలంచి కోపసం
భరితుఁడ నయ్యెదన్ సమరభంగినిరూపణచింత నొందెదం
గురుపతికిం బ్రియం బెసఁగఁ గోరుట నుత్తలపాటు నొందెదం
బురుషవరేణ్య యే నిదుర వోవఁగ నెమ్మెయి నేర్తుఁ జెప్పుమా. 68

శా. సారాచారనిరూఢుఁ డైనధనురాచార్యున్ వధింపంగఁ గ
న్నారం జూచితి నీవుఁ దత్పరిభవం బట్లుండె భగ్నోరుఁ డై
రారా జెంతయు దీనవృత్తిఁ జెవులారం బల్కఁగా విన్న యే
నీరే యూరక నిద్రవోదునటె యి ట్లేలంటి వీరోత్తమా. 69

ఆ. మనము వినఁగ రాజు పనివినభంగి కే
క్రూరచిత్తుఁ డైనఁ గుందకున్నె
కరుణ లేక యున్న పురుషున కేనిఁ గ
న్నీరు దొరుఁగకుంతునే మహాత్మ. 70

చ. ఆఁడు మదీయసఖ పరుఁ డక్కట యేఁ గసుగంద కుండ నా
క్షితిపతి యిమ్మెయిఁ బరులచేతఁ బరాభవ మొందె దానిఁ జూ
చితి మను లోకు ల ల్పభునిచేటును బొం[illegible]దియు
న్న తెయును జెప్ప [illegible]టి నది నామది నూఁదెడు నిద్ర వచ్చునే. 71

వ. అదియునుంగాక. 72

ఉ. కవ్వడియున్ ముకుందుఁడును గావలిగా భయ మేది యున్నవీ
డెవ్వరి కైన ముట్టుకొని యే నని వేర్చి జయింప వచ్చునే
యెవ్విధి నైననుం [illegible] అయే పడఁగించుట పౌరుషంబ యే
నొక్కక గెల్తు రాత్రి యి నూలొని తాఁకితినేని మాతులా. 73

ఆ. ఇట్లు నిశ్చయించి యా పకఁపుఁగడఁకతో
నున్నవాఁడ నిట్టిసన్న మాన్ప

రామి యెఱుఁగ కంటి రారాజుమన్నన
వమ్ము చేసి మరలవచ్చు నెట్లు. 74

క. సమయింతుఁ బొదివి సౌప్తిక
సమయంబున నెల్లభంగిఁ జతురంగసమే
తము గాఁగఁ బాండునృపసుత
సముదయమును ద్రుపదభూపసంతానంబున్. 75

వ. సమయించి మఱి విశ్రమించియు నిద్రించియు సుఖించెద నీవు నిద్రపేరు సెప్పి యుద్యోగంబు మాన్పి మరల్పఁ జూచెద విది తగ వగువే యనిన గురునందనునకు గౌతముం డి ట్లనియె. 76

—: కృపాచార్యుఁడు నిద్రాసక్తులఁ జంపఁ దగదని యశ్వత్థామకు హితవు చెప్పుట :—

చ. అలుక మనంబునం గదిరి నాతఁడు దాను నెఱుంగఁ డొడ్డచేఁ
దెలియఁడు కార్యతంత్రములు ధీమహీతుం డగువాని కైననుం
జెలులును జుట్టలుం దగిలి నెప్పఁగఁ జొప్పడుఁగాక తక్కని
ర్మల మగునీతితంత్రము దిరం బయి చిత్త నందు నిల్చునే. 77

క. మతి నెప్పుడుఁ దా ధర్మ
స్థితి నూహించుచును హితులు సెప్పెడివెర వు
ద్ధతి దక్కి యాచరించుచు
జితేంద్రియత గలిగి నడవఁ జెందు శుభంబుల్. 78

తే. దుష్పథంబులఁ జొరనీక తొలఁగఁ దివుతు
రా ప్తజనములు దగ వశ్య లయినవార
లందుఁ బుణ్యంబు దొలఁగనియతఁడు దొలఁగు
దొలఁగ నేరఁడు భాగ్యంబు దొలఁగువాఁడు. 79

క. మతిమంతు లైనవారికి
హిత లగువెరవుగలవార లెఱిఁగింతురు దు
స్థిత గాకుండఁగఁ గార్యము
గతి యొత్తియుఁదప్పులిడియుఁ గడవఁబలికియున్. 80

క. నాపలుకు వట్టి యాగ్రహ
దీపితుఁ డగు టుడిగి మదికిఁ దిన్నదనము నీ
వాపాదింపుము సలమును
గోపముఁ గ్రౌర్యంబు విడువు గుణరత్ననిధీ. 81

వ అట్లైనం బశ్చాత్తాపంబునం బడవు నిద్రించినవానిని నాయుధంబులు విడిచిన వానిని వాహనవైకల్యంబు నొందినవానిని శరణుసొచ్చినవానిని దలవీడిన వానిని వధియించుట ధర్మంబుగా దీసమయంబున సమస్తసైన్యంబును బాండవ పాంచాలురు నిద్రవోవుదురు నిదుర సావునట్టిద కాదె పీనుంగులుం బోలెఁ బడి యున్నవారిం బొడిచి పాపంబు గట్టుకొని నరకంబునఁ బడుట మేలె మహాస్త్రవిదు లగురధికముఖ్యులయందు మేటి యనం బరఁగి యింతకు మున్నేమిటం గల్మషంబు లేని నీయట్టివాని కిట్టిదుష్కర్మంబు గర్తవ్యం బగునె యిది మడుఁగుఁజీర యందు మసివాఁకిన ట్లయ్యెడు సూర్యసంకాశుండ వగునీవు సూర్యోదయసమయంబునఁ బ్రకాశప్రకారంబైనపరాక్రమంబున కుపక్రమింపు మనవుడు నశ్వత్థామ గృపాచార్యున కిట్లనియె

సీ. నీచెప్పినవి యెల్ల నిజము శాసింపంగఁ దగువాఁడ వై హితం బగుదెఱంగు
నా కెఱింగించితి నీ కేను జెప్పెద నేర్పడ వినుమయ్య యెల్లనృపులు
గనుఁగొనుచుండ మజ్జనకుని సన్న్యస్తశస్త్రుని నట్లు పాంచాలరాజ
సుతుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డతిపాతకం బని కొంకక తల పట్టుకొని వధించె

ఆ. భీష్ము శిఖండి పేరఁ గృత్రిమసమ
రమున నర్జునుండు సమయఁ జూచె
నరద మర్విఁ గ్రుంగి యచవు దప్పిన డిగ్గి
యెత్తుచుండఁ గర్ణు నేసె నరుఁడు. 83

ఆ. చేయు నరుఁడు దునుమఁ బ్రాయోపవేశ ప్ర
వృత్తమైఁ బ్రశాంతచిత్తుఁ డైన
పుణ్యపురుషు నట్టి భూరిశ్రవుని గృష్ణు
ననుజుఁ డట్లు సంపె నాగ్రహమున. 84

చ. పలువురు గూడి కౌరవనృపాలకు నొక్కరుఁ జుట్టుముట్టి వి
చ్చలవిడిఁ బాపకర్మ మనుశంక యొకించుకయేని లేక యా
రులు గద నుగ్గు సేయఁగ మరుత్సుతునిం బురికొల్పి రిన్నిభం
గుల మును వారె కాదె చెడఁగ్రొచ్చిరి సంగరధర్మసేతువున్. 85

వ. వారి నెట్లు నిందింపవు మమ్ము నెట్లు వారించెద వాలింపుము. 86

ఆ. తొడలు విఱిగి నేలఁ బడియుండి ననుఁ గని
మానవేంద్రుఁ డట్లు దీనవృత్తి
నాడెఁ గొన్ని మాటలవి యంతరంగంబు
నందుఁ జిక్కి కినుక యలఁత సేసె. 87

వ. వాని వెలార్పవలయు మజ్జనకహననసంతుష్టుం డగుధృష్టద్యుమ్నుండు
లోనైన యప్పాపాత్ములఁ బాపంబుతెరువున రూపుమాపెద దీనంజేసి
కీటజన్మంబు పాటిల్లినను మేలకాని యీకడంక మాన నేర నన్ను వారింప
నెవ్వరివశం బగు నని దిగ్గన లేచి యగ్గురుతనయుండు రథం బెక్కినం
గనుంగొని యగ్గౌతముండును గృతవర్ముండు. 88

ఆ. ఏకనిశ్చయమున నిట యేఁగుదెంచితి
మనమ నీవు నేము నధిపుపనికి
నిట్టిమమ్ము వేఱు పెట్టి యెక్కటికార్య
మాచరించువాఁడ వగుట దగునె. 89

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్టులను నమ్మహితాత్ములకే నవశ్యముం
జని ద్రుపదాత్మజుం బొదివి చంపెద దుర్గతిఁ బోవుచావుగా
ఘనభుజశక్తిశౌర్యము నకంపితధైర్యమునున్ వెలుంగ మీ
రును దెలివొంది కూడికొన రూఢికి నెక్కుఁద మెల్లభంగులన్. 90

ఆ. ఒండుతలఁపు లుడిగి రం డని పోవ నా
రధికవరులు గడగి రథము లెక్కి
మొనసి చనిరి వారు మువ్వురు నగ్నిత్ర
యంబుఁ బోలి యొప్పి యప్పు డధిప. 91

వ. అట్లు చని నిద్రావశం బై నపాండవశిబిరంబు డగ్గఱి రనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె. 92

ఆ. రాజుఁ గూల్చి జయముఁ దేజంబుఁ బొందిన
యత్యుదగ్రవిభవు లైనయరుల
శిబిర మాక్రమింపఁ జిత్తంబులందుఁ దెం
పొదవి మువ్వు రట్లు గదియు టరిది. 93

వ. వారు చేసినవిధంబు వివరింపు మనిన నాసూతసుతుండు విచిత్రవీర్యనందనున కిట్లనియె నట్లు శిబిరద్వారప్రదేశంబునకు నడచి సహాయులం గడచి యశ్వత్థామ యుద్ధాముసాధనంబున జన నుత్సహించె నట్టియెడ. 94

—:అశ్వత్థామకు శివుఁడు భూతాకృతి యై తోఁచుట :—

సీ. క్షరిత శోణితమగు శార్దూలచర్మంబు పరిధానకరణి విభాసితముగ
నురగాత్మకములైనయుపవీతములుహారములు నంగదంబులుపొలుపుమిగుల
వివృతవిశాలాస్యవివరంబు నిశితదంష్ట్రానికరంబు ఘోరంబు గాఁగ
భాసురకాంతివిభాసంబు లగు లోచనంబులు బహుసహస్రంబు లొప్ప

తే. నుగ్రమును సుందరంబును నుజ్జ్వలంబు
నై మహాకార మద్భుత మావహింప
భూత యొకటి భీషణస్ఫురణ మెసక
మెసఁగ నగ్గురుపుత్రుక ట్టెదుర నిలిచె. 95

క. విను మాభూతం బిట్టిది
యని కలరూపేర్పఱుప నమరులకు వశం
బె నరేంద్ర తదాకృతి గనుఁ
గొనినన్ భేదిల్లవలయుఁ గొండకు నైనన్. 96

వ. ఇట్లుతనయుగ్రభాగంబున నావిర్భూతం బైన యమ్మహాభూతంబు నాస్యకుహరంబును నాసికావివరంబులుఁ జెవులుఁ గన్నుల నన్నింట మంటలు వెడలి మింట నడరఁ దదీయసంతతతేజోమరీచిసంఘంబుల శంఖచక్రగదాహస్తులై హృషీకేశు లనేకులు వెడలి కిట్టఖిలభూతపరంపరాకరం బగు నమ్మహాభూతంబు నాలోకించి యవ్వీరవరుండు. 97

చ. హృదయమునం గలంక యొకయించుకయేనియు లేక వీరసం
పద యలరంగ భల్లముఖబాణతతుల్ నిగిడింపఁ బెద్దగా
వదనము విచ్చి భూత మనివార్యవిధంబునఁ ద్రావె బాడబం
బుదధిజలంబు ద్రాగెడుమహోగ్రసముద్ధతి వాని నన్నిటిన్. 98

చ. అతులశరంబు లట్లు వృథ యైనఁ గనుంగొని ద్రౌణి రశ్మిమం
డిత మహనీయశక్తి నిగిడించిన భూతముఁదాఁకి యంత్యకా
లతిమిరవైరిమండలవిలగ్న మహోల్కయుఁ బోలెఁ బిన్న పి
న్నతునియలై యడంగె నరనాథ యతండు విషాద మందఁగన్. 99

చ. అలఘుతరాత్మసారుఁ డగు నగ్గురుపుత్త్రుఁడు ఘోరఖడ్గమున్
బిలగతసర్పముం దిగిచి భీషణరేఖ నటించుభంగి న
గ్గలపురయంబునం బెటికి గాఢవిముక్తము గాఁగ వైచినం
బొలుపఱి పోయె దూదికియ భూతశరీర సమాగమంబునన్ 100

తే. సరభసంబుగఁ దోమరసమితిఁ జక్ర
వితతిఁ బరఁగించి పేర్చె నవ్వీరవర్యుఁ
డదియు నదియును దోడ్తోడ నల్ల నగుచు
మ్రింగె నమ్మహాభూతంబు మేదినీశ. 101

క. అలిగి యతండు నితాంతో
జ్జ్వలగద వైచుటయు నదయు సత్వరలీలన్
జలచర మామిషముంగొను
పొలుపు నెఱయ మెఱయ మ్రింగె భూతం బధిపా. 102

ఆ. ఇవ్విధమున సకల హేతుబు వమ్మయి
పోవ నతివిషణ్ణబుద్ధి యగుచు
నట్టునిట్టుఁ జూచు నతనికి బహుజనా
ర్దనులు దోఁచి రంబరమున నెల్ల. 103

ఉ. భీకరవిష్ణురూపములు పెక్కిటు లొక్కటఁ దోఁప తీవ్రతా
పాకులమానసుం డగుచు నగ్గురుసూనుఁడు దుర్మదంబునం
జేకొననైతి నట్లు కృపుచెప్పినసత్యహితోపదేశముల్
నా కిది పెద్దయే యని మనంబున నిట్లని వల్కె వెండియున్. 104

ఆ. మహితశాస్త్రకలితమార్గంబు విడిచి ని
జేచ్ఛ(బగఱ గెలువ నెవ్వ(డరుగు
వాని నయ్యధర్మవర్తనక్రౌర్యమ
యెవ్విధమున(జెఱుచు నింత నిజము. 105

సీ. గోవు బ్రాహ్మణుబాలకుని వృద్ధునంధుని సఖు(దోడ(బుట్టువు జడు(బ్రమత్తు
మత్తుని గురుని నున్మత్తుని సుప్తుని నంగ నాభిరతుని నస్త్రశస్త్ర
నిహతి నొప్పించుట విహితంబు గాదని యార్యులు సెప్పుదు రట్టిధర్మ
మార్గంబుదొఱ(గి దుర్మంత్రం(బుమై(బగయడ(గింప(గడ(గిననసురవృత్తి

ఆ. జేట కాక కార్యసిద్ధి గా నేర్చునే, పెద్దయెత్తి కొనిన భీతి మగుడ(
బడుట కష్టసరణి బలిమి దయ్యముతోడ(జెల్ల దింక నేమి సేయునాడ.106

ఉ. అక్రమవృత్తి గీడుతెరు వై ఫలియింపదె ద్రోణసూతి దు
ర్విక్రమనింద కర్హు(డె సవిస్మయ మైనమనంబు భూతవృ
త్తిక్రమవేది గాదు గణుతింప(గ నేమియొ యిమ్మహాద్భుత
ప్రక్రియ కాదికారణము పాపవిరూథు(డు నీతి(గాంచునే 107

వ. అని పెక్కుభంగుల వగచి పల్లటిల్లినచిత్తంబు(బట్టుకొల్పి యిట్లని
నిశ్చయించె. 108

శా. భావం బేకముఖంబు(జేసికొని యాపద్ధ్వాంతభానుఁ మహా
దేవుం బర్వతకన్యకాప్రియు దయార్ద్రీభూతచేతస్కులో
కావిర్భావవివర్ధనాలయకృతివ్యాపారపారంగతుఁ
దేవేంద్ర ప్రముఖామరార్చితుని భక్తిప్రౌఢతం గొల్చెదన్, 109

ఆ. అఖిలదేవతామయాత్ము(డద్దేవు(డ
ట్లగుట నిఖిలదైవికాపదుదయ
నిరసనం బొనర్చు నియతి నప్పరమేశు(
గొలిచి యిపుడ కీడు దొల(గ(ద్రోతు. 110

వ అని యిట్లు నిశ్చయించి నియతుండై రథంబు డిగ్గి ధరణీతల బునం
గూర్చుండి భాసురంబున భూతనాథు నెలకొలిపి యక్కు(భజనంభవుండు.

—: అశ్వత్థామ శివున కాత్మోపహారం బొసంగ నిశ్చయించుట :—

సీ. స్థాణు నుగ్రుని శివు శర్వు నీశానుని భద్రప్రదుని కుంభు రుద్రు గిరిశు
నవ్యయు శ్రీకంఠుహరుఁ బరమేశ్వరుఁ బురహరు నజుని శంకరుఁ ద్రినేత్రు
బహురూపు విశ్వరూపత్వసంవ్యాప్తుని నంబికాహృదయేశు నమరవంద్యు
గణనాథు విభు శూలఖట్వాంగధరు జటామండలాలంకృతమౌళి నభవు

ఆ. నాశ్రయించి యతని కాత్మోపహార మ
ర్పించువాఁడఁ గాక పెక్కుతలఁపు
లేల నాకు నమ్మహేశ్వరేశ్వరుఁ డెట్టి
గతి యొనర్చె నది సుఖంబ కాదె. 112

వ. అని తలంచి భూతకృత్యం బైనపరాక్ర మప్రతిబంధరూపం బుగ్గడించి 113

క. ఏనీయాపదఁ గడచిన
నానాభూతోపహారనవ్యార్చన నీ
శానునిఁ బ్రీతుం జేసెద
బూని ప్రమథగణము నన్నుఁ బొగడునటులుగన్. 114

చ. అని హృదయంబునం బలుకుల మ్మహనీయచరిత్రు ముందటం
గనకపువేది దోఁచె నధికద్యుతిజాలము లుల్లసిల్ల నం
దనలము విస్ఫురత్స్ఫుటశిఖావలి నొప్పి వెలింగె దానికి
న్మనము దలిర్ప నిశ్చయమునం దెలివొందె నతండు నెంతయున్. 115

వ అప్పుడు ప్రదీప్తవదనులుఁ బ్రజ్వలితనేత్రుల నేకపాదులుఁ గరితురంగ సింహ సూకరాననమానవముఖులును దీర్ఘదంష్ట్రాకరాళాస్యులును మఱియు ననేక ప్రకారంబు లగువక్త్రంబులం బొలుచువారును వక్రాంగులు దీర్ఘ దేహులు హ్రస్వశరీరులు నతిస్థూల కాయులుఁ గృశమూర్తులుఁబింగళ గాత్రులు నీలతనులు మఱి నానావర్ణంబులు గలుగువారును బంచశిఖులును జటాధారులును గపాలధరులును మఱియు బహుభంగికంబులై మౌళీత లంబులం బొలుపొందు వారును లోనుగా వివిధవిశేషవికృతస్వరూపులగున సంఖ్యాతప్రమథులు చిత్రాంబర మాల్యాంగరాగంబులు రత్నకనకమయ

భుజగాస్థిమాలాభూషణంబులును ధనుస్తూణకృపాణముసలముద్గరపరశుభిండివాల స్థూల ప్రభృతిస్ఫార ప్రహరణంబులు మెఱయ మృదంగపణవడమరుఘంటాగోముఖాదితూర్యంబులు మొరయ విస్ఫురద్ధ్వజపతాకాకుంచికలు శోభిల్లఁ బాడుచు నాడుచు నార్చుచు బొబ్బలిడుచునపుడు గఱచుచుఁ ద్రుళ్లుచు గురువులు వాఱుచుఁ గరటిబృంహితంబులఁ గంఠీరవగర్జితంబులు శంఖరవంబులు భేరీధ్వనులుం బోనియెలుంగులు సెలంగ బెట్టిదంబులగు పలు దెఱంగులపలుకు లెసంగ బ్రహ్మద్వేషు లగువారిమాంసరుధిరంబులఁ బూర్ణంబు లగు కపాలంబులు గరతలంబులం గొని యాభీలంబు లగుభక్షణ పానంబు లాచరించుచు సోమపానశమదమతపో బ్రహ్మచర్య ప్రముఖంబు లగు తమవిశిష్టకర్మంబులకు భవుండు విస్మయంబు నొందుంగాని యష్టగుణం బగునైశ్వర్యంబు నొందియుఁ దారు విస్మితులుగానియట్టిమహానుభావు లద్దేవునకు గౌరికి గజముఖషణ్ముఖులకంటె నర్మిలికిం బట్టగుభవ్యులు దివ్యజనస్తవ్యు లయ్యుగ్ర గురుతనూభవుతెం పెఱుంగుటకు సౌప్తికవ్యాపారఘోరత్వంబుఁ గనుంగొని వినోదించుటకు వచ్చి యతనిచిత్తంబునకు బెదరు పుట్టించువారై భీషణాకారంబుల నుల్లసిల్లిన నాధైర్యధుర్యుండు. 116

మ. వెఱ పావంతయు లేక వారిఁ గలయన్ వీక్షించి నెమ్మోమునం
జిఱునవ్వున్ మదిఁ దెంపుసొంపు వెలయం జెల్వంబు రెట్టింప నం
దఱుఁ గీర్తింప రథంబుమీఁదిఘనకోదండంబుఁ జే నంది చి
చ్చుఱుకం జేరె నుదాత్తభంగి మహనీయోత్సాహసందీప్తుఁడై 117

ఆ. ఇవ్విధమునఁ జేరి యవ్వేదికోపల
భాసమానుఁ డైనపావకునకు
దేహ మొక్కయాహుతిగఁ జేయుటకుఁ దగు
నంత లేకయునికి నతఁడు సూచి 118

క. తనయరదము మీఁదం గల
ధనుర్వితానము లసత్ప్రధరజాలముల

గొనివచ్చి వేదియం దిం
ధనములుగాఁ బేర్చి తెంపు దలకొను మదితోన్ 119

వ. పేర్చి యప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి. 120

క. తెఱఁ గెట్టిదియో నామది
నెఱుఁగ మదాత్మోపహార మిచ్చెద నీకుం
గఱకంఠ వరము నాకుఁ బ
గఱఁ బరిమార్పంగ శక్తి గలుగుటయ చుమీ 121

వ. అని ప్రార్థించి. 122

క. ఆంగిరసకులజనిత మీ
యంగము శిఖియందు దీని నాహుతిగాఁ జే
యం గంటి భవద్భక్తి సు
సంగతమతితోఁ గృతార్థజన్ముఁడనైతిన్. 123

క. అని పలుకుచుఁ బరమేశ్వరు
మనమున నిడి యూర్ధ్వబాహుమహితాకారుం
డును ఘనసమాధి యగుచున్
విను ముఱికెను గురుసుతుండు వేదికపైకిన్. 124

ఆ. ఉఱికి మంటలోన నల్లంబు తెలివొక
యింతయేనిఁ గుంద కిద్ధమూర్తిఁ
దేజరిల్ల నున్న ధీరవర్యునకుఁ బ్ర
త్యక్ష మయ్యె శివుఁడు దయ దలిర్ప. 125

—: అశ్వత్థామకు శివుఁడు ప్రత్యక్షంబై ఖడ్గం బొసంగుట :—

వ. ఇట్లెదుర నిల్చినభక్తవత్సలుం డగు భవానీవిభుండు దరహసితముఖుం
డగుచు దివ్యావలోకనామృతంబు వెల్లిగొల్పిన నవ్వేదియందుఁ గమలా
కరంబులో నున్న చందంబునఁ బ్రమోదంబు నొంది యున్న యన్న
రోత్తమునకు నారాయణ ప్రియుం డిట్లనియె 126

క. ఇమ్మెయి నీ దగుసత్క
ర్మమ్ము విశేషమునఁ జేసి మానస మత్యం
తమ్ము ప్రియమందె నీకు వ
రమ్మొసఁగఁగ వచ్చితిన్ ధరాసురవర్యా. 127

వ. అనవుడు 128

తే. తనువు పులకల ప్రోవుగా మనము గాఢ
సంభృతానందముగ శరాచార్యసుతుఁడు
విహితసంభ్రముఁ డై వేది వెడలి సాఁగి
మ్రొక్కి లేచి ఫాలంబున మొగిచెఁ గేలు. 129

వ. అప్పుడు. 130

చ. అతని మొగంబుమీఁద నొలయన్ మధురం బగుచూడ్కి పార్వతీ
పతి మృదురీతి నిట్టులను భవ్యము లైనతపంబు సత్యము
స్తుతియును శౌచముం గలిగి నిశ్చలభక్తి యొనర్పుఁ గృష్ణుఁ డ
ప్రతిమసపర్య నాకు ననురక్తుఁడ నౌదును నమ్మురారికిన్. 131

క. అతనికి సన్మానము సే
యుతలంపున భూతరూపయుక్తుఁడ నై వ
చ్చితి నినుఁ బాంచాలురపై
నలిస్ఫురణఁ బోవ నీక యడ్డం బైతిన్. 132

తే. తెల్లముగ నీదుచిత్తంబు తెఱఁ గెఱుంగ
వలసి నేఁ బెక్కనేకమాయలు పొనర్చి
యత్రతత్రవిలాసంబు నాచరించి
కేలి సలిపితి వేయును నేల చెపుమ. 133

వ. కృష్ణసమారాధనంబునకు గృతం బయ్యెఁ బాంచాలురకుఁ గాలంబు దగ్గఱియె
నేఁడు మెచ్చితి నీవు నాయనుగ్రహంబు వడసి తని యొక్కమహనీయ
ఖడ్గం బవ్విప్రుని చేతి కిచ్చుచు నతం డెఱుంగ కుండఁ దేజోరూపంబున
నతనితనువున నావేశించె నిట్లు రుద్రుం డాలసినయగ్గురునందనుం డమంద

హర్షమయమూర్తియై యతుల ప్రభ నొప్పె మున్ను భూతంబు చేత నప హృతంబు లైనయస్త్రశస్త్రంబులును బిదపవేదియం దిడిన యాయుధంబు నమ్మహావీరునితేరిపైఁ బూర్వప్రకారంబున నుండెనప్పుడు ప్రమథగణంబు లదృష్టాకారంబులై యమ్మహాత్మునిఁ బరమాత్ముఁ గొలుచు చందంబున బలసి రా రథారూఢుం డై పాండవశిబిరంబునకు నాతండు నడవఁ దోడన కృపకృతవర్ములు నడచి రనిన ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె 134

చ. అతఁ డటు లేవునం జనఁగ నాకృపుఁడుం గృతవర్మయున్ మహో
న్నతవరలాభగర్వితమనస్కుఁడు ద్రోణసుతుండు వోవఁగా
నితని క్రియన్ బలోద్ధతి సహిష్ణుత గల్గనె యొడ్ల కంచు సం
భృతభయచిత్తవృత్తులయి పెంపఱఁ బోరు గదా పిఱిందికిన్. 135

వ. మఱియును 136

మ. పటువేగంబున ముట్టి ద్రోణసుతుఁ డప్పాంచాలలోకంబుఁ ద
క్కటిభూపాలుర ద్రౌపదీతనయవర్గంబున్ భుజాఖేలనో
ద్భటఖడ్గోల్లసనంబుపాల్పఱిచి తద్ధాత్రీతలం బెల్ల నె
త్తుట జొత్తిల్లఁగఁ జేసెనే రిపుచమూదుర్వార ఘోరాకృతిన్. 137

క. పాండవశిబిరముఁ జొచ్చి య
ఖండితపౌరుషము వెలయఁ గాఁ గలశజపు
త్రుం డది యంతయు మత్తు
త్రుండ రిగెడితెరువునం దరుగఁ జేసెఁ గదే. 138

వ. సమర ప్రకారం బంతయు సవిస్తరంబుగా నెఱిఁగింపు మనుడయు నతం
డిట్లనియె 139

తే. ఇవ్విధంబున గురుసుతుఁ డేపుమిగిలి
చనఁగఁ గృపుఁడును గృతవర్మయును దలిర్చు
కడఁక నతనితో నడచిరి గాని వారి
వలన నించుకయును నరవాయి లేదు. 140

వ. ఇట్లు తనకెలంకుల నడచునప్పుడుసు నాలోకించి యాచార్యసుతుండు సంతో
షించి. 141

ఉ. మీరును దెంపు సొంపెసఁగ మిక్కిలి బీరము లావు చూపఁగాఁ
గోరి కడంగి పైఁబడుటకుం దగి యుండదు వీడు మీబలో
దారత బ్రాపునం జని యుదగ్రభుజావిభవంబు పెంపు సొం
పారఁగ నవ్విరోధినిచయంబు సమస్తము నేన త్రుంచెదన్. 142

వ. అని యిట్లు వారి నగ్గించి వాకిట నిలిపి మహనీయబాణబాణాసనంబులు వహించి సుప్రసుప్తసకలజనం బైనయాశిబిరంబుఁ జొచ్చి తాను మున్న గతాగతజనంబులవలనఁ బ్రసంగాధీనతంజేసి యవ్విడిదల తెఱంగును నట్టిట్టివి వారి సన్నివేశంబు లిచ్చట నని సాభిజ్ఞానంబుగా విని యునికిక తంబున నరసికొని పోవ నేర్చి తొలుత ధృష్టద్యుమ్నుసదనంబునకు నరిగి బాణబాణాసన సహితం బై యున్న రథంబు డిగి రుద్రు నుద్దేశించి మానసంబున.

క. పూనితి నిష్ఠమెయి న్నిను
నానాభూతోపహారనవ్యార్చననీ
కేనొనరించెద నది యీ
శానా కైకొనుము సుప్రసన్నుఁడ వగుమీ. 144

వ. అనుచు నరిగి. 145

తే. అచటిజనములు పగలింటి యాహవమున
శ్రమము బొందియు నిశ్శేషశత్రునాశ
నమున నూఱటఁజేసియు నమితనిద్ర
నొంది యత్యంతవివశులై యుండ నతఁడు.

వ. మందగతిం బ్రవేశించి యన్వేషించి. 147

చ. తెరయెడ మేలుకట్లుఁ దగు దీవియలుం జెలువొంద మేటిచ
ప్పరమునఁ జాలహృద్యమగు పాన్పున నూఱడి నిద్రవోవున
ద్గురువధకారి గాంచి కడుఁ గ్రోధము మోదము సందడింప సు
స్థిరతఁ బదప్రహారమునఁ [1]దెల్పెను ద్రౌణి రణాభిరాముఁడై. 148

వ. తెలిపినఁ గను విచ్చి తన్నుం జూచి యెఱింగియుఁ గలంగక రణదుర్మ దుం డైన యాద్రుపదనందనుఁడు డగ్గన లేచినం దనచేతివిల్లు విడిచి యతనితలఁ బట్టుకొని పెను మఱఁదిఁ డిగిచి యబ్బలియుండు. 140

ఉ. నేలపయిం బడం దిగిచి నిష్ఠురభంగి నురఃస్థలంబు ద్రొక్కఁ
కాల నొగిల్చి యేపున మొగం బతిదారుణముష్టి నొంచె ని
ద్రాలసవృత్తి నంగములయందు బలంబును బుద్ధినేర్పునుం
జాలనియవ్విరోధి వివశత్వముఁ జేసె ద్రవేల్మిడిన్. 150

వ. ఇవ్విధంబున నతనిచేత ధృష్టద్యుమ్నుండు. 151

చ. వివశత భీతిఁ బొంది కడువిహ్వలుఁడై తనుఁ జూడ ద్రోణసం
భవుఁడు వెసన్ శరాసనము వాపి గుణంబు తదీయకంఠముం
దవులఁగఁ జేర్చి వాగురవిధం బొడఁగూర్చి మసంబు విక్రమో
త్సవమున నుబ్బఁగా బశువుఁ జంపెడుచాడ్పునఁ జంపువేడుకన్. 152

వ. ఉరంబును మెడయు నిరుగాలం ద్రొక్కినఁ ద్రోచియు దైన్యంబు దోఁప గోళ్లఁ గీఱియు నిస్తరింప లేక యెలుంగు వెడల కున్న నెట్టకేలకు మాట వెడవెడ యెఱుంగ వచ్చు తెఱంగునఁ బాంచాలవరుం డమ్మహీసుర వరున కిట్లనియె 153

క గురుపుత్ర శస్త్రనిహతిం
బొరిపుచ్చుము తడయ నేల పుణ్యగతికిఁ జె
చ్చెరఁ బోవునట్లు సేయుట
పరికింపఁగ మేల కాదె పగతుర కైనన్. 154

వ. అనిన విని యశ్వత్థామ యతనిమొగంబు చూచి. 155

క. వినుము గురుద్రోహికిఁ గ
ల్గునె యుత్తమగతి [illegible]
దునిమితివి నీవు గురు నే
నును మత్ప్రతీకరణమున నినుం దెగఁజూతున్. 156

ఆ. అనుచుఁ బెలుచ నొంప నచ్చటిజనములు
గలఁగి యపుడు మేలుకాంచి చూచి
భయము దోఁప గడిఁడియుగ్రముగాఁ దను
యుల్లమునఁ దలంచి యొడిఁగి యుండ.

-: అశ్వత్థామ నిద్రాపరవశుం డగుధృష్టద్యుమ్నుం జంపుట :-

ఉ. కాలను గేలనుం జదిపి గంధకరిం దెగటార్చు సింహముం
బోలుచుఁ బేర్చి యాద్రుపదభూపసుతున్ సమయించె వేదనన్
దూలఁగ రోఁజఁగా బలుమఱుం బొరలంబడి లాల గ్రక్కఁన
వ్రాలుచుఁ గండు ప్రాక్పరిభవంబుఁ దలంచుచుఁ గ్రౌర్యధుర్యుఁ డై. 158

క. ధృష్టద్యుమ్నుని నిట్లతి
కష్టవిధిప్రాప్తమరణుఁ గావించి మహా
వష్టంభోజ్జ్వలుఁడును సం
హృష్టాత్ముఁడు నగుచు వింట నిడియె గుణంబున్. 159

వ. ఇట్లు సజ్యం బయినచాపంబు ముష్టి నమర్చి యాచార్యనందనుండు 160

ఆ. చప్పరంబు వెడలి చనుదెంచి యల్లని
నగవు నెఱయ సూతు మొగమునందుఁ
జూడ్కి వొలయ రత్నసుందరం బగునిజ
స్యందనంబుపైకిఁ జనియె నధిప. 161

మ. అరదం బిమ్మెయి నెక్కి యుబ్బి శిబిరం బాప్రొద్ద నిశ్శేషతం
బొరయం జేయుకుతూహలంబు మది నుప్పొంగన్ లసన్నేమిని
ష్ఠురనాదంబు ప్రమోదముం బెనుప రక్షోభూతచిత్తంబులం
బరివీరావలియిండ్ల కందువ లెడం బాటించుచుం బోయినన్. 162

తే. పీనుఁ గై యున్న పాంచాలసూనుఁ జూచి
రక్షకులును దదీయపురంధ్రులును స
మగ్ర శోకాంధకారనిమగ్నచిత్త
వృత్తులై యేడ్చి రెలుఁగులు మిన్ను ముట్ట. 163

క. ఆకలకలమున మేల్కని
యా కెలఁకులయిండ్లరాజు లది యే మనుచున్
వే కదియం గని యాజను
లాకులతం బెసఁగ నిట్టు లనిరి నరేంద్రా. 164

క. రక్కసుఁడో మానిసియో
నిక్క మెఱుంగము వధించె నృపసూనుని వీఁ
డొక్కరుఁ డుదగ్రుఁడై రథ
మెక్కి యరిగెడున్ దురాత్ముఁ డెఱుఁగుఁడు కడఁకన్. 165

వ. అనిన విని యన్నరపతులు తల లెత్తిచూచి పోనీక పొదువుం డనుచు
సపరివారంబుగా నడచి యశ్వత్థామః బోదివిన నుద్దానుప్రకారంబునఁ
దిరిగి మూఁపులు పెరుఁగ గొనయంబు సారించి. 166

మ. ఖరనారాచపరంపరావిహరణక్రౌర్యంబునన్ శాతని
ష్ఠురభల్లప్రవిసారదారుణతరక్షోణీశులం దద్బలో
త్కరముం గేలియవోలె గీటడఁచె దోర్గర్వం బఖర్వంబుగా
వెరవుం జేవయు భూతముల్ వాగడ నవ్వీరుండు ధీరోద్ధతిన్. 167

వ. తదనంతరంబ యుత్తమౌజునిలోఁగిలి చొచ్చి కృపాణపాణియై యర
దంబు డిగ్గి యరసికొని యతనియభ్యంతరమందిరంబుఁ బ్రవేశించి 168

సీ. అలికిడి మేల్కను నతని ధృష్టద్యుమ్నుఁ బట్టినక్రియఁ దలపట్టి యీడ్చి
యాతనిఁ జంపినయట్టులు పశుమరణాతికౌతుకమున నవనిఁ బెట్టి
చంప నచ్చేరువఁ జప్పరంబున శయనించు యుధామన్యుఁ దెఱిఁగి కడఁగి
చనుదెంచి రాక్షసుఁ డని తలంచియుఁ గొంకు పెట్టక పెనుగద బెట్టు వ్రేయ

ఆ. వ్రేటు వడి చలింప కాటోపదీపితుఁ
డగుచు గురుతనూజుఁ డక్కుమారు
నగ్రజన్ముఁ బోలె నుగ్రత వధియించెఁ
గాని ఖడ్గలీల గలుగదయ్యె. 169

వ. ఇట్లు ద్రుపదపుత్రుల నొక్కుమ్మడి నిరువుర గీటడంచి యబ్బలు
మగండు. 170

శా. కాలాకారతఁ బేర్చి దోర్లసితఖడ్గస్ఫారసాంద్రప్రభా
జాలం బొప్పఁగ నిట్లు సొచ్చి లఘుసంచారంబు శోభిల్లఁ బాం
చాల వ్రాతముఁ గ్రీడమై దునిమె రక్షశ్శ్రేణి మాంసంబుఁ గీ
లాలంబుం గబళించి త్రావి మదలీలాలోలతం గ్రాలఁగన్. 171

వ. అట్టియెడ. 172

శా. నిద్రాసక్తునిఁ గొంత మేల్కనినవానిన్ సుప్రబుద్ధాత్ముఁడై
యుద్రేకంబును శౌర్యసారమును బాహూల్లాసముం జూపఁ జం
చద్రేఖం దిర మైనవానిఁ దను నుత్సాహోగ్రతం దాఁకి యు
న్నిద్రస్వైరసముద్ధతిన్ మెఱయువానిం దున్మె నేకాకృతిన్ 173

వ. మఱియు నతండు. 174

—: అశ్వత్థామ కరితురంగంబులపై కుఱికి నఱకుట :—

స్రగ్ధర. తుండంబుల్ నుగ్గుగా గైతొరుఁగఁ జులకం ద్రుంచుఁ గుంభస్థలంబు
ల్ఖండించున్ మౌక్తికంబు ల్గలయఁగఁ జెదరం గాయముల్ ప్రేవుఁ బ్రోవుల్
చండంబుల్ సాంద్రరక్తస్రవమున బెరయన్ జాల్వడన్ వ్రేయు నిమ్మై
ఖండాల శ్రేణి మాయించుచు వెలిఁగి హయస్తోమశాలాగతుండై. 175

ఉ. కొన్నిటి పాదముల్ నఱుకుఁ గొన్నిటి మోరలు సెక్కు లీలమైఁ
గొన్నిటి కంఠముల్ దునుముఁ గొన్నిటి పేఁవులు వ్రచ్చు నుబ్బునం
గొన్నిటి సర్వగాత్రములు క్రూరవిచేష్టితవిభ్రమంబు దోఁ
ప న్నఱుమాడు బ్రౌఢబలభాసితభూరిభుజావిహారుఁడై. 176

వ. ఇట్లుంగిఁ బీనుంగు పెంట లైనపాంచాలురవిడిదల వెడలి విజయోద్ధా ముండగు నశ్వత్థామ చల్లడము దట్టి మొదలయినపరికరంబులు పాటించి యున్న గనపలోఁగిళ్లకుం జని తొలుత దొరలం దునుముచుఁ బరిజనమా తంగ తురంగమండలంబుల మట్టి విదళనవినోదంబులు సలుపుచు నొక్కొక్కయెడ మార్తురు మేల్కని పన్ని మార్కొనిన మారి మసంగి నట్లు మృత్యుదేవత గెరలినచాడ్పున జముండు నలిరేఁగినకరణిఁ గనుపు గొట్టి కాలుకాలం బెనంగినపీనుంగులను గనక రత్నవలయంబులఁ జెలు వందుచేతులను దునిసిపడినకరికరంబులతో సరసమాడు చెలువునం జల నంబు నొందుచరణంబులను నావులించుతలలను వేదండదంత ఖండం బులను ఘోటకముఖలేశంబులను రథావయవశకలంబులను మడువులు గట్టునెత్తురులను నుప్పులు గొనుకంఠంబును బెనుగొను ప్రేవులను బెనుతిట్ట

లగు నెమ్ములను మూర్తిమంతంబు లయినట్టియద్భుతంబునకు భయానకం బునకు బీభత్సంబునకు నన్నెలవగ నట్లుగాఁ జేయుచుఁ జెలంగి చెలంగి మలంగి మఱలంగి తనకరవాలలీలలు భూతబేతాళంబులకుఁ బెనుపఁ జతురంగంబులం బాఱినను బీఱువోయినను దురలినను గలంగినను దొలంగి నను దఱిమినను నఱిమినను గిట్టినను ముట్టినను దాను వానిం బొదివి పొలియించుచు బలుపిడియు నబ్బును వెరవును బరుసందనంబు నొక్క చందంబునఁ జెల్లనం దొక్కటియైనను దక్కనీక యంతకంతకు నెక్కు డగుకోపంబున నాటోపంబు దీపింప వాదరఁ జిక్కిన మెదడు తునుకలు గోఱదౌడల కైవడి గలిగి రుధిరానులేపనంబున నాభీలం బగునసిపట్టిక ఘోరాకారయైన రాక్షసి పగతుర గీటడఁగించుటకుఁ దనకుఁ దోడు వచ్చిన తెఱంగున మెఱయఁ జేదిసైన్యసన్నివేశంబు లోనుగాఁ గల పలు చోట్లఁ గమలాకరంబు సొచ్చిన ఘనలులాయంబు రేఖయుఁ గేలివనంబుఁ దఱిసిన మత్తశుండాలంబుపోలికయును గాంతారంబు దరికొనుదావ పావకువిధంబును దోఁప విహరించుచు వలయుతఱి రథం బెక్కుచుఁ బాదచారియై విక్రమించుచు వెరవు దొరకొని యప్పుడు డిగ్గుచునగ్గలికమై బెరయఁ బెనంగి పగతురరక్తంబునసిక్తంబైనశరీరంబు దారుణప్రకారంబు నన్నల్లసిల్లఁ దన్ను సకలజనులు దానవుం డని తలంపఁ బెంపారుభీషణో ద్ధతిఁ బ్రవర్తిల్లు పరాక్రమక్రీడ నతిశయిల్లి రాజమందిరంబు సొర నప్ప శించుచుఁ దద్ద్వారంబున కభిముఖుండై యరిగె నట్టియెడ. 177

సీ. కలయంగ పీడు మేల్కాని యమ్మహావీరుఁ
డొక్కఁడ మెలఁగుటయు నఱంతు
దొలుత ధృష్టద్యుమ్నుఁ ద్రుంచి తద్బంధు
సంతతి గీటడఁచి యోధదంతితురగ
చయములు నెల్లను సమయంగఁ జూచుచు
రాకయుఁ గర్ణపరంపరావ
గతమువ సన్నాహగాఢమై యెక్క
డెక్కడ యని కడఁగి శిఖండి ద్రౌప

తే. దేయులును దానుఁ బన్ని యుద్వృత్తశౌర్య
[1]మానతుంగ ప్రభద్రకమాత్స్యతతులుఁ
దోర బలువిడిఁ దఱుమంగ ద్రోణతనయు
ముష్టి శస్త్రాస్త్రచయముల ముంచుటయును. 178

వ. వారల నేర్పడ నాలోకించి 179

ఉ. అగ్గురునందనుండు హరిణావలిఁ గాంచి కుభృత్తటంబు వే
డిగ్గుమృగేంద్రుచాడ్పునఁ గడిందిమగంటిమి యుల్లసిల్లఁగా
డిగ్గి రథంబు చోద్యపురశింగలయన్ బెరసెం గరంబులం
దగ్గల మైనఖేటకము నద్భుతఖడ్గముఁ దేజరిల్లఁగన్. 180

మహాస్రగ్ధర. చతురంగచ్ఛేదకేళీసరభసకల నాశ్చర్యధౌరేయనానా
గతులం దన్మెల్లి వారుం గడిఁదియసుర నాఁగా నతిక్రూరచేష్టో
ద్ధతి యొప్పం జొచ్చి సైన్యాగ్రముల నతనియస్త్రంబులం ద్రుంచి వీఁకం
బ్రతివింధ్యుం గిట్టి రెండై పడఁగఁ దునిమెఁ దద్భూసమానాంగయష్టిన్ 181

వ. ఇవ్విధంబున ధర్మతనయనందనుని నడుము దెగ నడిచి యార్చి పేర్చిన 182

మహాస్రగ్ధర. అతిశోక క్రోధవేగవ్యథిత
హృదయుఁడై యశ్వసాదిత్వవీరో
ద్ధతిఁ బ్రౌఢస్ఫూర్తి సెల్వొందఁగ
సబళముఁ దద్గాత్రముం జొన్పఁ బూఁచె
న్స్మితశోభముం దల్లఁ బట్టె న్గురుసుతుఁ
డసియున్ ద్రుక్కు చెన్నార నల్కా
స్ఫురత్ఖడ్గుం డైనఁ జేయు న్నికరముఁ
దురగము న్వెన్మ్రిడిం ద్రుంచివైచెన్. 183

వ. ఇవ్విధంబునఁ జిత్రపక్షంబునకు గోచరుండైన కీచకాంతకతనయుం
గనుఁగొని, 184

మహాస్రగ్ధర. నినుఁ జేరఁదన్ వీఁడె వచ్చెన్నృపుఁడను చుశతానీకుఁ డాభీలచక్రం
బున నశ్వత్థామవక్షంబునను రుధిరముం బొంగఁగా జేయ నవ్వా

1. భంగి ద్రుపదప్రభద్రకబలవితతులు

టున నీడ్యంబోక బల్వేటున నిలఁబడ నాటోపముం జూపి యంతం
దనివో కాదుర్జయుం డాతనిశిరమును దద్గాత్రముం బాపె లీలన్. 185

వ. ఇట్లు నకులసూనుండు సమసిన. 186

మహాస్రగ్ధర. శ్రుతసేనుం డప్డు కోపస్ఫురదరుణమరీచుల్ దలిర్పంగఁ జక్షు
ర్ద్వితయంబుం గెంపునం బొందిసచెలువము సందీప్తఘోరంబుగా బె
ట్టితనిం జంచద్గదన్ వ్రేయఁగ నుఱక తదాస్యచ్ఛిదాస్ఫారకేళీ
చతురుండై యక్కుమారున్ జముకడ కనిచెం జండదోర్దర్పమొప్పన్ 187

వ. ఇత్తెఱంగున వికృతాననుం డై పడి మృతుం డైనసహదేవసుతుం జూచి
రోషంబునం బేర్చి. 188

మహాస్రగ్ధర. వితతజ్యానాద మాశావితతి నినిచి దోర్వీర్య మేపార బాణ
త్రతిం ద న్నొంప వీఁకం బలక జడియుమన్ బల్విడిం బేర్చి చంచ
ద్గతిఁ గ్రీడం దంతి హేలాదళనరతమృగేంద్ర స్ఫురన్మూర్తి దోఁపన్
శ్రుతకీర్తిం గిట్టి కంఠ త్రుటనవిలసనారూఢి నవ్విప్రుఁ డొప్పెన్. 189

వ. ఇట్లు ద్రౌపదీతనయపంచకంబు పంచత్వంబు నొందినఁ గ్రోధాతిరేకంబునఁ
బ్రభద్రకులును శాంతనవాంతకుండును ధృష్టద్యుమ్నాంతకుఁ జుట్టు
ముట్టి. 190

చ. శరములఁ దోమరంబులను జక్రములన్ వెసఁ గప్పి బెట్టుము
ద్గరకరవాలకుంతముఖదారుణ హేతుల నొంప నాతఁడు
ద్ధురగతులం బ్రభద్రకులఁ ద్రుంచుఁ గేళి యొనర్పఁగా శిఖం
డి రుచిరమార్గణంబు భ్రుకుటిస్థలి నొంచె సముద్భటోన్నతిన్. 191

—: అశ్వత్థామ శిఖండిం బొదిని చంపుట :—

క గురుసుతుఁడు క్రోధమయ మగు
బరవసమున నప్పు డాద్రుపదనందనుమే
నిరువఱియ గాఁగ నేసెను
శిరము నుద గ్రతఁ గృపాఙశిక్ష మెఱయఁగన్ 192

వ. ఇవ్విధంబున దొరలు దెగినను బాంచాల ప్రభద్రక మత్స్యసైన్య శేషం
బులు వోక పెనఁగిన నతండు మాతంగవితానవిదళనం బప్పుడు నలిపిన

కంఠీరవంబు సనమీఁద హరిణకంబు గవిసిన నెట్టి దగు నట్టివాఁ
డగుచుఁ బేర్చి యార్చె నత్తఱిఁ గుతుములంబునఁ బొడగానమిఁ బాండు
నందనులు కృష్ణసాత్యకులును నాశిబిరమున లేకయునికి యెఱింగెనప్పుడు
గనుంగొను జనంబులకు నితం డశ్వత్థామ యనుబుద్ధి వొడమె నదియెట్ట
నినఁ గురుపాండవులు ఖండనంబుఁ జేయం దొడంగినయది మొదలుగా
రాత్రు లచ్చటి జనులు నీలతనువును రక్తాస్యనయనయు రక్తాంబరధరయు
రక్తమాల్యాను లేపనయు నగుశేమ యొక్కతి దమపీఁటి వారు నిద్రపోవు
చుండఁ దలలు పీడ మేనులు వికృతంబులై ప్రేలం బాశంబులఁ గరి
తురగసహితంబుగా బంధించి ఘోరసంరంభంబునం దెచ్చి తెచ్చి యశ్వ
త్థామ యగ్రభాగంబునం బెట్ట నుగ్రహాసంబుగ నతండు దునుముచు నార్చు
చునికిఁ గలలు గాంతు రట్లగుటంజేసి నిద్రాసక్తులం జంపుటయు నవ్విధంబు
నార్పును నేరపడ ననుసంధించి యక్కాలఫలంబు గాకేమి యని తలంచి
చొచ్చి పోటునకు నయ్యరాతి రాత్రమై వచ్చుట నిశ్చయించి యశ్వత్థామగా
నెఱింగి రప్పేరుండు మెఱుంగుమెఱచినట్లు వివిధగతులఁ జరించినం జెండా
డినం జూచియు నీడకింబోక రణక్రీడ సల్పిన నబ్బలుమగండు సముద్దండ
బాహుదండవిలాసుండై. 193

మహాస్రగ్ధర. తలలున్ హస్తమ్ములుం బాదములఁ
దనువులం దత్ప్రదేశంబుఁ గప్పం
దొలఁగించున్ వానిఁ గ్రొన్నెత్తురు
వఱపి హయస్తోమదంతిప్రతానం
బులు మేదోమాంసఖండంబుల
దనుజమహాభోజనం బావహించు
న్మలఁగం బాఱుం జెలంగు న్నలి నెసఁగు
జయోన్మత్తుఁడై మానవేంద్రా. 194

తే. అట్లు విహరించి హతశేషులైన జనులు
పాఱఁ గనుఁగొని రథ మెక్కి పటురయమున
వారి వెనుకొని మెఱుఁగువాలారుతూపు
గములు వరఁగించి యందఱ సమయఁ జూచి. 195

క. ఆకలన నట్లు సేసి మ
హాకులజనతతులు గాఁగ నన్యస్థలులున్
భీకరరథగతుల నుద
గ్రాకృతి యై మెఱసి యమ్ము లడరింపంగన్. 196

వ. ఇట్లెసఁగుబహుళకోలాహలంబున హయంబులు నిభంబులుఁ గట్లు దెంచుకొని కలయంబాఱెఁ బాఱుటయు గోడిగలకై దంతపాతకలహంబులం గెరలుగుండ్ల క్రందునను నొండొంటిమదగంధంబులు సహింపక మార్కొని పోరాడు సామజంబులసమ్మర్దంబునను గాళ్లు దునిసియుఁ జేతులు నలిసియు నురంబు లవిసియు వెన్ను విఱిగియుఁ బ్రక్కలు నొగిలియుఁ దలలు పగిలియుఁ జాఁపకట్టు వడి చదిసియుఁ గ్రంతల నిఱుకటంపుఁ జోట్ల మానవకోట్లు పీనుంగుతిట్ట లగు చుండఁ బలకయు వాలునుం గొని యవ్వాలుమగండు వేడుకం దేరు డిగ్గి యగ్గజంబులను ఘోటకంబులను బొదివి పాటవాటోపం బొప్ప విపాటనవినోదంబు సలిపె నప్పుడు గొందఱు నెఱయ మేల్కాని నిద్రమను భయంబునను బాదంబులు గుదివడఁ బాఱ లేక నెల వెడలినయెలుంగుల నస్త్రశస్త్రపుమాట లాడఁ గొందఱు జనకసహోదరాదు లగుబంధువులఁ బేరుపేరం బిలుచుచుం దిరిగి కను దిరిగి తమవారు గానివారలచెట్టలు పట్టుకొని చనఁ గొందఱు కైదువులు గొని కదిసి నిదురకన్నులం బొదువుచెలులను జుట్టంబులను బగఱ యని సమయింపఁ గొంద ఱెదురుగాఁ జనుదెంచినవారి దిది యేమి యని యడుగ నశ్వత్థామ సొచ్చి పొడుచుచున్నవాఁ డనిన వాసుదేవార్జునులు శిబిరంబున లేమి నప్పాపాత్మన కిట్లు సేయ వచ్చెం గాక వారున్నఁ దన్ను గాసి సేయరే యని పలుకఁ గొందఱు బీభత్సుం డిట్టిపరాక్రమంబు సేసినం జూచి మనంబున రోయ కుండునే యతం డెన్నఁ డేనియు వాహనవికలుఁ డైనవానినిఁ జేత నాయుధంబులు లేనివానిని దల వీడినవానిని వెఱచిన వానిని వెఱఁగుపడినవానిని నిద్రించువానిని నొంచునే యనియర్జును నగ్గింప నయ్యెందఱ నగ్గురునందనుండు గురుతరం బయిన కురురాజు పరిభవంబు నప్పటప్పటికిఁ దలంపఁ బెంపారుదారుణక్రూరత్వంబునఁ గోలు మసంగి యించుకయరవాయిఁ గొనక చెండియుం ద్రుంచియుం జించియుఁ

దుంగ మడుగఁ జొచ్చినమార్గంబుపగిది పడలువడం జేసె నా
సమయంబున. 197

సీ. ఆయోధవరుచారి కగ్గంబు గాక దవ్వుల భీతిఁ దలఁచీరలును వీడఁ
బాదఁబు లటు ద్రొట్టువడఁ బాఱి కొందఱు పూనవాధీశులు సైనికులును
విడిదల వాకిట వెడలుచోఁ గృపకృతవర్ములఁ గని వఱువట్లు వట్టు
పెదవులు దడుపుచు పదయతఁ గావరే యనుచు మ్రొక్కఁగ నమ్మహాత్ములపుడు

తే. రాక్షసావేశసంభృతక్రౌర్యు లగుట
సధిప యాత్మీయమానుషహాని దలఁప
లేక వారలఁ బొదివి యనేకభల్ల
దారితులఁ జేసి రందఱఁ దరతరంబ. 198

క. ధరణి నెఱి దప్ప నొఱగిన
కరిహయనరచయము లొఱలఁ గాఁ గరుణము భూ
వర యొరసె శిబిరమునఁ దన
కరయఁగఁ జేరుగడ లేమి నది వృథ యయ్యెన్. 199

వ. అట్టియెడ. 200

మహాస్రగ్ధర. దనుజవ్రాతంబు కాంతాతతియును బ్రజలుం దారు నానావిధోగ్ర
ధ్వనులాకాశావకీర్ణత్వమహిమఁ బొరయం దంష్ట్ర లత్యంతఘోర
త్వనిరూఢిం బొంద నార్చుం దఱుచుగ నగు నుత్తారసల్లాపముల్ సే
యు నలిం గ్రందారఁ బై పై నురవడిఁ గలియుఞ్ హుంకృతాభీలభంగిన్.

వ. ఇవ్విధంబున వివిధవికారాననంబులు బహుభంగికకరపాదంబులు గలుగున
పరిమితక్రవ్యాదులు గవిసి మేదోమాంసమస్తిష్క[illegible] లానునుం జవి
యైన వానిఁ బుత్రమిత్రకళత్రాదుల కొసంగుచు నస్యకోటి బెరసినయెడ
ద్రోద్రోపులాడి యవియుఁ గైకొనుచుం గీలాలపానంబున మత్తిల్లి నృత్యం
బులు సేయుచు మఱియు ననేక ప్రకారంబుల విహారంబు సలుపుచు నుల్ల
సిల్లిరి పదంపడి యఱ పీనుఁగు లొఱుముటయు ను దానవగణంబుకలకలం
బును డిందుపడియె నప్పుడు జగంబులు గొని కాలినకాలాగ్నియుంబోలె

బాండవశిబిరంబు నిరవశేషంబుగా సమయించి శమియించి చాపాచార్యనంద
నుండు మే నెత్తుట జొత్తిల్లి మోహాంధ్యంబుతోఁ గలసి యునికింజేసి
సాంద్రతరరక్తసిక్తంబు లైనబాహుఖడ్గంబు లేకద్రవ్యంబుచందంబు నొంద
మరలి తాను బ్రవేశించుతఱి నెట్టుండెనట్ల నిశ్శబ్దం బైనయవ్విడిదల వెడలు
చుండఁ దెలతెల వేగె నిట్లు ప్రతిన నెఱపి కృపకృతవర్మలపాలికిం జను
దెంచి వారలతో ని ట్లనియె 202

అశ్వత్థామ పాండవశిబిరంబు వెడలి కృపకృతవర్మలఁ గూడికొనుట

సీ. సకలపాంచాలురు సమసిరి పాంచాలికొడుకు లందఱు జముకడకుఁ జనిరి
చేదిమాత్స్యప్రభద్రాదిబలంబులు నిరవశేషంబుగా నేలఁ గలిసె
మాటలు పెక్కేల మానిసి గుఱ్ఱ మేనుం గనుపే రెల్లఁ ద్రుంగెఁ బాండు
భూవరనందను లేవురుఁ గృష్ణుఁడు సాత్యకియును నెందుఁ జనిరొ కాని

తే. తండ్రియును నేలి నాతఁడు దైన్యపడిన
దాని కరులపై వచ్చి యీశానువరము
గాంచి మీరలు పెనుఁబ్రాపుగాఁగ వీడు
దఱియుటకు నెంతదగునంతపఱుపఁగంటి. 203

వ. అని చెప్పిన వినుచు మున్న రాక్షసావేశంబునంజేసి నీచపరాక్రమంబు
లాచరించి తదనంతరంబ తెలిసి యారథికవరులు వగం బొగులుచున్నవారు
గావున నగ్గురునందను నగ్గింపం దలంపక మూరకుండి తమమనోవికృతి
యంతం దెఱుంగకమున్న తలలు వంచుకొని తగు తెఱంగునఁ బొగిడిన
నతండు. 204

తే. పాండుతనయులు నాచేతఁబట్టువడుట
తెగుట గలిగిననుఁ గొంతపొగడఁదగును
జలముమై రిత్తవాండ్రను జంపు టరయ
మీరు గొనియాడునంతటిపౌరుషంబె. 205

వ. అనిన విని వారలు ధృష్టద్యుమ్న ప్రముఖపాంచాలురను బ్రతివింధ్యాదిద్రౌప
దేయులను బేరుకొని వారివారిబలంబులను మాత్స్యానీకప్రభృతిసైన్యంబు
లను నొక్కరూపేనియుఁ ద్రిక్కకుండ నొక్కరుండవ రెండుజాములలో

నేలం గలిపితి కరం బచ్చెరువు గాదె యని యతనిం గౌఁగిలించుకొని రను
టయు సంజయునకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె. 206

క. కురుపతికి జయము గోరెడు
గురుపుత్రుఁడు మున్న యేలొకో యిటు తఱికిం
జొరక యెడమడిసినను మఱి
వెరవుం జేవయును జూప వేడుకపడియెన్. 207

వ. అనినయమ్మహీపతి కతం డి ట్లనియె. 208

ఉ. పాండునృపాలనందనుల బాహుబలంబున కోడి యాతఁ డు
ద్దండతఁ గుంది యుండి వసుధావరునూరులు నుగ్గువేసి భీ
ముండు దదుత్తమాంగము సముద్ధతిఁ దన్నిన దాన శోకముం
జండతరప్రకోపము నసహ్యపువేదన సేయ నత్తఱిన్. 209

ఆ. గురునిచావుతెఱఁగు క్రొత్తయై మనమున
నావహిల్లుటయు మహాగ్రహమున
బాసయిచ్చి రాజుపనుపును బడసి యు
దగ్రవృత్తి నరిగి యట్లు సేసె. 210

ఉ. తా వెసఁ బోవునప్డు బలదర్పసమగ్రులు పాండుపుత్రుల
చ్చో వసియింపకున్కిఁ దనచూచిన కార్య మతం డొనర్చె దే
వావలికైన నత్తెఱఁగు నాక్రమలీలలు నెల్ల నేర్చునే
భూవర వార లున్న విధిపోకలఁ బోవుట గాక యంతయున్. 211

వ. అని చెప్పి విను మట్లు కృపకృతవర్మలచేత సంభావితుండై కుంభసంభవ
సంభవుండు వారలతో మన మిఁక మనుజపతికడకుఁ దడయక పోవలయుఁ
బుణ్యంబున మనము వోవునంతకుం బ్రాణంబులు గలిగియుండెనేని యి
త్తెఱం గెఱింగింత మనుటయు వార లట్ల కాక యని యచ్చోటు గదలి
యమ్మువ్వురును భూవల్లభసల్లాపకుతూహలంబునం రయంబునం జనుదెంచి.

—: అశ్వత్థామాదిరథికత్రయంబు దుర్యోధనుం గనుంగొనుట :—

తే. రక్తసంసిక్త మైనధరాతలమున

నార్తిఁ బొరలుచు నూర్పు లందంద సంద
డింప జీవంబు వెడల సుంకింపఁ జేష్ట
లొయ్యనొయ్యన యడఁగంగ నున్నయధిపు 213

మహాస్రగ్ధర. కని శోకం బాత్మలం దగ్గలముగ
రథముల్ గ్రక్కునన్ డిగ్గి భూమిన్
ధనువుల్ వో వైచి బాష్పోద్గమము
వొదువవక్త్రంబులన్ విప్రలాపం
బును దైన్యం బావహిల్లం బొరలుచుఁ
బొరి నాభూవిభున్ శాంతదృష్టిం
గనుఁగొంచుం జేరి కేలంగముపయి
నిడుచుం గౌఁగిటం జేర్చికొంచున్. 214

చ. పురపురఁ బొక్కి యానృపతిపుంగవుచుట్టును నుండి యక్కటా
ధరణి సమస్తమున్ భవదుదార మహాజ్ఞకు లోనుసేసి యి
ప్పరుసున నీవు దీనతకు భాజన మైతి విధాత కెందు దు
ష్కరమగు కార్యముం గలదె కౌరవనాయక మమ్మెఱుంగుదే. 215

క. అన నప్పలుకులు వెడవెడ
విని [illegible]ఘుఁడల్లఁ గన్ను విచ్చిన వదనం
బున[illegible]క్కి నిలిపి కలశజ
తనయుం డిట్లనియె గద్గదగళుం డగుచున్. 216

చ. అమితబలంబు దర్పమును నద్భుత ధీరతయున్ గదాపరి
శ్రమముఁ బొగడ్త కెక్కనినుఁ జక్క నెదుర్చుట గాక పోర రం
ధ్రము గని యొక్కఁ డుద్ధతి గదం దెగటార్చుట గల్గె నట్టె యిం
కమగల కెట్టివారలకుఁ గల్గ దపాయము దైవమగ్గినన్. 217

చ. దురమునఁ బెంపుఁ జేవయును దుర్దమలీల వెలుంగుచుండ సు
స్థిరత శమంతపంచకవిశిష్టతలంబునఁ బోరి సద్గతిన్
బొరసెదు నీకు నైవగపు వుట్టదు బంధులు రాజు దేవులుం
దిరియుదు రింక వారి దగుదీనత కోర్వక యుమ్మలించెదన్. 218

ఉ. సీరి యనారతంబుఁ దనశిష్యులలోపల నెల్ల నిన్ను దు
ర్వారపరాక్రమాఢ్యుఁ డని వర్ణనసేయుట గేలి చేసి యా
మారుతికిన్ జయం బొసఁగె మాలవిధాతృఁడు వానిగెల్పుకో
లేరికి సమ్మతం బగునె యిట్టిది దీనను బెంపుగల్గునే. 219

చ. కుకుర సీమగంటిమియుఁ గోత్రలయున్ బలముం జలంబు దు
స్తరగతిఁ జేర్చి భీమునకుఁ జావకపోవఁగ రానియట్టి దై
నరు బెదరించి కేశవుమనంబు గలంచి యధర్మవృత్తికిం
జొరుఁ డని పంచె దీని దివిజుల్ గని రిం కిట వేయు నేటికిన్. 200

ఉ. ధర్మము మాని యూరులు గధం బొడిసేసినయంతఁ బోక దు
ష్కర్ముఁడు వాయుజుం డెడమకాల శిరం బటు దన్నెఁ జూచి యా
ధర్మసుతుండు శాస్తిఁ దగ దానికిఁ జేయఁడ యాత డెప్డు నం
తర్మదదుష్టుఁ డీ గెలుపు దైన్యము సేయదె కీర్తి మాయదే 221

క. కౌరవనాయక సీదు గ
దారణగౌరవము సకల ధరణీజనచే
తోరంజనమై నిర్మల
సారయశోధనము నీకు సంపాదించెదన్. 222

వ. అని పలికి తన మానుషంబు తెఱం గూహించి. 223

చ. కుడువఁగఁ గట్టి బంధులకుఁ గోటివిధంబులఁ బెట్ట జన్నము
ల్నడుప ననేకధర్మవిధులం బొగడొందఁగఁ జాలునట్టియె
క్కుడుసిరి యిచ్చి పేర్మి నొక కొండగ మన్చిననీవు సావఁగా
నొవ లేటు లోమితిం గురుకులోత్తమ యే నొకసేవకుండనే. 224

వ. అని తన్నుఁ దాన నిందించుకొనుచు మఱియు 225

ఉ. న్యాయము దప్పకుండఁగ రణం బొనరించి దివంబు గైకొనం
బోయెద వందు రాఁ దగినపుణ్యము సేయుట లేదు గాని మా
చేయు మనంబునుం దనియఁ జెందఁగఁ బడ్డవిరోధివర్గము
నీయెడ కిం పొనర్పఁగ గణింపఁగ భాగ్యము గల్గె భూవరా. 226

ఆ. పుణ్యలోకమునకుఁ బోయినయప్పుడు
ద్రోణుఁ గాంచి నీకు ద్రోహి యైన
[illegible]చరితుఁ జంపె ధృష్టద్యుమ్ను
ననఘ నీ తనూజుఁ డనుము తొలుత. 227

వ. అని నామాఱుగా నమస్కరించి కౌఁగిలించుకొనుము మఱియు వలయు సల్లాపంబులు సేయుము బాహ్లికసోమదత్తభూరిశ్రవస్సైంధవప్రముఖ భవదీయబాంధవజనంబులతో నాచేసిన కుశలప్రశ్నంబుగా సంభావింపుమది యట్లుండె రేయింటి తెఱం గెఱింగించెద. 228

సీ. అమృత[illegible]బునింపు కర్ణములకు నొసఁగెడుమాట లాకర్ణింపు మనుజనాథ
శాత్రవశిబిరంబు సౌప్తికవేళఁ బ్రవేశించి నీచుఁ గిల్బిషమయాత్ముఁ
దొలుత ధృష్టద్యుమ్నుఁ ద్రుంచితిఁ బశుమరణంబుగాఁ దదనంతరంబ కవిసి
వాని బంధులనెల్ల వరుస గీటడఁగించి ద్రౌపదీసుతుల నందరను బొదివి

తే. మిడుకమిడుకంగఁ జంపి యప్పుడమియెల్లఁ
దునియ పెంటగఁ గరివా[illegible]
నెల్ల నఱికితిఁ బాండవులేవురు నుము
రారియును సాత్యకియును నాబారిఁ బడరు. 229

వ. అని చెప్పి.

ఉ. ఏ మఱు పోక శౌరి మది నేర్పడ మున్ గని డాఁగురించెనో
యేమిటి కెందుఁ బోయిరొ నరేంద్ర యెఱుంగను ధర్మదూష్యసం
గ్రామవిధంబులం జయము గల్గియు వారికి చక్క దయ్యె వా
రేమయిరేమి మాకెలస మెక్కె నెఱుంగుము మమ్ము ముప్పురన్. 231

వ. అని కలిపికొని పలికి కృపకృతవర్మలవలనుం జూపి. 232

క. వీరి పెనుఁబ్రాపు వడసిన
గౌరవకులనాథ యేన కా దరయంగాఁ
జీరికిఁ బోవనివారును

వైరుల సమయంగఁ జేయ వలఁతులు కారే. 233

వ. అనిన నమ్మాటలు మనః ప్రియంబులై నాలుకకు లావిచ్చిన నాభూవరుం డమ్మహీ సురవరున కిట్లనియె. 234

క. నీవును నీ యోధవరులు
నావైరులఁ బఱిచినంత యాచార్యుండున్
దేవవ్రతుండుఁ బఱిచిరె
భావింపఁగ దుష్కరంపుఁబని యిది యనఘా. 235

ఆ. కర్ణు మనము పెద్దగాఁ గొనియాడుదు
మతనికంటె శల్యుఁ డధికుఁ డందు
రతఁడు నతఁడు నిట్టియాక్రమంబున నాకుఁ
బ్రియము సేయఁజాలిరే మహాత్మ. 236

వ. అని యమువ్వుర మొగంబులు గలయం గనుంగొని మీరు కృతకృత్యులరు సుఖులరై యుండుఁడు పునర్దర్శనంబు త్రిదివంబున నయ్యెడుఁగాక వగలు మాని పొండని పల్కి ప్రాణంబులు విడిచిన వార లవ్వసుమతీపతిఁ గౌఁగిలించుకొని వలగొనివచ్చి మరలిమరలి చూచుచు నరదంబు లెక్కి యరిగి రంత నుదయగిరి శిఖరంబు ఖరకరుండు వచ్చె నేను నిత్తెఱంగు నీ కెఱింగింప వచ్చితి నాహవప్రకారం బంతయు నీకు వినిపించుటకు నాఁడు మునీశ్వరుండు నన్నుఁ బనిచి యొసంగిన దివ్యదర్శనత్వంబు నీ కొడుకుతోడి దయ్యెనని యిట్లు సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు నశ్వత్థామాది రథికత్రయవ్యాపారకథనపూర్వకంబుగా దుర్యోధనుతోకాంతరగమనంబు సెప్పె ననిన విని యటమీఁదఁ బాండునందను లెవ్విధంబునం బ్రవర్తించిరని యడుగుటయు. 237

మహాస్రగ్ధర :—

పరమజ్ఞేయస్వభావా భవభయహరణప్రౌఢనామానుభావా
కరఖేలచ్చక్రశూలా కలుషహృదయసాంగత్యవైముఖ్యశీలా

కరుణాయత్తాంతరంగా కమలభవణీయమనఃకంజసంవాసభృంగా
దురితధ్వాంతప్రదీపాతులనిరసనసంస్తుత్యనిర్భాసరూపా. 238

క. పరిణామగమ్య నిగమా
పరనిష్ఠాసంపదచలభావనరమ్యా
నిరుపమసౌందర్య తప
శ్చరణనిరతహృదయకమలసముదితసూర్యా. 239

మాలిని :—

చరణయుగళకాంతిస్ఫారలీలానిరూఢా
దరసుఖమయయుక్తా ధర్మశీలానురక్తా
సురసముదయరక్షా సువ్రతాసంగహేలా
కరమహిమకటాక్షా గాథసర్వానుపేక్షా. 240

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున సౌప్తికపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

సౌప్తికపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీశాశ్వతతత్త్వకరణక
లాశాలిదయాదినిర్మలజ్ఞానమయా
నాశోత్పత్తిరహిత శు
ద్ధాశయసంభజనమహిత హరిహరనాథా 1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సూర్యోదయంబైన
యాసమయంబున సమీరనందనాదిసోదరులును శౌరిసాత్యకులుం బరివే
ష్టింపనున్న ధర్మతనయు పాలికిఁ బఱతెంచి ధృష్టద్యుమ్నుని సారథి
సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసి కరకమలంబులు మొగిచ్చి. 2

సీ. నరవరమనపీడు నడిరేయి కృతవర్మయును గృపాచార్యుఁడుదనకు దోడు
గా వచ్చి జనులు నిద్రావివశాత్ములైయుండ నశ్వత్థామ యొకడు సొచ్చి
తొలుత ధృష్టద్యుమ్నుద్రుంచి తత్సోదరతనయాదిపాంచాలతతుల ముట్టి
యన్యాయవిధిని సింధ్యుఁబైనవిక్రమలీలాతిశయమున నేలఁ గలిపి

ఆ. చేవిబలము నెల్లఁ జెండి మాత్స్యప్రభ
ద్రకులుమేలుకాంచి ద్రౌపదేయు
లను శిఖండిఁ గూర్చికొని తన్నుఁ దాఁకిన
బెట్టు చంపె నంతవట్టువారి. 3

వ. మఱియును. 4

స్రగ్ధర. వీడెల్ల దల్లడిల్లన్ వివిధగతులమై విక్రమోల్లాస మొందం
గ్రీడాకల్పంబుగా నాకృతిఁ గని ప్రజ శంకించి దైత్యుం డన జెం

డాడెన్ శీర్షవ్రజంబున్ హయలగముల వేఁటాడె నేనుంగులం దు
న్మాడెం గౌక్షేయహేలాభ్యసనలసితబాహాగ్రశాభీషణుండై. 5

తే. అడవి దరమిడి నఱకంగ నందు గలవి
హంగమంబులు గలగొన నఱచు తెఱఁగు
దోఁచె నాతఁడు యోధుల దునుమఁ గలఁగి
యన్యజనము లాక్రందించునప్పు డధిప. 6

క. అఱచినఁ బఱచిన వ్రేళులు
గఱచిన నతఁ డించుకయును గరుణింపక యం
డఱ నుఱుమునేసె గుంపుల
కుఱికు యుఱికి ఖడ్గదారుణోల్లసనములన్. 7

వ. ఆ సమయంబున 8

మహాస్రగ్ధర. కృపుడున్ హార్దిక్యుడున్ వాకిటనిలిచి భయాక్షిప్తయోధవ్రజంబున్
నృపులున్ వే నిర్గమింప న్వివిధశరముల న్మేదినిం గూల్చుచుఁ ఘో
రపుసంరంభంబు దుర్వారముగఁ గెరలి రౌద్రంబురూపంబు దాల్పం
గుపితక్రవాద్యులో నాఁ గుచరితనిరతిం గ్రూరతాధుర్యులైనన్. 9

వ. తత్ప్రదేశంబు నవ్వీడిలోనుంబోలెఁ బీనుంగు పెంట యయ్యె నట్లు శిబి
రంబునం గలకరితురగనరనికరంబులు నిశ్శేషత్వంబు నొందె నాయు
శ్శేషంబుకతంబునం గృతవర్మచేతం బట్టువడి యతండు మందల విడువ
నిట వచ్చితి నని చెప్పినం బాండవాగ్రజుండు 10

తే. శోకవేగసంతప్తుఁడై సొలసి వ్రాల
సంభ్రమమ్మునఁ బట్టిరి సాత్యకియును
గవలు భీమసేనుండును గరతలముల
నుమ్మలికము నెమ్మనములఁ గ్రమ్ముదేర. 11

వ. కొండొకసేపునకు మూర్ఛ దేఱి యన్నరపాలుం డెలుంగు రాల్పడ
ని ట్లనియె. 12

-: ధర్మరాజు తనపుత్రు లశ్వత్థామచేఁ జచ్చుట విని పలవించుట :-

సీ. ఎట్టివారలకైన నెఱుఁగంగ నగునె కార్యంబులగతు లుపాయంబు బలుపు
వెలయంగ నట్లు శత్రుల బంధుమిత్రపుత్రామాత్యయుతముగ నాహవమున
నందఱ నేఁ దెగటార్చినవాఁడ నై విజయంబు సేకొని విభవ మెసఁగ
నిట యేఁగుదెంచితి నట బంధుమిత్రపుత్రామాత్యయుతముగ నస్మదీయ

తే. బలము నెల్లను ముట్టి శత్రులు నితాంత
ఘోరముగఁ దెగటార్చిరికుత్సితంపు
విధమువారిల్లె నస్థిరవిజయమునఁ బ
రాజయమనియాడు నింక ధరాజనంబు. 13

స్రగ్ధర. బాణజ్వాలానితాంతప్రసరణముల శుంభద్ద్విషత్సాంద్రసైన్య
శ్రేణీకాంతారముల్ చూర్ణితములుగఁ బటుక్రీడమైఁ దేజరిల్లెన్
ద్రోణాచార్యాగ్ని వేఁడిం దొడరక మెఱసెన్ దోర్విలాసంబు వైరుల్
ప్రాణంబుల్ గాచికోల్ దప్పదు తుది విధి యబ్బాలురం ద్రెళ్లవైచెన్. 14

మహాస్రగ్ధర. శరదంష్ట్రాభీషణం బై చటులరిపుమృగస్వైరనిర్ధ్వంసలీలా
స్ఫురణన్ శోభిల్లురాధాసుతుఁ డనుపులివిస్ఫూర్జితంబున్ సహింపన్
వెరవున్ దర్పంబుఁ గల్గెన్ వికలరిపులచే వీటఁబోయెం గుమారో
త్కర మిం కేమందు నాపత్సరికలన ప్రమాదంబునం గాక యున్నే. 15

స్రగ్ధర. శాతాస్త్రస్ఫారవీచీసముదయరభసాశ్చర్యసంపాదిహేలా
స్ఫీతం బై క్రమ్ముదేరన్ బెదరక కలఁచెన్ భీష్మవారాశిఁ దుర్వా
రాతివ్యాపారదుర్వారతఁ దెగియెఁ గుమారవ్రజం బక్కటా ని
ద్రాతంత్రావ్యాప్తి నక్రూరతఁ బొరసి భుజాప్రౌఢి వమ్మయ్యెఁ జుమ్మీ.16

ఆ. అధికబలము గెల్చి యవనీపతులు గొంద
ఱతివిహీనరిపులయాక్రమమున
మడసి రకట జలధివెడలి సన్నపుఁ గయ్య
మునిఁగి రూపడంగుజనులమాడ్కి. 17

చ. జనకుఁడు లేమికిం గడువిషాదము నొందెడికృష్ణ యిమ్మెయిం
దనయులు భ్రాతలుం దెగుట దా విని మూర్ఛ మునుంగునెమ్మనం
బును నవశంపుమేను నయి భూస్థలిఁ ద్రెళ్లక యున్నె తేఁటనే
నిని బలుశోకవేగమున నిర్భరవేదనఁ బెండకుఁడునే. 18

క. ము న్నిట్టితెఱఁగుశోకం
బెన్నఁడు దా ననుభవించి యెఱుఁగ దకట నేఁ
డన్నెలఁత యలఁతపెల్లున
నెన్నియవస్థలకు వచ్చి యె ట్లయ్యెడినో. 19

వ. అని వగలం బొగిలి పాంచాలి రావింపం దలంచి తనపనుపున నన్వేలంది ద్రుపద విరాటులు చచ్చినమఱునాఁడు తదీయపత్నులకు శోకాపనోదంబు సేయుటకై సుభద్రయు నుత్తరయును దోనరుగ విడిదలనుండి విరాటు పురంబున కరిగి ద్రుపదుండును గొడుకులు నవ్వీటికి వచ్చునాఁడు దోడన వచ్చి కోడండ్రును ధానును నంద యున్న యాద్రుపదుపత్నిం గాంచి పదం పడి సుభద్ర యర్జును ననుమతి వడసి ద్వారవతికిం బోవ నమ్మత్స్యపురం బున నునికిం జేసి యన్నరనాథుండు నకులుం గనుంగొని యతిత్వరిత గమనంబునకుం దగురథంబునం జటులంబులైన రథ్యంబులం బూన్చి కొని యుపప్లావ్యంబునకుం జని ద్రుపదనందనను దక్కును మనదెసం గలుగునంగనలను ద్రుపదమత్స్యపతిపక్షంబుభామలను దోడ్కొని యవ్విడిదలకుం జను దెమ్మని చెప్పి యేము నయ్యెడకుం జనుదెంచెద మనుటయు నతండు తదుక్తప్రకారంబునం జనియె నజ్జనవల్లభుండు తక్కటి తమ్ములను దామోదర సాత్యకులును నడలుచుఁ దన్నుం బొదివికొని చనఁ గౌరవశిబిరంబునం గల జనంబులు గొల్చి వోవ నేడ్చును నిజశిబిరంబు నకుం బోయి తత్ప్రదేశంబున. 20

మహాస్రగ్ధర. స్ఫురదశ్వత్థామచంచద్భుజలసదసివిస్ఫూర్జితక్రూరధారా
పరికృత్తావ్యక్తగాత్రప్రకరుల సఖులన్ బంధులం బుత్త్రుల దాఁ
గరుణం బుప్పొంగ నార్తిం గనుఁగొని వికలాంగత్వముం బొంది మూర్ఛా
పరతంత్రుండై ధరిత్రిం బడినఁ బడిరి తద్భ్రాతలుం గేశవుండున్. 21

వ. ఇట్లు పడి సాత్యకిప్రయత్నంబున నందఱుం దెలిసిరి ధర్మనందనుండు
వెడవెడ దెలిసియు మగుడ నిగుడునడలున మనంబు మునుంగ వెగ
డొంది నందనుల తనువులమీఁద వదనంబు బాష్పాంబుధారాక్రాంతంబుగాఁ
బ్రకటాక్రందనందు సేయుచుఁ బలవించుచుండెఁ గృష్ణార్జునులు సముచిత
భాషణంబుల బోధించిరి తక్కటివారును దగుమాటల నుపచరించిరి
కొండొకసేపునకు నవ్విభుండు రోదనంబు దక్కి. 22

తే. పుత్రులకు బాంధవులకును మిత్రతతికి
నగ్ని కార్యంబు వొగులుచు నాచరించి
యొక్కచోట నాసీనుఁడై యుండె ద్రుపద
తనయ వచ్చుట వార్చి నెమ్మనము దలర. 23

వ. అద్దేవియు నకులునిచేత నుపప్లావ్యంబున సుతసోదరమరణప్రకారంబు
వినుటం జేసి 24

క. అలఁత గదిరి నో రెండఁగఁ
బలవించుచుఁ దోడుకోడ బాష్పజలం బ
గ్గల మై క్రమ్మఁగ వొలయుచుఁ
దెలియుచు నాతనికి నడలు దీపింపంగన్ 25

వ. అరుగుదెంచి యంతంత నవనీకాంతుఁ గాంచి యధికశోకాక్రాంత యై
యార్తిం గూర్చి యాక్రందనంబు సేయ నమ్మాద్రీపుత్రుం డొయ్యన
యయ్యంగన నరదంబు డించె నుచితవాహనంబుల నెక్కి దోడన వనితా
జనంబు అవతరణంబు సేసి వనట పందురుచుఁ బరివేష్టించి రప్పు
డావధూరత్నంబు 26

క. పెనుమంచునఁ జెలు వేదిన
వనజంబునుబోలె నశ్రువారిపరీతా
ననము చెలువెడలఁ గొడుకులఁ
బనువుచుఁ జరణముల తొట్రుపడ దీనగతిన్. 27

వ. కొన్ని యడుగులు వచ్చి వసుధాతలంబున వ్రాలిన వేగంబ వాయునంద
నుం డాద్రుపదనందనఁ గ్రుచ్చి యెత్తి ధర్మసూనుసమీపంబునకుఁ
దెచ్చిన నమ్మగువ మగుడ నిలం బడి యమ్మహీపతియాననం బాలోకించి
యెలుఁగు రాలుపడ దైవ మానుషంబులు సుసంగతంబులై యుండుటయు
నతనికి సామ్రాజ్యంబు చొప్పడుటయు నుగ్గడించి. 28

చ. కలిమికి నొప్పు గాఁగ బలఁగం బయి నీకడ నాతనూభవుల్
మెలఁగఁగఁ జూడ గానన యమేయభుజాబలశాలి విక్రమో
జ్జ్వలుఁడు సుభద్ర పట్టియును వ మ్మయి పోయె ననూనభోగముల్
గలిగెనయేనియుఁ మఱవఁగా వశమే మన కాకుమారులన్. 29

వ. అన యప్పు డశ్వత్థామోద్ధామరణకరణస్మరణంబు దనచిత్తంబుత్తల
పెట్టఁ గోపంబు దీపింప నాసీన యై. 30

క. భూరమణ గాఢనిద్రం
గూరినసమయమున ముట్టికొని నాసుతులం
గ్రూరతఁ దెగడార్చెను బా
పారంభుఁడు గురుతనూజుఁ డక్రమలీలన్. 31

క. అది యాఱని పెనుఁజిచ్చై
మదిఁ గాల్పఁ దొడఁగె దీని మాన్ప నుపాయం
బు దలఁప నొండు లే ద
య్యదయుని ముట్టుకొని నాము మడఁచుట తక్కన్. 32

క. వాయుసుతుఁ బనిచి నేఁ డటు
సేయింపక తక్కితేనిఁ జెప్పెద విను మేఁ
బ్రాయోపవేశమున నీ
కాయ ముపేక్షింతుఁ జుమ్ము కౌరవనాథా. 33

వ. అనుటయు నమ్మనుజపతి యమ్మానినిని కిట్లనియె 34

క. క్షితిపతితనయులు పోర
న్మృతిఁ బొందుట తగున కాదె నీసోదరులున్
సుతులు నతిపుణ్యపురుషో
చితసుగతులు గనిరి వగలఁ జేడ్పడ నేలా. 35

వ. మనస్విని వైననీ కుపశమించుట గర్తవ్యంబు శోకంబు దక్కు మశ్వత్థామ యొనర్చినపరాభవంబునఁ బుట్టినయలుక వాని సమయింపక పోదని చెప్పుటయ కాదు నాతలంపును నిట్లు నాఁ డదవిం గలసినవాఁడు గానోపు సమయించుట నీ కెట్లెఱుంగ నగుఁ జెప్పు మనిన నవ్వాలఁతి యప్పాపాత్మునకు సహజం బైనశిరోమణి గలదు దానిం దెచ్చి యిచ్చిన జూచి జీవంబుతో నుండెద నని తలంచితి నని పరుషాక్షరంబుగాఁ బలికి యప్పవమానతనయుఁ దనపాణితలంబున సంస్పర్శించి. 36

ఆ. క్షత్రధర్మ మాత్మఁ గైకొని రయమున
నరిగి పాపకర్ముఁ డైనకుంభ
జన్మ తనయు ముట్టి చంపుము నామది
కనలు కడలు నుడిపి కావు నన్ను. 37

వ. వెండియు. 38

—: ద్రౌపది యశ్వత్థామం బరిభవింప భీమసేను నియోగించుట :—

సీ. జతుగృహదాహావసరమునః జేసినసుదీర్ఘతరపౌరుషంబుతోడ
నత్యుగ్రుఁ డగుహిడింబాసురువచ్చినచోటఁ గైకొన్న నిష్ఠురతతోడ
యక్షులు పొదివిన యపుడు వాటించినయాభీఁదోర్బలవ్యాప్తితోడ
సమధిబలుఁడు గీచకునియేఁచినయెడఁ జూపినవిక్రమస్ఫూర్తితోడ

ఆ గూడ నిన్ను జనులు గొనియాడునట్లుగఁ
జనుమునీదుబఁలముఁ జలము మెఱయ
గీఁడదంపు మనల గెలిచితి నని గర్వ
మున దనర్చుద్రోణతనయు నెట్లు. 39

వ. అనిన విని యగ్గురుపుత్రుదెసం బొడమినయమర్షంబున మేను వొంగఁ బవమాన సూనుండు ద్రుపదనందనతో ధర్మనందనుం డాడినమాట లశ్వత్థామపైఁబోవుట కనుమతిగా నంతరంగంబున నంగీకరించి. 40

మహాస్రగ్ధర. కనకప్రస్ఫీతరత్నోత్కరపరివిసరత్కాంతిరాజన్ని జస్యం
దనముం బన్నంగ నత్యాదరమున నకులుం దా నియోగించె నాతం
డును దీప్తోత్సాహుఁ డై గండున సబలరయాటోపరధ్యాటసత్సా
ధనయోగం బొప్ప సారథ్యమునకు నమరెం దన్మనోవృత్తియుక్తిన్. 41

వ ఇట్లు సహదేవపూర్వజుం దనకు సారథిం జేసికొని సమీరనందనుండు కోదండ గదాదండాదిహేతిసంపన్నం బైన యారథం బెక్కి శిబిరంబు వేగంబ వెడలి గురు తనయాదియోధుల యరదంబుల చొప్పువట్టికొని యతిత్వరితగతిం జని కురుక్షేత్ర సంచారిజనంబులం గని యశ్వత్థామ యెక్కడమెలంగెనో యెఱుంగుదురే యని యడిగిన వార లతండు కృపకృతవర్మలతోడం గరినగరంబు దెసకు నరిగి మగిడి భాగీరథీ తీరంబున కరుగుదెంచి యయ్యెడ నయ్యిరువురుం బాసి యొక్కవలని కరుగం దానును గృష్ణద్వైపాయనమహామునియాశ్రమంబునకై తొలఁగి తత్ప్రదేశంబున వసియించె నని చెప్పుటయు నద్దిక్కు తేరు నడప నియోగించి నట్టియెడ ధర్మనందనునకు వసుదేవనందనుం డిట్లనియె 42

చ. అనిలసుతుండు శోకమును నల్కయుఁ జిత్తమునం గరంబు పే
ర్చిన గురుపుత్రు ముట్టికొనఁ జెచ్చెరఁ బోయెడు నీతఁ డొంటి యా
తనిపయిఁ బోవ భూరమణ తప్పదె కార్యము పెద్దగూర్తు పీ
వనుజులలోన నాతనికి నందఱుఁ బోవుట మేలు పోరికిన్. 43

వ. వినుము సకలపృథివియు దహింపఁ జాలునట్టి బ్రహ్మశిరోనామకం బగు దివ్యాస్త్రం బశ్వత్థామకు ద్రోణుం డిచ్చెఁ బ్రియాంతేవాసుండగు విజయుండు నకు నొసంగె నశ్వత్థామ విజయుచేతోడి మత్సరంబునఁ దదీయబల నైపుణ్యంబునకు నసహ్యంబు వడుఁ బరంపడియెఱింగి పాండవులపై వీఁడు దీనిం బ్రయోగింపకుండవలయు నని తలంచి యమ్మహనీయ సాధనంబు మనుష్యులపైఁ బ్రయోగించుకొండది గాకునికి యుం గలదు

గావున సర్వధర్మవిదుండైన యగ్గురుం డొక్కనాఁ డస్త్రవిషయ సంభాషణసమయంబున నతనితో నిట్లనియె. 44

క. మనుజులపై బ్రహ్మశిరం
బనునస్త్రం బేసితేని నశుభం బొలయుః
విను మెన్ని యాపదలు వ
చ్చిన నపరోపాయమునన చెఱుపుమ పుత్రా. 45

వ. అని చెప్పి మనోగతం బవశంబై నాలుకకు వచ్చిన వీఁ డెట్లును సజ్జనుల వృత్తంబునఁ బ్రవర్తిల్లెడునే యని యతండు విన నగ్గడించె దానికి నశ్వత్థామ విషాదంబునఁ గుందియుండు గాని యగ్గురునిచెప్పినట్లు సదుపదేశకరణనిష్ఠుండుగాఁ డతనికి దురభిమానంబును గలదు వినుము చెప్పెదఁ జిరజీవిత్వంబును భర్గవర ప్రసాదజనకకారణంబును గలిగి యుండు ననియును దివ్యాస్త్రశస్త్రవిద్యారహస్యంబునకు మూలంబైన యగస్త్యుచేత ద్రోణుండు వడసిన బ్రహ్మశిరోనామకంబు దనకుం గల దనియును దత్ప్రభావంబు దేవమనుజదనుజలోకంబులు భస్మీభూతలంబులు సేయువని యుండుం గావున మున్ను మీరు వనవాసుల రై యున్న తఱిఁ దాను మాపురంబునకు వచ్చి యాదవకుమారులతోడి వినోదంబులం దగిలి యుండి యొక్కనాఁ డే నొంటిమై నుండ నాకడకుం జనుదెంచి నగుచు నిట్లనియె. 46

తే. విను మగస్త్యుఁడు మాతండ్రి వినుతతపము
పేర్మి కెంతయు నాత్మలోఁ బ్రీతిఁ బొంగి
బ్రహ్మశిర మనుదివ్యాస్త్రరత్న మొసఁగె
నగ్గురుండు నా కిచ్చె నత్యాదరమున. 47

వ. ఆదివ్యాస్త్రంబు నీ కిచ్చెద నీవు నాకుఁ జక్రం బొసంగ వలయు నని పలికిన నే నద్దురభిమాని నాయెడం బరమస్పర్ధ గలిగి యిట్లనుట యెఱింగియు నొండనక యతనికి మదీయచక్రధనుర్గదాఖడ్గంబులు సూపి వీనిలోన నీకు ధరింపఁ బ్రయోగింప శక్యంబైనదాని ధరింపు మని చెప్పి నీవు నీయస్త్రంబు నాకు నీవలవదు మిత్రుని కోరినయది యిచ్చుచుండి

దానికి మాఱుగా నొకటి పుచ్చు కొనుట పురుషార్థంబు తెరువే యనుటయు నతండు సుదర్శనంబు వరియించినఁ బుచ్చుకొమ్మటి నమ్మాటకు ముది తుం డగుచు నమ్మూఢుండు దనవామకరంబునఁ జక్రం బవలంబించి యెత్తం జాలక దక్షిణపాణిం బట్టి యెట్లు గదలఁ దివియ శక్తుండు గాక యుభయహస్తంబులకు లావు సేసి తివిసినను నది కదల కుండెనాతండు డస్సి నిలిచి విషణ్ణుండై యున్న నతని నాలోకించి యిట్లంటి. 48

తే. అధికనిష్ఠమై బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు
తోడ రుక్మిణీయుతముగాఁ దుహినశైల
తటమునందుఁ బండ్రెండువత్సరము లుగ్ర
తప మొనర్చి యిమ్మహితసాధనము వడసి. 49

వ. దివిజదానవగంధర్వాదిసమస్తభూతంబులు నాతోడి యెత్తు రాకుండెడునట్టి దోర్వీర్యంబున వెలసి వర్తిల్లుదు నట్టిది దీనిమహత్త్వంబు నన్నీచక్రం బింతకమున్ను బలభద్రప్రద్యుమ్న సాంబాదియాదవశ్రేష్ఠు లెవ్వరు నడుగరు గాండీవిశ్వేతాశ్వ కపిధ్వజంబులు దపోబలంబునఁ బడసి యెక్కటికయ్యంబున రుద్రు మెప్పించి పాశుపతంబు గొనియెఁ బ్రాణం బులకంటె నే నతనికిం గూర్తు నద్దేవసమునకు నొసంగఁ దగనిది యెద్దియు లే దట్టి యర్జునుండును దీని నడిగెనే భరతవంశాచార్యపుత్తుం డవు సకలజనమాన్యుండవు నీ విట్లెఱుఁగక యడుగుదె దీని నెవ్వరితోడ రణంబుసేయఁ దలంచి యడిగి తనిన నగ్గురునందనుం డిట్లనియె 50

చ. సకలజనప్రసిద్ధ మగుచక్రము నీ వొసఁగంగ నిష్టవు
చ్చికొని భవత్పదాంబురుహసేవ పదంపడి చేసి యైనఁ బో
రికి నను నియ్యకొల్పు మదిఁ బ్రీతి యెలర్పఁ బెనంగి నీకు నో
డక విలసిల్లి యెల్లఁ బొగడం బొనుపొందఁగఁ గోరి వేఁడితిన్. 51

వ. ఈచక్రంబు నీక ధరియింపం దగియుండు గాక నాకిది లేకున్న నేమి యగు నెట్లును నీతోడ సంగరంబు సేయం గలవాఁ నలియె నేను నవ్వుచు నట్ల కాక యని ద్రోణాచార్యపుత్రత్వ బహుమానంబున మాననీయరథ్యం బులు నభిరామ రత్నాంబరాభరణంబులు నిచ్చి పుచ్చినం జనియె నట్టి

మహాహంకారంబునకుఁ గారణంబైన బ్రహ్మశిరోనామకం బనుదివ్యాస్త్రంబు నవ్యాహతసంరంభుండును నసద్వ్యాపారారంభుండును గ్రూరదర్శనుండును నగునశ్వత్థామచేత భీముండు బాధింపఁడు గాకుండ వలయు నని పలికి పద్మనాభుండు సాత్యకిసహదేవులం జూచి మీరు శిబిరంబున నిలువుం డని నియోగించి. 52

—: ధర్మజధనంజయకృష్ణు లశ్వత్థామ మీఁదికిఁ బోవుట :—

సీ. ప్రద్యోతితానేకరత్న శోభితమును సంభృతాయుధవరిష్ఠంబు నైన
మాన్యరథమ్మున సైన్య సుగ్రీవంబులను మేఘపుష్పవలాహకములఁ
బూన్పించి యాభీలభుజగారికేతనం బెత్తించి వే నొగ లెక్కుటయును
గాండీవధరణోద్భటుండును దూణీరయుగళసన్నాహసముజ్జ్వలుండు

ఆ. నైధనంజయుండు రథారోహణము సేసె
నగ్రజుండు నెక్కె ననికి ననురి
యొప్పి రమ్మురారియును వారు నప్పుడు
బలహరుండు నశ్వినులును బోలె. 53

వ. ఇట్లు సన్నద్ధంబైన యారథంబు భాసురప్రతోదంబు పుచ్చుకొని యద్దామోదరుండు వఱప నయ్యుత్తమ రథ్యంబులు పవనవేగంబున సమీరనందనస్యందనంబు గొండొకసేపునకుఁ గూడె నప్పుడు భాగీరథీతీరంబునఁ గ్రోధాయత్తచిత్తుండగుచు నశ్వత్థామ యున్నయెడ రోయుచుఁ బోవునప్పావని నమ్మువ్వురు వారించి రట్లు వారించిన నిలువక వారిముందటం జనియతండు సూడ్కి యట నిగిడించి. 54

చ. సలిలసమీపదేశమున సంయమిసంఘము గొల్వఁగా సము
జ్జ్వలమహనీయమూర్తి యగుసాత్యవతేయుఁడు తారకాగణం
బులనడుమం బ్రకాశిల్లు డగుపూర్ణసుధాంశునిపట్టు లుండన
వ్వలనికిఁ బోక భక్తి నభివాదనముల్ మదిలోనఁ జేయుచున్. 55

వ. కెలంకులు గలయం బరికించి యొక్కెడ. 16

ఆ. మేన భసిత మలఁది మానసీయఁ పఃప్ర
యుక్తి నాదరించియున్న ద్రోణ
తనయుఁ గాంచి చాపదండంబు సజ్యంబు
సేసి మహితశరముచే నమర్చి. 57

వ. ప్రకుటిత వికటఫాల భాగుండై. 58

తే. ఓరి ధాత్రీసురాధమ క్రూరకర్మ
కపటధార్మిక యత్యంతకల్మషాభి
యుక్తిఁబోయినరేయి మహోగ్రవృత్తిఁ
దగిలి తెంతవేగిరమునఁ దపసి వైతి. 59

వ. ఇట్టు లొదిఁగినఁ జావు దప్పునే లేలెమ్ము తపమ్ము సాలు రణమ్మునకు రమ్మని కఠినాక్షరంబులుగాఁ బలికె నటు వలుకు నాభీమసేనుం గనుంగొని యతనివెనకఁగదియ నడచిన సవ్యసాచిధర్మజులం జూచి సవ్యథం బగు నంతఃకరణంబుతో నగ్గురునందనుండు వారలదివ్యాస్త్రవేతిత్వం బూహించి దుస్సహం బగునమ్మహా దురితంబునకుఁ దలంకి బ్రహ్మశిరోనామకం బను దివ్యాస్త్రంబు దలంచి యొక్క యిషీకంబు పుచ్చుకొని యం దయ్యస్త్రంబు నావహించి యపాండవం బయ్యెడు మని దారుణభాషణంబులతోడ రోష ప్రదీప్తుం డగుచుఁ బ్రయోగించిన. 60

స్రగ్ధర. ఆదివ్యాస్త్రంబునం దుద్యత మయి ఘనఘోరాగ్నియర్చిర్వితానం బేదిక్కుం దానయై పెల్లెసఁగుచు భువనం బెల్ల భస్మంబుగా నా పాదింపం బేర్చుమాడ్కిం బరఁగి పెరిఁగినం బార్థునిం జూచి తద్బా హాదర్పజ్ఞానముద్రావ్యపగతభయుఁడై యంబుజాక్షుండు వల్కెన్. 61

వ. అర్జున యర్జున యిది బ్రహ్మశిరోనామకం బగుదివ్యాస్త్రంబు దీనినొం డస్త్రంబు ప్రతిహతంబుఁ జేయం జాలదు బ్రహ్మశిరంబు నీవునుం బ్రయోగించి దీనినుడిపి నిన్నును నీసోదరులను గాచికొనుము సత్వరుండవు గమ్ము. 62

క. అనవుడు నవ్వీరుఁడు స
య్యన నరదము డిగ్గి నియతుఁడై ధనురాచా

ష్మసి సంస్మరించి చాపము
గొని మంత్రిమ్మతోడ శరము గుణమునఁ గూర్చెన్.

—: అశ్వత్థామార్జునుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబు
లొండొంటిం దాఁకుట :—

వ. కూర్చి తొలుత గురునందనునకుం గీడు వొందకుండ వలయునని ప్రార్థించి పదంపడి నాకును సోదరులకును శుభం బయ్యెడు మని పలికి యస్త్ర దేవతలకు నమస్కరించి యస్త్ర మస్త్రంబునన శమియించుఁ గావుత మని వేడ్కఁ జింతించుచుం బ్రయోగించిన నాదివ్యాస్త్రంబు కల్పాంతజ్వలనం బునుం బోలె నాఖిలజ్వాలా మాలాకరాళం బై యుప్పరం బెల్లను దన మయంబుగా నిగిడి యశ్వత్థామాస్త్రంబు గ్రస్మ్యజింప నుత్సహించిన నది క్రమ్మఱక పెరిఁగి సముద్దామధామం బగుటయు నయ్యస్త్రద్వితయంబు నాటోపంబున 64

మహాస్రగ్ధర. జలధుల్ ఘూర్ణిల్లె నల్కాశతములు వడియెం జండభానుండు మాసెం గులశైలంబుల్ వడంకెం గురిసె నురవడిన్ ఘోరపాషాణధారా ఖిలి రాశంబు ధాత్రీవలయముఁ దిరిగెన్ వజ్రనిర్ఘోష మెందుం జెలఁగెం జొచ్చెన్ జనం బచ్చెరువును భయముం జెంది నిశ్చేష్టమయ్యెన్ 65

వ. తత్కాలంబున దగునారదుం డప్పుడు సాత్యవతేయునకు సన్నిహితుండయ్యెఁ నతండును భరతకులోద్వహుం డగునప్పారాశర్యుండును గూడి యిట్లు ఉభయలోకరక్షకు మోద్దాము లగునయ్యర్జునాశ్వత్థామల నుపశమింపం జేయుటకై నడుమ నిలిచి యయ్యిరువురు నాకర్ణింప నిట్లనిరి. 66

క. పటువుడు మహాస్త్రవిత్తము
లటుగుణజాపిక్యశౌర్యు లవనిఁ జనిరి వా
రిటు దీనిఁ బ్రయోగించుట
నెఱిఁగెరె మానవులపై నకల్మషులారా. 67

వ. అనిన విని సద్యఃపాచి దివ్యాస్త్రజ్వాలాకలాపమధ్యంబున నిస్సంభ్రమము లై యున్న సద్భుధర్మరక్షణసర్వలోకహితాచరణపరిణతు లగునప్పరమము

నులం గనుంగొని తత్కాలోచితానుష్ఠానంబు నూహించి యమ్మహాత్ములతో ని ట్లనియె. 68

తే అస్త్ర మస్త్రముతో శాంత మగుటఁ గోరి
సొలవ కట్లు ప్రయోగింపవలెసెం గాని
యొండుదలఁపునఁ గా దది యుడుపవలయు
నేని యుడిపెదఁ బరమమునీంద్రులార. 69

క. ఏను మదస్త్రం బుడుపం
గా నీపాపాత్ముఁ డస్త్రఘనదహనమునం
దా నేర్చు నందఱును మీ
మానసములఁ దలఁప వలయు మాసేమంబుల్.

తే. అనుచుఁ జయ్యన యస్త్రవిద్యాప్రవీణ
మానసుం డగు నరుఁ డయ్యహీనరూప
సాధనము నస్త్రమంబు సంహరించె
మెచ్చి యమ్మహాముని లెదఁ బిచ్చలింప. 71

చ. తపమును బ్రహ్మచర్యమును దాచము సత్యము గల్గునాసురా
ధిపతనయుండు దక్క సముదీర్ణముగా నిగిడించి యమ్మహో
గ్రపుమహితాస్త్ర మొండ్లకును రాదు మగుడ్పఁగ నట్టిభంగి భూ
మిపతుల కాదు దేవతలు మేకొనఁ జాలరు కౌరవేశ్వరా. 72

వ. బ్రహ్మశిరోనామకం బగు నమ్మహాస్త్రంబు దలంచి బ్రహ్మతేజోమయం బగుటంజేసి యిట్లు ప్రయోగించి వారింప శక్యంబు గాకుండు వారించిరేని వారించిన వారిన తలద్రెంచు గురుభక్తియు నెక్కుడు గలుగుట నక్కౌరవశ్రేష్ఠుండు నివారణపటిష్ఠుం డయ్యె నవ్విధంబునఁ గవ్వడి యాదుర్నివార సాధనంబు వారించుట నాలోకించి యమ్మునీశ్వరు లమ్మాహాత్మ్యం బూహించి యశ్వత్థామనిజాస్త్రసంహారంబు సేయం జూచి యది శక్యంబు గా కుండుటయు జీవసమానసుం డగుచు మాననీయోపాయుం డగుసాత్యవతేయున కిట్లనియె. 73

తే. చంపెఁ గురుపిభు నాకు లజ్జాకరముగ
భీముఁ డదియు నధర్మసంగ్రామవృత్తి
నంతఁ బోవక వచ్చి ప్రాణాపహార
మాదరింపఁగఁ బూనినన్నాక్రమించె. 74

చ. పరిభవజాతరోషమునఁ బ్రాణభయంబునం జేసి యిమ్మహా
శరము వివేకవర్జిత విచారుఁడ నై యిటు లేసితిన్ మునీ
శ్వర యిది పాండుభూపసుతవర్గము నంతటినేర్చుఁ గాని యె
వ్వరుసున మాన దివ్విధము పాపమ యేనియుఁ దాని కోర్చితిన్. 75

వ. అనిన విని యమ్మునిపతి యతనియాననంబునఁ జూడ్కినిలిపి మీతండ్రి యిప్పాండవమధ్యమునకు వాత్సల్యంబున నీయస్త్రం బొసంగె నీయోధవరుఁడు నీకుఁగీడు దలంపఁడు భవదస్త్రం బుపశమించుటకు నైన నిజాస్త్రంబు ప్రయోగించె మేము వలవ దన్న నుపసంహరించె నిట్లస్త్రవిద్యావైదగ్ధ్యంబు నడిసన్న కవ్వాడి వధింప నీకు వశం బగునే నీయస్త్రం బితనియస్త్రంబుచేత నివారితం బయ్యెడు నది యట్లుండె విను మమ్మహాస్త్రంబు మనుష్యవిషయంబుగాఁ బ్రయోగించు వానికి నశుభం బగు నొకనిచేతఁ బ్రయోగింపఁబడి యన్యునస్త్రం బుపశమించె నేని యద్దేశంబునకుఁ బండ్రెండేండ్లు నావృష్టిదురితం బగుం గావునఁ బాండవులును నిన్నును నిద్దేశంబును రక్షించుటకుఁ జెప్పితి మెప్పాట నయిన దీని నుపసంహరింపవలయుఁ దపంబునకుఁ జొచ్చి పాండవు రోషంబునకుఁ దొలఁగి సుఖివిగమ్ము ధర్మంబున జయంబు గొన నొల్లని యిప్పార్థుండును బ్రీతుండై చనవలయు భవదీయశిరోమణి యాతనికి మ్మట్లయిన నితండ కాఁడుపాండవులందఱును నీ దగుజీవనంబు నపహరించినంతయ సంతసిల్లుదు రిది సమీచీనం బయిన సంధిప్రకారం బిట్లు సేయుట మే లనుటయు నమ్మలికంబుతో నశ్వత్థామ నందనుండు పరాశరనందనున కి ట్లనియె. 76

సీ. పాండునందనులకుఁ బ్రాఁతే రత్నంబులు కౌరవనాథుభండార మెల్ల
గైకొన్న వారు నాగభయంబుఁ దస్కరభయమును దానవభయము దేవ
భయమును బొరియవు బాధింప దాఁకలి తృష నిద్ర రోగంబు దీనికతన
నిట్టిరత్నము వీరి కీఁ జాలుదునె మునినాయక నీవచనం బలంఘ్య

ఆ. మగుట దీని నీకు నర్పించితిని మద
స్త్రంబు పాండవేయరాగపాత్ర
గర్భమాలకు హానిఁ గావించి సంతృప్తిఁ
బొంది తాఁ బ్రశాంతిఁ బొందుఁగాత. 77

క. అని విని కృష్ణద్వైపా
యనుఁ డట్టులు సేయు మొంటి కాస పడకుమీ
యని పలుక నప్పలుకునం
గనియెను దనపలుకు తప్పుగా నతఁడు మదిన్. 78

వ. కని పాండవేయరాగపాత్రగర్భంబు లని చెప్పెం బాండుసుతగాత్రగర్భంబుల నెల్ల నుగ్గడించినవాఁడయితి నది పారాశర్యుండు పాండవేయభార్యాగర్భంబుల న పేరు కొనుటగాఁ జేసియొంటి కాస పడకుమీ యనియె దీని నెఱింగినవాఁడఁ గానేని యిది యనుమతిగా భావించి సకలగర్భవిధ్వంసనంబు గావించెదం గాక యని నిశ్చయించి యమ్మునీంద్రునితో నట్ల చేయువాఁడ నని పలికె వారలసంవాద ప్రకారంబు హృషీకేశుం డెఱింగి వీఁడు సంయమివరుమాట గైకొనం బుచ్చి తన మనసినట్లు సేయువాఁ డయ్యె నిప్పాపాత్ము నుపక్రమంబునకు నడ్డపడి చూచెదఁ గాక యిప్పుడు నాచేయు తెఱం గున్నదియ కాదె యని వితర్కించె నప్పు డశ్వత్థామచేతోవృత్తి సాత్యవతేయుం డెఱిఁగియుం గృష్ణుం డెఱుంగుటయు నతం డతనితో సల్లాపంబు సేయం దలఁచుటయుఁ గనుంగొని యూరకుండె. 79

శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబు గాకుండఁ జేయ నిశ్చయించుట

క. వనజాక్షుఁడు ద్రౌణికి ని
ట్లనుఁ దునిమితి పాండుపౌత్రు లందఱఁ బాపం
బునఁ బోయితి గర్భంబులఁ
దునిమెద వం దొకటియైనఁ దొలఁగింపఁ దగున్. 80

క. ఏ నొక్కనిఁ బాండవసం
తానార్థము గాఁగ నిత్తు ధర్మముల మహా

దానంబులఁ గ్రతువుల జన
తానందితుఁ డగుచుఁ బెంపుఁ దలకొనువానిన్. 81

తే. అట్టిగర్భంబు నిలుపు తక్కన్ని గర్భ
ములును భవదస్త్రమున దగ్ధములుగఁ జేయు
[illegible] సంరంభజృంభితుఁ డగుచు ద్రోణ
తనయుఁ డిట్లను నమ్మురాంతకునితోడ. 82

వ. పక్షపాతంబున నీవిట్లు పలికిన నే నట్లేల చేయుదు మదస్త్రంబునకు లక్ష్యంబులుగా గర్భంబు లొండు గలుగు లేకుండు నది యట్లుండె విరాటనందన యగు నుత్తరగర్భంబు రక్షించెద నని చూచె దప్పనికిఁ బూని తేనియు నాయస్త్రంబున నవశ్యం బడియును విధ్వంసంబు గావింతు నన పలికినఁ బద్మనాభుండు. 83

క. అనఘుఁ డభిమన్యుతేజం
బనూనమై మాత్స్యపుత్రియం దున్నది నీ
తునుముట గలిగిననుం ద
త్తనయునకే నాయు విచ్చెదను దీర్ఘముగన్. 84

క. అనిన విని నగుచుఁ కుంభజ
తనయుం డిట్లనియె నస్త్రదగ్ధుని బ్రతికిం
చిన మేల కాదె నీవి
న్ననువు నెఱింగెదము కాక నరసఖ దీనన్. 85

వ. అని పలికి పరమాదరణీయు లగుసాత్యవతేయదేవకీనందనులవాక్యంబు లాదరింపక పాండవసంతాన సకల గర్భవిషయంబుగా నస్త్రప్రమోచనంబు సేసిన నుపలక్షించి వాసుదేవుం డతనితో నిట్లనుఁ ద్రికాలవేది యగునొక్క బ్రాహ్మణుం డుపప్లావ్యంబునకు వచ్చి యుత్తరను జూచి

వ. అని పలికి పరమాదరణీయు లగు సాత్యవతేయదేవకీనందనులవాక్యంబు లాదరింపక పాండవసంతానసకలగర్భవిషయంబుగా నస్త్రప్రమోచనంబు సేసిన నుపలక్షించి వాసుదేవుం డతనితో నిట్లనుఁ ద్రికాలవేధి యగునొక్క

బ్రాహ్మణుం డుపప్లావ్యంబునకు వచ్చి యుత్తరను జూచి నీ పుణ్యంబునఁ బ్రాణంబులు పరిక్షీణంబు లైనపుత్రుండు జనియింపం గలవాఁ డది కారణంబుగా భవదీయ గర్భస్థునకుఁ బరిక్షిన్నామధేయం బగు నని పలికె నమ్మహాత్మునివచనం బనతంబుగానేరదు భవత్కృత్యం బకృతసమంబ యబ్బాలకుండు పాండవవంశకరుం డగునని చెప్పి తనచిత్తంబున రోషం బావహిల్లుటయు బాలఘాతి వగు నీకు నాశనంబు దుర్లభం బై సహాయరహితుండవై దుర్గంధరక్తంబున నంగంబు దిగ్ధం బగుచుండ మూఁడు వేలేండ్లు దిరుగుము చాచేత రక్షితుండై యక్కుమారుండు గృపాచార్యువలన ధనుర్వేదవిదుం డై సర్వశస్త్రాస్త్రంబులు పడసి బహుసంవత్సరంబులు వసుధఁ బాలింపగలవాఁడు వానికి జనమేజయుం డనుమహారాజు ప్రభవించి నీవు సూచుచుండ సుజ్ఞానుం డై ప్రవర్తించు మదీయంబు లగుతపస్సత్యంబుల మహనీయప్రభావంబులు సూడు మని యాడెనప్పుడు కృష్ణద్వైపాయనుండు గురునందనున కి ట్లనియె. 86

తే. బ్రాహ్మణుఁడ వయ్యు నిట్లు క్రూరతకు రోయ
కస్మదీయవాక్యంబుల నాదరంబు
సేయ కీపాపకర్మంబు సేసినాఁడ
వచ్యుతుఁడు పల్కినట్టుల యగుము నీవు. 87

వ. అని యిట్లు శపియించి నీచకర్ముండ పొమ్మనిన విని యశ్వత్థామ యమ్మహాత్ముని యాననం బాలోకించి మునీంద్రా నీవు మనుజులలోన యుండువాఁడ వని ప్రతి శాపం బిచ్చి నీకడన యేను వర్తిల్లఁగలవాఁడ నీవును శౌరియు సత్యవాదు లగుదురు గాక యని తనశిరోమణి పాండవుల కిచ్చి తపోవనంబునకుం జనియెఁ బాండవులును గృష్ణుండును నమ్మునీంద్రునకు నమస్కరించి వీడ్కొని యతిత్వరితగతి నరుగుదెంచి.

క. అరదములు డిగ్గి వగలం
బరితాపముఁ బొందుచున్న పాంచాలిం గాం
చిరి తమచేతోవృత్తులఁ
గరుణము మగుడంగఁ బొడమఁ గౌరవనాథా. 89

వ. అట్లు గాంచి యక్కాంతచుట్టు నాసీనులై రప్పు డగ్రజుండు వనుపఁ బవన తనయుం డమ్మణి యద్దేవికి సమర్పించె. 90

—:భీమసేనుఁ డశ్వత్థామశిరోరత్నంబు ద్రౌపది కిచ్చుట:—

క. పగతుపని సక్కనయ్యెన్
వగ మానుము రాజధర్మవైశిష్ట్యము పెం
పుగ నాదరించి నీతా
ల్మి గదా భూపాలునుమ్మలికముం బాచున్. 91

చ. జనపతి పంపఁ గేశవుఁడు సంధికిఁ బోయెడునప్డు నీవు సె
ప్పినగరువంపురాజసపుందగుమాట లెల్ల నె
మ్మనమున నెక్కొనన్ నిలుపుమా వగవం బని యేమి సంగరం
బునఁ బగవారు పేర్చి పొపురిచ్చక పువ్వులకోల సాఁతురే. 92

క. విషము ధృతరాష్ట్రవంశం
బున మగపిఁచంబు నెల్లఁ బొలియించితిఁ గృ
ష్ణునికారుణ్యము జిష్ణుని
పెనుఁబ్రాపును గలుగ నేను విగతభయుండ నై. 93

ఉ. త్రావితి దుస్స సేనరుధిరం బుర ముగ్రతఁ జీఱి వచ్చి క్రీ
డావిధి వానియగ్రజుతొడల్ వడి నుగ్గుగఁ జేసి యార్చియా
భూనుసమౌళిఁ దన్నితి నృపుల్ గని సంతస ముంద నింత హ
ర్షావసరంబు శోకసమయంబుగఁ జేయుట నీకు నర్హ మే. 94

క. గురుతనయుఁ డగుటఁ బ్రాణము
హరియింపఁగఁ జొరక విజయుఁ డశ్వత్థామున్
బరిభూతుఁ జేసి యాయుధ
పరిగ్రహముతోడ మణియుఁ బాయంజేసెన్. 95

వ. చూడామణి గోలుపోవుటంజేసి యాకుంభసంభవసంభవుకీర్తిశరీరంబు వడియె మృతికిఁబొంది యున్న దింతియ యిటువైరంబు పేరు లేకుండఁ దీర్చుట యెవ్వరికిం జను నేమియుం గీడాడఁ దెఱపి లేక ధర్మతన యుండు నిర్మలకీర్తికి భాజనంబై యుల్లసిల్లెడు నూఱడిల్లుము. 96

తే. అనినఁ గొండొక తెలివొందునాననంబు
తోడ నుత్థిత యైన యాతోయజాక్షి
ప్రభలు పర్వంగ నొప్పు నాపద్మ రాగ
రత్న మఱచేత నిడికొని రాజుఁ జూచి. 97

వ. భీమసేను నుద్దేశించి. 98

ఉ. నామన మార దీనిఁ గని నందముఁ బొందితి నింత సాలు నా
కీమహనీయరత్నము వహింపఁగ నర్హుఁ డితండ యంచు నా
భూమిపుచేతఁ బెట్టుటయు భూవర యాతఁడు ద్రౌణి గౌరవ
శ్రీమది భక్తిఁ బెంపఁగ ధరించె శిరంబున దానిఁ బ్రీతుఁ డై. 99

వ. ఇవ్విధంబున. 100

తే. విలసితం బగునమ్మణి చెలువు మిగుల
మౌళియందు ధరించి యమ్మనుజనాథుఁ
డుదయరాగనితాంతసముజ్జ్వలేందు
బింబమునఁ బొల్చుపూర్వశైలంబు వోలె. 101

వ. ఇత్తెఱంగునం బాండవాగ్రజుండు పాంచాలిఁ బ్రియం బాచరించి తత్ప్రభృతి కాంతలును సహదేవప్రముఖపురుషులును వినఁ బవనతన యుం డశ్వత్థామఁ బొడఁగనుట మొదలై గురునందనుండు చూడామణి యిచ్చుట తుది యైన వృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్ప నాభూవల్లభుండు లోనుగా నెల్ల వారును నపత్య బాధకం బైన యాబ్రహ్మశిరంబుప్రభావం బూహించి కృష్ణునిప్రతివిధానంబు గలుగుట నూఱడిల్లియు నెట్లగునో యనుశంక నుండి రత్తఱి నుత్తరకుం దక్కఁ బాండవేయవంశవధూ జనంబులకు గర్భంబులు లేక యుండె నయ్యస్త్రోత్తమం బవ్విరాటపుత్రి యుదరంబున నున్నపిండంబు బాధితంబు సేయుట గనుంగొని యప్పుం డరీకాక్షుండు ద్రౌణితో సల్లాపంబు సేయునవసరంబున నయ్యస్త్ర ఘాతవేదన లేకుండఁ దనచిత్తవృత్తిన యుడిపెం గాన నవ్విశేషం బయ్యభిమన్యువల్లభయాదిగా నెవ్వరు నెఱుంగ రది యట్లుండెఁ బుత్రుల దెస వగ దొఱఁగకున్న యాధర్మనందనుండు దేవకీనందనున కిట్లనియె

చ. బలమును శౌర్యసంపద నభంగపరాక్రములైన ద్రౌపదే
యుల నొకరుండ ముట్టికొని యుద్భటవిక్రమ ముల్లసిల్ల దు
ర్బలుల వధించుచాడ్పునఁ గృపాణకళాలలితంబు లొప్ప వి
చ్చలవిడిఁ ద్రుంచె నట్టి గురుసంభవుఁ డంతకు నెట్టు సాలెనో. 103

ఉ. ఉద్యోగస్ఫురితుం డసహ్యభుజవీర్యుం డిద్ధవిక్రాంతసం
పద్యోగప్రథితుండు శక్రసుతసంభావ్యక్ర మోద్యద్ధను
ర్విద్యాకైశవశాలి సంగరకళావిస్తారసంవేది ధృ
ష్టద్యుమ్నుం డతఁ డోర్వకున్కి యెటు లశ్వత్థామయుద్రేకమున్. 104

క. తక్కిన సంహారంబుల
నొక్కఁడ శిబిరంబు సొచ్చి యుక్కు దలిర్పం
బెక్కండ్రఁ దునిమెనట యిది
యక్కజ మతఁ డేమికతన నధికుం డయ్యెన్. 105

వ. అనిన నమ్మహీకాంతునకు మురాంతకుం డిట్లనియె 106

—: ధర్మరాజునకుఁ గృష్ణుఁడు శివప్రభావంబు చెప్పుట :—

చ. హరుఁ బరమేశ్వరేశ్వరుఁ గృపాతిశయార్ద్రు నమేయమూర్తి శం
కరు శరణైకభక్తిరసగమ్యుని నవ్యయు నిందుమౌళిఁ ద
త్పరమతి నారాధించి యనపాయబలోద్భటశౌర్యసంపదన్
గురుతనయుండు గాంచి యధికుం డగుటం బగదీర్చె నమ్మెయిన్. 107

చ. శివుఁడు ప్రసన్నుఁ డైన నఱ చేయనె యెవ్వరికైన రాజపుం
గవ యమరేశ్వరుం డైన బలఘస్మర గెల్వఁగ నోవునట్టిద
ర్పవిభవ మైన నిచ్చుఁ బరిపంథు లనేకులు నొక్కరుండు బా
హుబలసనాథ ఘోరముగ నోర్వఁగఁ జాలుట యొగి చోద్యమే. 108

ఉ. ఎన్నఁడు నాఁగ లేక పరదేవు నెఱుంగుదు భూతసంచయం
బెన్ని విధంబులం బొడమ నణఁగఁ జేయ నతండె యవ్విభుం
డున్నతమూర్తి దలఁప భువనోత్కరవిశ్వవిధానయుక్తి వ
ర్తిల్లిన నందు భక్తికి విధేయుఁ డమేయుఁడు కౌరవేశ్వరా. 109

వ. అమ్మహాదేవునిదివ్యలీలలు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 110

సీ. భూతసంచయసృష్టి బుద్ధిఁ దలంచి యప్పరమేశుఁ గానఁగ బ్రహ్మ యరిగి
తనదుమనోవృత్తిదగ నెఱింగించిన నమ్మహాత్ముండు తదభిమతంబు
గావింపఁ బూని తపోవిభవం బేమిపనులకు నైనను బ్రథమసాధ
నం బని యూహించి యంబుసమ్మార్జితనిజమూర్తియై తపోనిష్ఠ నుండె

తే. నావిరించియు నద్దేవదేవురాక
బహుసహస్రవర్షంబులు వార్చియుండి
నిజతపఃప్రభావంబున నిపుణచిత్తు
దక్షుఁ డనువాని సృజియించె ధరణినాథ. 111

వ. ఇట్లు సృజియించి యివ్విరించి యతని నాలోకించి ప్రజల సృజియింపు
మని పంచిన నతండు పెద్దవా రొండ్లు లేరై రేనియు సృజియించెద ననిన
నప్పరమేష్ఠి పరమేశ్వరుండు జలనిమగ్నుండై యున్నవాఁ డేను నిన్ను
నియోగించెద నింక సృజియించు పెద్ద లెవ్వరును లేరు సృజియింతువుగాక
యనవుడు నమ్మహాత్ముండు దేవాసురమనుష్యతిర్యగాత్మకభూతంబుల
సృజియించిన నాఁకొని యవి దక్ష ప్రజాపతి భక్షింపం గవిసిని. 112

ఆ. అతఁడు బ్రహ్మపాలి కతిరయంబునఁ బాఱి
భూతతతులు నన్నుఁ బొదువకుండ
నాఁగవలయు వాని కాహారములు గల్పి
తములు సేయవలయుఁ దగ మహాత్మ. 113

వ. అనిన విని యాజగత్కర్త యోషధులును ఫలమూలాదిభక్ష్యసంపదుపకా
రంబులుగా వృక్షలతాగుల్మంబులును గల్పించి యాభూతంబులకు వాని
నాహారంబులుగా సమర్పించి మఱియును బలిష్ఠభూతంబులకు దుర్బల
భూతంబులు భక్ష్యం బగుం గాక యనియు నాదేశించె నంత నాభూతం
బులు ప్రీతంబులై చని తత్ప్రకారంబున వృద్ధినొంది సంతానరూపంబున
సమృద్ధంబు లగుచు నుండెఁ బెద్దకాలంబునకు బాలేందుధరుండు జలంబులు
వెడలి వచ్చి భూతకోట్ల నాలోకించి కోపించి నిజలింగంబుఁ బుచ్చి నేల
నిడినం గని యానీరజాసనుండు భవునిం బ్రశమనవాక్యంబుల ననున
యించుచుఁ జేర నరిగి లింగంబు నిట్లేలచేసి తనుటయు నద్దేవుండు. 114

క. భూతంబుల సృజియించుట
కై తోయములందు మునిఁగి యత్యుగ్రతపః
స్థితుఁడనై వచ్చితి నొరు
చేత సృజన మగుట నిట్లు సేసితి దీనిన్. 115

వ. భూతంబుల సృజియించుటకుం గాక లింగంబు దన కేల యని పలికి సంరంభ విజృంభితుం డగుచు మూజ్వవంతంబునకుఁ జని మహాతపంబు సేయుచుండ. 116

క. అనుపమముగు లింగము
భాసురగతిఁ జూడ నొప్పె బ్రహ్మాదులకుం
జేసిరి పూజలు వారలు
వాసవముఖ్యామరాధివర్గముఁ దారున్. 117

వ. అంతం బెద్దకాలంబునకు. 118

క. సుర లోకమహాధ్వర మ్మా
చరింపఁగఁ దలంచి ద్రవ్యసంపద మిగులం
దొరకొల్పి భాగయోగ్యా
మరుల నిరూపించి యతిసమాహితమతులై. 119

వ. తొడంగి యనుష్ఠానప్రపంచ ప్రవర్తకు లగు చుండిరిగాని రుద్రుని మహాను భావం బెఱుంగమింజేసి యయ్యోగమూర్తికి భాగకల్పనం బొనర్పరైరి దాని నెఱింగి. 120

—: రుద్రుఁడు దేవతలు సేయు యజ్ఞంబు సేరుట :—

సీ. అతుల తపోమహిమం బయి యద్భుతావహం బయిన ధైర్యంబున నతిశయిల్లి
బాలార్కసన్నిభప్రభఁ దేజరిల్లెడునట్లుగా నొక్కశరాసనంబు
సృజించి దానికి శింజినీప్రముఖంబు లంగకములు యజ్ఞాంగకల్పి
తములు గావించి యుద్దామకోపానలజ్వాలలు సాకారలీల నిగుడఁ

ఆ. గేలియం దమర్చి కృత్తివాసుఁడు సుర
శ్రేణి క్రతువు నియతిఁ జేయుచెడకు

నరుగుదెంచె సత్వరాభీల హేలావి
కాసభాసి యగుచుఁ గౌరవేంద్ర　　121

మ. ధరణీచక్రము దిర్దిరం దిరిగెఁ బాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె భూ
ధరముల్ వెల్లగిలెన్ దిశావలయ ముత్కంపంబు నొందెన్ దివా
కరచంద్రాగ్నులదీప్తి మాసె సురలోకం బాకులం బయ్యె న
ప్పరమేశుం డటు తా మరుత్క్రతుపరిభ్రంశార్థి యై వచ్చినన్.　　122

చ. అనిమిషసంఘమెల్లను భయంబునఁ జేష్టలు దక్కి యధ్వరం
బు నడప నేర్పు లేది కురుభూవర చిత్రగతప్రకార మ
య్యె నడరి యేసె నాక్రతువు నీశుఁడు డెందము గాఁడఁ బాటి పో
యె నది మృగంబుచందము వహించి హుతాశనసంయుతంబుగన్.　　123

వ. ఇవ్విధంబున యజ్ఞం బపక్రాంతం బగుటయు నిర్జరులు నిశ్చేతను లై రందు సవితృనిబాహువులును బూషుని దంతంబులును భగునిలోచనంబులును ద్రిలోచనుండు గోదండాగ్రంబునఁ దునియను డొల్లను బగులను బొడిచె నప్పుడు దలరి దివిజులు యజ్ఞాంగంబుతోడం గూడఁ బలుగడలం బాఱం దొడంగిన.　　124

క. ఆదేవుఁడు వారందఱు
నేదిక్కులఁ బోవ కుండ నెఱిది భయం బా
పాదించుచు నలి నాఁగెం
గోదండమునారి సాఁచి గుమురులు గొనఁగన్.　　125

తే. ఏయ నొల్లక యమరుల నివ్విధమున
బొదివికొని యీశ్వరుఁడు దూల పుచ్చ వార
లొక్క మొగి వింటిగొనయంబు పెక్కుదునియ
లయ్యెడుమ యనవుడు నది యట్ల యయ్యె.　　126

వ. అలోన.　　127

క. సుర లాక్రతువుం దారును
శరణం బనుపలుకుతోడఁ జరణానతు లై
కరుణకుఁ బాత్రము లగుటయు
శరణాగతవత్సలుఁడుఁ బ్రసన్నతఁ బొందెన్.　　128

వ. ఇట్లు ప్రసన్నుం డై. 129

తే. ఆత్మ కోపంబు పుచ్చి జలాశయమున
వైచి బాలేందుధరుఁడు దేవతల నాద
రమున వీక్షించె నమ్మహోగ్రంపురోష
మనలరూప మై యిగిరించె నజ్జలముల. 130

వ. ఇత్తెఱంగునఁ గృపాయత్తచిత్తుండై సర్వేశ్వరేశ్వరుండు సవితృనకుఁ బూషనకు భగునకుఁ గరంబులును దంతంబులును నయనంబులును నొసంగి యజ్ఞంబెప్పటియట్ల ప్రవర్తిల్ల ననుగ్రహార్ద్రభావంబునం బనిచిన. 131

క. అమరులు భక్తిం గ్రతుభా
గము నప్పరమేశ్వరునకుఁ గల్పించి రతం
డు మనంబునఁ బ్రీతుం డై
సమాహితుం డయ్యె జగము సంతోషించెన్. 132

వ. అట్టివి యద్దేవదేవునిదివ్యలీల లతండు కోపించిన భువనంబు లస్వాస్థ్యంబును బ్రసన్నుండైన సుఖిత్వంబును గను నాభూతనాథుండు గురుసుతునకు సన్నిహితుండయ్యెఁ గావున నయ్యోధవరుం డొక్కరుండ శిబిరంబు ప్రవేశించి యిత్తెఱంగుపరాక్రమం బాచరించెఁ గాని యివ్విశేషం బారథికవరునిశక్తి నైనది గా దది చిత్తంబున నిడం బనిలేదు. భీష్మద్రోణకర్ణశల్యాదు లైనమహావీరులం బోరఁ బరిమార్ప దొరకొనుటకును దర్పదుర్దము లైనధృతరాష్ట్రనందనాగ్రేసరు లైన దుశ్శాసనదుర్యోధనులఁ జలంబు నెరయ వక్షోరక్తపానంబున నూరు భంజనంబునం బరిమార్చుటం జేసి ప్రతిజ్ఞాపూరణాచరణశోభనంబు నొంద సంభావించుటకును గారణంబైనభవదీయదైవమానుషయోగంబునకుఁ బరమానందంబు నొందు మని యిట్లు గోవిందుండు ధర్మనందనునకు నాశ్వాసం బొనరించె నని జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు సెప్పుటయు. 133

స్రగ్ధర. సాయంప్రాతర్హుత ప్రజ్వలిత హుతవహాసై ప్రసిద్ధాతజాడ్య
స్ఫాయచ్చేతఃప్రసాదప్రసృమరవిమల ప్రౌఢబోధానుమోదీ
మాయవ్యాపారదూరామఖతతిహృతినిర్మాణసంహావ్యమానా
శ్రేయోరాజత్త్రిలోకాశ్రితజనదురితక్షేపలీలావిలాసా. 134

క. సురనికరానందకరా
సురారికాంతావిలాసశోభాపహరా
కరుణాసక్త మనస్కా
సరిద్వరాబర్హి బర్హచారుశిరస్కా. 135

మాలిని :—

అకలుషహృదయాభివ్యక్తసర్వోపయుక్తా
సకలనిగమవేద్యా స్వాస్థ్యవిద్యోపపాద్యా
ప్రకృతివికృతిభావప్రాప్త సాంఖ్యప్రదీప్తా
సుకృతమయవిలాసా సుస్థిరానందభాసా. 136

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కనసోమయాజిప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున
సౌప్తికపర్వంబునందుఁ ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

స్త్రీపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీసాంగత్యస్థాయివి
కాసోల్లాసితకటాక్ష కరుణామయమూ
ర్తీసారబోధభరిత
వ్యాసాదిమనోనివాస హరిహరనాథా. 1

క. దేవా జనమేజయ జగ
తీవరుఁడు గుతూహలము మదిఁ మొలతేరం
గా వైశంపాయనవద
నావేశితదృగ్విలాసుఁడై యిట్లనియెన్. 2

వ. తన సుతుండును సైన్యంబును బాండుసుతులచేత నట్లగుట సంజయువలన
వని ధృతరాష్ట్రుం డెఱింగి వర్తించె నశ్వత్థామకృపకృతవర్మ లారాత్రి తమ
చేసిన పరాక్రమంబు తెలియంగ దుర్యోధనున కెఱింగించిపోయి రని వింటిఁ
బదంపడి కరినగరంబు దెస కరిగి మగిడి రనియు నాకర్ణించితి వార లట
యెవ్వానికిం జనిరేల మగిడి రశ్వత్థామ కృష్ణద్వైపాయనాశ్రమంబునకుం
బోవం దక్కినయిరువురు నెక్కడ వోయి రవ్విధంబున విజయంబు
నొందినధర్మనందనుం డేమి యాచరించె నంతయుం బరిపాటిం దేటపడం
జెప్పు మనిన నమ్మునివరుం డిట్లనియె. 3

తరల. ధరణినాయక యట్లు పుత్రశతంబు వైరికులంబుచే
నిరవశేషత నొందుటన్ మహనీయగౌరవహీనతం
బొరసి కొమ్మలు దున్న ప్రోడ్పడుభూరుహంబును బోలె ని
ర్భరవిపద్వికలాత్ముఁడై ధృతరాష్ట్రుఁ డుల్లము వెమ్మఁగన్. 4

వ. చింతాభరంబున నూరక యున్నం జూచి సంజయుం డతని కిట్లనియె. 5

ఆ. నీకు నితరులట్లు శోకింపఁ దగునె యె
వ్వరిఁ దలంచి యింక వనరువాఁడ
వీవు శోకమునకు నెయ్యది తుది యిది
వలవ దుడుగు వినుము వసుమతీశ. 6

వ. పదునెమిదియక్షౌహిణులు సమసెఁ బితామహపితృభ్రాతృపుత్రపౌత్రసఖి
సుహృత్సహాయులుం దెగి రందు వగపునకుం బని గానివారలు గలరే
యేది కొలందిగా వగచె దందఱకు నగ్ని కార్యంబు నిర్వర్తింపను దగిన
వారలకుం దిలోదకప్రదానంబులు సేయను వలయుఁ బొలిగలనికి వేం
చేయు మనుటయు. 7

క. విపులార్తిఁ గూరి మనుజా
ధిప యాభూవల్లభుఁడు ధృతి లేమిం జం
డపవనపతితం బగుపా
దపంబుచందంబు దోఁప ధరణిం బడియెన్. 8

వ. పడి యుండి తల దోర్చికొనుచు నిట్లనియె. 9

వసంతతిలకావృత్తము. హాపుత్రవర్గ మిటు లాఱడిఁ బోవ దీప్త
వ్యాపార మేది మరి వందుచు దీనవృత్తిం
బ్రాపించి యన్యులకృపం బరికింప నింకే
నోపఁ ౙ భవం బెడలి యుండఁగ జీవితోడన్. 10

క. ఎఱకలు విఱిగినగరుడుని
తెఱఁగునఁ దేజంబు సెడి నదినకరుగతి నం
దఱు బంధులు దెగి విభవం
బఱి వెలవెలఁబాఱు చునికి యది బ్రదుకగునే. 11

సీ. సంధికిఁ గృష్ణుండు సమకొంచి పెక్కుభంగులఁ జెప్ప భీష్ముండు గుంభజుండు
నట్లు హితార్థులై యంతంతలు మాట లాడిరి జామదగ్న్యాదు లైన
మునివరు లవ్విధంబున నొత్తి చెప్పి రాబుద్ధులన్నియును దుర్బుద్ధి నస్పటఁ
బాపఁప నైతి క్రోధమునఁ బాండునృపాలుపాలు తత్సుతులకుఁ బంచి యీని

తే. నాకతంబునఁ బొలిసిరి నందనులును
జెలులుఁ జుట్టంబులును సహాయులును ధైర్య
మెట్లు కలుగు వైదికముల కెట్లు మనసు
గొలుపుఁ బ్రాణంబుతో నెట్లు నిలువ వచ్చు. 12

క. నాకీడు దలఁప నేరక
శ్రీకి నెడపి పాడి యింతసేయక పుత్రా
నీకసుహృద్బాంధవులం
బోకార్చితి బ్రదుకు టింకఁ బొసఁగునె చెపుమా. 13

వ. దైవంబు దుఃఖభాజనత్వం బొనర్చుటం బూర్వజన్మాచరితం బైనసుకృతంబు లేమిగాన నయ్యెడు వయఃపరిణామంబునఁ బంచభూతక్షయంబును దుర్వినయపరిపాకంబున సకలబంధునాశంబును సమయసంప్రాప్తంబులయ్యె నింక బ్రహ్మపద ప్రాప్తియ తగునదియై యున్నది యది యాచరించుట సంశితవ్రతపరాయణు లైనపాండుసుతులు చూతురు గాక యనిన విని యజ్ఞపతిశోకంబు శాంతంబు సేయుటకు సంజయుండిట్లనియె 14

క. శ్రుతులును శాస్త్రములు బహు
శ్రుతులవలన వింటి శాంతి చొప్పడ వలదే
మృతికి నృపు లడలుదురె ధీ
యుతు లీవిధమునకు రోయ కుండుదురె నృపా. 15

వ. తొల్లి సృంజయుండు పుత్రశోకార్తుం డైన నమరమునిసత్తముం డగునారదుం డుపన్యసించినయితిహాసం బభిమన్యుమరణశోకసంతప్తుం డైనధర్మతనయునకుం బరాశరతనయుండు సెప్పినచొప్పునన యేమను జెప్ప నాకర్ణించితి గదె యట్లును గాక సుహృజ్జనంబు లుపదేశించినమాటలు విననైతివని నీవ చెప్పె దుమ్మలింపంబని యేమి నీకును నీకొడుకునకు మంత్రులు దుశ్శాసనుండును గర్ణుండును శకునియు నటె యేమి సెప్పఁ గల దవధరింపుము. 16

ఆ. కొఱుత నుఱుకుఁగాని కొడుకెన్నఁడును గార్య
తంత్రమునకుఁ జొరఁడుదాని నీవు

మాన్పనొల్ల వతనిమగఁటిమియును లావు
నచ్చి లోభ మెదఁ బెనంగొనంగ. 17

క. ఆర్యులు దఱితోఁ దగియెడు
కార్య మనుష్ఠింతు రట్టు గా కప్పని మా
త్సర్యమునఁ దిగిచి పట్టి య
నార్యులు దుదిఁ దూర వగతు రాపద యైనన్. 18

ఆ. జున్ను డెప్పరంపుఁజో లైనచఱి నన్నుఁ
జూచి విఱుగఁబడుటఁ జూడ కాత్మఁ
దీపుఁ గోరి యుఱుకుతిండి కాఁడును బోలె
నయితి వగచు టింక ననుచితంబు. 19

క. వగచినఁ బోయిన కార్యము
మగుడునె వగవంగ లోకమాన్యం డగునే
వగ పుణ్యతికి మూలమె
వగ పెల్లవిధముల నుడుగవలయు నరేంద్రా. 20

మత్తకోకిల. తాన చుట్టుఁ దగిల్చి యగ్ని యుదగ్రతం దరికొన్నఁదా
పానుభూతికి నోర్వఁ జాలక యప్రయోజనవాక్యసం
తానశోషితవక్త్రుఁ డై యతిదైన్య మొందెడువానియ
ట్లైననీదువిలాప మన్యుల కాడఁ బట్టగు భూవరా. 21

ఆ. నీవుఁ గొడుకుఁ బలుకునిష్ఠురవచనంబు
లనుసమీరగతుల నతిశయిల్లు
పార్థరోషవహ్ని పాల్పడి రథిప నీ
వార లెల్లఁ జింక వగవఁ దగునె. 22

వ. అని యనేకభంగులం బలికిన సంజయుపలుకులకుం జెవియొడ్డి ధైర్యంబు చిక్కఁబట్టి యంకిల్ దేఁచఁయుపిపుష నాలోకించి యేల నేలం బడి పొర లెదు లెమ్మని పలికి విదురుం డి ట్లనియె. 23

—: విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు చేయుట :—

క. పెరుఁగుట స్రగ్గఁగ రుచులం
బొరయుట యరుచంబు గాఁగఁ బుట్టుట సావం
బెరయుట పాయఁ బదార్థో
త్కరములనైజ మది యెట్లు దప్పింప నగున్. 24

సీ. బిరుదుల నైనను బిఱికివాండ్రను నైనఁ జంపుచోఁ గడపఁడు జముఁడు నేర్పు
లావును మర్త్యునిచావు మాన్పఁగ లేవు రణ మొనర్చినఁ గాని రాదె మరణ
మెయ్యది యవధి యిందెల్లవారును దెగు వార కా కది గడవంగ వశము
గా దింత యుమ్మలికం బేల యట్లును గాక నీసుతులు సంగ్రామకేళి

తే. సలిపి యింద్రుని కతిథు లై చనిరి యజ్ఞ
దానవిద్యాతపోలబ్ధమాననీయ
గతులు సమరానివర్తనమృతులయరుగుఁ
నట్టిగతులకుఁబాటిగాపంద్రుబుధులు. 25

వ. కావున వారికి వగవంబని లేదది యట్లుండె సంసారంబునమాతృపితృసోదర
దార పుత్రసహస్రంబు లనుభవగోచరంబు లయ్యె నం దెవ్వరికి వగచెద
వని వెండియు. 26

తే. యౌవనంబును రూపంబు జీవితంబు
ద్రవ్యసంచయములు ననిత్యములు గావె
వీనిహానికి వగ పవివేక మగుటఁ
బండితులు వగఁ గూరరు పౌరవేంద్ర. 27

వ. పాండిత్యసంపన్నుండ వగునీవు బంధుజనహానికి వగవం దగునె వగవ
కూరకునికి మే లాకర్ణింపుము. 28

ఇంద్రవజ్ర. చింతాపరత్వంబునఁ జెందు దుఃఖా
క్రాంతత్వ మూర్వీశ్వర కానఁ గీడుం
జింతింపఁ డార్యాత్ముఁ డచింతనుండై
యంతఃపరీతాపము నార్పఁ జాలున్. 29

క. ప్రియవస్తు వెడలుటయు న
ప్రియంబు వాటిల్లుటయుఁ బరిజ్ఞానవిని
శ్చయహీను లైనయల్పా
శయులకు దుఃఖంబుఁ జేయు జగతీనాథా. 30

వ. పండితుల నవి గలంపం జాల వనిన విని ధృతరాష్ట్రుం డతనిదిక్కు మొగంబు గాఁగఁ గూర్చుండి నీసుభాషితంబులకతంబున శోకంబు డిందు పడియెఁ బండితులు ప్రియాప్రియవస్తువియోగసంయోగంబువలన జనించు మానసదుఃఖంబుల నేమిటంజేసి పొరయ కుండుదు రది సెప్పు మనుటయు నమ్మనుజపతి కతం డిట్లనియె 31

క. ఈ లోకము నిస్సారం
బాలోకింపంగ నరఁటియట్టుల యని తా
లోలతఁ బొందనిపురుషుం
డేలా నెవ్వగలఁ జెందనిచ్చు మనంబున్. 32

తే. అరయవచ్చినఁ దనమేను నెరప లేనను
వొండురూపులు దక్కక యునికి యరుదె
యనుతలంపు ధ్రువంబుగ నలవరించి
బుధజనంబులు శోకంబుఁ బొరయ రధిప. 33

సీ. ఒకయింటనుండి వేఱొకయింటి కరిగిన విధమును వస్త్రంబు విడిచియొండు
వస్త్రంబు గట్టినవడువును నైయుండు నొడలు దొఱంగి యొండొక్కయొడలు
గైకొంట నృప విను కడవకు సారెపై నమరమృత్తిక యిడునపుడువిరియు
టయు వెరవారఁ బట్టఁగరాక వెడలుటయు వానియెత్తెడునెడ వ్రయ్యుటయును

తే. నెత్తియొకచోట డించిన నెడలుటయును
నెండి యవియుటయును నావ మిడినఁ బగిలి
పోవుటయు వాడుజనులచేఁ బొలియుటయును
గలుగుగతి మేని కెట్లును గలుగుఁ జేటు. 34

వ. అది యెట్లంటేని గర్భాధానవేళయందును బిండావస్థయందును బ్రసూతి మాత్రంబున బాల్యంబునను యౌవనంబునం బ్రౌఢత్వసమయంబునను

వార్ధకంబునం గర్మానురూపం బగునాశంబు శరీరంబునకు సంప్రాప్తం బగు నదికొలంది యని యెఱుంగ రా దట్లగుటం దమతమసుకృతదుష్కృతంబుల తెరువులం బోయిన నీ తనయాదులవలనివగలంబొగులం బ్రయోజనంబులేదు ప్రాజ్ఞులు వివేకంబున సంసారంబు దుఃఖబహుళం బని యెఱింగి తద్రూపగహనంబు గడచి శాశ్వత సుఖంబుఁ బడయుదు రనిన విని యాంబికేయుండు సంసారదుఃఖబహుళతయును దద్గహనత్వంబును నెఱింగింపు మనుటయు నవ్విభునకు విదురుం డి ట్లనియె. 35

తే. కలసి శుక్లశోణితములు కరుడుగట్టి
వినుమ మమేధ్యమధ్యమునఁ బ్రవృద్ధిఁబొంది
కాలవశత నప్పిండ మంగంబు లెల్లఁ
గలిగి శిశు వయి మారుతగతి యెలర్ప. 36

క. వెడలునెడ గాఢపీడం
బడి సుడివడి యోని నొత్తువడి యొకభంగిన్
వెడలఁగ గ్రహభూతము ల
ప్పుడు దొడఁగి యనేకదురితములు గల్పించున్. 37

వ. అట్లు జనియించి మనుజుండు. 38

క. బాలత్వంబున నవివే
కాలోలత శుచియు నశుచి యైనదియు సమం
బై లీల జుగుప్సితవిధి
శీలత నొందంగ దుర్విచేష్టలఁ దిరుగున్. 39

క. యౌవనమున విషయపర
త్వావేశము దుఃఖకారియై యలఁపఁగ నా
నావిధదుర్వినయములకుఁ
దావలమై మెఱఁగు నిందితప్రక్రియలన్. 40

మత్తకోకిల. వృద్ధుఁ డైనతఱిన్ బలంబును వీఁకయుం దఱుగంగ దు
ర్బుద్ధి వాటిల మ్రగ్గి యింద్రియముల్ విశక్తతఁ బొంద దో
షోద్ధతిన్ రుజ లుద్భవింపఁగ నొచ్చుచూ పగుపాశసం
బద్ధుఁ జేసి జముండు వివ్వఁగఁ బాయు నబ్భవముం దుదిన్. 41

వ. కావున సంసారంబు దుఃఖబహుళం బగుట విస్పష్టం బది యట్లుండె లోభక్రోధ మదోన్మత్తులై దుర్మతు లింద రమింతు రిందలిసుఖలేశంబునకై యొండొరులం జెఱుపను జంపను జొచ్చి ధర్మపథంబు దప్పి యమ కింకరులచేతం బడుదు రిట్లెఱుంగు బుధులవలనఁ దెలియ విని విమల స్వాంతులు సన్మార్గంబున వర్తిల్లి నిత్యానందస్వరూపు లగుదురు దీని గహనత్వంబు పెద్దలచేత వినినతెఱంగు సెప్పెద నాకర్ణింపుము 42

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సంసారగహనంబుతెఱం గెఱింగించుట

తరువోజ. అతిదుర్గ మగునరణ్యప్రదేశమున నవనీసురుం డొకఁ డరుగుచునుండ మితిలేనిఘోరంపుమృగములు శరభమృగపతిప్రముఖముల్ మిక్కిలిభయము మతి కావహించుచు మార్గంబునందు మల్లడిగొనుడు నున్మార్గయానమున ధృతి దూలఁ జన నవి తిరిగె వెన్వెనుకఁ దెక్కలికాఱు దోఁతెంచిరాతనికి.

వ. అట్టియెడ. 44

తోటకము. గరుపాఱఁగ మేను ప్రకంపమునం
బొరిఁ దొట్రు పడం బదముల్ దొలఁగం
జొర నెచ్చోటు లేమి నసువ్యయభీ
భర మొందినఁ జేష్టుడుభావముతోన్. 45

తే. దెసలు గలయంగఁ జూచుచు దిక్కుదనకు
నెవ్వరును లేమి వెగడందు నెంతదవ్వు
సనిన నడవికిఁ గడ లేమియును మృగవ్ర
జంబు పొదువుటయు గొందలంబు సేయు. 46

వ. అప్పు డాభీషణారణ్యంబున నేదిక్కు సూచినను దఱచుగా నొడ్డిన యురులు దోఁచె ఘోరాకార యగునొక్కయువిద యతనిం గౌఁగిలించు కొనియెఁ బంచ శిరంబులును నగనిభంబులు నగునాగంబు లనేకంబు లవ్వనంబునం గ్రందుకొనం దిరుగుచుండెఁ దత్ప్రదేశంబున నొక్క యుదపానంబు వల్లీవితానంబు చేత సంవృతంబై మీఁదఁ దృణంబులు వరఁగి నిగూఢంబై యున్న నప్పురుషుం డానూతం బడి యొక్కబలు

దీఁగం దవిలి తల క్రిందై వ్రేలుచుఁ గొమ్మ నున్న పనసపంటిచందంబున నుండె నట్లయ్యవస్థ నొందియు నక్కూపంబులో నొక్క భీమభుజంగంబు నాలుకలు గ్రోయ నాఱుదలలును బండ్రెండు కాళ్లును గృష్ణశబలవర్ణంబును గలమహాగజం బానూతిదరి నున్న తరువుఁ జేరం జనుదేర నందు శాఖోపశాఖల నానావర్ణంబులగు మధుకరంబులు మధుసంచయసంబాచరించి పత్రింప సితాసితంబులగు మూషికంబు లమ్మహీరుహంబు మూలంబు నఱుకుచుండ. 47

ఉత్సాహవృత్తము. ధరణినాథ వినుము మధువుధార లెల్ల ప్రొద్దునుం
దొరఁగుచుండ నతఁడు వాని దోహలమున నానుచుం
బొరయఁ డెప్డుఁ దృప్తి వగల ప్రోక యైనయట్టి దు
స్తరపుటునికి కొల్లఁ బాటుఁ దన్కఁ డించుకేనియున్. 48

వ. ఇట్లున్న యతనికి నాబహువ్యాళంబులం దెక్కలికాఱులయురులవలనను నయ్యుగ్రకామినీకారణంబునను బంచశిరస్కంబు లగుసామజంబుల సంకడి నాకూపంబులో నున్నయద్దారుణదర్వీకరంబుకతంబునను నూతి దరిం జరించునగ్గజంబు ఘోరత్వంబునం జేసియు మూషికంబులతరుపతనహేతుభావంబునను నాచంచల చంచరీకంబుల కారించుటనుం జేతోవృత్తంబు వికలతాయత్తంబై యుండ నతఁడు జీవితాశయు విడువం డనిన విని విదురునకు ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె. 49

క. మనమునఁ గృపపుట్టెడు న
ట్లనయముఁ గష్టైనయునికి కాతం డెట్లోఁ
గనియెడు విడుమర దానిన్
విన వలతుం జెప్పవే వివేకనిరూఢా. 50

కవిరాజవిరాజితము. అనవుడు నిట్లను నన్నరపాలున కాతఁడు మోక్షము నర్థిజగ
జ్జనులకుఁ బెట్టుట సన్మతిఁ గోరి విశారదు లాదరసంభృతు లై
యనఘ సుదుస్తరమైన భవంబున కిచ్చగునీయితిహాసము బో
ధనమహనీయవిధంబునఁ జెప్పి రుదాత్తగుణాశ్రయతామహితా. 51

వ. కావున నేతత్స్వరూపం బభివ్యక్తంబుగా వివరింప వలసి యుండు వినుము చెప్పెద నాదుర్గంబు సంసారగహనంబు వాలుమృగంబులుఁ దెక్కలికా

ఱురులు రోగంబులు కామిని జర పంచశిరస్కంబు లగుగజంబు లింద్రియ ప్రపంచంబు లాకూపంబున నున్ననాగం బంతకుండు తీఁగ జీవితాశ కూపంబునుపాంతంబున నున్న యవనీరుహం బాయువు దానిదెస నడచు సామజంబు సంవత్సరంబు ఆదీయశిరంబు లాఱును ఋతువులు తత్పాదంబులు పండ్రెండు మాసంబులు తరుమూలంబు నఱుకు నెలుక లహోరాత్రంబులు మధుకరంబులు కామంబులు మధుధారలు కామరసంబులు మధుసంచయనం బాయువు వానివలన మానవు లాసక్తు లగుదురు రిట్టి సంసారచక్రంబు పరివర్తనంబు బుధు లెఱుంగుదురు వారు దీనిపాశంబులు ద్రెంపఁజాలుదు రనిన విని యాంబికేయుండు విదురున కిట్లనియె.

క. హిత ముపదేశించితి వీ
వతినిర్మలచిత్తవృత్తి వగుట సుజనసం
స్తుతగుణ యింకను జెప్పుము
ధృతికారకవచనపద్ధతిఁ విశదముగన్. 53

వ. అనుటయు విదురుం డవ్విభున కిట్లనియె. 54

కవిరాజవిరాజితము. అనయము లోలతమైవిషయప్రచయంబనుదుస్తరపంకమునం
మునుఁగుచుఁ దేలుచు నుండఁగ గాలము పట్టి కుజం జర నెవ్వగ పై
కొన దొరకొల్పి క్రమంబున సంగము ద్రొవ్వను జెల్వను బాపి ప్రయో
జనరహితంబుగఁ జేసి యపాత్రపుఁజా వొనరించు గురుప్రవరా. 55

వ. అని మఱియును. 56

క. తేరు శరీరము దానికి
సారథి సత్త్వంబు తురగచయ మింద్రియంబుల్
దారుణతరబుద్ధివ్యా
పారము లొనరంగ గనపపగ్గము లధిపా. 57

క. నరవర యేర్పడ విను మ
త్తురగంబులపటురయంబుతో ననుసరలం
దిరుగుపురుషుండు సంసృతిఁ
బరువడి భ్రమియించు ననఘభావవ్యాప్తిన్. 58

క. వానిఁ దమయిచ్చ నెందుం
బోనీ కుండంగా నాఁగుపురుషుఁడు సంసా
రానేక దుఃఖభాజన
తానిరసనమునకు నేర్చు ధరణీనాథా. 59

క. యమునియధీనం బిది దుః
ఖముల ననేకములఁ జేయఁగా నోపు నృపో
త్తమ యీరథ మది యడఁతురు
విమలవివేకౌషధమున విను మార్యజనుల్. 60

వ. ఆపగ్గంబులు శీలఁ బనువెరవుతో నలవరించి తద్రథవేగంబార్యు లుడుపు దురు వారలు జననమరణాదులవలనిభయంబు నుజ్జగించి పరమసుఖంబు నొందుదు రింతయు నెఱింగి శాంతి నొంది పుత్రాదిజ్ఞాతులకు నౌర్ధ్వ దైహికంబులు సేయించి సుఖివి గమ్మనిన విని యమ్మాట లన్నియుం బోవిడిచి తుదిం జెవి సూఁడినట్టి దయినఁ బుత్రపరలోకక్రియావిషయం బగుమాటకు శోకంబతిశయిల్ల మూర్ఛిల్లె నట్టిసమయంబునం గృష్ణద్వై పాయనమునీంద్రుఁ డయ్యేడకు విజయంచేసిన విదురసంజయాదులు సంభ్రమంబున నెదురువచ్చి ప్రణతులై ధృతరాష్ట్రునకు శిశిరజలసేచనల లితవ్యజనవీజనంబుల నాచరించిన నతండు సేదదేఱుటయు నతని కమ్మ హాత్మునిరాక యెఱింగించిన నమ్మహీపతి యతనికి దండనమస్కారంబు సేసి గద్గదిక వెలుగు రాలుపడ నిట్లనియె. 61

దోదకవృత్తము. మానుషజన్మము మాన్యవివేకా
మానసదుఃఖసమాజము నెల్లం
దాన ఘటించుచు దైన్యము దెచ్చుం
గాన భవం బిది గాల్పనె తండ్రీ. 62

మంజుభాషిణీవృత్తము. ధన మంతయు బొలియ దారుణంబుగాఁ
దనయవ్రజంబు దెగ దైన్య మారఁగాఁ
దనబంధు లందఱు మృతంబుఁ బొంద నె
వ్వని నైన శోక మనువహ్ని గాల్పదే. 63

ఉపజాతివృత్తము. మునీంద్ర నిర్భాగ్యత ముట్టి చావుం
గా నేర దయ్యెం గడుగట్టిచిత్తం
బనూనమూర్ఛం దెగటాఱియుం దా
రా నేర్చె నిమ్మేనికిఁ గ్రమ్మఱంగన్. 64

కృష్ణద్వైపాయనముని ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమంబు సేయుట

వ. ఇంక నేమి సేయువాఁడ నని పలికి యూరకున్న యన్నరనాథునకు
మునినాథుం డిట్లనియె. 65

ఉత్సాహవృత్తము. నీవు ధర్మభంగి నెఱుఁగనేర్తు నీతికౌశలం
బావహిల్లు నీదుమనమునందుఁ గాన నేను శో
కావిలత్వ ముడుపఁ బూని యరుగుదెంచితిన్ సుతా
భావజనితదుఃఖవార్ధిపార మెద్దియు పుత్రకా. 66

క. భూతము లనిత్యములు నీ
వీతెరు వెప్పుడును విం దహీనధృతిన్ నీ
చేతోగతి నలవఱుపుము
భూతానిత్యత్వ మదియ పుచ్చును వగలన్. 67

ఆ. అరయ జీవలోక మధ్రువ మన నరు
నొడలిఁబ్రదుకుఁ జావుఁ గడవ దనఁగ
వినియు నెల్లఁ గనియు వీతవివేకతఁ
బుత్రమరణమునకు బొగుల నగునె. 68

వ. అదియునుంగాక. 69

సీ. నీ వెఱుంగక యుండఁగా వచ్చెనే వైరబంధంబు కౌరవపాండవులకు
నీపుత్రకుండ దీనికిఁ గారణం బిది విధినిర్మితం బైనవిధము సువ్వె
కౌరవజాతిసంక్షయ మవశ్యంబుగాఁ గలదియై చెల్లెఁ గాక క్రొత్త
యైనదియే బంధు లాజివిహారతత్పరత మై సద్గతిఁ బడసినారు.

ఆ. వారి కేల యింతవగవ నట్లును గాక
విమలబుద్ధి యైనవిదురుఁ డిట్టు

లగుట యెఱిగి బుద్ధి తగఁ జెప్పె నీకు జా
దంబుసమయమునన దాని వినవ. 70

దోదకవృత్తము. దేవకృతంబులు ధీరులకైనన్
భూవర మాన్పఁగ బోలునె యెట్లుం
గావున శోకము గాఱియు దల్గం
గా వలదే తుది గౌరవ మొప్పన్. 71

వ. దేవతలకుం గృత్యం బయినదానిఁ దత్ప్రత్యక్షంబున వింటి నది నీకు
మేలు గోరి చెప్పెద నాకర్ణింపు మే నశ్రమంబున నెందయినఁ జరింతు
నొక్క నాఁడు దేవసభకుం బోయితి నందుఁ బురందరప్రముఖబృందార
కులను నారదాదిముని బృందములనుంగాంచి సుఖగోష్ఠినున్న సమ
యంబున భూదేవియచ్చటికి వచ్చి యవ్విబుధులతో నిట్లనియె. 72

క. మీరలు బ్రహ్మసభను మ
ద్భారము మాన్పుటకు నలిని బలిఁ బూంతి రె
క్కారణమునఁ దడసితి రాకా
యేరూపునఁ గలుఁగుదాన నేను భరంబున్. 73

వ. అనిన విని సర్వలోకనమస్కృతుం డగునారాయణుండు నవ్వుచు నవ్వే
లంది కిట్లనియె. 74

తే. వినుము ధృతరాష్ట్రుఁ డనురాజు తనుజశతముఁ
బడయు దుర్యోధనుం డనఁ బరగు పెద్ద
కొడుకు నీభార మంతయు నుడుపు నతఁడు
తడయ కయ్యెడు నది వగఁ దక్కు మబల. 75

వ. ఎట్లనిన. 76

క. వానిం జంపను గావం
బూని సకలరాజలోకమును నీసుమెఱుఁగ
సేనాసముదయములునుం
దానఁ గురుక్షేత్రసమరదారుణతఁ దెగున్. 77

వ. సోదరసముదయసహితంబుగా నతండును మృతుం డగు దానంజేసి భవదీయ భారంబు వాయు నిశ్చింతంబునం జనుము భూతధారణం బాచరింపుము పొమ్మని పలికి యద్దేవిని వీడుకొలిపెఁ బదంపడి సకలప్రజాసంహారకారణంబై కల్యంశంబున దుర్యోధనుండు జనియించె నక్కుమారుండు. 78

తే. ఒరులయున్నతి సయిరింపనోపఁ డధిక
బలుఁడు క్రోధి శూరత్వసంపన్న బుద్ధి
బుద్ధి సెప్పిన వినియెడుప్రోడ గాఁడు
గాన వైరంబు విడువఁడు కౌరవేంద్ర. 79

క. తమ్ముఁడు శకునియుఁ గర్ణుఁడు
నమ్మానవపతికిఁ దగినయనుచరు లతనిన్
సమ్మదమునఁ గలసిననృపు
లమ్మెయి వారలు వినాశమగు టే లుడుగున్. 80

తోదకవృత్తము. తమతమతప్పులఁ దా రెరియంగా
విమలమతీ యిటు వీరికినై శో
కమున దహింపఁగఁ గాదు మనంబున్
సముచిత మిత్తఱి శాంతము సుమ్మీ. 81

వ. అని చెప్పిన నవ్విభుండు దనకుఁ బాండవాగ్రజుం దవమానం బాచరించు నను శంక నూని యునికి యమ్మహామునిదివ్యబోధంబునం దేటపడి యుండుం గావున నత్తాపసోత్తముండు వెండియు నిట్లనియె. 82

క. పాండవులవలని కీడొ
క్కండును లే దధిక సీదుకొడుకులు ధరణీ
మండల మంతయు ప్రమింగిరి
పాండునృపతిభాగమునకుఁ బాపిరి వారిన్. 83

వ. దానంజేసి యిట్లు సకల కౌరవ్యులకు నఖిలభూపతులకు నిఖిలప్రజలకును బొలియ వలసె నిది యంతయు మున్న యెఱుంగుదుఁ గావున. 84

ఉత్సాహవృత్తము. వినుము నారదుండు దీని వినఁగఁ జెప్పె ధర్మనం
దనున కతనిమనము కరుణ దవిలి యున్కి హింసకుఁ
గొనకొనంగఁ జొరమి నతఁడు కురుకులంబుతోడఁబొం
దునక వడఁదె జగము మెచ్చఁ దొడఁగి పెక్కుభంగులన్. 85

తే. ఏను నతనికిఁ జెప్పితిం గాన నాతఁ
డధికయత్నంబు సేసెఁ దా నంతవడియు
వైర మెమ్మెయి మాన్పంగనేరఁ డయ్యె
నియతిఁ దప్పింప నేరికి నేర నగునె. 86

క. ఏనిది యంతయు నెఱుఁగుదుఁ
గాన వృథాశోకవహ్నిఁ గాలమికిని నీ
మానసమునఁ గృప కలిమికిఁ
గా నొడివితి దేవగుహ్యగతియుఁ దెలిపితిన్. 87

భుజంగప్రయాతవృత్తము. వినీశుండ వై ధర్మవేదిత్వబుద్ధిం
దన ర్పొందునీ విట్లు దైన్యాతిరేకం
బునం బొంది శోకాగ్నిఁ బొక్కంగఁ గుంతీ
తనూజాగ్రజుం డాత్మఁ దాఁ గుంద కున్నె. 88

క. డెందము తిర్యగ్యోనుల
యందును గరుణాసమగ్రమై యుండు భవ
న్నందనుఁ డజాతశత్రున
కుం దచ్చరితంబు నీవుఁ గొంత యెఱుఁగవే. 89

మాలినీవృత్తము. కావున నీదెస నాతనికిన్ విముఖత్వము గల్గదు భక్తిమెయిం
దా వినయం బెనయం గొనియాడుట దప్పదు కాంచెద వాతనిపై
నీవును నెయ్యముఁ గారుణికత్వము నెక్కొనఁ దమ్ములు నవ్విభుండు
న్వేవురఁ బెట్టుగ సంతతికల్మియ నీమది నిల్పుము పెంపొలయన్. 90

తే. దైవకృతము నాపంపు చిత్తమునఁ బెట్టి
పుత్రశోకంబు విడు పాండుపుత్రు లధిప
తగరె నినుఁ గొనియాడి పుత్రత్వవృత్తిఁ
బరఁగ నది కీర్తిధర్మసంపాది గాదె. 91

వ. వనట యనియెడునగ్ని నెఱుక యనియెడునీట నార్పుము ప్రాణంబులు ధరియింపుము సముచితవృత్తిఁ జరియింపు మనిన విని చింతాక్రాంతుండై కొండొకసే పూరకుండి ధృతరాష్ట్రుఁడు తేజోధనుం డగు నత్తాపసోత్తమున కి ట్లనియె. 92

క. మును శోకానలతాపం
బున బొగులుట నొం డెఱుంగఁ బోలక దుఃఖం
బున మునుఁగ వలసె నీదువ
చనములు విని మునివరేణ్య శాంతుఁడ నైతిన్. 93

క. ధరియించెదఁ బ్రాణము మది
నెరియక యుండంగ శోక మేఁ దొఱఁగెద ని
ర్భరబాంధవంబు నొందెదఁ
బురుషోత్తము లైనపాండుపుత్త్రకులదెసన్. 94

వ. అనుటయు నమ్మహాత్ముం డ ట్లగుట మేలని పలికి యంతర్ధానంబుఁ జేసె నిట్లు ప్రబోధితుం డై యాంబికేయుండు గొండొకప్రొద్దూరకుండి సంజయుం బేరుకొని పయనం బాయితంబు సేయు మని చెప్పి విదురుతో నీవు గాంధారిని గుంతినిం దక్కఁగలకౌరవవధూవర్గంబును దోడ్కొని రావలయు మనము పొలికలనికిం బోవుచున్నవార మని యెఱిగించి వెలువరింపు మనిన నయ్యిరువురు నట్లచేసిన. 95

—ధృతరాష్ట్రుఁడు సపరివారంబుగాఁ బొలికలనికిం బోవుట—

క. ఆరం గూరినశోకము
భారంబున మేను దూలఁ బరవశగతి గాం
ధారి చనుదెంచె నవ్వసు
ధారమణునికడకు జనవితానము వొగులన్. 96

వ. కుంతీప్రముఖం బైనకురువృద్ధనారీజనంబును బరివారవనితాజనసహితంబుగాఁ దరతరంబ యరుగుదెంచె నట్టియెడ. 97

సీ. చేతులు నడుదలసేర్చు టుత్కటశోక మాకారములు దాల్చినట్టు లుండ
విరిసినవేనలుల్ వెన్నులఁ బ్రక్కల నెఱసి చూపఱదృష్టి నీఱు సేయ

సందంద దొరఁగెడు నశ్రుజలంబుల పెంపున మోములు ముంపఁబడఁగ నేమియు దొడవులు లేమిఁబాడఱియున్న యంగంబులందుదైన్యంబు నెరయఁ

తే. బతుల నన్నలఁ దమ్ముల సుతుల హితులఁ
బేరుకొని వాతులెండంగఁ బ్రే ముడించి
పనవుపలుకులు వినువారి వనటఁ దేల్పఁ
గురుకుమారనారీజనకోటి వచ్చె. 98

క. చెలు లైనఁ జూడఁ బయ్యెద
దొలఁగుటకును సిగ్గు వడువధూజనతతి య
త్తలయెదుర నేకవస్త్రం
బులతో నంగమును వికృతిఁ బొందఁగ నడచెన్. 99

క. కొండొకవగపున కేనియు
నొండొరువులఁ దెల్పునట్టి యువిదలు చిత్తం
బొండొండ వనట మునుఁగఁగ
నొం డెవ్వరుఁ దెలుపలేక యుండి రవశలై. 100

వ. అట్టియెడఁ బురంబున నచ్చ టచ్చట. 101

తే. విపులహర్మ్యతలంబులు వెడలునట్టి
వెలఁదిమొత్తముల్ వొల్చె బల్వేఁటకాఱు
పతులఁ జంపిన గిరిగుహాప్రతతి వెడలఁ
బాఱుసింగంపుఁబెంట్లకుఁ బాటి యగుచు. 102

క. మున్నెన్నఁడు నెవ్వరికిం
గన్నులెదురఁ బడనియట్టికాంతలు జను లె
ల్లన్నిలిచి చూడ వెడలిరి
కన్నులు గమరఁగ సుహృన్ని కాయంబులకున్. 103

వ. అప్పుడు కురువీరాగారంబులయందు హాహాకారంబు లెసంగె నిట్లు వనితా జన వ్రాతం బేతెంచి ధృతరాష్ట్రసూరెల నాక్రందనధ్వనులు సెలంగ నిలిచె విదురుండు దగ్గుత్తికపడుచు నయ్యువిదల నూరార్చుచుఁ దగు

వారల నుచితవాహనంబులపై నిడియె నద్ధరణీనాథుండు నిజయోగ్య యానంబునఁ జనఁ దోడన యాతమ్ముఁడును గాంధారీప్రభృతులం దోడు కొని సంజయసహితంబుగాఁ జనియెఁ బిన్నలు పెద్దలనక సకల పౌర లోకంబునకు శోకం బావహిల్లినం బెల్లైన రోదనప్రణాదంబుల దిక్కులు పిక్కటిల్లెఁ బ్రళయకాలజ్వలనజ్వాలలం బొదువంబడు జంతువు లాక్రో శించుచందంబు దోఁచెఁ బురిఁ గలవైశ్యశూద్రశిల్పికర్మారతక్షకక్షౌరక స్వర్ణకారక రజకాదు లమ్మహీపతి బలసి చని రివ్విధంబునం గ్రోశ మాత్రంబు చని రాసమయంబున. 104

సీ. ఆచార్యసుతుఁడుఁ గృపాచార్యుఁడును గృతవర్మయు నెదురుగావచ్చి రథము
లంతంత డిగ్గి శోకార్తి నంగంబులు దూల బాష్పంబులు దొరుఁగుచుండఁ
గాధృతరాష్ట్రునిఁ గాంచి గద్గదకంఠు లగుచు నాతని కిట్టు లనిరి నీదు
తనయుండు భుజబలదర్పంబు దుర్వారశౌర్యంబు మెఱయంగ సంగరంబు

తే. సేసి యింద్రాదిసురల మెచ్చించి వారి
కతిథి యై చని పరమసుఖానుభవము
దగిలె నేము మువ్వురమును దక్క నమ్మ
హీశుతోడన సైన్యంబు లెల్లఁ జనియె. 105

వ. అనినఁ దదనంతరంబ 106

—:కృపాచార్యుఁడు గాంధారి నూరార్చిన ప్రకారము:—

తే. తనుజశోకార్త యైనగాంధారిఁ జూచి
యడలు తనదుచిత్తంబున నతిశయిల్ల
నలఁతఁ దేర్పఁగఁ దలఁచి తా నల్లఁజేరి
యమ్మహాదేవితోడ నిట్లనియెఁ గృపుఁడు. 107

మణిమాలావృత్తము. భవదీయసూను లరిసైన్యపఙ్క్తిఁ గొని కాన్చ రెల్లఁ బొగడన్
వివిధాస్త్రశస్త్రమయసాంద్రవృష్టిఁ దెగటాఱి పెంపు మిగులన్
దివి కేఁగి యందు మహనీయతేజ మెసఁగంగ హృద్యబలభి
ద్భవసౌఖ్యసంపదలు గాంచి సంతోషమునఁ దేలి రేల వగవన్. 108

స్వాగతవృత్తము. అం దొకండును రణావనిభీతిం
బొంద కేటులను బోటుల దప్పిం
బొంది యైనఁ బొలివోవఁడ దానం
బొంది రూర్ధ్వగతిఁ బుణ్యచరిత్రా. 109

వనమయూరవృత్తము. పోర నొడ లస్త్రపరిపూతముగ ధీరో
దారతఁ బిఱిందికిఁ బదం బిడక దృప్య
ద్వైరితతి నొంచి తెగువా రగుట మేలు
ర్వీరమణకోటి కని వేదములు సెప్పన్. 110

క. దానాద్యుత్తమకర్మ వి
ధానంబులఁ బడయుగతు లుదాత్తరణమునం
జా నేర్చువానిచనియెడు
మానితగతిఁ బోల వండ్రు మహనీయాత్ముల్. 111

వ. కావునం గురుకుమారులమరణంబు సంభావనీయం బది దానట్లుండెఁ
బాండు కుమారులు గెలిచితి మనుసంతసంబు లే దది యెట్లనిన. 112

నర్కుటవృత్తము. వినుము సురత్తనూభవుఁడు విశ్రుతధర్మగతిం
జనక కురుక్షితీశ్వరునిఁ జంపె గదాసమరం
బున నది యే మెఱింగి చని పోయినరేయి గడుం
గనలున మ్రుట్టి ముువ్వురముఁ గ్రౌర్య ముదగ్రముగన్. 113

వ. పాండవశిబిరంబున. 114

బంధురవృ. సకలరథములను సకలగజములున్ సర్వహయంబులతో బెరయన్
శకలములుగ భటనికరమఖిలముం జావఁగ ద్రౌపదిపుత్రులలో
నొకఁడును బ్రదుకక పొడిపొడియఁగ నయ్యిర్వికి వారలమామలము
స్త్రకములు కడమ నడక వడి బలిగా సంతస మందఁ బిశాచతతుల్ 115

వ. సమరంబు సేసితి మట్లగుట నప్పాండుపుత్రవిజయంబు విరోధం బయ్యె
నిట యేము సేయం దలంచినదాని నెఱింగించెద నాకర్ణింపు మే మట్టి
సమయంబున వార లాశిబిరంబున లేమిం జేసి యాభంగి పరాక్రమం
బాచరింప నోపితిమి గాని యమ్మహాబలుల మార్కొన శక్తులము గా

మవ్వీరు లట్లు దమతనయులు మాతెగువం దెగటాఱుట విని శోకక్రోధాక్రాంతంబు లగునంతరంగంబులతో మమ్ము వెనుకొనుట దప్పదు వారల బారికిం దప్పి పోవలయుం బోయెద మది తలం పనుజ్ఞ యిమ్ము నీవు నుమ్మలింప కుండు మని పలికి ధృతరాష్ట్రునుద్దేశించి దేవా ధర్మపుత్రాదులబారిం బడక తొలంగుట భీతు లగుమాకుం గర్తవ్యంబై యున్న యది మీచేత ననుజ్ఞాతులమ నీ వింక దైవకృతం బలంఘనీయం బగుటఁ దలంచి వగ పుడుగు మని యచ్చట నాకృపకృతవర్మాశ్వత్థామ లారాజునకును నద్దేవికిం బ్రదక్షిణంబు గా వచ్చి మరలి మరలి వారలం జూచుచుఁ దేరు లెక్కి భయంబున రయంబున నరదంబులు దోలుకొని గంగాతీరంబున కరిగి యచ్చట నన్యోన్యామంత్రణంబుసేసి పాసి రందుఁ గృపాచార్యుఁడు గరి పురి కేతెంచెఁ గృతవర్మ నిజపురంబునకుఁ జనియె నశ్వత్థామ కృష్ణద్వైపాయ నాశ్రమంబు నాశ్రయించి గ్రక్కునం దపస్వి యయ్యెఁ దదనంతరంబ ధర్మజ భీమార్జునులు దాడిమై వచ్చి యతని ముట్టుకొని రావృత్తాంతం బంతయు నీవిన్న యదియ తరువాతి కథ సెప్పెద విను మవ్విధంబునఁ గృపప్రముఖరథికులు మువ్వురుం దన్నుఁ విడిచి చనిన నాంబికేయుండు గ్రొత్త యైననెవ్వగ పెల్లునఁ జిత్తంబు విషాదవేదనాయత్తం బగుచుండ నెడనెడ నిలుచుచుఁ జనుచుండె నక్కడ నయ్యజాతశత్రుండు గురునందను శిరోరత్నంబు దెచ్చి యిచ్చి యట్లు పాంచాలి నూరార్చి యున్నంత నట వోయినజనంబులవలన వైచిత్రవీర్యుండు పొలిగలనికి వచ్చుచున్న వాఁ డని విని తదభిగమనోన్ముఖుం డై. 116

—: ధర్మరాజు దమ్ములతోడ ధృతరాష్ట్రునొద్దకుఁ బోవుట :—

తే. తనయు లందఱుఁ బొలియుట విని నయడలు
మానసంబు దహింప నమ్మనుజవిభుఁడు
వాగులుచును వచ్చె ననుతలపోఁతఁజేసి
యుల్లమక్కటికమున జొత్తిల్లుచుండ. 117

క. వదనమున విన్నఁదనముం
గదురఁగ హరిఁ జూచి రాజుఁ గాన వలయు నా

కది యెట్లు నుడుగ వచ్చునె
కదలుం డని పలికి చనియెఁ గలనివలనికిన్. 118

ద్రుతవిలంబితవృత్తము. చనఁగ నాతఁడు సాత్యకి వాయునం
దనుఁడు గాండివి దమ్ములు సూరెలం
జనిరి ద్రౌపది సంభృతశోక యై
చనియెఁ జుట్టపుఁజానలు సుట్టరాన్. 119

వ. ఇట్లు మాత్స్యపాంచాలభామలు నరిగిరి తొలునాఁడు దుర్యోధనుండు మన్నించు మానవతులం గరినగరంబునకుం గొని చని యారాత్రియందు నిలిచి ధృతరాష్ట్రుం బొడగానక రేపకడ మగిడి వచ్చి యున్న యయు త్సుండును నమ్మానవ పతితోన చనియె నట్లు ధర్మసూనుండు సని సమరతలంబు దఱియునంతకు నయ్యేడకు నాంబికేయుండు సనుదెంచె నతనిముందటివలని వనితాజనంబు లక్కౌంతేయాగ్రజుం గనుంగొని కరంబు లెత్తి యేడ్చుచు నెదుర్కొని. 120

సీ. ధర్మవేదిత్వ మీధరణీశ్వరునకు
నెక్కడియది కృప యెందుఁ గలదు తలఁపఁ
దండ్రుల మామలఁ దాతలఁ
గొడుకులఁ దోడఁబుట్టువులను ద్రుంచివై చెఁ
గ్రూరత మెఱయఁగ గురుజనంబులఁ గూల్చె
సఖులసంబంధులఁ జంపె నదయు
డని పల్కెడుకు కొంద ఱప్పార్థుఁ జేరి
గాంగేయుని ద్రోణునిఁ గెడయఁబొడువఁ

ఆ. బనుప నెట్లు నేర్చె తని పల్కెదురు గొంద
ఱకట సింధురాజు నమ్మఁమగనిఁ
దునిమి తేటిరాజ్య మని పల్కెదురు గొంద
ఱతఁడు మోము వాంచి యరుగుచుండ 121

వ మఱియుం గొందఱు. 122

క. ఇందఱఁ జంపితి నని యు
బ్బం దీఱద ద్రుపదతనయపట్టుల నభిమ
న్యుం దెగటార్చితి మఱఁదుల
నందఱ ద్రుంగితి విభూతి యన నీ కెద్దీ. 123

వ. అని పలుకుదు రిట్లు బహుప్రకారంబులం బలుకుచుండం బలుకు వెలువ
రింపక పుత్రశోకార్తుఁ డగు నప్పాండురాజపుత్రుండు పుత్రశోకార్తిం
బొగులు విచిత్ర వీర్యపుత్రుకడకుం జని తత్పార్శ్వవర్తులచేత నావేదితుం
డగుచు నావల్లభుపాదంబులకుం బ్రణతుం డగుటయు. 124

శుద్ధవిరాటివృత్తము. ఉల్లం బప్రియ మొందఁ గ్రొత్త సం
ధిల్లఁ నెవ్వగ దీనవక్త్రుఁ డై
యుల్లంబోవుచు నుచ్చె నవ్విభుం
డల్లం గౌఁగిట నానృపాలకున్. 125

వ. ఇవ్విధంబున నాలింగనంబు సేసి సాంత్వవచనంబుల నుపచరించెఁ దద
నంతరంబ భీమార్జున నకులసహదేవులు సేరిన నతనియుద్దివారు వారిం బేరు
వేర నెఱింగించిన. 126

తే. భీముఁ డనుమాట విని యతిభీమ మైన
యలుక యనువహ్ని యవ్వీరుఁ డనువనంబు
దరికొనంగ నుంకింప నధర్మవిధికి
నాయితం బగు నయ్యంబికేయుఁ జూచి. 127

క. మన సెఱిఁగి హృషీకేశుఁడు
దనమనమున నిద్దురాత్మతలఁ పొప్ప దిసీ
యనుచుం బవనజు నద్దెసఁ
జన కుండఁగఁ బట్టి వీతసంభ్రమలీలన్. 128

వ. ధృతరాష్ట్రుం డిట్టివాఁడు గాఁగలవాఁ డని తొల్లి యెఱింగి త్రికాలవేది యైన
కృష్ణుం డయోమయంబుగా భీమప్రతిరూపంబు సేయించి సంగ్రహించి ని
గూఢ ప్రకారంబునం దత్ప్రదేశంబునకుఁ దెప్పించినవాఁడు గావున గ్రక్కున
నయ్యనుపరూపజ్జగతీశ్వరుం జేర నిలిపె నిలిపిన నది భీమసేనుం డ
కాఁ దలంచి. 129

క. కోపం బుత్కటమై యా
రూపము నిరుగేలఁ బట్టి క్రూరత ఘోరా
టోపం బెసక మెసఁగ నా
భూపతి వెసఁ గౌఁగిలించి పొలుపఱ విఱిచెన్. 130

లయవిభాతి. పెరుఁగఁగ నిజాంగములు సరభసపరిస్ఫురణ
మరుదుగ జనావలులు నిరుపమవిధం బి
న్నరపతిబలం బనఁగఁ గరయుగముతో లవియ
నురము సవియం బెలుచఁ దొరుఁగఁగఁ బొరిఁ నె
త్తురులు ముఖరంధ్రములఁ బరవశత మానసము
బొరయుటకుఁ జొచ్చియును సరి గొనఁగఁ గంటిఁ
పరసుతున కిప్పు డనుపరమపదవిన్ మగుడఁ
గురున్నృపతి యాప్రతిమఁ బొరి నిటుల పుచ్చెన్. 131

వ. ఇట్లిఱంగున దశసహస్రసామజసమానబలుం డగునయ్యంధనృపతి గంధ
వహనం దనప్రతిరూపంబు భగ్నంబు సేసి పెంపున నెడఁద నిర్భర
హర్షంబు నొందియు మెఱమెచ్చునకై భీమునిం బేర్కొని హాహాకారంబు
లెసంగ రోదనంబు సేసినఁ జిఱునవ్వునం దనవదనకమలం బొప్పం
గమలనాభుం డతని కిట్లనియె. 132

తే. అనల నేటికి నీచేతఁ బడఁడు భీముఁ
డిపుడు భంజింపఁబడినది యినుపరూపు
వినుము నీకోప మెఱిఁగియ వెనుక కతనిఁ
బిగిచి చేసు నీముందటు దీని నిడితి. 133

క. బలమున నీతో దొరయఁగ
నిల నెవ్వఁడు గలఁడు నీమహితభుజశాఖల్
తలఁపఁగఁ బఱయాంతకు దం
డ్రలు వీనిం దగిలి వశమె చా కుండంగన్. 134

వ. కావున. 135

ఉపేంద్రవజ్రావృత్తము. మరుత్తనూజుం బొరిమాన్పఁ జూచుం
బరిస్ఫురత్కోపనిబద్ధుఁ డై యి
ద్ధరావిభుం డం చిదితల్ల నే సం
స్మరించి యాకోపు నమర్చికొంటిన్

తే. తనయశోకాతురుండవై ధర్మ మెడలి
యనిలసుతుఁ దెగటార్చెద నని తలంచి
తట్టిపని యేలనీచేతనగు విధాత్రు
లీలఁ బరికింప నేరక బేలవైతి. 137

వ. అదియునుం గాక. 138

క. విను మొకని నేల భవదను
జునిపుత్రుల నెల్లఁ జంపఁ జొప్పడినను నీ
తనయులు మగుడఁగ వత్తురె
యనయము పాపంబు సేసి తాఁబడిఁబోవన్. 139

స్రగ్విణీవృత్తము ఏము నీపుత్రుచే నెన్నియేన్ భంగులన్
వేమఱుం బాటు నీవెంట భావించుచున్
సామసంపాది వై సైఁపు మాతప్పులన్
ధీమహత్త్వంబు సంధిల్లు నీ కిమ్మెయిన్. 140

వ. అని చెప్పె నప్పుడు ధృతరాష్ట్రపరిచారకు లతనియవయంబులరుధిరంబు ప్రక్షాళనంబున సపనయింపం దలంచి జలంబులు దెచ్చి యెఱింగించిన నజ్జనపతి యప్పని యాచరించె నప్పుండరీకాక్షుండు వెండియు నవ్విభున కిట్లనియె. 141

సీ. జగతీశ వేదముల్ సదివితి శాస్త్రముల్ వింటి వర్తిల్లిని వృద్ధగోష్ఠి
నఖిలపురాణపర్యాలోచనము సేసి తెల్లధర్మంబులు నెఱుఁగు దిట్లు
నీతప్పు దలఁపక నెవ్వగఁ బొందెదు కనలెద వేను శంతనుసుతుండు
గురుఁడును విదురుండుఁ గూర్చొని కూర్చొని చెవులఁ బోయుమె... శేషకార్య

తే. వచనములు సంజయుఁడు పెక్కువరస లుభయ
బలవిధంబులు దెలియఁగఁ బలుకఁ డెట్లు

నీకు నాబుద్ధు లన్నియు నెమ్మనమునఁ
జేర్పఁ బోలవ యిం కేమి సేయ వచ్చు. 142

క. భీమార్జునులరణనము
ద్ధామత్వం బెఱిఁగి యెఱిఁగి తగునే తొడరం
గా మనుజుల కవ్వీరుల
నేమనఁ గల దింక నేల యీచందంబుల్. 143

క. తనమేలుఁ గీడుఁ దా మదిఁ
గనుచు హితులు సెప్పుబుద్ధిఁ గైకొని శుభముం
గొనకొని నడపుపతికి వ
చ్చునె పశ్చాత్తాప మెట్టిచోట నరేంద్రా. 144

ప్రణవవృత్తము. నీయుల్లం బొకనియతిం గార్యం
బాయత్తంబుగ ననుసంధింపం
జేయం జాలవు చెడుతెర్వుం బోఁ
బాయం ద్రోవవు బలిమిం బుత్రున్. 145

తే. ద్యూతమున గెల్చునెపమున నుఱికి పుణ్య
కాంతఁ దల పట్టికొని సభాభ్యంతరమున
కీడ్చి వలువ లొలుచుటయు నెఱిఁగి సుతులఁ
జంపె నని భీముఁ జంపఁ దలంప నగునె. 146

వ. నీయపనీతియుం గొడుకులదుశ్చరిత్రంబునుం దలంచి శోకరోషంబులు విడిచి శాంతుండ వై యుండు మనిన నుపేంద్రునకు నన్నరేంద్రుం డిట్లనియె 147

జలధరవృత్తము. నీపలు కెల్ల నిక్కము యనింద్యగుణా
యీపురుషార్థహాని సుతు లీల్గుటకుం
దాపముఁ బొందె తాల్మి దిగఁ ద్రావి మహా
కోపుఁడ నైనఁ బాటిలెఁ దగుం గినియన్. 148

క. తెలిసితి నీమాటలఁ బు
త్రులదెస నెవ్వగల నెల్ల దొఱఁగి యనుజపు

త్రుల నాకుఁ బ్రియ మొనర్పం
గలవారుగ నడచువాఁడు గంసారాతీ. 149

వ. అనుటయు నమ్మహాత్ముండు భీమార్జుననకులసహదేవులం గానిపించినఁ గ్రమంబున నమ్మానవపతి వారలం గౌఁగిలించుకొని దీవించె నప్పు డాశ్రితవత్సలుండగు శ్రీవత్సలాంఛనుండు యుయుత్సునకుఁ దదీయ సందర్శనంబు సముచితప్రకారంబున నడపె నట్లు గాంచినపణిక్కన్యా జాతునెడం బొడమినవాత్సల్యంబున వైచిత్రవీర్యుం డతనిఁ దిగిచికొని యక్కునం జేర్చికొనియెఁ దదనంతరంబ యద్ధరణీవిభుండు ధర్మపుత్ర ప్రభృతు లగునయ్యేవుర నుద్దేశించి మీరు గాంధారిం గనుం డని పంచిన నప్పాండవేయులు పద్మనాభపురస్సరంబుగాఁ జని వినయంబున వినతు లైన నద్దేవి దీవింప నొల్లక యుల్లంబు నిజతనూజులమరణంబునకుం దాపంబు నొంద శాపం బిచ్చునదియై యజాత శత్రు నుద్దేశించిన నత్తెఱఁగు సకలప్రాణిచిత్తవృత్తంబులు దనదివ్యబోధంబునం దేటపడం గనియెడువాఁడును మనోజవుండును సర్వలోక సంపూజ్యుండును నగు సత్యవతీసూనుం డెఱింగి తత్క్షణంబ సన్నిహితుం డయ్యు నఖిలజనంబు లభివంద నంబు సేయం గైకొనుచు నక్కోడలిం జేరి యోహో శపింపకు శమింపు మని పలికి మఱియు నిట్లనియె 150

—: ధర్మజుని శపింపఁ బూనినగాంధారిని వ్యాసుఁ డూరార్చుట :—

సీ. పాండవేయాగ్రజుపై నల్క మానుము రాజసం బేల యీరాజు ధర్మ
పరుఁడు నీ వెంచుక పాటించి వినవమ్మ చెప్పెదఁ గౌరవశ్రేష్ఠుఁ డనికి
జనుచుండి తల్లి దీవన యిమ్ము జయముగా నాకని పలికిన నాకుమారు
తోడ నీపేర్మికి నీడుగాఁ గొడుక యెక్కడనుండు ధర్మ మక్కడకు జయము

ఆ. సేరు ననవె భూరిఘోరయుద్ధంబున
గెలుపు గొనిరి గాన తలఁప ధర్మ
పరుల కాఁగవలయుఁ బాండుతనూజు ల
సూయ లేనిబుద్ధిఁ జూడు మెట్లు 151

మేదినీవృత్తము. విను మిటు లేటికిం జనినవృత్త మూఁది యల్లన్
జనము నుతించు నీదుగురుసారధీరబుద్ధిన్
నిను నతిశాంతచిత్త యని నిక్క మేనుఁ గందున్
మనమున నిట్టి నీకగునె మత్సరంబు వత్సా. 152

వ. ధర్మంబు పరిగ్రహించి నీకొడుకు లగుపాండవులదెస రోషంబు నిగ్ర
హింపు మనిన గంధవతీనందనునకు గాంధారరాజనందన యిట్లనియె. 153

సీ. ఏ నసూయాగ్రస్తఁ గాను వీరలఁ జెడఁ దలఁతునె యెట్లు లుమ్మలికఁ జేసి
కలఁగితిఁ గాక యికౌంతేయవర్గంబు గొంతి కెట్లట్ల నాకును భరింప
వలదె దుర్యోధనుతులువతనంబున శకునియుఁ గర్ణదుశ్శాసనులును
దుష్టాత్ము లగుటను ద్రుంగెఁ గౌరవకుల మదరి పాండవులు గయ్యంబుపాడిఁ

తే. జంపి రందఱ నది మది నొంపఁజాల
దచ్యుతుఁడుసూడఁ గురుపతి ననిలసుతుఁడు
దగునె గదపోర నాభికి దిగువ నొంచి
చంప నత్తెఱఁ గుల్లంబు నొంప కున్నె. 154

క. విడుతురె శూరులు రణమునఁ
బడునట్టియవస్థ తమకుఁ బాటిల్లినను
బుడమి సమస్తజనంబులు
నడపెడుతెఱఁ గలుక తప్పునకు రాకున్నే. 155

వ. అనిన భీముండు భీతికంపితుండగుచు గాంధారికి వినతుండై వినయంబున
నిట్లనియె. 156

—:భీముఁడు గాంధారికిఁ గోపోపశమంబుగా నుత్తరంబు లిచ్చుట:—

సీ. తలపోసి చూడంగ ధర్మ మయ్యె నధర్మ మయ్యె నేఁ బ్రాణభయంబుకతన
నట్లు సేసితిఁ గృపయార సైరింపుము నీదుపుత్త్రుండు లావు నేర్పుఁ గలఁడు
గావున నమ్మెయిఁగాని యోర్వంగ రా దది యట్టులుండె ధర్మాత్మజునకుఁ
బాడితో వచ్చెనే పరిభవం బతనిచే ద్రౌపది యేకవస్త్రయం రజస్వ

ఆ. లయునుగాదె యపుడు దయమాలి కొలువున
కీడ్చి తేరఁబంచి యేమి యనియె

నతఁడు వినవె యూరు లప్పుణ్యకాంతకుఁ
జూపు టెఱుఁగవే విశుద్ధచరిత. 157

వ. తత్కాలోద్దీపితం బైనకోపంబున నెసంగుమనస్సంతాపంబు దాల్మి దహించిన దదూరుభంగంబు గదాదండంబునం జేయం గలవాఁడ నని యప్పేరోలగంబునఁ బ్రతిన వట్టితి నుత్తమక్షత్రధర్మజ్ఞులు ప్రతిజ్ఞాహాని నిందింతురు గాన పూనిక నెఱపితి విను మాసభలో నప్పుడ తొడలు పొడిసేసి యతనిం దెగఁ జూడఁ దగియుండ నజాతశత్రునాజ్ఞ మిగుల రామింజేసి యమ్మహాత్ము చేసినసమయంబు దప్పింపక యవ్విధంబున కరిగి యనేక దుఃఖంబులం బడి మగిడి యజ్జనపతి సంధి గోరి శౌరిం గౌరవసభకుం బుత్తెంచుటకుం దగుఘూటలాడు నవసరంబున నేనును. 158

తే. అన్నదమ్ముల మై యుండి యకట మనల
నొరులు దల లెత్తి చూడ నొండొరులతోడఁ
బెనఁగ నేటికి నీ నేల పెద్దవారి
బుద్ధి విని పంచి కుడుచుట పోల దొక్కొ. 159

వ. అని నీకొడుకునకుం జెప్పి పుత్తెంచితి దానను శాంతిం బొందక యద్దురాచారుండు చలంబున వైరంబుఁ బెనిచె నట్లగుట నవశ్యంబును ధర్మరాజునకు రాజ్యంబు సేకొనుటయు నాకుఁ బ్రతిజ్ఞ దీర్చుటయుం గర్తవ్యంబు లయ్యెం గావున నేమిభంగినైనం బగ దీర్చవలసె నీవును సువిచార వింతయు విచారింపు మనవుడు నద్దేవి యతని కిట్లనియె. 160

క. ఆచావు సావఁ దగు న
న్నీచునకున్ వానివలన నిక్కం బరయన్
నీచెప్పినయన్నియుఁ గల
వాచెద్దియుఁ దగవ నీకు నది యట్లుండె. 161

తే. వైరి ననిఁ జంపుదురు గాక వచ్చి నెత్తు
రెత్తికొని క్రోలు క్రూరాత్ము లెచట నైన
నెన్నఁ డేనియుఁ గలిగిరే యీవు దక్క
నది వృకోదర వృకవిధ మసురభంగి. 162

వ. అనవుడు ననిలపుత్రుండు సుబలరాజపుత్రి కిట్లనియె. 163

జలధరవృత్తము. ఆసభలోని కట్లు ద్రుపదాత్మజఁ దాఁ
గాసిగ నీడ్చి వల్వొలువఁ గినుకం
జేసినజాసకై పెదవిఁ జేర్చితి దు
శ్శాసనుశోణితం బిది నిజం బరయన్. 164

వ. అదియునుం గాక విను మతని నేఁ బొదివినప్పుడు. 165

క్రౌంచపదవృ. కౌరవసేనావీరులు లావుం గడిమియుఁ జలమును గడఁక యెలర్పన్
ధీరతసొంపుం గ్రూరతపెంపుం దెగువయు నెఱుపఁగఁ దెరలక పీఁకన్
పోరఁ ద్రోవంగా రభసం బేపును గలితనమును బొలుపు వహింపన్
వారు భయంబుం గూరెటకుం గా వలసెను రుధిరము వదనము సేర్పన్ 166

వ. ఆరెండుపనులకై యట్లు ద్రావుట గా నటించితింగాని. 167

తే. అన్యజనములశోణిత మైనఁ ద్రావు
టధికపాతక మని విందు ననుజురక్త
మాన నే నంత వెట్టినే యంతపాప
కర్ముఁడనె తల్లి యింత నిష్కరుణమతినె. 168

వ. అనుటయు. 169

తే. అంధులకు నూఁతకోలగా నకట యొకని
నైన నిలుపక నూర్వుర నదయవృత్తి
ద్రుంగి తం దెవ్వఁ డేనియు మీకు నెగ్గు
లాచరింపనివాఁడు లేఁడయ్యెనయ్య. 170

క. ఒక్కరుని నీవు సంపక
తక్కిన నంతటనె ప్రతిన దప్పునె విభవం
బెక్కఁగ మీయన్న నతం
డెక్కటి రాజ్యంబు సేయ నీఁడె కుమారా. 171

వ. అని పలికి ధర్మనందనుదెస మనసు నిగుడం బుత్రపౌత్రవధసంపీడిత
స్వాంత యగు నగ్గాంధారి క్రోధపరుషాక్షరంబుల నమ్మహారా జెచట
నున్నవాఁ డనిన నాభూపతి భయకంపితగాత్రుం డగుచుం జేతులు

మొగిచి సవినయంబుగా మెత్తనిమాటల నిదె వచ్చితి దేవీ యేను బాండ
వాగ్రజుండ ననుచుం జేరంబోయి. 172

క. నీపుత్రులఁ జంపించిన
పాపాత్ముని ఁగ్రూరచిత్తుఁ బరివాదార్హున్
శాపంబునఁ బొలియింపుము
భూపాలకవల్లభాభి పూజితచరణా. 173

క. ధరణిం గల రాజులకుం
బరివారమ్మునకుఁ జావు పాటిల్లుటకై
పరుషత గైకొన్న యుధి
ష్ఠిరు దారుణదండకలితుఁ జేయం దగదే. 174

మత్తకోకిల. జీవ మేటి [illegible] మేటికిఁ జెలులఁ జుట్టల బిడ్డలం
జావఁ జూచినయట్టిద్రోహికి సర్వభోగము లేటికిన్
నావుడుఁ మఱుమాట లాడఁగ నాలు కాడక యుండి య
ద్దేవి యూర్పు నిగిడ్చె నుష్ణము దీర్ఘముం బరుషంబుగన్. 175

వ. ఇట్లాధృతరాష్ట్రమహిషి యతనియుచితవచనంబులు విని యూరకయుండె
నతం డంజలిపుటంబు ఫాలంబున మోపి యానతుం డయ్యెఁ బట్టావృత
నయన యగు నప్పతివ్రతదృష్టి పట్టంబునందుసందున జని యజ్ఞనపతి
పదనఖంబులం జెందిన నవి గందినం జూచి సవ్యసాచి జనార్దనువెను
కకుం జనియె సమీరసుతుండును మాద్రీసుతులునుం దిరుగుడువడి
రప్పుడు గాంధారరాజనందన క్రోధంబు దక్కి ధర్మపుత్రాదులదెస
మాతృభావం బలవడ సాంత్వనస్వరంబునం గుంతీసందర్శనంబు సేయ
రన్నా యని పలికిన నప్పురుషసత్తములు చిత్తంబులకలంక డిందువడ
నందఱు నొక్కటఁ గుంతి యున్న దెసకుఁ జన నక్కుంతిభోజనందన
వారిం గలయం గనుంగొని. 176

—: *పాండవులు కుంతీదేవికడకు గాంధారిపంపునం బోవుట* :—

అంబురుహవృత్తము. పెద్దయుఁగాలము వారలఁజూడఁగబ్రేమ డించుచు దుర్భరా
పద్దశ నొందుట నమ్మహితాత్ములపట్టు లందఱుఁ ద్రుంగుటం

దద్దయు శోకమునం బొరి నశ్రుజలధార లొల్క వగర్పుతో
నద్దురవస్థతెఱంగు గనుంగొని యంతకంటెను నార్తులై. 177

వ. చరణంబులు దొట్రిల్లం జని తచ్చరణమ్ములమీఁద వ్రాలి. 178

తే. ఏడ్వ నందఱపైఁ జేతు లిడుచుఁ బెలుచ
నేడ్చి యద్దేవి వారల నెత్తి వేఱు
వేఱ మేనులు నివురుచు వివిధదారు
ణాస్త్రశస్త్రవ్రణప్రచయములు గాంచి. 179

క. అచ్చోటు లంటి చూచుచు
వెచ్చనియూర్పులు నిగుడ్చు వేఁగుచుఁ బొగులుం
గ్రుచ్చి కవుంగిటఁ జేర్చును
వచ్చితిరే నృపకుమారవరులార యనున్. 180

సీ. ఆసమయంబున నప్పాండుభూపాలపత్నికి శోకాగ్ని ప్రజ్వరిల్లఁ
దత్సమీపమునకు ద్రౌపది విన్ననిమోముపైఁ గన్నీరు ముసుఁగు వడఁగఁ
బదముల నట దొట్రుపాటు వాటిల్లంగ దైన్య మాకారంబు దాల్చినట్టి
తెఱఁగునఁ జనుదెంచి దేవి సౌభద్రాదు లైన నీమనుమ లెం దరిగి రెంత

తే. యేనిఁ గాలంబు నినుఁ జూడ రిప్పు డిచటి
కేల రా రంచు నడుగుల మ్రోలనేల
వ్రాలె వికలాంగియై తెంచి వైవ నెండ
దాఁకి వందినతీఁగచందంబు దోఁప. 181

వ. ఇట్లు మేదినిం బడి రోదనంబు సేయు నయ్యగ్గలిమీఁద నొఱగి తానునుం
బెద్ద యెలుంగున నేడ్చి గ్రుచ్చి యెత్తి యక్కునం జేర్చి యూరార్చి
యత్తన్వియుం దనయులుం దోడన చనుదేరఁ గుంతి గాంధారికడకుం
జనియె నప్పుడు ద్రౌపది యాధృతరాష్ట్రపత్ని పాదంబులకు మ్రొక్కి
యడలున వెక్కుచున్న నద్దేవి యమ్ముద్దియ నుద్దేశించి. 182

మత్తకోకిల. పుత్రి యిట్లగునమ్మ శోకముఁ బొంది కుందుచు నున్ననీ
గాత్ర మొండొకకీడు పాటిలి కందుఁ బాండుతనూభవుల్

పుత్రవర్గము గన్నచో నెద భూరితాపముఁ బొందుచుం
బౌత్రహీనతఁ బడ్డగొంతికిఁ బాయ నేర్చునె నెవ్వగల్. 183

క. విను నే ని ట్టూరార్చెద
నను నీ వూరార్ప వలదె నానీతెఱఁగుల్
విను మొక్క రూప మన కే
మనఁ గలదు విధాత క్రూరుఁ డై పఱుపంగన్. 184

ప్రహరణకలితవృత్తము ఇది యిటు లగుట ట్లెఱిఁగి పలికె నా
విదురుఁడు సభఁ గోవిదులు వొగడఁగా
నది వినియును నే నడఁపన దురితం
బొదవెఁ గలఁక సే టొలయ కుడుగునే. 185

వ. ఇ ట్లనియెదం గాక నాచేతఁ బోవునే యెవ్వరు నేమి సేయుదురు కాల
వశంబున నవశ్యభావి యైనది యయ్యె నుపశమింపు మని పలికె నని
యిట్లు పాండవులు ధృతరాష్ట్రుని గాంధారిని ననునయించిన తెఱం గెఱిం
గించిన నాథంగి నుపశమితక్రోధయైన గాంధారరాజనందన పదంపడి
యెవ్విధంబున వర్తించె ధర్మ తనయుననంతరవర్తనం బెప్పాటఁ జెల్లెనని
యడుగుటయును. 186

శిఖరిణీవృత్తము:—

తపస్స్వాధ్యాయాదిక్షపితమలచిత్తప్రకలితా
పిపజ్జాలజ్వాలావిరమణసుధావృష్టిలలితా
జపాపుష్పక్షీరచ్ఛవికిరణసంసర్జనధురా
సపర్యానిర్వాహప్రచురకలనస్థైర్యమధురా. 187

క. సాత్యవతేయాదిమహా
మత్యవగమ్యప్రకారమధురవిలాసా
సత్యత్వానంతత్వని
రత్యయశుభసారమయసమగ్రవికాసా. 188

మాలిని—

సదసదనభిషిక్తా సంభృతానందభక్తా
విదళితదురితాలీ విశ్వనిర్వాహశాలీ
మదవదసురభేదీ మానసానుప్రమోదీ
వదనజనితవిప్రా వైభవానందదీప్రా.

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున స్త్రీపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము సమాప్తము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

స్త్రీపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీమత్కీర్తిమదత్యభి
తామాకృతిసద్గుణాభిరతిమత్పుణ్య
గ్రామాకృతి మత్సంప
త్ప్రామోదితభక్తలోక హరిహరనాథా. 1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు పాంచాలి నూఱ డంబలికిన యనంతరంబ పతివ్రతాశిరోమణియు మహాభాగయు సత్యవచనయునగు నయ్యాంబికేయు భార్యకుం బారాశర్యమునీంద్రదవరప్రదానంబునం బ్రాప్తంబై తాత్కాలికం బయిన దివ్యదృష్టివిభవంబున నిజవ్రతహాని లేనితెఱంగున సంగరతలం బఖిలంబును నధికవిస్తారదూరప్రాప్తం బయ్యు నాలోకనగోచరం బగుటయు. 2

మణిగణనికరము. గొడుగులపడియలు గుఱుకులు గొనుటఁ
సిడములతునియలు సెదరి యునికిఁ బెం
దడిగలుఁ బడగలు దఱచు మురియ లై
పుడమిఁ గలయుటకుఁ బొగు లొలయ మదిన్. 3

క. నుఱు మైనకాల్బలంబులు
నఱవఱ లయి యున్న యట్టియరదంబులుఁ బెం
దఱ చగుసూతాంగకములు
నొఱగిన రథ్యములగములు నుల్ల మలంపన్. 4

లయగ్రాహి. రావుతులతుండములు మావఁతులనుగ్గుఁ దుర
గావలిశవంబులు గజావయవరాశీ

భావభయదస్థలులుఁ బ్రేవులును గండలును
బ్రోవు లయి పెన్మెదడుపై విరిసి రక్త
స్రావమునఁ బెల్లయినరేవమునఁ జూడఁ గడు
నేవ మగుపట్ల మృతభావగతు లయ్యున్
జీవములఁ బాయరొకొ నా వికచవక్త్రముల
తో వఱలురాజులు మనోవికృతి సేయన్. 5

లయగ్రాహి. హారరుచులున్ హృదయహారితరమూర్తు లగు
వారు హరినీలమణిభారవిలసత్కే
యూరబహులాంశుచయచారుతరరేఖు లగు
వారు నవవజ్రరుచిరోరుఘృణిమత్కో
టీరరమణీయు లగువారు గరుడాశ్మమయ
భూరికటకద్యుతివిహారపరిశోభా
స్ఫారు లగువారలను బోరఁ బడి నెత్తురులఁ
గూరుటఁ గరం బెడఁద కారటము సేయన్. 6

లయగ్రాహి. అమ్ములును విండ్లుఁ బరిఘమ్ములును దోమరచ
యమ్ములును గుంతనికరమ్ములుఁ గనత్ఖ
డ్గమ్ములు నహీనముసలమ్ములును జక్రనివ
హమ్ములును లోనగునసమ్మతమహోగ్రా
స్త్రమ్ములును గండలును నెమ్ములుఁ గపాలములు
సమ్మిళితరూపశకలమ్ము లయి సంగ్రా
మ మ్మతులదారుణవిధమ్మగుటఁ దెల్పు టధి
క మ్మగుకలంక హృదయమ్మున కొనర్పన్. 7

లయగ్రాహి. కుత్తుకలబంటి యగునెత్తురులు దోయిళుల
నెత్తిచవి గ్రోలుచును జిత్తములు దృప్తిన్
జొత్తిలి నితాంతమదమత్తములుగాఁ జటుల
నృత్తములు సేయుచుఁ జటత్తనువికారో

ద్వ్యుత్తపటుహాసముల రిత్త లగుదుర్వచన
వృత్తులను నొండొరుల నెత్తికొని మాంసం
బత్తి తినుటన్ వికటవృత్తు లగురాక్షసుల
మొత్తము పరిక్షుభితచిత్తత యొనర్పన్. 8

సీ. ప్రేవులు గండలు పెఱికి పేటాడి యంగదం గొని మెదళు లగల్చికొనుచు
రాగిలి రక్తంబు ద్రావుచు లోచనగుళికల నాలిచి మ్రింగుచును గుండె
కాయ లాదటమెయి గబళించుచును గ్రొవ్వు దెములిచినమలుచు నెముకయూట
చవి గొనియానుచుం జావకయున్న రూపులుసచ్చుటకుంగాంగంబెఱచుం దన్ని

తే. కొనిన వెఱం బాయం బాఱుచుం జెనకి తొడరి
కాటు లాడుచు నున్న సృగాలములును
గాకములు రాపులుంగులును గ్రద్ధలును వృ
కంబులును మానసము వికలంబు సేయ. 9

వ. అగ్గాంధారరాజనందన కలను గలయంగనుంగొనియెం దదవసరంబున సాత్యవతేయుండు కౌంతేయుల రావించి బంధుశవంబులకుం గాలోచితాచార సహితంబుగా నగ్నిసంస్కారంబు సేయుం డని పనిచి యంతర్ధానంబు సేసె వారు ధృతరాష్ట్రుం బొదివికొని వాసుదేవపురస్సరు లయి యప్పినికిం జనుచుం గౌరవకాంతలం దత్ప్రదేశంబునకు నడపించిన నప్పుడంతులు పతులును సుతులును సోదరులును బౌత్రులును మిత్రులును గుణపంబులై పడి యున్నం జూచి చెయ్వేది మేదినినొఱగువారును వావిడిచి యఱచువారును బురపురంబొక్కువారును బడిపొరలుచుం బొగులువారును వేనలులు పీకి వెన్నుల విరియం దిరుగువారును జలవించువారును బేర్కొని యగ్గించువారును మ్రాన్పడువారును మోములుం దలలును మోదుకొనువారును నైరప్పు డ దుర్యోధన జనని జనార్దనుం బేర్కొని చేరం బిలిచి పరమశోకార్త యగుచు నతని కి ట్లనియె. 10

—: *గాంధారి పాలికలను చూచి కృష్ణునితోం జెప్పి దుఃఖించుట* :—

సీ. చూడుము ధృతరాష్ట్రకోడండ్రం గన్నీర పీరె కన్నీరు పై వెల్లిగొనంగ
దీనతం బొందెడునాననంబుల విప్రలాపంబు లైనసల్లాపములను

నడలు చొండొరులకు నన్నలఁ దమ్ముల రూపించి వేర్వేఱఁ జూపుటయును
బొరిమొగంబులు సూచి పురపురఁబొక్కుచుఁ దలలల్లఁదూలంగనిలుచుటలును

తే. గలిగి యలిగెడువారికన్నులకుఁ బండు
వగుచునున్నారు కాకులు మగలతనువు
లెక్కియున్నను చేష్టలు దక్కి కొంద
ఱడువఁ జేయాడ కున్న వా రంబుజాక్ష. 11

మానిని. కూలియుఁ గాంతి యిగుర్పఁగఁ దేజము గుందక వహ్నులు గ్రూరశిఖా
జాల మడంగియుఁ జాయ వెలింగెడుచందము నొందిరి శల్యుఁడు బాం
చాలుఁడుఁ గర్ణుఁడు జాపగురుండును శాంతనవుండు నిజంబున కీ
బాలుఁడు వీరిప్రభం గడచెం గుణభద్రునిఁ గంటె సుభద్రసుతున్. 12

ఆ. ప్రభువు లంతనంత రాజిల్ల నెడనెడ
వీరయోధతతులు వెలుఁగుచుండ
గ్రహచయమునఁ దారకప్రకరంబునఁ
బొలుచుగగనతలముఁ బోలెఁ గలను. 13

సీ. అర్జునభీష్మచాపాచార్యభీమకర్ణాదులమహితదివ్యాస్త్రవితతు
లాడిన నొండొకకీడు రా నేరమి వీతవికార మై వీరయోధ
చారుశరీరసంచయ ముండఁగా దీనిఁ గంకశివాగృధ్రకాకకులము
లాదిగాఁ గలుగుక్రవ్యాదముల్ పీఁకువీఁ కాడుట నెంగిలి యయ్యె నకట

తే. హంసతూలికాతల్పములందుఁ బొందు
భోగిజనములమ్మృదుగాత్రములు ముకుంద
కంటెఁ బరుసనిధరణిభాగమునఁ గూలి
యున్నయవి చూచువారలయ్యల్ల ముడుక. 14

క. చెవిని సొగయించుపికా
రవమును గానంబు వేణురావము నిత్యో
త్సవముగ వినురాజులకడ
శివారుతము చెలఁగుచునికి చిత్త మలంచెన్ 15

తే. సారచందనహృద్యకస్తూరికాది
లేపనాలిప్తి నుండెడు భూపవర్యు
లకట శోణితపంకదిగ్ధాంగు లగుటఁ
గనుట కోర్వ రాదయ్యెడుఁ గమలనాభ. 16

క. వనితలు మేలపుమెయి మెలు
పునఁ దిగిచిన నొప్పుహారములు మొదలగు ప్ర
న్ననితొడవులు గ్రద్దలు దివి
య నరేంద్రులు గొంద ఱునికి యచ్యుత కంటే. 17

క. ప్రాణంబులు విడిచియును గృపాణాదులు
విడువ కున్న భటు లారయ స
ప్రాణులపోలెం బ్రధన
క్షోణికిఁ దొడ వగుచు నున్కి చూడుము కృష్ణా. 18

క. సూరెలను వందిజను లిం
పారఁగ నుతియింప నొప్పునట్టిమహీశుల్
నారీజనములు సుట్టుం
జేరి పనవుచుండ నునికినేసె నలంతన్. 19

తే. కూరు మొన పెట్టినట్టులు గొంద ఱుజ్జ్వ
లాయుధములు గంకటములు నమర నున్నఁ
జూచి చావనివా రని చూడు చేర
నరుగ కున్నవి కంకగృధ్రాదు లనికి 20

వ. ఇది యంతయు నీచే సాధితం బైనకార్యం బని పలికి వెండియు. 21

సీ. అట్టలకడ నుత్తమాంగముల్ గానక యలమట నలుగడ లరయువారుఁ
దలలు చేతులఁ గొని తనువు లత్తలమునఁ దఱచు పీనుఁగులలోఁ దడవువారు
శిరములు మేనులఁ జేర్చి భావించి నిజాస్యముల్ ప్రేసికొం చఱచువారు
తునియలు పెక్కై పెనఁబనివడిగూర్చిరూపులు గనుంగొనిమూర్ఛమునుఁగువారు

తే. నైనకౌరవపాంచాల మానినీజ
నముల నచ్యుత చూడుము నాథజనక
పుత్రసోదరశవముల పొంత కేఁగి
పెక్కుదురవస్థలొందెద రక్క టకట. 22

తే. అవయవములు రూపఱఁగఁ గ్రవ్యాదభక్షి
తంబు లై యున్కిఁ గొన్నిశవంబు లువిద
లెంత సూచియు నవి గొంద తెలుఁగఁజాల
రయ్యోదరు సూడు తమబంధు లగుటఁ గృష్ణ. 23

క. ఇట్టివి యెల్లను గనుఁగొను
కట్టిఁడితన మొందునట్లుగా నేమొకొ తొ
ల్పుట్టువునం జేసితి నీ
చుట్టల నిటు సూడకుండఁ జొప్పడ దయ్యెన్. 24

క. అని పలుకునపుడు దుర్యో
ధనునికళేబరము దృగ్గతం బగుటయు న
వ్వనిత యిలఁ ద్రెళ్లె నఱికిన
యఁనటిక్రియఁ మూర్ఛఁ జిత్త మవశం బైనన్. 25

—:గాంధారి దుర్యోధనుని కళేబరంబు చూచి పలవించుట:—

వ. ఇట్లు మూర్ఛిల్లి కొండొక సేపునకుం దెలిసి గాంధారి పరిచారిక లూఁది
కొనిపోవ నప్పుత్రశవంబుకడకుఁబోయి.

తరల. విపులవక్షముమీఁద నశ్రులు పెల్లుగొల్పుచు వ్రాలి యో
న్నృపతికుంజర కౌరవేశ్వర నేల నిమ్మోయి నీయుదా
త్తపుశరీరముఁ బొందఁ బాడియె తల్లి వచ్చిన భక్తితో
నుపచరింపక లాఁతివై యిటు లూరకుండుట యుక్తమే. 27

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబులం బలవించుచు హాహాకారంబు లెసంగ
రోదనంబు చేసి యాసుబలనందన తనసమీపంబునకుఁ జనుదెంచియున్న
యుపేంద్రున కిట్లనియె. 28

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.
ఈతఁడు రణంబున నెత్తి చనుచుండియును నెంతయును భక్తిఁ గని నాకుం
బ్రీతియెసఁగం బలికి ప్రేమ మొలయం బొగడి పెద్దయు వినీతినిరతుం డై
చేతులు మొగిడ్చి జయసిద్ధియుఁగ దీనన విశిష్టదయ నిమ్మనిన ధర్మం
బేతల ననూన మగునిద్ధజయ మాతలకు నెట్లయిన సిద్ధమగు నంటిన్. 29

వ. ఇట్లన నేల యంటేని. 30

మానినీవృత్తము జూదము నప్పుడు సర్వజనంబులుచూచి భయంపడి యిప్పనియి
మ్మేదిని సేనలకుం గురుకోటికి మృత్యువు గాని నిజం బలఁతిం
బో దని యాడరె యమ్మెయి నాదగుబుద్ధికిఁ దోఁచినసత్యము దా
మోదర పాటిలదే కొడుకంచుఁ బ్రియోక్తులు వల్కిన బెంపుసెడున్. 31

వ. వినుము దీవనకుం జొరక మధ్యస్థపుమాట లాడుటయ కాదు మఱి నే నప్పు
డతనితోడ. 32

తే. ఆహవంబునయందు నీ వోహటించి
పోవ సడి వచ్చు సడికంటెఁ జావు మేలు
శస్త్రజీవితఁ బరలోకసౌఖ్య మనుభ
వింపు మమరత్వసంపద వెలయు మంటి. 33

క. అని చెప్పి యుంటి నాచె
ప్పినయట్టులు సేసి యితఁడు పేరును బెంపుం
గని యుండఁగ ని ట్లడలున
మునుఁగు టరయ గడుపుశోకమున పెంపుసుమీ. 34

ఆ. అరివిమర్ది యితనికై వగపేటికిఁ
బుణ్యలోకమునకుఁ బోయె ననుచు
నుండ నోపెనేని నుల్లంబు ధృతరాష్ట్రి
దిక్కులేమిఁ దలఁచి పొక్కకున్నె. 35

వ. అని వెండియు. 36

సరసిజవృ. శ్రీరమ్యత్వం బారఁగఁ బెంపూర్జితముగ మణివిరచితమకుటములుం
దారుం జూడన్ సారవిభూతిన్ ధరణిపు లనిమిషధవనిభు లగుచున్
భూరిప్రీతిన్ సూరులఁ గొల్వన్ భువనవినుత మగుపొలుపు వెలయము
న్నీరా జుండున్ దారుణదైవం బిటువలచునె తుది నితనిఁ గటకటా. 37

తే. కనకబహురత్నమయపీఠమున మృగాక్షు
లాలవట్టంబు లిడఁ జెలు వమరునట్టి
కౌరవేంద్రుండు పెనునేలఁ గంకపక్ష
పవనహతుఁ డయ్యెఁ జూచితె పద్మనాభ. 38

క. ఈరాజు భీమసేనును
దారోగ్రపరాక్రమమునఁ ధరణి నొఱగి దు
ర్వారమదవారణము కం
ఠీరవము విహారమునఁ బడినగతిఁ బొలిచెన్. 39

క. విదురుఁడుఁ దండ్రియుఁ దనకుం
బదివేలవిధములఁ జెప్పఁ బాటింపఁడు దు
ర్మదమునఁ దగియెడుబుద్ధులు
విధి మూఁడినమర్త్యుఁ డేల విను నుచితోక్తుల్. 40

క. పదునొకఁ డక్షౌహిణు లే
పొదవఁగ నలిఁ గొలువ నొప్పు నుర్వీశ్వరుఁడే
తుది నిష్పరివారుం డై
గదఁ జేకొని యొంటి పోరి కలనిం బడియెన్. 41

తే. ధరణి గజఘోటకము లొప్పధార్తరాష్ట్రి
లెల్లఁ బొలుపారఁగాఁ గంటినిప్పుడవి వి
నాశ మొందినఁ బాడఱి నలిననాభ
యది పరాధీనముగఁ జూచునట్టిదయ్యె. 42

వ. అని దుర్యోధనవల్లభ యగు భానుమతి నిరీక్షించి మాధవు నుద్దేశించి యి
ట్లనియె. 43

ఆ. కొడుకుచావుకంటెఁ గోడలియడలునఁ,
బెరిఁగి శోకవహ్ని దరికొనంగ
నంతరంగ మిప్పు డగ్గల మెరియంగఁ
దొడఁగె దీని కేది తుది యుపేంద్ర. 44

సీ. చూడు మిమ్ముద్దియసుతుఁ జూచి వదన మల్లార్చుచుఁ బ్రాణేశునాననంబు
పైఁజూడ్కి యదరించి పాణితలంబున నందంద నెమ్మొగ మడిచికొనుచు
మరలఁ బుత్రునిదెస కరిగినమనసు పేరడలున మునుఁగంగ నతనిచెన్ను
మోమునఁ దనమోముమోపి మూర్ఛిల్లుచుఁ దెలిసి వల్లభునురఃస్థలము గ్రమ్మ

తే. నుడుకుఁగన్నీరఁ దడియంగ నొఱగుచును వి
చేష్ట యై యూర కుండుచుఁ జెలులతోడఁ
దిరిగి పొగులంగ వేనలి విరియ మేన
నవులఁ దిరుగుచున్నది యక్కటకట. 45

వ. అని వెండియు. 46

సీ. ఈసుమధ్యమ యిమ్మహీశ్వరుబాహుతలంబున లలితోపలాలనంబు
నొంది రాగిల్లెడునుల్లంబుతో నుండు నింకిట నిమ్ముగ్ధ నెట్లు సూడ
వచ్చుఁ గనుంగొన వశము గా దిది యిట్టికొడుకును మనుమండుఁబుడమినిట్లు
పడియుండఁ జూచెడుపాపజాతికి నిప్పు డవియక నిగ్గడి యైనయునుప

తే. గుండియకుఁ జేటు పా టింకఁ బుండరీక
నయన యెన్నఁడులేమి నిర్ణయముగాదె
యింత కోర్చెడునట్టివా రెన్నఁడేని
నుర్వి నెందేనిగలుగుదురొక్కొ యొరులు. 47

క. జననియు భార్యయు నేమై
న నేమి వేదములు బొంకునకుఁ జొరమి నిజం
బని పుణ్యలోక మగు నని
తనకార్యము సూచె నిట్లు తగునె యితనికిన్. 48

వ. అని యనేకభంగుల విలాసంబు సేసి తక్కటితనయులదెస నాలోకించి
విష్ణుదేవునితో ని ట్లనియె. 49

భాస్కరవిలసితవృ. కౌరవనృపతితనూజశతంబుం గంటె వనసుతుపటుభుజలీలా
ఘోరతఁ దడఁబడ మేదినిమీఁదం గూలె వికటముఖకరచరణత్వం
బేరికయినఁ గనుఁగొన్న విషాదం బెంతయు మది నొలయఁగఁబ్రియకాంతల్
చేరి విలపనము దద్దయు నార్తిం జేయఁగ నునికి వనట తిరిఁ బెట్టన్. 50

తే. చందనార్ద్రకుట్టిమములఁ జరణతలము
లొందుటకు నేవగించునయ్యువిదలిపుడు
నెత్తురుల తేవ మెక్కిననేలఁ బొరలు
చున్నవా రేమి సెప్పుదు నుడుకుపేర్మి. 51

క. బాలలుఁ దరుణులుఁ బ్రౌఢలుఁ
దూలెడువికలాంగకములతో డెందములన్
వాలినవిరహానలములఁ
బాలై వందురెద రొక్కభంగిన యకటా. 52

క. బలదర్పధైర్యశౌర్యో
జ్జ్వలు లగుధృతరాష్ట్రసుతుల సతులకు నిట్లా
కులతము వనట పెల్లునఁ
దలరవలసె దిక్కుమాలి దైవముచెయిదిన్. 53

క. నిజభూషణాతపత్ర
ధ్వజకంకటఖండవేష్టితము లైనకురు
ప్రజగాత్రశకలములు వా
రిజనాభ కనుఁగొనంగ రెట్టించె వగల్. 54

క. జననియుఁ దండ్రియుఁ దొలుబా
మునఁ జేసినపాపకర్మమునఁ గాక సుయో
ధనుఁడు మొద లయిననూర్వుర
ననఘుఁడు ధర్మజుఁడు నామమడఁపఁగఁదగునే. 55

—: *గాంధారి దుశ్శాసనునికళేబరంబు చూచి విలపించుట* :—

సీ. అచ్యుతా పీఁడె మహాభీలభుజుఁ డగు భీముగదాహతి భూమిఁ గూలి
యాతనిచేత సర్వాంగములుం జదుసు గలుగు క్రొన్నెత్తురు కాంక్షఁ ద్రావఁ
బడి మతి తెగటారి తడియున్న వాఁడు దుశ్శాసనుఁ డీతండు సభకు ద్రుపద
పుత్రి నీడిచి తెచ్చి పొలువతనమ్మునఁ బతులసన్నిధిఁ గురుక్షితివిభునకుఁ

తే. గర్ణునకుఁ జిత్తసంప్రీతి గాఁగఁ దూల
పుచ్చెఁ బెక్కువిధంబుల నొచ్చి యామ్మ

గాక్షి యప్పుడు మారుతి యంతరంగ
మేర్పఁ దలఁపించుదానన యింత వుట్టె. 56

క. ఆసభ నమ్మెయి నీదు
శ్శాసనుఁ డప్పాండుపుత్రసతిఁ గ్రూరాత్ముం
డై సంక లేక పెద్దయుఁ
గాసిం బెట్టంగ నెఱిఁగి కలఁగినమదితోన్. 57

వ. ఏను దుర్యోధనునితో నిట్లంటి. 58

తరువోజ. [1]హరిచేత రక్షిత యైనపాంచాలి కగునయ్యె యిమ్మెయి నత్యంతనీచ
పరిభవదుఃఖంబుపాల్ సేఁత మీఁదు పరికింప కున్నఁ గీడ్పాటిల్ల కున్నె
యరికంజకుంజరుఁ డగుభీముఁ బల్కు లనుబరిగోలల నలఁచుట మేలె
వెరవిడి వేవేగ విడువుము గారవింపు మీవంశపవిత్రనోపుత్ర. 59

క. క్రూరాత్ముఁడు నీచుఁడు గాం
ధారవిభునిఁ దొఱఁగు పాండుతనయులఁ బుణ్య
ప్రారంభులఁ గూడి మనుము
కౌరవకులమెల్ల బ్రదుకఁగా బొగ డొందన్. 60

క. అని యెన్నిభంగులను జె
ప్పినఁ దానప్పలకు లెల్ల బెడచెవులం బె
ట్టె నుదగ్రుఁడు దగుకార్యము
గనునె వశం బగునె దైవగతిఁ దప్పింపన్. 61

తే. నాఁటిమాట లుల్లంబున నాటియుండ
నొవ్వుతోఁదఱి వేచి నేఁ డివ్విధమునఁ
బఱిచె భీముఁడు నొప్పింపఁబడినత్రాఁచు
పాముపగసాటితెగటార్చుభంగిఁ గృష్ణ. 62

క. తగుఁ బగ దీర్చుట యిమ్మైఁ
దగ వగునే నెత్తు రెత్తి త్రావుట భీముం
డు గడున్ ఘోరము సేసెను
మగల కతిఘ్నుద్రవృత్తమా పొగ డొసఁగున్. 63

---

1. అరయక సభలోన నత్తోయజాక్షి నమ్మెయి దయమాలి యత్యంత.

తరల. తరములుం జరణంబులున్ విరి గల్గి సాఁగి వికీర్ణ మై
యురము నిష్ఠురవైకృతంబుగ నుర్విఁ ద్రెళ్ళి సుతుండు గే
సరినఖంబుల వ్రయ్యఁబడ్డగజంబుచాడ్పున నుండఁగాఁ
గరుణ మాత్మకు నింత మిక్కిలి గాక యున్నె జనార్దనా. 64

సీ. వీఁడె వికర్ణుండు వాఁడిమెఱుంగు మేఘంబులగములమధ్యంబునందుఁ
దేజరిల్లెడుమాడ్కి రాజిలుచున్న వాఁ డతిసాంద్రహస్తికాయములలోనఁ
గార్ముకజ్యాకిణకఠిన మై యున్న యిబ్బాలునిముంజేయి బాలగృధ్ర
మోపదు కబళించియును జంచుపుటమునఁ జీరంగఁ జూచితే శౌరి యతని

తే. రమణి పొరిఁబొరిఁ గన్నీరు గ్రమ్మఁ జుట్టు
మెలఁగి కాకుల గ్రద్దలఁ దొలఁగనడుచు
చున్న యది పాసి యవివోవకున్న నిట్లు
సూతురే తల్లు లెందును సుతుల నకట 65

క. మారుతనందనునుగ్రపు
నారాచము లొడల నాటినం జచ్చియు న
వ్వీరకుమారుం డుజ్జ్వల
చారుత్వముఁ బాయ కున్న చందముఁ గంటే. 66

క. అనిమొన నెవ్వరికిని మా
ర్కొన రానిఘనుండు దుర్ముఖుఁడు భీమునిచే
వినిపాతితుఁ డై ధూరణ
మున బ్రుంగుడువడ్డవాఁడు మురహర కంటే. 67

తే. నక్కతోఁడెలు వీనియాననముసగము
దిన్నయవి యట్లులయ్యునునున్న యొప్పు
దొరసి సప్తమినాఁటిచంద్రునిఁ బోలె
చూడు భావించి దీపితశూరవంశ. 68

మత్తకోకిల. శూరసేనుఁడు భీమసేన [illegible]తుం డయి చుట్టు నం
భోరుహానన లార్తి మూర్తతఁ బొందిన ట్లతిరూక్షహా
హారవంబులతోడఁ గ్రుమ్మర నల్లవాఁడె వికారితా
కారుఁ డై పడియున్న వాఁడు వృకంబుఁ బక్షులు జించినన్. 69

సీ. అంగంబు కోమల మంతరంగంబు చాతుర్యనిరూఢంబు శౌర్యఘనుఁడు
వీఁడె గోవింద వివింశతి యీతండు సొబగుండు మెలఁతలు సుట్లు నెపుడు
నప్సరోగణ మమరాధిపుఁ గొలిచెడు చాడ్పునఁ బాయక సమ్మదంబు
చిగురొత్త నుండుదు రగరుకస్తూరికాచందనాద్యనులేపశాలి యిపుడు

తే. గ్రద్దలును గాకులునుజుట్టుఁ గదిసియుండఁ
దఱచునెత్తుటఁ దోఁగినతనువుఁదాను
నున్నవాఁడు గానాకర్ణనోత్సుకుండు
నక్క లఱచెడుచేరువ నక్కటకట. 70

తే. కనకపుంఖశరావృతగాత్రుఁ డైన
దుష్ప్రిహుఁడు చచ్చి యుండియుఁ దోయజాక్ష
వికచనవకర్ణికారసంవేష్టనంబు
గలుగుశైలంబున బొలిచెఁ జూడు. 71

—: *గాంధారి యభిమన్యుకళేబరంబు గనుంగొని ప్రలాపించుట* :—

వ. అని మఱియు. 72

లయవిభాతి. అరయ నిది పెద్ద యని మరుల మొనఁ జిత్తమున
సరకుగొన కుగ్రమగుబరవస మెలర్పం
ద్వరితగతిఁ జొచ్చి కురువరుఁడు దలరం గవిసి
కరితతులుఁ దేరులనికరములుఁ దురంగో
త్కరములును గాల్బలము నెరవులునుఁ గీటడఁగ
శరగురుఁడు గర్ణుఁడును గురుసుతుఁడు మద్రే
శ్వరుఁడుఁ గృపుఁడుం బరవఁ బరఁగి దివిజుల్ వొగడ
ధరఁ బడి ముకుంద మన నరతనయుఁ డొప్పెన్. 73

ఆ. పాడి మాలి తన్నుఁ బలువురు పొదివినఁ
బోరి తద్దఁదప్పిఁ గూరి నిదుర
పోయెనొకొ సుభద్రపుత్రుఁడు మృతుఁడైనఁ
జెలువ మింతయేల కలుగ నేర్చు. 74

సీ. ఉత్తర యిక్కుమారోత్తము నురమున వ్రాలి మోమునఁ దనవదనకమల
మందంద సేర్చుచున్నది మున్ను గన్నంత మెలఁగఁగ నేరక చెలులమాటు
గొను సిగ్గు పెంపున వనటనిట్లయ్యె నిప్పుడు మాటిమాటికిఁ బొలఁతి ప్రియుని
గనుఁగొని బిగియారఁ గౌఁగిలించుచు శిర మూరుతలంబున నునిచి పాణి

తే. పల్లవంబున నానన మల్లనల్ల
దొడయుచును నిన్నుఁ జూచుచుఁ దోడుతోడఁ
బొడము పెల్లగు కన్నీరు దుడిచికొనుచు
నలఁత పెనువెల్లిఁ దేలెడు నంబుజాక్ష. 75

వ. వింటె యవ్వనితవిలాపంబు. 76

సీ. భద్రచారిత్ర సుభద్రను నిర్జరప్రతిమానులగు పాండురాజసుతులఁ
బాసి యెం దరిగితి పార్థునిపట్టి నచ్యుతునియల్లుని సమరోర్విఁ జెనసి
పరిమార్పఁ జాలి రెవ్వరు పెక్కుభంగుల మాటలాడఁగ మఱుమాట లేల
యాడవు నాతోడ నస్త్రగురుండుఁ దత్తనయుండుఁ గృపుఁడు రాధాసుతుండుఁ

తే. బాడిమానసులంద్రు నిన్బాలు నొకనిఁ
బొదివి రిస్సిరొ పెక్కండ్రుప్రోఁదలిదియు
మగఁటిమియె క్రించుపని కిట్లు దెగినయప్పు
డుల్లములువారలకు నెట్టు లుండె నొక్కొ. 77

క. పాండవులును బాంచాలురు
దండిమగలు వారు సూడఁ దలఁకక నిన్నున్
ఖండనమునఁ బడ వైవఁగ
గండు గలుగు టద్భుతంబు గాదె తలంపన్. 78

క. తనలేనిచోటఁ బలువురు
నినుఁ జుట్టును ముట్టి యొక్కనిం జేరె వధిం
చినపంచనకు ధనంజయు
మన మెమ్మెయి నరియునొక్కొ మన్మథమూర్తీ. 79

తరల. అరుల నెల్లను గెల్చి మేదిని యంతయుం గొని తేజమున్
సిరియుఁ బెంపును గీర్తియున్ విలసిల్లఁగా మనుచుండియుం
బురుషసింహులు పాండుభూవరపుత్రు లక్కట మోదముం
బొరయ నేర్తురె నిన్నుఁ గోల్పడిపోయి పుష్కరలోచనా. 80

క. నీమూర్తియందుఁ బ్రాణము
లేమిఁ దెలిసి యుండిఁ జంచలింపక జీవం
బేమికతంబునఁ గలిగియు
నామేను దొఱంగి పోదు నాథ యెఱుంగన్. 81

సీ. దేవలోకంబున నీవిప్పు డెవ్వతెఁ దీపారుపలుకులఁ దేర్చి కురులు
పుడుకుచుఁ దగ నన్నుఁ బోలె లోలాత్మఁగాఁ జేయుచున్నాఁడవు చెలువు నేర్పు
మెఱయంగ నచ్చరతెఱవలమనమునుగలఁచి యాడుదు గాక యలఁతిఁబోదె
యంగనాగోష్ఠి నున్నపుడు నానడవడి బుద్ధిఁ దలంతె ని న్నొంటఁ గాంచి

ఆ. యాఱునెలలు వోయె నంతయ యింతియ
కాని లేదె తొంటిమేనఁ జేసి
నట్టి మేలు మోహనాకార యభిమన్యు
వీర నిర్వికార వినుతసార. 82

వ. అను చున్నది యిట్లు పలవింప విరాటనందనం దదీయజననీప్రముఖబాం
ధవ స్త్రీజనంబు లచ్చటు వాయం దిగిచి పొగులుచుం గొనిపోయిరి వారలం
గనుంగొనుము. 83

కవిరాజవిరాజితము. గురునిశరంబులు దాఁకిన మేదినిఁ గూలి విరాటుఁడు పేరిననె
త్తురుల మునింగిన మేనును దాసను ధూళి సమీరుఁడు మోముపయిం
బొరిఁబొరిఁజల్లగ నున్కి గనుంగొని పొద్మఁగ నప్రభు హా యనుచుం
బుర పురఁ బొక్కెద లెమ్మెయిఁ జోపిరఁ బోవక మూఁగెడుఁ బక్షితతుల్. 84

క. అకటకట యుత్తరుఁడు గొం
డొక కాంభోజుండునుం గడుఁ బాలుఁడు వా
లికకై దువు లాడిన నే
ల కొఱగి యొప్పి రభిమన్యులక్ష్మణుల క్రియన్. 85

సీ. పాండుపుత్రులభుజాబలమున కులుకక యెవ్వీరు ప్రాపున నెదుర నడచె
దుర్యోధనుఁడుగొంతితొలుచూలికెవ్వఁడుహృదయశల్యంబయినిదుర సెఱుచు
నట్టికర్ణుండు మదాంధసింధురము బలోద్ధతద్విరదమహోగ్రవిక్ర
మమునఁ గీటడఁగినమాడ్కి నర్జునుబలుగడిమిచేఁ దెగటార్పఁబడియె వీని

ఆ. బాహువిలసనముఁ బడిన మహాయోధ
వరు లనేకు లితఁ డవార్యరోష
దూషితుండు పరుషభాషణశీలుండు
ధైర్యధనుఁడు దాన శౌర్యశాలి. 86

వ. విను మవ్వీరోత్తముండు. 87

క. పిఱుఁదం గురుధరణీపతి
నఱచేతం బ్రాణములు ఘనారాతిబలం
బుఱనితెగువ ముందటఁ బె
న్గొఱలుట చిత్తమునఁ బెట్టికొని విహరించెన్. 88

తే. ఇతనిచుట్టును గలకలమెసఁగ రోద
నంబు సేయుపత్నీనివహంబులోనఁ
గంటె వృషసేనుతల్లి యగ్గలపుటడలు
మూర్తియైన తెఱంగున నార్తిఁ దూలె. 89

వ. ఈరమణీరత్నంబు ధరణీతలంబునం బొరలుచు. 90

తే. పరశురామునిశాపంబు బాణశక్తి
గ్రాఁప బ్రాహ్మణశాపంబు రథము సిక్కు
వఱుప గాండీవధరుచేతిమెఱుఁగుటమ్ము
మన్ని గొనియెనె యోకర్ణ మగలరాజ. 91

వ. అని మఱియుం బలుదెఱంగులం బలవించి యుత్థిత యై యాలోకించి 92

తే. కాకులును గ్రద్దలును దిన్నఁ గడును దెస్సి
యపరపక్షచతుర్దశి యమృతకరుని
కరణి నొప్పెడుకర్ణుమొగంబుమీఁద
వనిత యందంద మోపెడుఁ దనమొగంబు. 93

ఉత్సాహవృత్తము. వాఁడిమగఁడు నిద్రవోవు వాలుమృగముఁ బోలెనై
వీఁడె బాహ్లికుండు వృష్ణివీర చూడు చచ్చియుం
బోఁడి దొఱఁగ కున్న యట్టిపొల్పునన్ వెలింగె వె
న్నీఁ డితండు బలము లెన్ని యేనిఁ బెల్లు ద్రోచినవ్. 94

తే. మేనఁ బ్రాఁకుము వాసినమీఁద మొగము
బొఱసి యుండునె యెందు నిత్తెఱఁగు కాంతి
తోడఁ బున్నమనాఁటిచందురునిచంద
మమరెఁ జూడు మిక్కురువృద్ధునాననంబు. 95

—: గాంధారి సైంధవుని కళేబరము చూచి వాపోవుట :—

సీ. పల్కుతప్పమి నెఱపంగఁ దలంచి యుత్సాహంబు వాటించి సవ్యసాచి
దుర్యోధనుండును దొరలు ననేకసైన్యంబులు నంతంత నడ్డపడఁగఁ
దెరలిచి వడి మెడఁద్రెవ్వ నేసినఁ బడి యున్నాఁడు సైంధవుఁ డుఱక ద్రుపద
తనయఁగాననమునఁగొనిచన్న నాఁడతాఁదెగినాఁడు గాఁడె కౌంతేయులపుడు

తే. దయ దలిర్పంగ దుస్సలఁ దలఁచి యలుక
గ్రాఁచి మందల విడిచిరిగాక దైవ
కృతము దప్పింప రాకున్కికతన నిపుడు
వారు విడిచి రిమ్మద్దియ వలనికరుణ. 96

తే. హృదయమున వగ లేనియట్టిట్టు నట్టుఁ
దిరుగుచున్నది దుస్సల వరునిశిరముఁ
గాన కీకూఁతు నిమ్మెయిఁ గనుటకంటెఁ
దలఁప నెక్కుడుదుఃఖంబుగలదె కృష్ణ. 97

వ. నాఁటిరాత్రి యరులు చేసికొనినప్రతిజ్ఞ చే[illegible]చేత దుస్సల విని సైం
ధవునికి బుద్ధి చెప్పినతెఱంగు లవి వినుము. 98

సీ. విజయుప్రతిజ్ఞకుఁ ద్రిజగంబులోపల నడ్డంబులేదు సు మ్మధిపుఁ డంటిఁ
గురురాజుసైన్యంబు బిరుదునమ్మకుమంటిగురుఁడుపార్థునకుమార్గానఁడయంటి
నరు డాయ నొకనికైనను బుద్ధిగొన దంటి సమరంబు నీకు నసాధ్యమంటి
ధర్మపుత్త్రుఁడు నిన్ను దయఁగాచుఁ బొమ్మంటి నామాట వినఁగదెనాథయంటి

ఆ. రాజతిలక రాజరాజకంఠీరవ
రాజరత్న దివసరాజతేజ
రాజరాజ యనుచు రాజన్య సైంధవ
రాజుఁ బనువుచుండె నాజిలోన. 99

తే. తోడఁబుట్టువు విధవ యై తొలఁగి యునికి
కోర్చి చలమునఁ బతిఁ దెగటార్చి సంత
సించితిరె తండ్రులార మీ రంచుఁ బాండు
పుత్రకుల దూఱుచున్నది పొలఁతి వింటె. 100

ఉత్సాహవృత్తము. తనయుఁ గాచుపనికిఁ బూని ధర్మపుత్రవాయునం
దనులుఁ గవలుఁ జేయఁ గలుగు దండిమగలు సేనలం
గొని వడిం గడంగ సరకు గొనక నిల్చి యొక్కఁడుం
బెనఁగి యాఁగె సైంధవుండు బిరుదు దక్షుఁడుం గదే. 101

తే. తప్పు సైంధవుపైఁ బెట్టఁ దగునొ తగదొ
పార్థుప్రతినకు నొక్కండ పాత్ర మయ్యెఁ
దాన యందఱ నాఁగుట తప్పు గాదె
యదియు సౌభద్రుమృతిహేతు వగుట లేదె. 102

తే. బోరగిలఁ బడ్డవాఁడు గపోల మొకటి
పుడమి మోచినయది మోము పొలుపు సెడదు
వీఁడె చూచితె శల్యుండు వెడలి యున్న
జిహ్వ దినియెడు వాయసశ్రేణి కృష్ణ. 103

క. ఇట్టువునె మాద్రితోడం
బుట్టె ననక యితని ధర్మపుత్రుఁకుఁ గడుం
బెట్టిదుఁ డై చంపవలసెఁ
జుట్టపుఁదన మేల రాజసుతులకుఁ గలుగున్. 104

క. సెల్లుఁడు సుతతనయునితో
నెల్లగుణంబులను జాల నెనయుదు నని తా
నుల్లమున నిశ్చయించుం
జెల్లం బో పోరఁ బగఱచే నిట్లయ్యెన్. 105

వ. అమ్మహీవిభుండు. 106

భుజంగప్రయాతము కురుక్షోణినాథుండు గోరంగ మైత్రిన్
ధురం దాల్చి తా నేర్పుతో సారథిత్వం

బరి[శేణిసం[త్రాసియై పూని కర్ణుం
బరిక్షోభితుం జేసె భాషాస్త్రప్రజ్ఞ్వ్రన్. 107

ఆ. అధిక పంక పతిత మై యున్న యాఁబోతుఁ
బొదివి యున్న మొదవుకదుపువోలె
నున్న వారు సూడు మువిదలు దైన్యమా
స్యముల నెలవుకొనఁగ శల్యు బలసి. 108

మత్తకోకిల. చూచితే భగవత్తు నీతఁడు శూరతామహిమన్ నరున్
వీచిసన్నిభబాణపఙ్క్తుల వెట్టిఁ జేసె మహేంద్రుతో
నేచి పోరుబలుండువోలె సహింపకీతని నిట్లు గాఁ
జూచి తాతనిమీఁదినెయ్యము సొంపునన్ మురమర్దనా. 109

క. పులుఁగులును మెకంబులునుం
దొలిచి తినిన నెలవు దప్పి తొలఁగియుఁ గంటే
తల నున్నకనకదామము
పొలుపు దెగంబాయ దీన్నృపుం గమలాక్షా. 110

—: గాంధారి శరతల్పగతుం డగుభీష్ము నుద్దేశించి శోకించుట :—

సీ. బలశౌర్యములఁ దనపాటిగా నెందును మానవు నొకఁ జూప లేనియట్టి
శంతనుపుత్రుఁడే శత్రులబాహుదర్పంబున రణభూమిఁ బడియెఁ దన్ను
వాలాయమును గెల్వవచ్చునే చంపికొం డని పాండుసుతులపై నగ్గలంపుఁ
గరుణ మర్మము సెప్పఁగాక యెమ్మెయి నైననతినిష్ఠ యెప్పుడునతనియందుఁ

ఆ. గలదు గావె తండ్రి కార్యంబునకుఁ గాఁగ
రాజ్య ముడిగి పూనె బ్రహ్మచర్య
మితనిఁ జెప్పి చెప్పనితరుఁడు పౌరుష
కలితసంభవుండు గలఁడె కృష్ణ. 111

క. కురువంశ మెడల వచ్చినఁ
బరమోపాయమున మగుడఁ బడెసెఁ మడిసెం
గురునికరముతోడన యి
ప్పురుషుఁడు పురుషార్థసారభూషణుఁడు గదే. 112

క. దేవుఁడు గా కితఁడు నరుఁడు
నా వచ్చునె నిష్ఠ పెంపునం బ్రాణంబుల్
తా వలసినపుడ విడువం
గా వేడుక నునిచినాఁడు గాదె తనువునన్. 113

ఆ. తీవ్రబాణజాల దీప్తులు పరఁగించి
పాండుతనయసైన్యబహుళతమము
లీలఁ బదిదినములు నోలి వినోదించి
యకట భీష్మభానుఁ డస్తమించె 114

క. శరవణమునందుఁ బొలుపుం
బొరసినగాంగేయుతోడఁ బోల్పఁగ నను వై
శరతల్పంబునఁ దేజో
భరితుఁడు గాంగేయుఁ డొప్పెఁ బంకజనాభా. 115

తే. అర్జునుఁడు వెట్టె నీతని కంపపాన్పు
నకుఁ దగంగ నిశాతబాణముల మూఁట
నలవరించినతలగడ యస్త్రజనిత
వారిఁ దృప్తునిఁ జేసె నవ్వీరవరుఁడు. 116

క. వీరశయనమున గంగ కు
మారుఁడు కల్పక్షయమున మార్తాండుఁడు సం
చార మెడలి ధరఁ బడి యొ
ప్పారెడుచందమున వెలిఁగె నంబురుహాక్షా. 117

క. దేవవ్రతుఁడు గీర్వా
ణావాసంబునకుఁ జనినయట కురునికరం
బేవాని నడిగి తెలియు నా
కో విశ్రుతధర్మసంప్రయోగవిధంబుల్. 118

సీ. పగవారిమొన లనుపల్లెములం గాల్చి మడిసెఁ గుంభజుఁ డనియెడుదవాగ్ని
యెన్నియస్త్రము లింపుఁ దెఱుఁగు నన్నింటను బరిణతుం డీతఁడు భార్గవునకు
నెట్టిట్ల సువిధేయ మిమ్మహాత్మునకు ధనుర్వేద మితనికి సర్వవేద
ములుఁ బరిచితము లియ్యలఘుతేజునిశిష్యుఁ గాదె పార్థుఁడు గార్ముకమునమేటి

ఆ. యయ్యెఁ దక్కఁ గౌరవాన్వయజాతులు
సాత్యకియును నిర్విశాలబుద్ధి
నాశ్రయించుటను మహాస్త్రవిత్తము లైరి
యోధు లింతవార లుర్విఁ గలరె. 119

క వివిధమహాస్త్రంబులు గా
లవశతఁ జెడెఁ గాక శౌర్యలంపటు నియ్యో
ధవరునిఁ బగవారికిఁ జే
ర వశం బగు నెట్లు సంగరంబునఁ గృష్ణా. 120

తే. గురుని మున్నిడుకొని కాదె కురుకుమారు
లనికిఁ బిలిచిరి ధర్మపుత్రాదులయిన
వాలుమగల నెట్లింతటివాఁడుఁ బగఱు
నఱకివైచినఁ బడియున్న తెఱఁగుగంటె. 121

తోటకము. సంతతంబును శిష్యులు సద్వినయా
న్వితు లై ప్రణమిల్లెడు వీరపద
ద్వితయంబు గడుం జెడఁ దిన్నవి సూ
చితె నక్కలు దైవముచెయ్దిఁ గటా. 122

ఆ. ద్రుపదతనయుఁ డట్టె ద్రోణునితలఁ గోయు
వాఁడు విధికి నెట్టివారి నెట్టి
తెఱఁగు సేయ రాదు దీనికి నే మను
వార మిది యసంభవంబు గాదె. 123

సీ. కృపునితోఁబుట్టువు కృపి తనభర్త ద్రోణాచార్యుపాల దైన్యంబు పెపుల
వేణియు మొగమునవెంట ముసుంగు వడంగ రాల్పడిన యెలుంగుతోడఁ
బలవించి పలవించి బహుశిష్యు లయ్యతిశధవర్యు నస్త్రశస్త్రములు రథము
నవయవంబులును జితాకలనంబు సేయుచు సామగానసంయుక్తవదను

ఆ లగుట సూచి సామ మతికరుణంబుగాఁ
దాను బాడఁ జొచ్చె మానితాగ్ని

సొద నమర్చి యవ్విశుద్ధాత్ము నొండొక
యగ్నివోలెఁ బెట్టి రందుఁ గృష్ణ. 124

క. కృపి మున్నుగ శిష్యులు సొద
యపసవ్యముగాఁగఁ దిరిగి యరిగిరి శోకా
ర్త పుటొడళులతో గంగకు
నపగతశరవిద్య యయ్యె నవని కటాకటా. 125

ఆ. సోమదత్త సుతుని జూడుము సాత్యకి
దూష్యభంగి శిరముఁ దునుమ నొఱగి
యున్నవాఁడు గ్రద్ద లొలిచి తినంగ నీ
సుకృతపరుని నిట్లు సూడ వలసె. 126

వ. సోమదత్తుండు పుత్రశోకాయత్తచిత్తుం డై యుండి తన్ను సాత్యకి గవిసి నప్పుడు తనకొడుకునెడ నతండు సేసినయధర్మం బుగ్గడించి గర్హించిన విధంబు మృతుండై నను మొగంబునం దోఁచుచున్నది భూరిశ్రవుతల్లి యది యతనిని వల్లభుని బొంబొరిం గనుంగొనుచు గద్గదకంఠంబుతో నాసోమ దత్తు నుద్దేశించి. 127

సీ. ఓరాజ కల్పక్షయోపమానంబగు కౌరవజాతిసంక్షయము చూడ
కున్నాఁడ వధికదానోజ్జ్వలు బహుమహాధ్వరకర్త భూరిశ్రవసుండు నీదు
గారాబుపట్టి సంక్రందననందను దుర్విక్రమంబునఁ దునుమఁబడిన
బాహువు సాత్యకి పాపకర్మంబున సంఛిన్నమైన మస్తకమునై మ

ఆ. హీతలమునఁ బడియె నిప్పుణ్యసంతతి
దిక్కు సూడ వేల యొక్కమాటు
కొడుకుచుట్టు నేడ్చుకోడండ్ర యలమట
యరయ విట్లు దగునె యధిప నీకు 128

క. వీ రేవు రొంటి చీరలుఁ
దారును విరివలలతోడఁ దద్దయు నడలుం
గూరి పలవించెదరు నిను
సారసికఁ భీతివడు చచ్చపము దోఁపన్. 129

ఆ. ఆలమునకు వెడలునప్పు డిచ్చితి నీదు
పసిఁడిగొడుగు సుతుఁడు లసితవిభవుఁ
డగుట కది నివృత్తమై పడి యున్నది
యక్కుమారురథమునందు జూడు. 130

క. అని పనువుచున్నయది య
వ్వనితను గోదంద్రుఁ జూడ వశమే ఘనుఁ డ
ర్జునుఁ డిట్టినీచకర్మం
బున కెట్టులు సొచ్చెనో కుపురుషుఁడపోలెన్ 131

కవిరాజవిరాజితము. విను మదిసాత్యకిచచ్చుటకోర్వక వీరవరుండగుపార్థుఁడు సే
సినతగ వైనను నయ్యె నతం డటు చే నఱికన్ ముని యైనమహా
త్మునిఁ గని యుబ్బుచు సాత్యకి యే మని త్రుంచె శిరంబు కడంగి జగం
బున నారు లింత నికృష్టపుఁగర్మముపొంతను బోదురె చక్రధరా. 132

క. ఇక్కురువరునాంద్రురలో
నొక్కత యతిరమ్యమూర్తి యుత్సంగమునం
దక్కర మిడికొని పనవెడు
నెక్కుడువగ నూని యదె మహీధర కంటే. 133

సీ. మెలుపారఁగాఁబట్టి మొలనూలిమణులుగదల్చుచుఁదిపుచుఁ బలొనర్చుఁ
జనుఁగవమీఁది కల్లన వచ్చి లలితవిమర్దనంబున లజ్జ మరలఁ ద్రోచు
నాభి యూరులు జఘనము మెత్తమెత్తనయొత్తి మునుంబున నల్లి మూస్చు
ననయంబుఁ దిన్నని యనువునగనయంబు ప్రిదులంగ మెలఁపిసొక్కాదవఁజేయు

ఆ నిక్కరంబు నెయ్య మెక్కింప నేరంగఁ
దగిలి సంతతంబుఁ దలఁచునట్టి
భంగి మెఱయ గీడువఱుపంగఁ గొనియాడ
వలఁతి సీఱు సేయవలసె దీని 134

ఆ. ఒరునితోడఁ బోర హరి సూడ సిగ్గటి
యేసె విజయుఁ డతనియేటు సభల
నమ్మకుందుఁ డెట్టు లగ్గించు నట్టి వి
వ్వచ్చుఁ జేమిభంగి మెచ్చుఁ దన్ను. 135

వ. అని యిట్లు విలాపంబు చేసి యూర కున్న డిన్నాతిం దక్కఁ_టియెలనాఁగ
లేలిన దానిఁ బోలెఁ బొదివికొని యున్నవా రాలోకింపుము. 136

గాంధారి శకుని కళేబరంబు గాంచి యతని చేఁత లుగ్గడించి శోకించుట

సీ. మేనల్లుఁ డగునకులానుజునేటులఁ బడియుండి శకునులపాలు వడ్డ
శకునిఁ జూచితె మురసంహరయితఁడు మాయాజాలమునకు నాఁ డోజసకల
మాయలు నీచేత మడిసె దుర్ద్యూతంబు నొనరించి రాజ్యంబు గొనియె ధర్మ
తనయునిచే నిప్డు దనచెద్దు ఫలియించె నని యనుజూదంబునందుఁ బ్రాణ

ఆ. మోటుపడియె నెత్తమాటకు నీతండు
గఱచు పెల్లఁ గుడుసికాయనాశ
మునకు నయ్యె నీన్నృపుఁడ కాఁడె పాండునం
దనులతోడివైరమునకుఁ గర్త. 137

క. హిత మొనరించెద నంచున్
ధృతరాష్ట్రతనూభవునకుఁ దెక్కలికాఁ డై
మ్మతియొనరించెం దానును
మృతుఁ డయ్యెనుభ్రాత్మపుత్రమిత్రయుతముగన్. 138

మత్తకోకిల వార లస్త్రప్రహతాంగులై యనవద్యలోకము గాంచి రీ
వైరకర్తయు నట్లు గాంచెను వారి నల్పవిచారులం
బోరి కెత్తెడునట్లుగాఁ దగఁ బొంది వెఱ్ఱులఁ జేసె నీ
క్రూరుఁ డందును నన్నదమ్ములకుం విరోధము సేయఁడే. 139

క. రుచిరాంగదు నస్త్రనిచయ
నిచితాంగకునిం గళింగనృపుఁ గంటి సమి
ద్విచరణప్రవీణమైన సతఁ
డచలితధృతి యగుట యెఱుఁగ నయ్యెడుఁ గృష్ణా. 140

ఆ. ఇతనిచుట్టు నున్న యెలనాగ లడలునఁ
గూరి వందియును ముకుంద యొప్పు
వాయ కున్నవారు జలితంపువడఁ బడ్డ
పుష్పచాపకముల పొలుపు దోఁప. 141

ఉత్సాహవృత్తము. మానినీజనంబు సేరి మగధనాథుఁ దగుజయ
త్సేనుచుట్టు నేడ్వ నధికదీననాదములకు నా
మానసంబు సాంద్రకరుణమయతఁ బొందె మోహకం
బైనయట్టియేడ్పు లెందు నంబుజాక్ష వింటిమే. 142

సీ. కోసలనాథుండు భాసురమూర్తి బృహద్బలుచుట్టుఁ బ్రియాంగనాజ
నంబులు సేరి కంపంబుతోడఁ జెమర్చు కరముల నఖమయూఖకరవిముక్త
శరములఁబెఱుకుచుఁబొరమూర్ఛఁబొరియుచు నప్పుడప్పుడుకతనిముఖముఁ
దేఱి చూచుచు విధిఁ దిట్టుచు శోకాగ్ని నుల్లంబు లెరియంగ నున్నవారు

ఆ. తునిమి వైవ నెండఁ దనికినఁ బెద్దయు
వంది చూడ్కి దిగువ వలను కలిమి
దొఱఁగ కున్నయట్టితోయజంబులచంద
మయ్యెఁ జూడ వీరియాననములు. 143

వ. ద్రోణబాణపరిపీడితప్రాణు లై పడియున్నవారు ధృష్టద్యుమ్ననందనులు.

మత్తకోకిల. అంగదంబులుఁ గంకణంబులు హారవల్లులు నాదిగా
నంగకంబులభూషణంబులు హారికాంతి వెలుంగఁగా
సంగరాంగణభూమికిం దమచారుభావ మలంక్రియా
సంగతిం గలిగింప నొప్పిరి శౌరి చూచితె వీరలన్. 145

నర్కుటము. త్వరితరథాశ్వమారుతగతస్ఫురితాకృతి యై
శరబహుళార్చిరుద్గమవిశాలతఁ బొల్చుధను
ర్ధరుఁ దనుచిచ్చుపై శలభకోటిగతిం బడి భ్రమం
దిరిఁగనుఁగొంటె యేవుర నుదీర్ణులఁ గేకయులన్. 146

క. పంచాననంబుచేతం
బంచత్వముఁ బొందియున్న బంధురకరిఁ బో
లించుటకుం దగి యొప్పెం
బాంచాలుఁడు ద్రోణుకడిమిఁ బడి కంసారీ. 147

క. ద్రుపదనృపాలునిధవళా
తపత్రమస్త్రంబు లెచొటఁ దాఁకక జిగి యా

రిపొలిచె శారదచంద్రుం
డుపమామాత్రంబు గాఁగ నుర్వి యనుదివిన్. 148

తే. వల్లభులును గోడంద్రు నీవసుమతీశ్వ
రునకు నగ్నిసంస్కారంబు నొరయఁ జేసి
యుమ్మలికమునఁ దద్దయు వెమ్మనంత
రంగములతోడ నరిగిరి గంగదెసకు. 149

క. ద్రోణుఁడు దలరం దలపడి
బాణకళా వేది చేదిపతి యుజ్జ్వలత
ద్బాణహతిఁ గూలి సమర
క్షోణిపరిష్కార మగుచు శోభిల్లెఁ గడున్. 150

తే. తలయుఁ గాళులుఁ దమయూరుతలములందు
బెట్టికొని వీనిభార్యలు బెట్టిదంపు
టడలుతాఁకునఁ గడు బెగ డారఁ గూరు
నుల్లములతోడఁ బలవించు చున్న వారు. 151

క. మానవనాథు లనేకులు
వీనిభుజావిక్రమంబు వేఁడిఁ బడిరి నీ
మేనమఱఁది శిశుపాలుని
సూనుం డీధృష్టకేతుఁ జూచితె కృష్ణా. 152

ఉత్సాహవృత్తము. అతనినందనుఁడు సుకేతుఁ డల్లవాఁడె ద్రోణపా
తితుఁడు వీనిఁ జూడఁగా మదిఁ సుయోధనుండుఁ ద
త్సుతుఁడు దోఁచు చున్నవారు శోకవహ్నితాప మూ
ర్ఛితము గాఁగ బంధుజనులచిత్త మెంత గుందునో. 153

తే. అల్లవారె యవంతీశు లధికబాహు
బలులు విందానువిందులు బహుళభూష
ణోజ్జ్వలులు పడియున్నవా రుగ్రవాయు
పతితకుసుమితనవసాలభంగి దోఁప 154

వ. అని చూపి యి ట్లనియె 155

సీ. శాంతనవుండు నాచార్యుండుఁ గర్ణుండు భూరిశ్రవుఁడు గురుపుత్రకుండుఁ
గృపుఁడు సైంధవుఁడునుగృతవర్మయును గురురాజు నమానుషరథికవరులుఁ
గలయంగ నెన్నె డుకొలఁదులవారె వా రలిగినఁ జెడుదు రయ్యమరులైన
నట్టి వీరులబారి కగపడి యుండియు నేమియుఁ గా రైతి రీవుఁ బాండు

తే. తనయు లందఱు నీకూర్మితమ్ముఁడును మ
హాద్భుత మ్మిది దలఁప భీష్మాదు లైన
వారి నడె పోర నిర్జింప వచ్చు నెట్టి
పనియు భరమె దైవమునకుఁ బద్మనాభ. 156

వ. దైవంబు దుర్యోధనాదు లగునార్వురకు నొక్కెత్తునని నిట్లగునే యని
వెండియు. 157

తరువోజ. కురురాజు మొదలై నకౌరవకులనెల్లఁ గోల్పోవు టిప్పుడు గోవింద కలిగె
నరిగితి సంధి సేయఁగ రాక యున్న నట యప్డు నీ చెప్పుదైనది కాదె
పరమహితంబుగఁ బలికిరి గంగపట్టియు విదురుండు పాటించి పెక్కు
వెరవుల నొత్తిన విన నైతి నావివేకుల చూపేల వృథ వోవ నేర్చు. 158

వ. అని పలికి పశ్చాత్తాపదుఃఖంబు పెల్లున నొల్లంబోయి తెలిసి చిత్తస్థాయి
యైన పుత్రశోక బడరి యలఁతి గానియలఁతఁ బెట్ట నూర కుండి యకౌ
రవరాజ పత్ని పద్మనాభుదెసఁ గనుంగొని కోపోద్దీపిత యై. 159

సీ. ధృతరాష్ట్రపాండుభూపతులకుమారులు తమలోన నీసున సమరమునకుఁ
దొడఁగిన నీ వడ్డపడ వైతి తగుచాలు మానిసుల్ గలిగియు మాననీయ
వాక్యంద వయ్యును శక్యసమస్తకార్యుం డనఁ బేర్కొనియును నుపేక్ష
చేసితి కురురాజుఁ జెఱుపన తిరిగితి నిఖిలరాజులఁ దదనీకములను

ఆ. నామ మడఁచి తెల్లభూములుఁ బాడయ్యె
నంతవట్టు ఫలము ననుభవింపు
మే పడంగ నిన్ను శాపానలజ్వాల
దగ్ధమూర్తిఁ జేయుదాన వినుము. 160

—: గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపం బిచ్చుట :—

సీ. పూని పాతివ్రత్యపుణ్యఫలంబున సంపాదితం బైనసార తపము
బలిమి సాధనముగాఁ బలికెద నుత్తమజ్ఞాతులఁ దమలోన సంగరమునఁ
బొలియఁ జేసితి గాన పొలియుదు రన్యోన్యఘాతుకులై భవజ్ఞాతిజనులు
నీవును దప్పక నేఁ డాదిగా ముప్పదా అగునేఁ డైన యద్దినమున

తే. నరయ ది క్కెవ్వరును లేనియగ్గలంపుఁ
గుత్సితంపుఁదెఱంగునఁ గూలువాఁడ
విట్లు మీవధూజనములు నేడ్చువారు
పతుల సుతులను బంధులఁ బనవి పనవి. 161

క. అని ఘోరంబుగఁ బలికిన
విని విపులమనస్కుఁ డైనవిష్ణుఁ చిఱున
వ్వున నానిన మొప్పఁగ న
వ్వనితకు నిట్లనియె గౌరవస్తుత్యముగన్. 162

తే. మున్న కాదె యాదవులకు మునివరేణ్య
కలితదారుణశాపంబు గలదు నీకు
నేల చర్వితచర్వణ మిట్లు సేయ
దీన నీ వేమి త్రవ్వితి దానిఁ జెపుమ. 163

క. యదువంశజాతులకుఁ ద
ప్పదు నాశము వారి సురలుఁ బరిమార్పఁగ లే
రదికారణంబు గాఁగఁ దె
గుదు రొండొరుచేత రణము ఘోరత్వమునన్. 164

తే. అనినపలుకులు విని పాండుతనయ లెదలు
వెఱపు పెంపున గంపింప విహ్వలించి
యాత్మజీవితములదెస దెస నాస లపుడు
వదల విడిచిరి కౌరవవంశవర్య. 165

వ. ఇట్లు పలికినయచ్యుతుం డద్దేవి నుద్దేశించి లేవమ్మా మృతు లైన సకల
బంధుమిత్రులకు నగ్ని కార్యంబులు సేయింప వలయు నని వెండియు. 166

సీ. వినుము గాంధారి నీతనయుండుచేయుదుర్నయము తెలుంగవె నాకు నీకు
శాంతనవునకు నాచార్యునకు బాహ్లికునకుఁ దండ్రికి మాన్పఁ గొలఁదిగాని
దుర్మానమున నట్లు దొడరి యిట్లయ్యె మీయపరాధమున వచ్చినట్టికీడు
నకు నింతనొవ్వంగననుబల్లుఁదగునె యుమ్మలికంబుధృతిఁబట్టిమాన్పుమింకఁ

తే. జేటునకుఁ జావునకు వగఁ జెందుజనుల
కినుమడింపదె మానసమున నలంత
రాచకూఁతుండ్రు సుతుల సంగ్రామనిరత
హృదయు లగువారిఁ గాంచఁ గోరుదుర కాదె. 167

వ. అని చెవి సూఁడినట్లు పలికిన విని నిరుత్తరయై గాంధారి యూరకుండెనట్టి
యెడ ధృతరాష్ట్రుండు ధర్మనందనుతో నీవు మనమొనలం గలజనులకొలంది
యెఱుంగుదు చచ్చినవారిలెక్క దలంతేని నా కెఱింగింపు మని పల్కిన
విను మెఱుక పడ్డవా రుత్తమజనంబులు డెబ్బదియాఱుకోట్లు నిరువది
వేలును బ్రుమక్కుడి మూఁక యిరువదినాలుగువేలు మున్నూటయిరువండ్రుఁ
దెగి రని చెప్పిన నమ్మనుజపతి వీ రిందఱు నేగతికిఁ బోదు రనుటయు.

తే. ఎవ్వ రాత్మ దేహములు సమిద్ధమైన
యస్త్రవహ్ని వేలిచిరి వా రమరలోక
మునకుఁ జని నిర్జరాంగనాజనవిలసితుఁ
డై నయమరేంద్రునకుఁ బూజ్యు లగుదు రధిప. 168

క. తఱచుగ శస్త్రాస్త్రంబులు
నెఱకులు దూఱినఁ జలించి నిజధైర్యంబుల్
మఱచి తెరలి చచ్చిరి కొం
దఱు గుహ్యకగతికిఁ బోవఁదగుదురు వారల్. 170

క. సమరమున నెత్తుఱంగున
సమసినను గీడు తెరువు చన రుత్తమకో

కమునకు పోదురు జనములు
ప్రముదితు లై యంద్రు బుధులు పౌరవముఖ్యా. 171

క. అనిన విని నాథవంతులు
ననాథులును నై నవీరి కందఱకుఁ గృపా
ధనలోల చేయఁగా వ
చ్చున కాదే యగ్ని కార్యశోభనముఁ దగన్. 172

వ. అని పలుకుటయు ధర్మనందనుం డిట్లను నీయఖిలజనంబులు నాహితాగ్నుల యట్ల యట్లుం గాక వీర లిందఱు కుదకదహనక్రియాకరణయోగ్యులును లేరు మన మేది కొలఁదిగా నిప్పని సేయుద మని పలికి తా రజ్ఞాతవాసంబు నిర్వహించి సముచితప్రకారంబున విరాటాదులచేతం బరిజ్ఞాతు లైనసమయంబున సంగతుం డై యది మొదలుగాఁ జెల్లెడు శాంతికపౌష్టికాదిశ్రౌతస్మార్తక్రియా కలాపంబులు నడపుచుం దమయొద్ద నున్న ధౌమ్యు నాలోకించి విదురుని సంజయునిఁ గనుంగొని మీరు భరతకులులకుం దక్కననాథవంతు లైనవారలకు విధ్యుక్తంబుగా నగ్నిసంస్కారంబు సేయుం డని పనిచి యత్తెఱంగునకుం దోడుపడుటకై సూతజనంబులను దత్కాలసమాగతు లైనకరిపురజనంబులోనం దగువారి నిరూపించి మున్న తెప్పించిన చందనాగురుఖండ క్షౌమవసనకస్తూరికా కుంకుమఘృతతైల ప్రభృతు లగువలయువస్తువు లా ధౌమ్యముఖ్యుల కొప్పించిన వా రయ్యవసరంబునం గూడికొనినబహుబ్రాహ్మణసంఘంబులతోఁ జనిదుర్యోధనదుశ్శాసనకర్ణశల్యాదులకు నభిమన్యుఘటోత్కచవిరాటధృష్టకేతు ప్రముఖులకును దక్కను జేరెఱుకపడునానాదేశాధీశులకుం బ్రచురకాష్ఠసంచయంబులను భగ్నరథావయవధ్వజధనుశ్శరకుంతాదులను సొదలు వేర్పించి పితృమేధక్రియలు నడపి చిచ్చునం జొనిపి యనాథవంతు లైనభూకాంతుల ననేకసహస్రసంఖ్యులం బ్రోవులుగాఁ బెట్టించి సమగ్రదారుసముదయంబు లమర్చి యగ్నియిచ్చి రప్పుడు ఋగ్యజుఃపఠనరవంబులును సామ

గానదంబులును రమణీరోదనధ్వనులును రోదసీకుహరంబు నిండె
ధూమంబున దిక్కులు పిక్కటిల్లెఁ జేతనభూతంబుల కెల్ల విపులవిషాదం
బావహిల్లె నవ్విధంబునం దగవు నడపించి. 173

—: *కుంతి ధర్మజునకుఁ గర్ణుండు దనకొడుకగుట దెలుపుట* :—

సీ. భూవర కురువంశపుంగవుం డగుధర్మతనయుండు ధృతరాష్ట్రు వినయమొప్ప
మున్నిడుకొని యాఁడు మొత్తంబుఁ దోడ్కొని బంధుజనంబులు బలసి రాఁగ
నరిగి గంగాస్నాన మాచరించి తిలోదకప్రదానము సర్వకౌరవులకు
నయ్యంబికేయుఁడు నక్కురుభార్యలు ననుజులుఁ దానును నధికనిష్ఠఁ

ఆ. చేసి రతనికడకు నాసమయంబున
నడలు నెమ్మనమున నడరి క్రమ్మ
కన్నునీరు మొగము గప్పంగఁ జని కుంతి
యెల్లవారు వినఁగ నిట్టు లనియె. 174

తరల. వినుము కౌరవకోటికిం దనవిల్లు పెట్టనికోటగా
నని యొనర్చి భవద్బలంబుల నన్నిటిన్ మిము నేవురం
దనిపి యంబరచారు లెల్లను దన్ను మెచ్చి నుతింపఁ బా
ర్థునిమహాస్త్రము బల్విడిం దలద్రుంపఁ గూలినకర్ణునిన్. 175

క. జను లెల్లను రాధేయుం
డనుటను మీరలును వాని నట్టులకా నె
మ్మనమునఁ దలంతు రటు గా
దనఘ మదీయాత్మజన్ముఁ డాతం డరయన్. 176

ఆ. మీకు నగ్రజుండు నాకు భాస్కరుదయ
లలితకవచకుండలములతోడఁ

బుట్టినాఁడు గానఁ బోయంగవలయుఁ ది
లోదకంబు లమ్మహోన్నతునకు. 177

వ. అని తదీయజన్మప్రకారంబును దివాకరు ప్రసాదభావంబును జెప్పుటయు
దుస్సహంబు లగునమ్మాటలు చెవులు సూఁడిన ట్లయినఁ బాండవులు పరమ
దుఃఖావేశంబు నొంది రందు భీమాదులు నివ్వెఱపడి యుండ ధర్మనంద
నుండు దల్లడిల్లుచుం దల్లితో ని ట్లనియె. 178

సీ. అనిలజార్జునుల మార్కొన నేర్చె నెవ్వనియుత్సాహమూఁది సుయోధనుండు
వైదేహపాంచ్రాదివసుధేశు లెవ్వనికడిమిసొంపున నరిగాఁపు లైరి
మనసైన్యకోటి యెవ్వనిబాహువీర్యసంపద కోడి యంతంత నొదుఁగుచుండు
నద్భుతం బొనరించె నమరుల కెవ్వనియసమానవివిధదివ్యాస్త్రమహిమ

తే. మమ్ము నందఱ నెవ్వనిమహితశక్తి
యెక్కుడై సంగరంబునఁ జిక్కుపఱిచె
నట్టికర్ణునిఁ గొంగున నగ్ని దాఁచి
నట్టు లెమ్మెయి దాఁచి తోయమ్మ చెపుమ. 179

క. అర్జునుఁ డొకరుఁడు దక్కను
పార్జితశౌర్యమున నమ్మహాబాహుని ని
స్ఫూర్జితరథమున కెదు రై
గర్జిల్లఁగ రథికుఁ డెందుఁ గలుగునె జననీ. 180

తే. కర్ణుఁ దొలుచూలుగా నేల కంటి తల్లి
నీదుమంత్రంబు పరమవిషాదకారి
యయ్యె మాకెల్ల నట్టిమహాబలైక
గణ్యుఁ బుంగుడుపఱచుట కారణమున. 181

తరువోజ. భానుపుత్రునిచావు బంధుల నెల్లఁ బరమసంతాపంబు పాల్పడఁ జేసె
మానితబలుఁ డభిమన్యుండు ఘోర మడిసినప్పుడు నిట్టిమఱుకువ నాత్మ
నూనదు ద్రౌపదేయులనాశమునకు నుడుక దివ్విధమున నుల్లంబు ద్రుపద
సూనులు ధృతరాష్ట్రసుతులును ద్రుంగుచొప్పునకిమ్మెయిఁ జొరదదల్ జాలి

ఆ. అతఁడు మాకు నన్న యని మున్న యెఱుఁగంగఁ
గన్నఁ గురుకులంబు గలఁగఁబడక
మనుదు మట్టులైన మనుజలోకమునకుఁ
గలుగ దడలు మాకుఁ గలుగ దడలు. 183

వ. అని విలాపంబు సేసి విషాదశిథిలవర్ణంబులతో గోత్రనామంబు లుగ్గడించుచు
నమ్మార్తాండనందనునకుం దిలోదకప్రదానంబు సేసెఁ దదనంతరంబ
భీమార్జున నకులసహదేవులుం జేరి రట్లు కర్ణుండు పాండవాగ్రజుం డగుట
యెఱింగి కురువధూజనంబు లార్తనాదంబు లెసంగ నాక్రందించిరి ధృత
రాష్ట్రుండును గాంధారీకుంతీపూర్వకంబుగా నతనికి నుదకకర్మం బాచరించె
నయ్యజాతశత్రుండాదినేశపుత్రునిపలనిసౌ శాత్రంబువలనఁ బరిచారికా
సమేతంబుగాఁ దద్భార్యల రావించి గారవించి యతనికై యనేకవిధపుణ్య
కర్మంబులు భూరి దక్షిణంబులుగా ననుష్ఠించి కృతకృత్యతానందంబు
నొంది సకలబంధుసహితంబుగా గంగాసముత్తరణం బాచరించె నని యి
ట్లఖిలజనాభినందితుండగు ధర్మనందనుండు గర్ణుం దమయన్న యని
యెఱింగినతెఱంగు వైశంపాయనుండు జనమేజయున కెఱింగించిన నజ్జన
పతి కురువంశ్యుం డగు నయ్యుధిష్ఠిరువర్తనం బటమీఁద నెట్లుసెల్లె నని
యడుగుటయు 184

మందాక్రాంతము. వీణానాద ప్రతిమనిగమావిర్భవత్సారపుణ్య
శ్రేణీసంపాదిత విమలతాస్థేమనిర్లేపచిత్త
త్రాణక్రీడాకలనసతతోత్సాహవద్దివ్యభావా
ప్రాణాపానాహరణనిపుణప్రావణీయానుభావా. 185

క. త్వంతాహంతానిరసన
శాంతాంతఃకరణయోగిజనవిజ్ఞేయా
చింతాసాగరమగ్న
భ్రాంతజనధ్యేయ పరమభక్తివిధేయా. 186

మాలిని. భరితనియమచేతఃపద్మ విజ్ఞానకేలీ
పరిమళపరిపాక ప్రౌఢసంపర్కశాలీ
పరిణతికృతదూష్యద్భృంగిభూతాళిహేలా
కరణభృదుపగమ్యస్వాంతసత్కర్తృతానందశీలా. 187

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమహాభారతంబున స్త్రీపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము.

